T.C.

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

KADIZADE KEBİR B. UVEYS'İN FARSÇA GAZAVÂT-I SULTAN SELİM ADLI ESERİNİN TAHKİK VE TERCÜMESİ

ABDUL NASİR RAHMANİ

140121014

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ABDÜLKADİR ÖZCAN

İSTANBUL 2019

T.C.

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

TARİH PROGRAMI

YÜKSEKLİSANS TEZİ

KADIZADE KEBİR B. UVEYS'İN FARSÇA GAZAVÂT-I SULTAN SELİM ADLI ESERİNİN TAHKİK VE TERCÜMESİ

ABDUL NASİR RAHMANİ

140121014

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ABDÜLKADİR ÖZCAN

DÜZELTİLMİŞ TEZ

İSTANBUL 2019

TEZ ONAY SAYFASI

FSMVÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans programı 140121014 numaralı öğrencisi Abdul Nasir Rahmani'nin ilgili yönetmeliklerin belirlediği tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "Kadızade Kebir b. Uveys'in Farsça Gazavat-ı Sultan Selim Adlı Eserinin Tahkik ve Tercümesi" başlıklı tezi aşağıda imzaları olan jüri tarafından 19.09.2019 tarihinde oy birliğiyle ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN
(Jüri Başkanı-Danışman)
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof.Dr. Ömer İŞBİLİR
(Jüri Üyesi)
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlhami DANIŞ
(Jüri Üyesi)
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağlı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Birinci savunma sınavı, çalışmada giriş, tahkik, değerlendirme ve dipnot kısımlarında bazı eksiklikler olduğu için düzeltme kararı ile sonuçlandı.

Bunun üzerine bana verilen üç aylık süre zarfınca, hocalarımın talimatları üzerine tahkik kısmında âyet kerimelerin tercümesi, numarsaı ve suresi. Şiir ve nazımların kimden alındıkları dipnotte gösterildi.

Değerlendirme kısmında müellifin hayatı, yaptıkları ve diğer Selimnameler ile ilgili kısaca bilgiler verildi. Genel olarak talimatlar doğrultusunda tezin bütün alanlarınd düzeltmeler yapıldı.

İkinci savunma sınavı, tezin son halini değerlendiren hocalarımın oy birliğiyle almış olduğu onay kararıyla sonuçlandı.

Abdul Nasir RAHMANİ

KADIZADE KEBİR B. UVEYS'İN FARSÇA GAZAVÂT-I SULTAN SELİM ADLI ESERİNİN TAHKİK VE TERCÜMESİ

ÖZET

Osmanlı tarihi yazarlığında Yavuz Sultan Selim döneminin özel bir yeri vardır. Zira bu Padişah döneminin olayları selimname adı altında müstakil eserlere konu olmuştur. Bu gelenek saltanatın sonuna kadar devam etmiş ve son örneklerini Namık Kemal ve Yahya Kemal vermiştir. Selimnamelerin ilk ortaya çıkışında Şahnamelerin etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Bu eserler padişahın doğumundan veya tahta çıkışından ölümüne kadar bütün dönemi veya bazı dönemlerini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Müellifleri genelde ya padişahın yanında olan kişilerdir veya yanında olanlardan duyduklarını kaleme alan kişilerdir. Bu tür eserlerde devlet yönetimi, saray, ordunun durumu, seferlerin geçtiği yerlerin coğrafi durumu, gelenekleri, ordunun silah ve teçhizatı, savaş taktikleri hakkında bilgi verilir.

Selimnameler mensur, manzum veya ikisi bir arada Türkçe, Farsça veya Arapça yazılmıştır.

Kadızade Kebir yazdığı eserini sefer esnasında tuttuğu notların yanında; Haydar Çelebi'den de yararlanmıştır. *Gazavat-ı Sultan Selim* adını verdiği bu eseri Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi için Edirne'den yola çıkışı ile başlar, Çaldıran ve ve özellikle Mısır Seferini ayrıntılı bir şekilde anlatır. Sefer esnasında geçtiği menzilleri ve bu menzillerin fiziki yapısını, sosyal, kültürel ve idari yapısı hakkında bilgi verir.

Müellif Selimnâmesinde Yavuz Selim'i İskender'e benzeterek, Yavuz'u İkinci İskender olarak tanımlar. Eser Farsça mensur olarak süslü bir şekilde yazılmıştır. Ancak şiirler ve beyitler manzum yazılmıştır. Bazı şiirler, dualar ve ayetler Arapça yazılmıştır.

Kadızade'nin *Gazavat-ı Sultan Selim* adlı eserin bilinen bir nüshası mevcut olup, Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde 825 numara ile kayıtlıdır.

TRANSLATION AND EVALUTION OF KADIZADE KEBIR B. UVEYS'S PERSIAN WORK! WARS OF SULTAN SELIM

ABSTRACT

In Ottoman history writing, Yavuz Sultan Selim period has a special place. Because the events of this Sultan's period were subject to individual works under the name of selimname. This tradition continued until the end of the sultanate, and Namık Kemal and Yahya Kemal gave the last examples. At the first appearance of Selimname, it was thought to bu under the effect of Shahnams.

These works describe the whole period or some periods in detail from the birth of the Sultan to the throne until his death. The authors are usually either the people beside Sultan or by those who have heard from those who were with him. In such works, the government administration, the palace, the status of the army, the geographical situation of the voyages, traditions, the army's weapons and equipment, information about the war tactics are given.

Selimname's prose, verse or both together were written in Turkish, Persian or Arabic.

Kadızade Kebir beside the notes he kept during his expedition; He also benefited from Haydar Çelebi. This work, which he named Gazavat-ı Sultan Selim, starts with the departure of Yavuz Sultan Selim from Edirne for the Iran Expedition and Explains in detail the Çaldıran and Egypt expedition. Gives information about the regions he passed during the expedition and about the physical structure, social, cultural, and administrative structure of these regions.

Author In his book Selimnâme, he compared Yavuz Selim to Alexander. He defines Yavuz as Alexander the Second. The work is written in a fancy way as Persian prose. However, poems and couplets are written in verse. Some poems, prayers, and verses are written in Arabic.

There is a known copy of Kadızade's Gazavat-ı Sultan Selim, and it is registered with Hacı Selim Ağa Library under the number 825.

ÖNSÖZ

Tarihte geçen olayları belgelere dayalı olarak açıklamanın, bilimsel tarihçiliğin bir gereği olduğu malumdur. Ancak bu belgeleri destekleyen kitabî kaynakların da ihmal edilmez önemi vardır. XVI. yüzyılın Osmanlı tarihinin gerek siyasi ve gerekse sosyal açıdan mühim bir dönemi olduğunda şüphe yoktur. Özellikle kısa sayılabilecek bir süre hükümdarlık yapan; kişiliği, cesareti, zekâsı ve icraatlarıyla adeta mitolojik bir karakter sahibi olan Yavuz Sultan Selim devri ile ilgili bir çalışma yapmak arzusundaydım. Bu düşünce ile danışmanımın da tavsiyesiyle mühim bir eser ve birinci elden kaynak olup, üzerinde şimdiye dek herhangi bir çalışma yapılmayan ve müellifinin hattıyla bilinen tek nüshası bulunan Kadızade Kebir b. Üveys'in *Gazavat Sultan Selim* adlı eserinin üzerinde yüksek lisans tezi yapmaya karar verdim.

Esas metni mensur ve Farsça olan eser yüksek seviyede edebî, ağır ve abartılı bir şekilde yazılmıştır. Bu arada sıkça manzum şiir, Arapça dualar ve âyet-i kerîmelerle süslenmiştir. Ayrıca eserde bazı devlet adamları, uğranılan şehirlerin coğrafi durumuyla ilgili detaylı bilgiler de yer almaktadır.

Muhtevasında özellikle Yavuz Selim'in Mısır seferi üzerinde durulmakta, Edirne'den hareketle uğranılan menziller belirtilmekte, yol boyunca alınan yerler, Mercidabık Savaşı, günümüz Orta Doğu'sunun zaptı, Ridaniye Savaşı sonrası Kahire'nin ve tüm Mısır'ın ilhakı hakkında orijinal bilgiler verilmektedir. Bu bakımdan yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğumuz *Gazavât-ı Sultan Selim*'in bu alana dair bugüne kadar yapılmış olan çalışmalara katkı sağlayacağını ve böylece benzeri çalışmalara yeni bir kapı açılmış olacağını ümit ediyoruz. Bu hususta gösterdiğimiz tüm çabalara rağmen birçok cihetten eksikliklerin bulunabileceğini itiraf ve kabul etmeliyiz. Ancak bu eksikliğin devam edecek çalışmalarla tamamlanabileceği kanaatindeyiz.

Bu çalışmam süresince konu tespitinden bugüne kadar destek ve yardımlarını sağlayan çok kişiler oldu. Bu vesileyle başta danışmanlığımı yapan, beni bu çalışmaya teşvik eden, bu süreçte her zaman yanımda olan, yüreklerinden ve engin bilgi birikimiyle yolumu açan saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr.

Abdülkadir Özcan'a müteşekkirim. Gerçi kullandığım her türlü teşekkür ifadesinin yetersiz olacağından eminim. Onun şahsiyeti, fedakârlığı, hoşgörüsü, yol göstericiliği ve gayretleri olmasaydı bu tezin tamama ermesi mümkün değildi. Ayrıca akademik hayatımda beni teşvik eden ve yol gösteren diğer hocalarıma, İSAM Kütüphanesi, FSMVÜ|THY (Türk Hava Yolları Kütüphanesi), Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi ve Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi'nin çeşitli bölümlerinde çalışanlara, sağladıkları çalışma ortamı ve yardımları için teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Bu arada yakın arkadaşım olan ve desteklerini hiç esirgemeden ve her daim yanımda yer alan Mehmet Enver Aytaç'a şükranlarımı sunarım. Son olarak ve bilhassa yürüttüğüm hayatımın onların duasının hasılı bilerek ve hayatlarını benim için harcayan her türlü maddi ve manevi desteklerine ihtiyaç duyduğum, varlıklarıyla bana kalben ve ruhen güç veren aziz aileme de minnettarlığımı belirtmek isterim.

Abdul Nasir Rahmani

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.t. : Adı geçen tez

a.g.m. : Adı geçen makale

a.g.md. : Adı geçen madde

b. : İbn

DİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Haz. : Hazırlayan

ö. : Ölümü

S. : Sayı

s. : Sayfa

vd. : Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler (Ve diğerleri)

yk. : yaprak

GİRİŞ

Yavuz Sultan Selim ve dönemiyle ilgili yazılan eserlere Selimnâme adı verilmiştir. Bu ad verme geleneği ilk defa Yavuz Sultan Selim devrinde ortaya çıkmıştır. Bu adlandırma Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim'den sonra da devam etmiştir.[1] Bunların ortaya çıkmasında Şehnâme'nin[2] etkisi olduğu söylenebilir.[3]

Selimnâmeler; mensur, manzum veya ikisi bir arada Türkçe, Arapça, ~~ve~~ Farsça veya birden fazla dille yazılmıştır. Yazılış devirlerine göre, Yavuz Sultan Selim devri, Kanuni Sultan Süleyman devri ve daha sonraki devirler ki Namık Kemal'in Evrak-ı Perişan'ına kadar getirilebilir.[4]

Kanuni dönemini anlatan tarihlere "Süleymannâne" adı verilirken Il. Selim için yazılan bazı eserlere de Selimnâme denilmiştir. Yavuz Sultan Selim devrini içine alan Selimnâmeler'in bir kısmı bu padişah döneminde, büyük bir kısmı ise Kanuni devrinde ve daha sonraki asırlarda yazılmıştır.[5]

Selimnâmeler Osmanlı tarihçiliği açısından önemli birer kaynaktır. Çünkü bu tür eserleri yazanlar ya bu hükümdarların devrinde yaşamış, onunla sarayda veya seferlerde birlikte olmuş ya da yakınlarında bulunmuş kişilerin anlattıklarına dayanmışlardır.[6]

Osmanlı Devletinin gücünün doruğa çıktığı bu devirde sanat faaliyetleri artmış, şair ve ediplere değer verilmiş, onlar korunmuş ve yazıp getirdikleri eserler hükümdar tarafından ödüllendirilmiştir. Bu sebeple de birçok tarihçi, kahramanlıklarla dolu fakat kısa bir hayat süren Sultan Selim'in ilgi çekici devrini farklı kaynaklara dayanarak defalarca yazmışlardır ve oğlu Sultan Süleyman'a sunmuşlardır. Bu yazarların bazıları sarayda

---

[1] Ahmet Uğur, "***Selimnâme***" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* **(DİA),** Ankara 2009, XXXVI, s. 440-441

[2] Şahnâme: pehlevice kökenli bir kelime dir Farsça da Padişah'ın biyografisi anlamına gelir.

[3] Ahmet Uğur, "**Selim-nameler**" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII, Ankara, 1978, s. 367.

[4] Ahmet Uğur, **a.g.m,** s. 368

[5] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441

[6] Mustafa Argunşah, "**Türk Edebiyatında Selimnâmeler**" *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009*, s.32

önemli mevkilere getirilmiş, Şükrî-i Bitlisî gibi bazıları da yüklü miktarda para yanında tımarla da ödüllendirilmiştir.[7]

Eserlerin tarihî değerleri oldukça yüksektir. Saray çevresinde bulunmuş, hükümdarla birlikte seferlere katılmış kişiler tarafından ya da birinci derecede kaynaklara dayanarak yazılmış oldukları için birer vesika durumundadırlar. Bu yüzden de Yavuz Sultan Selim devri tarihi yazılırken başvurulan en önemli kaynaklar arasında yer alırlar.[8]

Selimnâmeler bir yandan tarihî bilgiler verirken, diğer yandan devlet yönetimi, saray, Osmanlı coğrafyası, ordunun durumu, gelenekler, kültürel yapı, kullanılan silâhlar, savaş taktikleri, hükümdarın ruh hâli, dil, edebiyat, folklor[9] ve iktisadi yaşantısı açısından önemli kaynaklardır.[10]

---

[7] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.33
[8] Mustafa Argunşah, "***Dil ve Edebiyat Yazıları***", İstanbul: Kesit Yayınları, 2012, s.184.
[9] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.33
[10] Kayhan Atik, "***Lütfi Paşa ve Tevarih Ali Osman***" T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 2001 s. 40

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SELİMNAMELER

1.1. İSHAK ÇELEBİ'NİN SELİMNAMESİ

İshak Çelebi b. İbrahim el-Üskübi, Üsküp'te büyük bir ihtimalle 869'da (1464-65) doğdu. Kılıç ustası İbrâhim Efendi'nin oğlu olduğu için Kılıççızâde diye tanınmıştır[11]. Osmanlı tarih yazıcılığının önemli eserlerinden olan Selimnâme adlı kitabıyla tanınan divan şairidir. Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman gibi iki büyük hükümdarın takdir ve iltifatına mazhar olmuştur.[12] Sultan Selim Halep'teyken İstanbul'dan birkaç musahibin yanına gelmesini istemiştir. Devlet erkânı ünlü nüktedanlardan birkaç kişiyi Halep'e göndermiştir, onlarla beraber İshak Çelebi'de gitmiştir. Ancak kılık kıyafetleri ve bazı müstehcin söylediği şiirleri Sultanın hoşuna gitmeyince geri İstanbul'a göndermiştir.[13] Üsküp'te müderrislik yapmış ve 1535'te Şam'a kadı olarak tayin edilmiştir. 1537 veya 1538'de ölmüştür.[14]

İshak Çelebi'nin Selimnâme'si (İshaknâme) H. 920 M. 1512-1514 yılları arasındaki olaylar başlayıp[15] II. Bayezid'in oğulları arasındaki taht mücadeleleri, Yavuz Sultan Selim'in cülûsu ve Şehzade Ahmed'in ortadan kaldırılmasıyla son bulmaktadır.[16]

Üç yıllık kısa bir dönemi anlatan bir kaynak niteliğine sahiptir. Eser daha sonraki yıllarda Osmanlı tarihçileri tarafından hemen hemen aynen iktibas edilmek suretiyle birçok kitaba kaynaklık etmiştir.[17] Türkçe mensur yazılmış olup, satır aralarında birçok şiir ve beyitlere yer verilmiştir.

.

---

[11] Burhan Keskin, "***Selimnâme İshak b. İbrahim***" Ege Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yeniçağ Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans T, 1998, s. 6.

[12] Hamdi Savaş, "***İshak Çelebi, Kılıçzade***", **DİA**, XXII, s. 528-529.

[13] Murat Keklik, "***Üsküplü İshak Çelebi Divan [metin-çevri-açıklamalar-dizin]***"**,** Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2016, s. 23.

[14] Mustafa Argunşah, **a.g.e**, s.33

[15] Hamdi Savaş, "***İshak Çelebi ve Selimnâmesi***" Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1986, s. 8

[16] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA,** s. 440-441

[17] Mustafa Argunşah, **a.g.e**, s.33

1.2. SÜCUDÎ'NİN SELİMNAMESİ

Sücûdî Çelebi, aslen Kalkandelen'li veya Piriştine'lidir.[18]Veziriazam Pirî Mehmed Paşa'ya divan kâtipliği yapmış, Yavuz Sultan Selim'in son zamanlarında silâhtar kâtipliği görevine getirilmiştir.[19] Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katılmış[20], Kanûnî'nin ilk zamanlarında hac yolunda vefât etmiştir.[21]

Yavuz Sultan Selim, Mısır seferine çıkarken fetihlerini yazmak için Sücudî'yi de beraberinde götürmüş, fakat yazdığı Selimnâme'yi beğenmemiştir.[22]

Bu eser İshak Çelebi Selimnâmesinin devamı niteliğindedir. Sücûdî Çelebi, Selimnâme'sini Mısır seferinin sonuna kadar getirmiştir. Özellikle Çaldıran Savaşı öncesi askere dağıtılan silâh ve teçhizat hakkında verdiği bilgiler kıymetlidir.[23] Türkçe mensur olarak yazılmıştır.

1.3. KEŞFÎ'NİN SELİMNAMESİ

Keşfî Mehmed Çelebi, Amasya valisi Hızır Ağa'nın oğludur.[24] Tâcîzâde Câfer ve Sa'dî çelebilerin yanında yetişmiştir, Trabzon valiliği sırasında Şehzade Selim'in hizmetine girmiş, onun padişahlığı zamanında divan kâtibi, Mısır seferinde sır kâtibi olmuştur. 1519 yılında Anadolu defterdarlığı yapan Keşfî Mehmed Çelebi, *Bâğ-ı Firdevs-i Guzât, Ravza-i Ehl-i Cihâd veya Târîh-i Sultân Selîm Hân* adlarıyla bilinen Türkçe Selimnâme'sini 1514'te yazmaya başlamıştır. [25] Kanûnî'nin cülûsundan sonra

---

[18] Şehabeddin Tekindağ, "***Tarih Enstitüsü Dergisi***", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, s,1, Ekim, 1970, s. 216
[19] Mustafa Argunşah, **a.g.m,** s.34
[20] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441
[21] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 216
[22] Mustafa Argunşah, **a.g.e**, s.185
[23] Ahmet Uğur**, a.g.md, DİA**, s. 440-441
[24] Şefaettin Severcan, "***Keşfi'nin Selimnâmesi***" Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, 1988, s.25
[25] Ahmet Uğur**, *DİA***, s. 440-441

1521'de eserini temize çeken Keşfî, eserinde birçok olaya da tarih düşürmüştür.[26]

Edebî yönü ağır basan eser mensur olarak yazılmasına rağmen bol bol kıt'alar, beyitler, kasideler, murabbalarla süslenmiştir. Dili Arapça ve Farsça terkiplerle dolu ağır bir Osmanlıcadır. Selimnâme, Sultan Bayezid'in son dönemi ve hastalığı hakkında geniş bilgiler vererek başlar, I. Selim'in ölümü ve oğlu Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta geçmesiyle sona erer. [27]

Keşfî, 1521 de tekaüde çıkarılmış, H.931/M.1524 de İstanbul'da vefat etmiştir.[28]

1.4. ŞÜKRÎ-İ BİTLİSÎ'NİN SELİMNAME'Sİ

Şükrî-i Bitlisî'nin Selimnâmesi *(Fütûhatü's-Selimiyye/Fütûhat-ı Selim Han)* adlı eseri Doğu Türkçesiyle manzum olarak yazılmıştır.[29] Selimnâmesinde belirttiği gibi daha gençliğinde Herat ve Gîlân'ı dolaşmış ve hemen her fende tahsilini tamamladıktan sonra en on Dulkadirli Beyi Şahsuvaroğlu Ali Bey'e intisap etmiş, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferlerine katılarak büyük yararlıklarda bulunmuş Dulkadirli Beyi'nin teşviki ve verdiği şifâhî bilgilere istinaden mesnevi tarzında manzum bir Selimnâme kaleme almıştır. [30]

Şuara tezkireleri Şükrî'nin ümeradan veya Bitlis'in mahallî beylerinden biri olduğunu belirtmektedirler. Yazar, Selimnâmesinde birçok marifetleri olduğunu, altı dilde gazel söylediğini, Ali Şir Nevayî'nin dilini bildiğini ve onun gibi Çağatay Türkçesiyle şiirler yazdığını ifade etmektedir.[31]

Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerinde bazı devlet görevlerinde bulunmuş ve eserini Sultan Süleyman'a sunmuştur. Devrin hükümdarı Kanûnî kendisinden Süleymannâme yazmasını istemiş

---

[26] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.35
[27] Şefaettin Severcan, **a.g.t**, s.14
[28] Şehabettin Tekindağ, **a.g.m,** s. 202
[29] Erhan Afyoncu, "***Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi***" Yeditepe Yayınevi,2014, s.32.
[30] Sehabettin Tekindağ, **a.g.m**, s. 215
[31] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.35

ama onun isteğini yerine getiremeden vefat etmiştir. Ölüm tarihi kesin değildir, ama H.936/M.1530'da eserini sunduktan kısa bir zaman sonra vefat ettiği bilinmektedir[32]

1.5. KEMAL PAŞAZADE'NİN SELİMNAMESİ

Asıl adı Şemseddin Ahmed'tir. Şehzade Bayezid'e (II. Bayezid) lalalık yapan büyükbabası Kemal Paşa'ya nispetle Kemalpaşazâde, Kemalpaşaoğlu veya İbn Kemal diye anılır[33]. 3 Zilkade 873'te (15 Mayıs 1469) dünyaya geldi. Bazı kaynaklarda Tokat'ta, bazılarında Edirne'de doğduğu kaydedilmektedir. Amasyalı olduğu da ileri sürülmektedir. [34]

Kemalpaşazâde'ye izafe edilen Selimnâme, aslında onun *Tevarih-i Al-i Osman'ının* dokuzuncu defteri olarak değerlendirilebilirse de bazı farklarla ana nüshadan ayrılmaktadır.[35] II. Bayezid'in isteği üzerine her hükümdara bir defter ayırmak üzere *Tevarih-i Âl-i Osman* adlı Osmanlı tarihini yazmıştır. Bunlar Bayezid devrini de içine alacak şekilde sekiz defterdir. 8. defter, 1481'de II. Bayezid'in tahta çıkışından başlayıp 1510-1511 yılına kadar geçen olayları ihtiva eder. II. Bayezid'e sunulan bu eserlerde padişahın son dönemi tamamlanamamıştır. Kemal Paşâde II. Bayezid'in ölümünden sonra yarım kalan dönemi yine 8. defter adını verdiği bir parçayla tamamlamıştır. 8. defter II. Bayezid'in hayatının son dönemi ve I. Selim'le kardeşleri arasında cereyan eden olayları Selim'in İstanbul'a gelerek babası tarafından kabul edilmesine kadarki dönemi ihtiva eder.[36] Eser Türkçe mensur olarak yazılmıştır.

---

[32] Mustafa Argunşah, "***Şükrî'nin Selimnâmesi ve Eserdeki Doğu Türkçesi Unsurları***" Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986, s. 13-14

[33] Ali Kökoğlu, "***Kemal Paşâdenin Selimnâmesi***", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tesi, 1994, s. 6-7

[34] Şerafettin Turan, "***Kemal paşâde***", **DİA**, XXV, s. 238

[35] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441

[36] Mustafa Argunşah, **a.g.e**, s.188

1.6. SA'DÎ B. ABDÜLMÜTEAL'İN SELİMNAMESİ

Hayatı hakkında detaylı bir bilgi yoktur. Kanûnî döneminde yaşamıştır. Babinger, yazarın Rumeli'de doğmuş bir mühtedi olduğunu söyler.[37]

1511 yılından başlayan Selimnâme'sinde ll. Bayezid'in şehzadeleri arasındaki rekabetle yeniçerilerin İstanbul yağması hakkında orijinal bilgiler verilmektedir. Bazı hususlarda Celalzade Mustafa Çelebi ve Kemalpaşâde'nin eserleriyle örtüşen Selimnâme, Kanuni devrinin ilk yıllarındaki olaylarla sona ermektedir.[38]

Eserin bir nüshası Topkapı Sarayında (Hazine,1424) kayıtlıdır. Bu Selimnâme Katalogda Kemal Paşa'nın Selimnâmesi olarak geçmektedir. Aslında bu yazma Kemal Paşâde'nin değil, Sa'di b. Abdülmüteal'indir.[39]

1.7. CELÂLZADE MUSTAFA ÇELEBİ'NİN SELİMNAMESİ

Koca Nişancı" lakabı ile şöhret bulmuştur. Tosyalı Kadı Celâleddin'in (ö. H.935/M.1528) üç oğlunun en büyüğüdür. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kendisi Selimnâme adlı eserinde, 964'te (1557) nişancılıktan emekli olduğunda yaşının yetmişe yaklaştığını belirttiğine göre H.895-896/M.1490-1491 yıllarında doğduğu kabul edilebilir.[40]

Celâlzâde'nin Selimnâmesi, *Meâsir-i Selim-Hânî/Hâniyye*[41] olarak da bilinmektedir.

Eser Selim'in doğumundan başlar,[42] babası ve kardeşleriyle arasında geçen olayların gerçek sebepleri üzerinde durur, ayrıca Yavuz Sultan Selim'in İran seferi ve ordunun konakladığı menziller hakkında bilgi vermektedir.[43]

---

[37] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s. 38
[38] Ahmet Uğur, **a.g.m**, ***DİA***, s. 440-441
[39] Ahmet uğur, **a.g.m**, s. 375
[40] Celal J. Kerslake, "***Celalzade Mustafa Çelebi***", **DİA**, VII, s.260
[41] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 211
[42] Ahmet uğur, **a.g.m**, s. 374
[43] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441

Devrinin bütün olaylarını teferruatlı olarak anlattıktan sonra ölümüyle son bulur.[44] Türkçe mensur yazılmıştır.

1.8. HOCA SADEDDİN'İN SELİMNAMESİ

943'te (1536-37) İstanbul'da doğdu. Büyük babası, Şah İsmâil'e intisap etmişken Çaldıran zaferinden sonra Yavuz Sultan Selim tarafından İranlı âlim ve sanatkârlarla birlikte Tebriz'den İstanbul'a getirilen ve padişahın güvenini kazanarak "hâfız-ı mahsûs-i sultânî" sıfatı ile Mısır seferine katılan İsfahanlı Hâfız Muhammed, babası Yavuz Sultan Selim'in çok sevdiği nedimi Hasan Can Çelebi'dir.[45] Sadeddin Efendi, Manisa valisi III. Murad'ın hocası olmuş ve onun padişah olması üzerine de «Hâce-i sultanî» unvanını almıştır. Devletin önemli siyasetlerinde roller oynamıştır. III. Mehmed'le birlikte savaşa katılmış, 1598 yılında şeyhülislâm olmuş ve 1599 yılında vefat etmiştir.[46]

Hoca Sadeddin Efendi, babası Hasan Can'dan işittiği menâkıb ve hikâyeleri, onun bizzat şahidi olduğu hâdiseler ile hatırında kalan bazı sahih haberleri bir araya getirerek, hatıra olmak üzere on bir hikâyeden ibâret bir Selimnâme kaleme almıştır.[47] Bu küçük eser müellifin asıl tarihi olan *Tâcü't-tevarih*'i tamamlar niteliktedir.[48] *Tâcü"t-tevarih*'te Osmanlı Devletinin kuruluşundan I. Selim'in vefatı ve Kanûnî'nin başa geçmesine kadarki tarihî dönemi anlatır. Yazar, 1514-1520 yılları arasında menkıbe ve hikâyeleri Selimnâme başlığı altında toplamıştır.[49] Türkçe mensur yazılmıştır.

1.9. MUHYÎ'NİN SELİMNAMESİ

Tekindağ, Muhyî Selimnâmesi yazarının Birgili Mevlânâ Muhyî olduğunu belirtmiştir.[50] Seyyid Mehmed Ali-i İznikî'nin eserine dayanan bu Selimnâme'de Çaldıran Savaşı farklı şekilde anlatılmaktadır. Muhyî, eserinde Yavuz Sultan Selim'in emriyle Çaldıran şehitleri için büyük bir kabir yapılıp

---

[44] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s. 39
[45] Şerafettin Turan"***Hoca Sâdeddin Efendi***", **DİA**, XVIII, s.196
[46] Mustafa Argunşah, **a.g.e,** s. 190
[47] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 225
[48] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441
[49] Mustafa Argunşah, **a.g.m,** s. 39-40
[50] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m,** s. 212

üzerine bir direk dikildiğinden söz etmektedir ki, günümüz şehit abidelerini çağrıştırmaktadır. Bu savaşta şehid olan Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa ile Malkoçoğlu Tur Ali Bey hakkında verilen bilgiler de önemlidir.[51] Ayrıca Dulkadiroğlu Alâüddevle Bozkurt Bey'le yapılan savaşlar diğerlerinden farklı ve teferruatlı olarak anlatılmaktadır.[52] Tebriz'den İstanbul'a getirilen 1700 haneden söz edilmektedir.[53] Eserin tek nüshası Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesindedir. Türkçe mensur olarak yazılmıştır.

1.10. ŞÎRÎ'NİN SELİMNAMESİ

Şîrî mahlasıyla şiirler yazan Veziriazam Hersekzade Ahmed Paşa'nın Mısır'da sancak beyi iken ölen oğlu zannedilen Ali Bey'in yazdığı *Tarih-i Feth-i Mısır* da bir Selimnâme'dir.[54]

Eserde Bayezid'in son zamanlarında meydana çıkan kardeşler mücadelesi, Şahkulu Baba Tekeli isyanı, Kızılbaş'tan intikam almak üzere babası ile mücadeleye girişen Selim'in tahta geçmesi anlatılır.[55] Eserde İran ve Mısır seferleri manzum olarak anlatılmakta, Selim'in ölümü ve Kanuni'nin tahta geçmesiyle bitirilmektedir.[56] Türkçe ile yazılmıştır.

1.11. İDRİS-İ BİTLİSÎ VE OĞLU EBU'L-FAZL EFENDİNİN SELİMŞAHNAMESİ

İdris-i Bitlisî, Bitlis'te bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. XV. yüzyılın ortalarında doğduğu tahmin edilmektedir.

İdris-i Bitlisî, bölgedeki âlim ve şeyhlerden biri olan ve Diyarbekir'da Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın sarayında münşîlik yapmış olan ardından Akkoyunlu Devleti'nin merkezi Tebriz'e gidip ve orada Abdurrahman Câmî'nin ilmî toplantılarına katılan Hüsâmeddin Ali'nin oğludur. "Hakîmüddin" ve "Kemâleddin" unvanlarıyla da anılır.[57] Bitlisli

[51] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441
[52] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s. 39
[53] Ahmet Uğur**, a.g.md**, **DİA**, s. 440-441
[54] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA** s. 440-441
[55] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 220
[56] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s. 40
[57] Abdülkadir Özcan, "***İdrîs-i Bitlisî***" **DİA**, XXI, s. 485.

olması sebebiyle daha çok İdris-i Bitlisî diye anılmaktadır. Osmanlı hanedanının başlangıcından II. Bayezid devrinin ortalarına kadar gelen *Heşt Behişt* adlı sekiz Osmanlı padişahının Farsça tarihinin de yazarıdır.[58]

İdrîs-i Bitlisî'nin oğlu Ebu'l-Fazl Mehmed Efendi, Kanûnî devrinde önce divan defterdarı, sonra da Rumeli defterdarı olmuştur.[59] Gördüğü rüya üzerine haccetmek niyetiyle İstanbul'dan ayrılmış, ancak Şam'da vefat etmiştir.[60]

İdris-i Bitlisî Farsça Selimşahnâme'sini Yavuz Sultan Selim'in emri üzerine ele almıştır.[61] *Heşt Behişt* tarzında bir de farsça Selimnâme olarak bilinir, 80.000 kadar mısrayı ihtiva eden eser kısmen mensur ve kısmen manzum şeklinde yazılmıştır[62] . İdris-i Bitlisî bu Selimnâme'de, Selim'i medh ve eseri yazma sebebini izah ettikten sonra, onun doğuşundan İran hududunda vâli olmasından ve Gürcülerle olan savaşlarından kısaca bahsettikten sonra, 1512'de padişah olmasından ölümüne kadar geçen dönemi ele almaktadır. Eser 46 destan halinde kaleme alınmıştır. Selimşâhnâme, Şah-Kulu haricînin isyanı ve Hadım Ali Paşa'nın harekâtı ile başlar kardeşler mücadelesi, Şii katliamı, İran ve Mısır seferleri ile sona erer.[63] Selimnâme, İdris-i Bitlisî'nin ölümü nedeniyle tamamlanamamıştır.[64]

Müsvedde halindeki notlar kısmen kaybolmuştur. Oğlu Ebu'l-Fazl babasının yazdığı ve eksik bıraktığı Selimnâme'ye zeyl yazarak tamamlamıştır.[65] Kendisi de çoklukla babasının anlattıklarına bağlı kalarak bir *Selimşahnâme* yazmıştır.[66]

---

[58] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s. 41
[59] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 226
[60] Abdülkadir Özcan, "***Ebülzfazl Mehmed Efendi***", **DİA**, X, s.356
[61] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441
[62] Muhammed İbrahim Yıldırım, "*Heşt Behişt VII. Ketibe: Fatih Sultan Mehmed Devri,1451 – 1481*", Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013, s. 40.
[63] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s.228
[64] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m,** s. 204
[65] Hicabi Kırlangıç, *"İdrîs-i Bidlîsî Selim şah-nâme",* T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 2001, s. 23.
[66] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.43

Farsça yazılan bu *Selimşahnâme* İdris-i Bitlîsî'ye ait bir eser olup oğlu Ebu'l-Fazl, bu eseri temize çekip düzenleyerek yok olmaktan kurtarıp Ramazan 974 (Mart-Nisan 1567) tarihinde tamamlamıştır.[67]

1.12. ŞİRAZLI EDAÎ'NİN SELİMNAMESİ

XVI. yüzyıl İran şairlerinden olan Edâîyi'nin asıl adı Mevlânâ (Mollâ) Muhammed'dir. Bazı kaynaklarda ise adının Bahâaddîn olduğu da yazılıdır.[68] Şahnâme-i Selîm Hânî adlı eseri özellikle İran seferi hakkında ilginç bilgiler içermektedir.[69]

Kanûnî devrinin başlarında (1521-1522) vefat etmiştir.[70] Şâhnâme tarzında 3517 beyitten mürekkep Farsça ve manzum olan Selimnâme *Şâhnâme-i Selim Hânî* kaleme almıştır.[71]

Edâî Selimnâmesinin giriş kısmında Şiraz'dan ayrılarak birçok yeri gezdiğini, Hindistan, Mekke ve Medine'den sonra Anadolu'ya geldiğini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.[72]

Selimnâmesi Bayezid'in son günleri ile Selim lehinde İstanbul'da isyan eden yeniçerilerden, Hadım Ali Paşa'nın Kızılbaşlarla savaşından bahsetmektedir. Ayrıca Selim'in İran seferi hakkında enteresan bilgiler vermektedir. Selim'in İran ve Mısır seferlerinin tafsili, ölümü ve Kanûnî'nin tahta oturmasıyla eser son bulmaktadır.[73]

1.13. ÂRİFÎ'NİN SELİMNAMESİ

Asıl adı Fethullah olup şiirlerinde Ârif ve Ârifî mahlasını kullanmıştır. (ö. H.969/M.1561-62). Babası Acem Derviş Mehmed Çelebi'dir.[74]

---

[67] Hicabi Kırlangıç, **a.g.e,** s. 23.
[68] Abdüsselam Bilgen, ***Adâ'i-yi Şirâzî ve Selim-namesi***", Ankara 2007, s. XXXVII
[69] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA** s. 440-441
[70] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.42
[71] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 222
[72] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.42
[73] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s. 222-223
[74] Tahsin Yazıcı, "***ÂrifÎ Fethullah Çelebi***", **DİA**, III, s. 371

Kanûnî'nin şehnâmecisidir. Tamamlanmamış, Farsça manzum bir Selimnâme yazmıştır. Eser I. Selim dönemi ile Kanûnî'nin ilk yıllarını anlatmaktadır.[75] II. Selim'den babası Kanûnî'den gördüğü ilgiyi görmediği için Ârifî'nin 966'da (1558-59) Mısır'a gittiği ve üç yıl sonra orada öldüğü anlaşılmaktadır. [76]

1.14. ALİ B. MUHAMMED EL-LAHMÎ'NİN SELİMNAMESİ

Hayatına dair bilgi bulunmayan fakat nisbesinden Endülüs İşbiliye (Sevilla) asıllı olduğu anlaşılan Ali b. Muhammed el-Lahmi el-Mağrib'i, *ed-Dürrü'l-meşan fi Sîreti'l-muzâffer Selim Hân* adlı eserinde diğer Selimnâmeler'den farklı olarak rüyalara da genişçe yer vermiştir.[77]

Allah'ın her yüz senede bir dine hizmet eden kimseler gönderdiğini belirten müellif,[78] Yavuz Sultan Selim'in müjdelenen bu kimselerden olduğunu belirtir.[79] Yavuz Selim'in Suriye ve Mısır'ı fethedeceği şeklinde tefsir ettiği rüyaları zikretmektedir. Bununla beraber, Memlüklülerle yapılan savaşlar hakkında, kısa olmakla beraber faydalı bilgiler verir.[80] Müellif, eserini Mısır seferinden hemen sonra 1517 yılında yazmıştır.[81] Arapça mensur olarak yazılmıştır.

1.15. EŞ-ŞEYH EL-MUHADDİS CARULLAH B. FAHDİ'L-MEKKÎ'NİN SELİMNAMESİ

Eş-Şeyh el-Muhaddiş Cârullah b. Fahdı'l-Mekkî'nin (ö.954-1547)Arapça olarak yazdığı *el-Cevarihül-Hısan fi Menakıbi's-Sultan Süleyman b. Usman* adlı eseri 1521 yılında Kanunî'ye ithaf edilmiştir.[82] Müellif'in bu Eseri İdris-i Bitlisi ve İbn Kemal'ın Selim namesi ile benzerlikleri bulunmaktadır[83].

[75] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.43
[76] Tahsin Yazıcı, **a.g.md, DİA**, s 373
[77] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA** s. 440-441
[78] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s.220
[79] Ahmet Uğur, **a.g.md**, **DİA**, s. 440-441
[80] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m** s.220
[81] Mustafa Argunşah, **a.g.m**, s.43
[82] Mustafa Argunşah, **a.g.e**, s.193
[83] Şehabeddin Tekindağ, **a.g.m**, s.230

İKİNCİ BÖLÜM

2. KADIZADE KEBİR B. ÜVEYS

2.1. HAYATI

Kadızade Kebir b. Üveys'in hayatı ve eserleri hakkında fazla bilgi yoktur. Kendisi eserinde Çaldıran savaşında Osmanlı askerlerinin eline esir düşüp bırakıldıktan sonra Osmanlı devletinin hizmetine girdiğini söylemektedir.[84] Ama Çaldıran Savaşı hakkında fazla bilgi vermemektedir. Eserinde kendini "*Kadızâde ismi ile meşhur olan bu çok kusurlu fakir bende''*[85] olarak zikr etmiştir. Kadızâde, kendi anlatımıyla, Yavuz Sultan Selim 7 Rabiulevvel 922 (10 Nisan 1516) tarihinde Edirne'den "Kisralar mülkünü" feth etmek ve "Acem valisinin (Şah İsmail) zulmünü" def etmek amacıyla Edirne'den İstanbul'a geldiğinde[86] sefere katılmak istemiştir."[87] Ancak isteği ilk önce kabul edilmemiş, daha sonra yalvarıp yakararak dileğini kabul ettirmiş ve sefere katılmıştır. Halep'e kadar divanda bazı küçük hizmetler yapmak için görevlendirilmiştir.[88] Veziriazam Yunus Paşa ve Anadolu defterdarı Mehmed Çelebi ile beraber Mısır'daki muhaliflerin mallarını kayıt ve zapt etmek için gönderilmiştir.

2.2. ESERİ

Gazavat-ı Sultan Selim, Kadızâde'nin bilinen tek eseridir. Müellifinin hattı olan tek nüshası günümüze erişmiş olan eser Farsça kaleme alınmıştır. Kadızâde, yol boyunca tuttuğu notları padişahın Mercidabık'tan İstanbul'a hareketi sırasında düzeltmeye başlamıştır. Amacı eserinin padişah indinde ve uzmanların gözünde kabul görmesiydi[89].

[84] Bkz. elinizdeki eser (146b)
[85] (1a)
[86] (5b)
[87] (2a)
[88] (4a)
[89] (5a-5b)

2.3. TELİF SEBEBİ VE TARİHİ

Kadızade Kebir b. Uveys, sefer esnasında Seyit Emir Sadruddin Muhammed tarafından Yavuz Selim'in Arap diyarını feth etmesiyle ile ilgili tezkire yazmakla görevlendirildi. İlk önce kendisini bu göreve layık görmedi ama daha sonra bir şeyler yazarak Selim'e sunmak amacıyla 7 Rabiulevvel 922'de (10 Nisan 1516) eseri yazmaya başladı.[90]

2.4. NÜSHALARI

Kadızade'nin yazdığı bu eserin tek nüshası günümüze kadar erişmiştir. Eser nestalik hattıyla yazılmıştır. Sayfaları 15 satırlı olup çerçevesi altın suyu ile süslüdür. Kitabın boyu 22.50 cm, genişliği 15cm ve kalınlığı ise 3cmdir. Eser, Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 825 numara ile kayıtlıdır.

2.5. MUHTEVASI

Muhtevasında özellikle Yavuz Selim'in Mısır seferi üzerinde durulmakta, Edirne'den hareketle uğranılan menziller belirtilmekte, yol boyunca alınan yerler, Mercidabık Savaşı, günümüz Orta Doğusunun zaptı, Ridaniye Savaşı sonrası Kahire'nin ve tüm Mısır'ın ilhakı hakkında orijinal bilgiler verilmektedir.

Müellif, Selimnâmesinde Sultan Selim'i İskender'e benzeterek, onu ikinci İskender olarak tanımlamaktadır. Eser, Farsça mensur olarak süslü bir şekilde yazılmıştır. Şiirler ve beyitler manzum; bazı şiirler, dualar ve ayetler Arapça yazılmıştır. Kadızâde, Selimnâmesinde Yavuz'un İstanbul'dan yola çıkışını, uğradığı menzilleri, bu menzillerin fiziki ve tarihi yönlerini de ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Eserini, sefer esnasında tuttuğu notların yanında; büyük çoğunluğunu Haydar Çelebi'nin[91] zapt ettiklerine dayandırdığını belirtmiştir.[92]

---

[90] (4b)

[91] Divan Kâtibi Haydar Çelebi Ruznamçesi (Yavuz Sultan Selim'in Sefer Menzilnâmeleri, Hazırlayan Ali Seslikaya; Yüksek Lisans Tezi, s.23)

[92] (235b)

25 Rabiulevvel (28 Nisan 1516)de Haliç'te fetih merasimi yapıldı.[93] Kızılbaşların zulmünü def etmek için Sinan Paşa ön kol olarak İstanbul'dan İran'a gönderildi.[94] Sinan Paşa'ya destek için Yeniçeri Ağası Ayaz Bey ve üç bin yeniçeri[95] görevlendirildi.

Yavuz Selim sefere çıkarken İstanbul'da yerine Vezir Ahmed Paşa Ferhengzade ile Pir Mehmed Paşa'yı bırakmıştır.[96] Oğlu Şehzade Süleyman ile vedalaşarak[97] 4 Cemaziyelevvel 922 (5 Haziran 1516) Perşembe günü Fil Çayırı'ndan hareket etmiştir.[98] Yenişehir'e varınca Bursa'nın kadı, ulema ve müderrisleri kendisini karşılamıştır.[99] Buradan Kütahya'ya oradan da Konya şehrine gidip, Şeyh Sadreddin Konevî ve Mevlana Celaleddin Muhammed Rumî mezarlarını ziyaret etmiştir.[100] O sırada Kur'an dinlemiş ve sema âyîni izlemiş, Konya'nın içme suyu meselesini çözmüştür.[101] Konya'da Yavuz Selim'e Diyarbekir'in fetih haberi ve Karahan'ın katli haberi ulaştırılmıştır.[102] Buradan Kırkpınar menziline, oradan da Kayseri'ye hareket etmiştir.[103]

Bu arada Halep tarafından Melik Gavri elçileri gelerek sulh teklifine bulunmuşlarsa da sonuç alınamamıştır.[104] Diyarbekir beylerbeyi Mehmed Bey, Diyarbekir'deki Kürtlere yumuşak davranarak gönüllerini kazanmış ve kendi tarafında çekmiştir.[105] Cizre Valisi Ali Bey, Hasankeyf Valisi Melik Halila, Çemişgezek Valisi Pir Mehmed Bey ve Akıl kalesinin Valisi Kasım Bey gibi asil Kürtleri Yavuz Selim'in sarayına getirerek kendisine bağlılıklarını almıştır.[106]

---

[93] (16a)
[94] (14a)
[95] (16b)
[96] (19b)
[97] Müellif bu başlık altında Şehzade Süleyman'ın fiziksel ve kişisel özelliklerinden bahs etmiştir. (21a-22b).
[98] (22b)
[99] (26b)
[100] (31b-35a)
[101] (34a-35b)
[102] (35b)
[103] (38a-44a)
[104] (44a-48a)
[105] (49b)
[106] (50b)

Yavuz Selim Konya'dan Antep tarafına[107] oradan da Melik Gavri ile savaşmak için 25 Recep 922 (24 Ağutsos 1516) Pazar günü Mercidabık'a hareket etmiştir.[108] Orada savaş planı yapılmıştır. Selimnâme'de Osmanlı ve Memlük ordularının düzeni hakkında bilgiler vermiştir[109]. Müellif Mercidabık – Halep yolunda 10 bin kadar güzel atın sahipleriyle birlikte telef olduğunu belirtir[110]. Mercidabık'ta yapılan savaşta Melik Gavri'nin ölümünden[111] sonra Halep ve Şam ele geçirildi. Anadolu Defterdarı Mehmed, Melik Gavri'nin hazinesini, diğer mal ve mülkleri kayıt altına almak için şehre gönderildi.[112]

Sultan Selim 17 Şaban 922 (15 Eylül 1516) tarihinde Şam diyarına hareket ederek[113] Vezir Yunus Paşa, Hayr Bey ve Anadolu Defterdarı Mehmed Çelebi ile birlikte Kadızâde'yi de Şam'ın tahriri ile görevlendirdi. Bu arada müellif buradaki Emeviye Camii hakkında detaylı bilgiler verir.[114] Kadızâde askerlerin teçhizat ve iaşesini temin için Safed, Gazze ve Remle taraflarına gitti, 15 gün içinde 100 batman bin kile arpa ve buğday elde etti. Araplar yolları kapattığı için Gazze ve Remle'ye giremedi[115]. Safed'in konumu hakkında detaylı bilgiler verir.

Yavuz Sultan Selim Şam'da[116] bir kaç gün konaklayıp, Mısır'ın fethi için hazırlıklar yaptı. Mısır'a elçi göndererek; Tumanbay'ın kendisine itaat etmesini bildirdi.[117] Yavuz'un isteği kabul edilmeyince Sinan Paşa öncü kuvvet olarak Gazze bölgesine gönderildi.[118] 20 Zilkade 922 (15 Aralık 1516) Pazartesi günü Mısır'ı feth etmek için Şam diyarından hareket etti.[119] 25 Zilhicce (19 Ocak 1517)'de dört menzil ile Teberiye gölü, Han Leccun, Kakun ve Colhuliye'yi aştıktan sonra Remle'ye ulaştı. Buradan Mescid-i Aksa'ya geçerek burayı ziyaret etti.[120] Buradan Remle'nin Ased köyüne ve

[107] (55a)
[108] (62b)
[109] (67a vd)
[110] (75)
[111] (76b)
[112] (78a)
[113] (81b)
[114] (86b)
[115] (105a)
[116] Burada Şam şehrinin şöhreti, manevi ve maddi özellikleri anlatılmıştır. (90b)
[117] (98a)
[118] (103b-110a)
[119] (110b-113a)
[120] (113b)

oradan Gazze'ye geçti. Yol üstünde büyük sahabelerden olan Ebu Hüreyre'nin mezarını ziyaret etti.[121]

1 Muharrem 923 (24 Ocak 1517) Perşembe günü Ridaniye tarafına yola çıkarak[122] Ridaniyye'nin güneyinde bulunan Fahhate vadisine oradan da Cebel-i Ahmer (Kızıl Dağ) tarafına yöneldi.[123] 4 Muharrem 923 (27 Ocak 1517) Salı günü Nil nehrinin kenarındaki Vestaniye Bulak'a ulaştı. Kadızâde Yavuz Sultan Selim'in Ridaniye'de askere hitabından da söz eder[124]. Burada Çarşamba gecesi Tumanbay saldırıya geçtiyse de[125] geri çekilmek zorunda kalıp kaçtı. Bu arada savaş sırasında ölen Hadım Sinan Paşa için bir mersiye yazdı[126]. 23 Muharrem 923 (15 Şubat 1517) Pazar günü Vestaniye Bulak adasından Mısır'ın en büyük kalelerinden bir olan Sediki sarayına yerleşti.[127] 21 Safer 923 (15 Mart 1517) tarihinde Tumanbay'ı ve kalan Çerkezleri yok etmek için Mısır kalesinden el-Ceyş gölüne ulaştı.[128] Bu arada Tumanbay'ın, "Hilâfeti bana ver, hutbe ve sikke senin olsun" teklifini kabul görmedi[129]. Bulak'ın karşısında olan Enbabe köyüne hareket etti ve Melik Tumanbay'ı 11 Rabiulevvel 923 (3 Nisan 1517) Pazar günü yakaladı. Kendisine hıl'at giydirilen Tumanbay yargılanmak üzere Kapıcıbaşı Hasan Ağa'ya teslim edildi. Çarşı pazarı gezdirip, Yavuz Selim'in emriyle Bab-ı Zavile revakında asıldı. Üç gün asılı kaldıktan sonra indirilip, Gavriye türbesinde defn ettiler. Böylece Mısır'da Çerkezler devleti sona erdi.[130] Etrafa fetihnâmeler yazılıp gönderildi. Müellif eserinde Kahire'nin süslenmesinde kullanılan objelerden de söz eder[131].

Sultan Selim 7 Cemaziyülevvel 923 (28 Mayıs 1517) Perşembe günü buradan gemiyle İskenderiye'ye geçti.[132] Mısır'ın niyabetini Hayr bey'e

---

[121] Müellif burada bu sahabinin makam kabrinden söz etmektedir. Bilindiği gibi Ebu Hüreyre Medine'de vefat etmiş ve Cennetül-Bakei'de defnedilmiştir. (118a)
[122] (128b)
[123] (138a-145b)
[124] (138a-139b)
[125] (149a)
[126] (143b-144a)
[127] (159a)
[128] (164b)
[129] (162a-162b)
[130] Bu başlık altında Çerkezler, Çerkezlerin tarihi hakkında bilgiler vermiştir. Esasında eserinde Memlük devletini Çerkez devleti olarak tanımlamıştır.(172a-176b)
[131] (bk:170a-b)
[132] Bu başlık altında İskenderiye'nin tarihini ve Herman kubbesi hakkında bilgi vermiştir.(177a-183b)

vererek[133], Mısır'ın bazı eşraf ve zenginlerini sürgün etti. Ayrıca ilim adamlarını, Abbasi halifelerinden kalanları, kadı, İslam âlimleri, Kuran hafızları ve sanat erbabını İstanbul'a gönderdi.[134]

Buradan Mekke ve Medine'yi ziyaret etmek istediyse de bu hususta ulemadan fetva alamadı.[135] Kahire'den Mekke'ye Kâbe örtüsü gönderildi. Cidde ve Yemen'de Frenk saldırılarına karşı tedbirler alındı. Arap bedevilerine ikramlarda bulunularak gönülleri alındı. Sultan Selim 24 Şaban 923 (11 Eylül 1517) Perşembe Kahire'den Şam'a dönmek için[136] Salihiye ve Gazze tarafından[137] Şam'a hareket etti[138] ve 21 Ramazan 923 (07 Ekim 1517) Çarşamba günü Şam'a ulaşarak burada konakladı.[139] Şevval 923 tarihinde, 10 bin altına yaptırdığı Şeyh Muhyiddin Arabi'nin külliyesini ziyaret etti ve her yıl 10 bin eşrefî altın vakfetti.[140]

Şam'ın yönetimi 14 Muharrem 924 (26 Ocak 1518) de Veziriazam Piri Paşa'ya[141] Arap ve Acem kazaskerliği Şah Çelebi Fenarizade'ye verildi.[142] Yavuz Selim burada beş ay kaldıktan sonra Halep'e hareket etti.[143] Oradan da Hama'ya geçerek[144] Antakya'ya ulaştı. 10 Rabiulevvel 924 (22 Mart 1518) burada av yaptı.[145] Burada İbni Haneş ve Harfuş'u cezalandırdı.[146] Acem ülkelerini feth etmek için Mercidabık'a gitmek üzere 25 Rabiulahir 924 (06 Nisan 1518) Perşembe günü Halep'ten yola çıktı. İran valisi de tüm eşraf, kabileler, Karabağ, Mogan birliklerini, Türkmenler, sair Türkler, Azerbaycan sakinlerini ve özellikle Tebriz'dekileri toplamıştı. Ancak Yavuz Selim iki yıldan beri seferde olduğundan orduda yiyecek sıkıntı yaşanıyordu. Bu nedenle hazırlık yapmak için İstanbul'a geri dönmeye karar verdiler. [147] Mercidabık'tan 6 Cemaziyelevvel 924 (16 Mayıs 1518) Pazar günü İstanbul'a

[133] (185a)
[134] (189b)
[135] (189b-192b)
[136] (192b)
[137] (196b)
[138] (200b)
[139] (201a)
[140] (204a 208a)
[141] (211b)
[142] (213a)
[143] (214b)
[144] (221a)
[145] (224b)
[146] (228a-231b)
[147] (233b- 234a)

doğru yola çıktı[148] İstanbul'a ulaştı. İstanbul'da birkaç gün kaldıktan sonra Edirne'ye geçti.

2.6. KAYNAKLARI VE TESİRLERİ

Eserin ana kaynağı müellifin gözlemleri olmakla birlikte, seferde Yavuz'un maiyetinde bulunan Haydar Çelebi'nin *Ruznâme*'si ile[149] Edâî-i Şirâzî'nin *Selimnâmesi*'nden de alıntılar yapıldığı görülmektedir[150].

Gazavât-ı Sultan Selim'in tesirleri ile ilgili elimizde somut bir veri yoktur. Eserin tek nüsha oluşu onun pek bilinmediğine ve dolayısıyla kaynak olarak kullanılmasının pek mümkün olmadığına işaret ediyor.

2.7. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Gazavat-ı Sultan Selim, nesir bakımında o dönemdeki Farsça nesirlerinde görülen ortak özellikleri taşır. Arapça kelimelerin oranı oldukça fazla olup, edebi bir dil, abartılı övgü ve dualar ile süslü olarak yazılmıştır. Müellif, manzum kısmında da genel olarak İran şairlerinden Nizamî Gencevî, Hâfız Şirazî, Sa'dî, Firdevsî ve Ferîdûddin Attar'ın şiirlerinden faydalanmıştır. Kadızâde eserinde kendi yazdığı şiirlere ve nazımlara da sıkça yer vermiştir.

2.8. KAYNAK DEĞERİ

Kaynakdeğeri bakımında diğer selimnâmeleri tamamlar nitelikte verdiği bilgilerle eserin orijinal bir kaynak olduğu söylenmelidir.

[148] (235b)
[149] (235b)
[150] (150b)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METİN TERCÜMESİ

3.1. MÜELLİFİN MUKADDİMESİ

Bismillahirrahmanirrahim

Elhamdülillahi Rabbilâlemin Vessalatü vesselamü alâ Resûlina Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ecmaîn

Allah'a hamd ettikten sonra, Kadızâde ismiyle meşhur olan bu çok kusurlu fakir bende "Allah onu en iyi iradesi ile ödüllendirsin, faydalandırsın ve fazlalaştırsın" böyle diyor ki: Günler, aylar geçip ve seneler peş peşe geldikten sonra iyi olaylar meydana çıktı. Güzel vaka beni buldu " ان الله مطلقا يسوق الا هل الى الاهل[151]" sözüne göre damla gibi zerre kadar bu bendeni aşağılardan ve yabancılıktan çıkardı. Şahın kabulüne ulaştı. Yüksek güneşin ışıklarından biri olarak gökyüzü gibi olan sarayın sahillerinde yansıyarak kendini gösterdi.

Nazım:

Biz kendi hâsılımızı meyhane yolunda bıraktık

Dualarımızı hep canan yolunda bıraktık

Ateş verir âbit yüzlerce zahidin harmanına

Bu yangını kendi mecnun kalbimize bıraktık

Bundan sonra gönül vermem güzel yüzlülere

(yk:1a) Çünkü dudağının mührünü meyhanenin kapısına bıraktık[152].

Bu bende Allah'ın yardımı ve sonsuz teyitleri ile hakir kullar ve değersiz bendelerin arasında yerleşti.

Nazım:

Onun sarayına yakın olanlar ile akrabalığım var demiyorum

Her zaman kendimi onun dergâhının küçük bendelerinden sayıyorum[153].

---

[151] Kesinlikle Allah sizleri iyiye sevk eder.(Arapça bir cümlenin meali).

[152] Hâfız'ın 371. gazelinin ilk dört mısrası.

Bu hakirin umut tarlası talih bağışlarından ve erdemlerin peş peşe gelmesinden yenilendi ve mutluluktan doldu.

Nazım:

Kalp ve dinimi ve gençliğimin tümünü sana verdim

Bir bakışın bunların hepsini telafi etti.

Ve zerre güneşin peşinde olduğu gibi ve toprak bulutların bağışından sonra yemyeşil olması gibi oldu.

Şahane zafer kanıtlı sancakların ülke açma iddiası ile Edirne şehrinden İstanbul'a teşrif ettikleri vakitte bu fakir bende Şahın at toynağının tozu gibi ayrılmaz bir parçasıydı ve aynı avcı gibi ülkeler fetih eden hazretlerinin tuzağındaydı.

Nazım:

Allah'a şükürler olsun ki başımı senin saçların kıvrımında gördüm

Kederlerden kurtuldum ve kendimi senin tuzağında buldum.

Acem diyarlarını fetih etme kararı aldıktan sonra, bu küçük hizmetçisi (yk:2b) O Behram gibi muhteşem Şaha ağlayarak yalvardı. Abartılı bir şekilde başını onun ayaklarının altında olmasını arzulayıp, bu yolda şahane zafer kanıtlı sancaklar ile beraber olmasını istedi.

Nazım:

Yüzlerce umutla bu çölde ayak koyduk

Ey gönlümün kaybolan amacı beni bırakma

Şarkıcının perdesi beni yoldan çıkaracak

Ah eğer bu sarayda bana yol vermeseler

Talihin gözü onun hikâyesi ile uykuya daldı

İnayet yüzünden gelen bir meltem yok mu beni uyandırsın[154].

O melekler sarayı gibi dergâhın gölgesinden ayrılmak aynı can vücuttan çıkmış gibiydi. O yüzden bu bendeye, bu ikbalden uzak tutmamasını istedim.

---

[153] Sadi'nin 586. gazelinin beşinci mısrasını bir az değiştirerek yazmıştır.
[154] Hafızın 324. gazelinin üçüncü mısrası.

Müellif:

Bana kapımdan git öldürürüm deme

Ayağım gitmiyor ne yapayım, emret başımı vereyim[155].

Bu isteği o görkemli ve muhteşem saraya bazı yakın olanlar vasıtası ile büyük Şah'ın kulağına duyurttum ve dedi:

Nazım:

Senin yolunda ne engel varsa senin ihtiyacın yok ona sarayın tüm ihtiyacı sensin

Bana bir dost olarak kapı açtıysan benim kafama yabancılık toprağını dökme.

Kendini gösterip benim gözümü aydınlat (yk:2a)

Belki böyle diğerlerin nazarından kurtulurum[156].

Ama bu hastayı ilaç edecek beklediğim cevap yüze çıkmadı, anlaşılan şey bilmece gibiydi ki eğer sığırcık gözünden bakarsan umut ateşini alevlendiriyor ve eğer kumru gözünden bakarsan umut ve isteği söndürüyordu.

Şiir:

على السعى فى الطلب امعالى – و ليس على ادراک النجاح[157]. İki gün sonra zafer kanıtlı sancaklar muzaffer devletin himayesinde Konstantinopolis Halicinden geçti. Bu çaresiz fakir üzülerek kederlere kapanıp bir köşede oturdu. Hüzün ve üzüntü içinde perişan olup ne yapacağını bilmedi. Bu rubaiyi okudu,

Müellif:

Yar ile beraber olup gitmeye ayağımda güç yok

Evin kösesinde tek başıma oturmaya da dayancım yok

Bana zor geçiyor ne yapacağım ben, nasıl olacak

Hem oraya gelmek istiyorum hem burada olmalıyım.[158]

---

[155] Müellifin kendi üzüntüyle yazdığı şiir.
[156] Nizâmî-i Gencevî münacatının ikinci bölümünden alınmıştır.
[157] Yükseklere çıkmak için çabalanmak bana farzdır ama ben muradıma ermeyeceğim. (Arapça şiir'in meali)
[158] Müellif kendisini çaresiz his ederek yazdığı şiir.

İki gün geçtikten sonra umudum kaybolup yerine üzüntü gelirken, gönlüm hayret girdabında boğulurken ve hüzünlü kalbim her türlü kederlerle dost olurken sonunda o mürşide ilham oldu. Benim gönlümü aldı ve böyle söyledi:

(yk:3b) "Şahlara hizmet etmek yarı yolu gitmektir" sözüne göre eğer devlet ile eşlik etme imkânı sana olmadıysa Allah'a şükürler olsun ki "arkadan edilen duanın kabul edilmesi yakındır" sözüne göre dua etme görevin kapısı sana açıktır. Eğer dinî ve dünyevî sonucu getirecek Şah'ın yanında olmak nimeti sana verilmediyse Allaha şükür ki hakikat ve tarikat meyvesi veren gizlilik sefasından, huzur ve birlik ağacından yararlanacaksınız. Şiir; Allah'ın merhametinden umutsuz değilim kapalı kapıları açmaya bütünleşen bir istek lâzım[159]".

Buna göre istek ve tüm çabamı bu kendiliğinden meydana gelen huzur ve fırsatı değerlendirme üzerine harcamaya koydum. Bu fırsatı hakikate yetmek ve zevk âleminde dolaşmak için değerlendirdim. Bundan sonra vakitlerimin özünü büyük amaçlara ulaşmak ve felekleri hareket ettiren unsurları düzenlemek için harcadım.

Şiir: عظام خلک تحت التراب مالیه – وانت تلعب فوق التراب کا الاطفال[160].

Nazım:

Ne zamana kadar menekşe gibi uykuya dalıp gezeceksin

Yazık sen uykuda ol ve nergis uyanık olsun

Bu yaratılış duvarında ilginç resimler yapıştırırlarken

Her kim düşünerek yaşamazsa duvardaki resim gibidir[161].

(yk:3a) "Fırsatı kaçırmak üzüntü demek" sözüne göre hakikate dayanan konuları ve şüphe götürmeyecek şekilde edinilmiş bilgileri idrak etme fırsatını kaçırmadan önce, nefis dizginini bu zalim doğanın elinden almak istedim. Günahlarımı temizlemek ve yaptıklarımdan özür dilemek için umudu elim ile telafi eteğinden sımsıkı tuttum ve aynı canı çıkmış üzere olan kuş gibi bir süre el ayak vurup ruhsal coşkusu vasıtasıyla ve ruhsal kaybı ithalat vesilesiyle kutsal âlemin

[159]Salman Savoji'nin Amir Şeyh Hasan hakkında yazan kasidesinden alınmıştır.
[160] Kemikler toprak altına çürümeye başlıyor ve sen hala toprak üstünde çocuklar gibi oynuyorsun. (Arapça Şiir'in meali).
[161] Sadi'nin bahar hakkında söylediği 25. kasidesinden alınmıştır.

münzevileri ve huzur hücrelerinde oturanlar ile yakınlaşmayı umut etmeye başladım.

Şiir: .[162]تزود من الايام فانه خيرا – اذا ماضى يوم فليس بعائد

Nazım:

Eğer ben her yere dolaşıp her kapıya bende olmazsam,

Kesin bana bende olacaklar Yağma güzel yüzlüler

Eğer güneş gibi yalnızlığa alışırsam

Dünya benim gölgeme ihtiyaç duyacak.

Bu iki gün kendi kendime konuştum ve tartıştım. Sonunda birdenbire izzet ve celal sarayından ve muhteşem perdelerin arkasından mübarek talih ve tatlı sözlü ulak geldi. Üstünlükler kâbe'si ve isteklerin kıblesi, meleklerin emir aldığı saray, kayserlerin sevdiği camisi ve şahların şifa için sığınacak yerine, güneşin yanında küçük ışıksız yıldız gibi sana yol verdiler. Seni istiyorlar diye haber geldi.

(yk:4b) Sevinç ve huzur içinde isteklerimin üzerinde durdum. Sabah rüzgârı gibi o maksada doğru koştum ve Arap ülkeleri açmaya başladığından Halep'i almaya karar verdiği günden itibaren fetih kanıtlı sancakların Halep'e girene kadar yüce Divanın tarafından bazı küçük hizmetler yapmakla görevlendirildim. Bu yaptığım hizmetin faydaları zafer kazanan ordunun kaynağına girdiği için bu görevin zorluklarını tahammül edip onu canım ve tüm vücudum ile kabul edip sonuna kadar yerine yetirdim.

Nazım:

Senin yolunda vermek için yarı canım var

Ey benim canım, ne yapayım, bende sadece o var.

Hizmeti yerine getirdikten sonra vaktimi heba etmeyim dedim ve [163]"جواهر على مذهب القوم" keyfiyeti ilgili bir şeyler yazayım dedim. Sözün kulağı ve boynunu, ülkeler açan kerem sahibi olan Şahın adına süslendirip o büyük huzura sunayım dedim.

Nazım:

---

[162] Elene geçen fırsatı iyi değerlendir çünkü gelen fırsat geri iade edilmez. (Arapça Şiir'in meali)

[163] Halkın yıldızlı cevherlerin hakkında. (Arapça cümlesinin meali)

Dilenci huylularda sözün tümünü anlama idrakı yok

(yk:4a) Söz inci gibidir şahın kulağına yakışır.

Seyyid hazretleri Emir Sadruddin Muhammed, "Allah onun ruhunu mutlu ve fetihlerini fazla etsin" dilde olan fesahat incilerine ve kıymetli taş gibi ibaretlerine işaret edip, kalpteki gizli kalan mücevherlerin üzerinden tozu sildi. Araştırarak ve tetkik ederek problemleri çözdü. Boncuk gibi kendi fikirlerini bu iplikteki incilerin arasında koydu. Bunu insanların kabul edip ona iltifat edecekleri eser saymadı.

Nazım:

Fikir elması ile inciler ipliğe çekildi

Bak bu sözler nasıl gizlice söylendi[164].

O yüzden üzerinde odaklanmadan değiştirdim.

Nazım:

Gümüş hiçbir zaman altın gibi olmaz

Ay ve güneş arasında fark vardır[165].

Ve mücevherlerin keyfiyetini yazmayı bıraktığım için bu fazla isteyen can tatil olmaya ve rahat rahat dolaşmaya gönlüm razı olmadı (yk:5b) kusurlarım olsa bile gücümün ve etkimin olmadığı takdirde özrümü kabul etmedi. Bu bendeni zât-ı devletlerinin Arap diyarını feth etme sırasında bazı halleri, eserleri ve yaptıkları mucize gibi işler ve onun tavırları ile ilgili "seçkin şahlar ve sultanların tezkiresi" olarak yazılması ile görevlendirdi.

Bunu kendime farz bularak "umutlu olana ve sevgili yolunda kolaylık göster" diye "görevli olan yapacak" cümlesini göz önüne aldım. Bunu yapmayacak diye bir özür getirmeden ve benim yetkimde olmaz diye düşünmeden "tümünü anlamadan tümünü terk etme" cümlesine göre bu işe koştum. Kalemi hızlı ve güzel yürüyen at gibi söz sahasında koşturttum. Mısra; "dosttan bir işaret bizden kafa ile koşmaktır. Hızlı bir şekilde yer değiştirme ve taşınma gibi engeller olsa bile her gün bir menzilde ve her gece bir yerde geçinirken padişah alayı Mercidabık'tan Rum ülkesinde cennet gibi sarayına doğru hareket ettiğinde Allah'ın yardımı ile onu düzeltmeye başladım.

[164] Nizami Gencevi 41. Bölümü. İskender'in Kaid Hindu'ya yazılan mektubundan yazılmıştır.
[165] Nizami Gencevi 6. Bölümü. Hikmet övgü, öğüt ve nasihatleri.

Nazım:

Eğer değer verdiğim yarın ayaklarına canımı kurban etmeyeceksem

Can mücevheri başka ne işime yarar ki[166].

(yk:5a) Sonsuza kadar Allah'ın yardımını umut ediyorum ki, bu eser o kimya bakışlı ülke feth eden aynı kırmızı kibrit gibi olan hazretlerinin gözünde otursun ve diğer uzmanların yanında kabul olsun. [167](صفراء فاقع لونها تسرالناظرين) şu ayetin vasfıyla şenlendirdiler.[168](انه يسمع و يجيز و ذالک عند الله غيرعزيز)

3.2. 7 REBİYÜLEVVEL 922 (10 NİSAN 1516) TARİHİNDE EDİRNE'DEN KİSRALAR MÜLKÜNÜ AÇMAK VE ACEMLER VALİSİNİN ZULMÜNÜ DEF ETMEK İÇİN ARAP DİYARINA DOĞRU HAREKET ETTİĞİ VE YOL ESNASINDA BAŞARISIZ SULTANIN TAHTTAN İNİŞİ VE DEVLETİNİN GÜNEŞİ KARANLIK GECEYE BATTIĞI VE ÇOK ZORLUK ÇEKİP HALEP'E ULAŞTIĞINDA SALTANATININ ÇÖKMESİ.

İlim adamların yanında gizli değildir ki, Allah'ın hikmetine dayanan irade yetkisi. İsterse görkem sahibi olan birinin devlet ilamı ve saadet izlerini (yk:6b) [169](اليس الله بقادرعلى ما يشأ) cümlesine göre dünyanın her yerinde olsa bile kaldırır. Tüm halk ve tüm mülkleri Allah'ın sonsuz nimetlerine aykırı [170](فاسقم کما امرت) fermanını yapmayıp [171](واعبد ربک حتى يأتيک اليقين) emrinden itaat etmeyip [172](فاذکرونى اذکرکم واشکروالى و لاتکفرون) ayetine göre Allah'ın emir ve nehiylerinden itaat etmeden çok arızalara sebep olup israf ve savurganlık günahını eden bozuk ve kötü huya sahip olanların zulme dayanan emirlerine boyun eğmekten kurtarıp ikbal kanıtlı sancakların gölgesinde ve onun ihsanı sayesinde güven ve emniyet beşiğinin içinde ihsan ve afiyet himayesinde saklayıp korusun. Mutlaka istek zorunluğunu

[166] Hafız'ın 236. gazelinin beşinci mısrası.
[167] Sapsarı rengi, bakanların içini açan bir sığırdır. (Bakara sorası 69. âyetinden bir kısmı).
[168] O muhakkak duyan ve izin veren bağışlayandır, böyle yapmak Allah katında zor bir iş değildir.(Arapça bir dua dır).
[169] Acaba Allah istediği şeyi yapmaya kadir değil mi? (Arapça bir cümle olmalı)
[170] Emir aldığına göre hareket et! (Hud Sûresi 112. Âyeti)
[171] Sana ölüm gelinceye kadar Allah'ına ibadet et! (Hicr Sûresi 99. Âyeti)
[172] Sizi hatırlamak için beni hatırlayın ve bana şükür edin ve nimetlerimi inkâr etmeyin! (Bakara Sûresi 152 Âyeti)

yaşamadan çabasız ve savaşsız, gelip gitmeden, dilek ve ısrar etmeden o şevket sahibine son istek ve amacı ne de olsa en iyi bir şekilde ve kolay yolla hazır eder.

Şiir:

النصر ليس باجناد مجنده – لكنه بسعادات و توفيق[173]. Ve onun eli mülk ve malın vücuduna aynı bir güzel kadına dokunduğu gibi hiç zorluk çekmeden ve sorun yaşamadan tam güzelliği ile beraber dokundurur.

Şiir:

(yk:6a) فرب ساع و منه الفوز فى هرب – و رب ذ قعدة يطلبه اقبال[174].

Bu konu ve duruma örnek olarak faziletler sahibi olan ülkeler feth eden zat-ı devletleridir. Onun mübarek yolculuğu Acem diyarı tarafına ilkbahar ayı başında gerçekleşti. 920 (1514) senesinde Çaldıran'da düşmanlar ile karşılaştı. Kılıç, , mızrak, top ve tüfek kullanarak rüzgâr gibi binekleri harekete geçirdi. Düşmanların gözüne yenilmeyi gösterip onların zulüm kanıtlı bayrak ve nişanlarını hidayet bastonu ve hakikat parlak eli ile parçaladı. Cihanı almayı iddia edip her yerde yayınlattığı İran şahının iddiasını kırdı.

(yk:7b) Onlar yenildikten sonra zafer kazanan askerler İran sınırlarından geçtiler. Eskiden düşman ülkesinde zülüm olduktan dolayı o diyarın halk ve kadınları düzenden çıkmıştılar. Orası iyi bir sonuca ulaşacak şeyden bom boştu. Askerler bu durumu gördüklerinde Rum ülkesinin mamur olduğunu daha iyi anladılar. İran mülkü onların yanında virane gibi geldi. Bu durumda askerler, zat-ı devletlerinden yalvararak geri dönmelerini rica ettiler. Binekler çok halsiz, yemek ve saman çok zor bulunmaktaydı. O yüzden bu isteği kabul etti ve devletin tümü ile görkemli bir şekilde oradan Rum ülkesine geri dönme kararı verdi. Aslına bakarsak bu iş Acem diyarına gitme temelinden daha önemliydi ama Sultan (yk:7a) zafer kazanan askerleri sağ salim Rum'a getirmek zorundaydı.

Nazım:

Müjde olsun! Bu zaman sağlık ve afiyet Zi-selem'e (Şiraz'a) kondu

Allah'a şükürler olsun ki o Allah'ın verdiği tüm nimetlerin değerini biliyor

---

[173] Zafer, kullanılan askerler ile kazanılmıyor ancak saadet ve talih ile olur. (Arapça bir şiir'in meali.

[174] Bazen biri çok çaba gösteriyor ama zaferi kaçmaktadır ve bazen de oturan biri talihe konuyor. (Arapça şiir'in meali)

O iyi haber getiren ve bu fethin müjdesini veren nerde

Belki ben canımı altın ve gümüş gibi ayaklarına atacağım

Şahın bu yoldan geri dönmesine bak, ne oldu

Onun düşmanının iradesi yokluk sarayına gitti

Sözü bozan mutlaka kendisi kırılacak ve perişan olacak

İlimli eğer söz verirse o söz kefildir

O keder hapsine düştü, felek ona şaka yaparak dedi

Şimdi pişmansın ve pişmanlığın ne faydası var ki[175]".

(فلما نسو ما ذكروا به فتحنا عليهم ابواب كل شى حتى اذا فرحوا بما اوتو اخذناهم بغتتا فاذاهم مبلسون)[176]

âyetine göre iki sene onlara fırsat verdi. Belki onlar yenilme sefilliğini ve kendilerini Satürn derecesinde bir devlet sayıp kaçma rezaletini yaşadıkları için teslim olurlar. Safevi Şahının kendisi kanatları kırık kuş gibi mal ve mülkten el çekip kendini kurtarmak için kaçtıysa,

Nazım:

Biz gözümüzü ve kalbimizi bela üzerine açtık

(yk:8b) Şimdi keder ve üzüntü seli gelip esastan her şeyim yağmalasa ne fark eder[177]". Buna göre gaflet ve gurur uykusundan uyanması lazımdı. Ayrıca onların emirleri ve devlet erkânından bayrak, zurna, kılıç ve kalem sahibi olan on sekiz emir, Osmanlı birliklerinin kılıcı ile Çaldıran savaşında ve Diyarbekir muharebesinde hayatlarını kaybettiler. Bunların onu; Yezd ve Kirman valisi rahmetli Emir Nimetullah Veli'nin oğlu Seyyid Abdulbaki Vekilus-saltana, Diyarbekir Beylerbeyi Ustacluoğlu Mehmet Han, Rumaciye valisi ve Bağdat belediye başı Seyyid Muhammed Kemmune, Herat Darussaltana Valisi Hüseyin Bey Lelle, kurucu başı ve Kazvin, Savuk Bulak ve Demavend Valisi Saru Piri, Ester âbad ve Curcan Valisi Hulfa Bey, Kızılağac vakıfları ve iskelesinin valisi Ağzıvar Bey, Gence ve Berda valisi Serdar Bey, Diyarbakır valisi Mehmed Han'ın kardeşi

[175] Hafız'ın 312. gazeli.
[176] Onlar, kendilerine yapılan uyarıları unutunca her şeyin kapılarını onlara açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık. Bir anda tüm ümitlerini kaybedip yıkıldılar. (En'âm Sûresi 44. Âyeti)
[177] Hafız'ın 250. gazelinin ikinci mısrası.

Kara Han ve Erzincan Valisi Nur Ali Halife gibi önemli emirlerdendi. Bunların her birisi binler kişiye komutandı. Bunlar rezilce yoksuzluk kıyafetini giydiler.

(yk:8a) Zalim öldürüldü ve bir cihan onun elinden kurtuldu

Ve her kim yeniden Allah'ın kulu oldu[178]".

Diyarbekir, Çemişgezek ve Bayburt gibi etraftaki kale ve yerlerini verdiler. Diyarbakır'ı geri alınmayacak kadar, Çemişgezek'in bazı kısımlarını ve Bayburt'un tümünü özellikle Kemah kalesi Osmanlı hâkimiyeti altına girdi.

3.3. KEMAH KALESİNİN ÖZELLİKLERİ

Kemah kalesi dağ üzerinde yapılan bir saraydır ki onun yüksekliği feleğe yeter ve altyapısı o kadar güzel yapılmış ki orasını kuşatmaya çok cüret gerek ve Cevza'nın (İkizlerin) kılıcı lazımdır. Onun azameti aynı "açıldığı ve heyecanlı olduğu zaman, güzel yüzlüler ve Hurilerin boyunlarını koruyucu illeri ile saklayıp onları emin ediyor" sözü gibidir.

Müellif:

Göğün en yüksek yeri ona siper olmuştur

Üzerinde Kafdağı olan yüksek felektir

Onun zirvesi felekten geçiyor

Onun üzerinden hiç bir zaman ilkbahar bulutu geçmiyor.

Orasının inişlerinden keskin gözler şaşkındır. Kaleleri ve sığınaklarının sertliğinden ilim adamlarının aklı karanlığa dalmıştır. Orasının yokuşlarından ilim adamın kafası çalışmaz ve oradan inmeye düşündüğünde başarılı adamın keskin iradesi başarısız kalır. Hatta hayal gücü orasını açma çabasını etmekte düşmanların atı gibi aksaktır. Hayal gücü orasını fetih edip ele getirmekte aynı "düşmanların dileği alçak ve kalpleri dar" sözü gibidir.

---

[178] Mevlana'nın mesnevisi üçüncü defteri 115 bölümü. S.21 (Hz. Davud hırsızı kısas ettikten sonra söylemiş)

(yk:9b) Bunlardan dolayı onların tembih edilip uyanmaları lazımdı. Bu olanları kendilerine bir ibret görerek kötü ve gereksiz işlerden ve boş konuşmalardan pişmanlık duyup geri çekilmeleri ve istifa etmeleri gerekti. Ayrıca isyan tozunu ve yoldan çıkma dikenini adalete dayanan İslâm sayfasının üzerinden silmek ve enbiyaların sultanı ve onun silsilesinden itaat etmeleri, şeriat ve Hanefi'ye milletin peşinden gitmeyi iyi yol olarak kabul etmeleri şarttı. Ama peş peşe gelen haberler belli etti ki İran şahı eski yoluna devam ediyor. Zulüm çölünde dolaşıyor, bid'at ve yeni çıkan yollarda kalmaya ısrarı var. O şimdi güçsüz olduğu için yenilmesi ve aşağılanmasını telafi etmek için Müslümanların canına ve malına dokunup kendi hükümet sahasında olan halkı olumsuz şeylere söz verip onları rahatsız ediyormuş.

Nazım:

Onların zulmünden cihan harap oldu

Devran onların verdiği söz gibi vefasız oldu

(yk:9a) Tarikat pirleri gibi çatı yere düştü

Felek gibi sütunları eğildi

Bağış yapmak ve ihsan etmek geriye kaldı

Okullardan ders ve muallim ayrıldı

Cömertlik ağacı geyik boynuzu gibi

Kurudu ve yapraksız beslenmeden kaldılar

Yaşamaktan hariç kimsenin günahı yok

Allahtan başka kimsenin sığınacak yeri yok

Herkes hasta ve ilaç uzakta

Herkes boğulmak üzere ama yüzme bilmiyorlar

Ne susmaya dayanıyorlar ne de konuşabiliyorlar

Ne kaçmaya güçleri var ne umut bağlamaya

Ne çocuğa merhamet var ne ihtiyardan utanma var

Ne halktan utanç var ne Allah'tan

Aynı kıyamet günü gibi herkes kaçıyor

Baba oğuldan, akraba akrabadan.

Milletler arasındaki taifeler “bize tek Allah yeter ve kifayet eder” diye yalvararak [179](ربنا اکشف عنا العذاب انا مومنون) diye ellerini duaya açıp

Şiir:

عسی الهم الذی امسیت فیه – یکون و راۀ فرج قریب.[180]

Nazım:

Şafak vakti o kimse mazlum olarak inilti yaparsa

Yemin ederim zehirli kılıcın o gibi etkisi olmaz.

Bu sürede İran Şahı defalarca pişmanlık duyup ve yalvarıp bu felek gibi saraya mektup, elçi ve hediyeler gönderdi.

(yk:10b) O sonuçsuz ısrarla kitap, şeriat yolunda ve bir milletten itaat edecek dedi. Ama bu ısrarların meyvesi yalan oldu. Meğerse bu yaptıkları hileli ve ışıksız sözmüş; bundan dolayı zat-ı devletleri gitmeye karar verdi ve intikam atına binip cesareti kendine sırdaş etti ve ilhamın dizginini tuttu. İran mülkünü almak ve gaflet içinde uyuyanları ve isyan edenleri cezalandırmaya kalktı.

Müellif:

Acem mülkü tarafına atı koşturttu

Ülke açmak için yola çıktı

Devlet yardımı ve talihin gelişi ile

Kemeri belini iki yerden sıkıca bağladı

Bayrağı yukarıya çekti ve düşüncesini alevlendirdi

Taht üstünden at üzerine ayak koydu

İran’a gitmek için her şeyi hazırladı

Fetih kapısını kendi üzerine açtı

Halkı çekidüzen vermek ve onların iyiliği için

---

[179] Allah’ım, bizim üzerimizden azabı kaldır, gerçekten biz müminlerdeniz. (Duhan Sûresi 12. Âyeti)
[180] Günahkâr insanlar gibi ellerini kaldırıp gökyüzü gözleyip oturuyorlar ve kurtuluşu umut ediyorlardı. (Arapça şiir’in meali)

Dünyayı toynağın tozundan aydınlattı ve yolculuğu başladı

Onun zamanında cihan cömertlik mazharı oldu

Adalet yayınlandı ve zulüm aradan kalktı

Allah'ın lütfu ve yardımına umudum var

Aynı zamanda büyüklere ve yolda bırakmayan mertlere

Öyle ki Muhammed peygamberimiz huzurunda

Bu Cihan Şahının yaptığı kabul olur

(yk:10a) Onun isteklerini cihan tümüyle yerine getirir

Tüm dünyanı onun elinin aşağında evcil eder.

Elhamdülillahi Rabbilalemin

3.4. ÜLKE FETH EDEN PADIŞAHIN EDİRNE'DEN İSTANBUL'DEKİ SARAYA HAREKET ETMESİ.

Bu konuya girmekteki amaç, bitkilerin güçlü ve büyük padişahı ilkbahar mevsimi kış mevsimi kendini ağır gösterdiği için her türlü barış yaparak bitkileri toprak tahtının huzurunda soğuğun saldırısından saklayarak korudu ve beyaz elbiseye sarılan dağlar ve tepelere mineli yeşil elbise giydirdi.

Nazım:

Nehir gibi her nefes aldığında ağzına su getiriyor

Balık, ateş böceği sevdasında su içinde duruyor

Kışın hasarından kurnaz tilki,

Kürkünü ters giymeye düşünüyor.

(yk:11b) Ve onun mizacı soğuk ve ocak ayının kederli hali olduğu için tedbirin eli bitirme ve besleme işinden kalmıştı. Ama güneş Hamel burcuna taşındığında cihana sevgi ve şefkatini gösterip merhameti seçti. Taşlarını seçip gazap bakır tabağını intikam ateşi ile eritti. Tul dairesi, bağış yüzünden ateş seçen

bineğe bindi. Kış ile savaşmak için tüm malzemeleri ile koştu, çimen sahası ve lale meydanı zümrüt gibi sofrasını ilkbaharın gençlerinin bir yere gelip meclis kurmaları için açtı. Çeki düzen verip hazırladı ve bitki ordusuna bulutlar hazinesinden damladan dirhem verdi ve yansıma dinarları güneşin nakit parasını fazlalaştırdılar. Hançer gibi dili olup düşmanları hitap eden zambağı suyun duruluğu ile yeniledi. Soğuk yüzünden siyah ve mor kalkan menekşeye güneş, ışığı ile güç verdi. Aynı iyi giden at gibi havaya gül yaprağından nal taktı. Aynı iki renkli at gibi olan ağaçlara güneş ışığından zırh ve çiçekten kilim giydirdi.

(yk:11a) Padişahın fetih kanıtlı sancakları aynı sadık sabah gibi ufuk gibi saraydan doğdu ve bu senenin 7 Rabiulevvelinde adalete dayanan Edirne sarayından mübarek İstanbul'a doğru hareket etti. Bu mevsimin doğru halini anlatmak bu kelimeler ile ancak olur.

Çimen gül elinden şarap içiyor

Saba rüzgarı yaseminin saçlarını tarıyor

Nehir kenarında sebzelerden çit var

Dağların endamında laleden kemer var

Binlerce çiçek aynı yeni okula giden çocuk gibi açılmış

Yeşil yapraktan ellerine levhalar almışlar

Kocalan dünya aynı bir genç gibi oldu

Toprak sebzelerden dolayı aynı gök gibi oldu

Bülbül inilti yaparak çiçekten vefa istiyor

Çiçek beşiğinde aynı İsa gibi konuşuyor

Sarhoşlar gibi hayhuy ve gürültü yap

Vakit nakitten hayatın tadını çıkar

Gel beraber hoşça vakit geçirelim

Düşmandan intikamımızı alalım

Çünkü hayat gemisi su içinde battığında

Bir damla su içmeye fırsat vermez[181]".

Ve adım adım Hakanın felek gibi üzengi ve gökyüzüne aşan şahane binekleri Kayserlerin tahtı ve İskender'in feleğe çıkan koltuğu olan Konstantinopolis sahası bu devlet oraya girdiği için (yk:12a) felekler ve yıldızları yansıtan yer oldu. Şeriat ve din beslemede çaba gösteren zafer kanıtlı sancaklar Fil Çayırı sahasında konakladılar. Orasının yeni biten sebzeleri nilüfer nehrinin kenarında güzel yüzlülerin saçları gibi hayat suyunun kenarında başkaldırmışlardı. Hoş görünen çiçekler ve bitkileri menekşe gibi güzel yüzlünün yüzü ve sevgilinin saçları gibi başkaldırıp açılmışlar. Bitkiler kızcağızlar gibi gözlerini o çimenliğe dikmişler. [182](فانظر الی آثار رحمت الله کیف یحیی الارض بعد موتها) ve (اصحاب الجنت یومئذ خیر مستقرا و احسن مقیلا)[183] ayetini göz önüne aldılar. Görkemli çadırları yaptılar ve onun büyüklüğü bulutları delerken orası cennetin şatolarını kıskandırdı. Gayret yüzünden orasını hayat ve yaşam tomurcuğu yaptı. Orası yaklaşık iki hafta bineklerin dolaşan yeri ve hayvancıkların otlağı, cesur adamların ve şenlik erbapların konağı oldu.

Müellif:

Yeryüzü sarhoş aslandan doldu

Onlardan yenileceğim diye cihan korktu

Hepsi süslü çiçekler gibi düzenli

O sahada aynı yeni başkaldıran sebze gibiydi

Onlara kavuşma müjdesini sabah çimenlikte

Bazen güle verdi bazen yasemine

(yk:12a) Kalp yangınından ve göğsünün acısından dolayı

Lale bayrağını bahçede yükseltti

Gül neşeden dolayı gömleğini yırttı

Bülbülün iniltisi keyif almaktan fazlalaştı

Her tarafta iyi kokan bitkiler dolaşıyor

[181] Ferîdüddin Attâr'ın. Husrev Namesinden alınıştır.
[182] Allah'ın merhametli eserlerine bakın, nasıl toprağı öldükten sonra diriltiyor. (Rum Sûresi 50. Âyeti)
[183] O gün cennetliklerin yeri herkesten güzel ve dinlendikleri yer çok iyidir. (Furkân Sûresi 24. Âyeti)

Cennet çimenliğinin önüne geçiyor

Çiçek bahçesi cesurlar gibi yüzü kızarmış

Yasemin yakışıklıların yeni biten sakalı gibi mis kokuyor

Çiçekler etrafında sebze boy çekmiş

Aynı gençlerin yüzündeki kıl gibi ıslak misktir

Cennet ve akan sular bunlara haset ederken

Hava hayat suyundan bir iz bıraktı.

Ondan sonra zafer kanatlı sancakları fetih için harekete geçirdi ve daha fazla orada kalmayı uygun bulmadı. Allah'a şükürler olsun.

3.5. SULTANLARIN SIĞINDIĞI SARAYDAN MISIR'DA OLAN MELİK GAVRİ'İNİN YANINA ELÇİ GÖNDERİLMESİ

Arap ülkelerinin Haremeyn-i Şerifeyn'e hizmet ettikleri ve Hac kervanlarını o maksada yetmek için yardım ettiklerinden dolayı zati devletleri her zaman onlara özel olarak sevgi ve hürmetle bakıyordu. Dostluk ve istekli bakma özelliğinin damgasını bu büyük derecede olan devlet onlara vurup gururlandırıyor.

(yk:13b) Allah'ta bu taraftan istek ve amaçlarının kapısını zat-ı devletlerinin talihi üzerine açıyordu. Sözün kısası bu senenin kış mevsiminde Melik Gavri oradaki maksadı iyi yürütmek ve amaçlara ulaşmak için defalarca elçilerini bu saraya göndermişti. Bu zaman Acem diyarını açmaya gitmesi ile karşı karşıya geldiği için öyle karar verdi ki dostluk esaslarını sıkılaştırmak ve muhabbet sütununu yenilemek için devlet adamlarından önemli ve eşraftan olan birini elçi olarak Melik Gavri mülküne göndersin. Çok düşündükten ve diğerler ile danıştıktan sonra Allah'ın izni ile bu görevin yapılmasını işlere çekidüzen vermekte ve büyük görevleri doğru şekilde yerine yetirmekte zamanda tek olan Rumeli askerinin kadısı Zeyrekzade'nin uhdesine koydu. Bu adamın fikri doğru ve iyi tedbirler almada hiç şüphe olmasa bile (yk:13a) onun danışmana ihtiyacı olmadığı halde mali ve diğer sorunlar çıktığında çözeceğinden emin olsalar bile وشاورهم فى الامر فاذا عزمت فتوكل)

[184](على الله)âyetine göre [185](و نشد عضدک باخیک) ve şu âyete bakarak büyüklerden biri, zekâsı çok çalışan, temiz kalpli ve diğerlerden özel olup kılıç çekmede yürekli olan Ahmet Bey Karaca Paşa'yı onun yanında gitmek için tayin ettiler.

Nazım:

Senin hoş kokunu her kim sabah rüzgârından duyunca

Sevimli yardan sevimli söz duydu

Allah'ım! O sırdaş nerde ki onun yanında

Gönül anlatsın neler gördü ve neler duydu

Âlimin öğüdü tam doğrudur ve tümü iyidir

Onu kabul edip dinleyenin talihi çok güzeldir[186].

Sözün kısası, elçinin ileteceği mesajın özü bu ki; tüm cihandakilere âşikârdır ki bizim sonuna kadar çabamız ve kararımız zafer nişan bu yolculuğa başlayarak (yk:14b) kâfir ve müşrikleri ortadan kaldırarak isyan ağacını kökünü kurutmak ve Acem valisini ortadan kaldırmaktır. Allah'a şükürler olsun ki mal ve mülk yönünden hazinelerin durumu iyi, talih sahası şan ve görkemi mal ve gelir akçelerinden ve cesur askerlerden ve düzenli erkeklerden durumu çok iyidir. Yüksek rütbeli devletin sayfalarında Allah ve peygamberimizden başka ihtiyaç tozu oturmamıştır. Amaç ve isteklerin güzel yüzü ilham aynasında Allah'ın yardımı ile iyi bir şekilde görünüyor ve sizden isteğimiz gerçek ihlas ve tüm samimiyetiniz ile dost ve saf niyetli olmanızdır. Bundan başka bir şey istemiyoruz.

Nazım:

Bizim senden başka senden bir isteğimiz yok

Helvayı sevginin tadını tatmayan birsine ver[187].

Sevgi görevi böyle ki her zaman mektup ve elçi gönderme kapısı istekleri iletmek. Olanları anlatmak için açık kalsın ve dostluk bahçesini tertemiz arkadaşlık suyundan kandırıp yemyeşil etsinler. Tüm konularda birbiri için çaba göstermeyi eksik etmesinler. Hikâyenin geri kalanını ve gönüllerde yer alacak yazılan

---

[184] İşlerde danış ve sonra yapmaya karar verdiğinde Allah'a sığın. (Âl-i İmrân Sûresi 159. Âyeti)

[185] Ve kolunu kardeşine uzat. Âyet eksik yazılmış, aslında (قال سنشد عضدک باخیک) yazılması gerekirdi. (Kasas Sûresi 35. Âyeti)

[186] Hafız'ın 234. gazelinden alınmıştır.

[187] Sadi'nin 61. gazelinin dokuzuncu mısrası.

işaretlerinden Şahın mektubunda aydın olarak yazıldı. (yk:14a) Kendisine belli olduğu için burada ilan etmiyoruz. İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.6. CESARET ALANINDA ASLAN GİBİ BÜYÜK SAVAŞÇI SİNAN PAŞA ÖNCÜ SİPEHSALAR ÖN KOL OLARAK İSTANBUL SARAYINDAN FIRAT SUYU KENARINA İRAN ÜLKELERİNİ ELE GEÇİRMEK İÇİN AZERBAYCAN, IRAK VE HERAT'A GÖNDERİLMESİ

İşlerin iyi veya kötüye gitmesi Allah teâlâ'nın elindedir. Bir ülkenin inişi ve çıkışı onun hikmetli elinin altında ve onun gücüne bağlıdır. Bundan dolayı eğer bir taifeye nimet vermeye irade edip, bir taifeye kâfir olup isyan ettikleri için bela indirmek isterse, eksiksiz ve kimseden yardım almadan ve kimsenin isteğin sormadan "Allah bir şeyi irade ederse sebeplerini bulur"a göre yapar. Yoktan vara getiren perde arkasından onu yapar ve olumlu eder. Bu günlerde "şahların kalbi Allah'ın parmaklarının arsındadır, nasıl isterse ona göre yapar" sözüne göre zat-ı devletleri (yk:15b) önceden hazırlık yapmadan, düşünme yollarında yürümeden ve tedbir almadan Kızılbaşların zulmünü def etmek istedi. Feth kararı alındığında, savaş meydanında aslan, Süleyman peygamberin veziri Asaf gibidir. Aynı Asaf'a barınak veren Süleyman gibi, öyle bir adam ki onun adımları, bayrağı savaş meydanında ve düşman devleti ile mücadele etmekte onları baştan ayağa eder. Onun görkemi, kılıç ve kaleminin keskinliği düşmanlar sayfasını başka bir türe çevirir.

Şiir:

Mübarektir o vezir ki yeryüzünde

Kör adamdan başka o gibi kimse görmemiştir

Onun kaleminden her ne ferman çıktıysa

Zamane itaat kulağı ile işitmiştir

Onun kemanı o kadar yüksek ki

Hayal gücü koşarak ona yetmez.

Yüce divanda cihan padişahı ve gökyüzüne sahip güç odur ki,

Şiir:

Onun görkemli sarayında oturmak için yer yoktur

Dünyanın şahları oturmak için ayakkabılıklarda koruk yaparlar

Eğer onun hamd ayetini dağa okursan

Taş kalpli olsa bile dağlardan inilti çıkar

Kesin bilgi sahibinin yanında onun adını çekmek

aynı susuz kalanlar ile duru sudan konuşmak gibidir.

(yk:15a) Önünde diz çöküp yalvararak istedi ki bu zayıf bende bu sarayın küçük kullarından biridir. O büyük şahın yerden kaldıran en küçük adamı olarak bu fırsatı değerlendirmek için istiyor. Eğer ordu mukaddimesi olarak gitme izni bu bendeye verirseniz, düşmanların gözü talihsizlik toprağı ile kararacak ve dostlarımızın gözü şeref sürmesi ile aydınlanacaktır. Bunun mazmununa göre bu beyitler dile geldi.

Müellif:

Değer acısından sen o koca yürekli şahsın

Soylular senin adın ile kendilerini yükseltiyorlar

Talih ve görkem gölgeliğini açtığında,

Senin düşmanın siyah gölgeliğin aşağında kalıyor

Senin tahtın ve sarayın feleğe yetti

Senin değerine göre "Levlak[188]"tır felekleri yaratmazdım

İskender senin bağışlarından kıskanır

Senden gece gündüz altın gümüşe boğulur.

Doğudan batıya kadar ay bile beraber sana aittir

Feleklerden balık üstündeki ineğe kadar sana aittir (bir efsaneye göre yer ineğin boynuzunun üstünde ve inek de balığın üstündedir) (yanı baştan aşağıya sana aittir)

---

[188] Levlak; (bir hadise işaret ediyor: "eğer sen olmasaydın (Peygamberimize hitap)

Bu taç ve taht sana layık oldu

İran ve Turan'dan haraç aldın

Senin kılıcından gökyüzüne hasar geldi

Ondan korkarak güneş titremeye başladı

Senin gazabından ey dünya avcısı olan şah

Düşmanlarına dünya dar ve karanlık geldi

(yk:16b) Senin ordunun kolları savaş gününde

Fetih çadırını Kaf dağın üzerinde yapar

Senin savaştığın gün ey cemşid görkemli şah

Senin ordunun etrafında dağlar dolaşır

Senin düşmanların kanı gece ve gündüz,

Gökyüzü aynasının üzerinde yansıyor

Şimdi bu muhtaç vücudun isteği o dünyalar şahı sarayından bu ki,

Ey dünyanı avlayan şah zamanın kötülükleri senden uzak olsun

Bu kendi bendene izin ver ki bu yaralı gönlümün üzerine merhem sureyim

Düşmanların kanından gül sahası yaparım toprağı bu hastalıktan temizlerim

Düşmanı param parça ederim hata saymak için birini de diri koymam.

Fetih ve cesaret izleri onun duruşu ve yüzünden belli ve inancında ihlası olduğu ve onun kalbindeki istek aydın olduğu için Şah onun dileğini kabul etti. Bu önemli işi yerine getirmek için seçildi. Bu görevi üstesine aldığı için kendi haddinde olan diğerlerden özel oldu. Pazartesi 25 Rabiulevvelde Konstantinopolis Halicinden fetih kazanma merasimi yaparak geçti. Düşmanlardan intikam almak için yolculuğu başladı.

(yk:16a) Bazı Rumeli askerleri ve Anadolu ordusu Şah tarafından ona yardım etmek için görevlendiler. Bu fetihte onun yanında yardımcı olmak için cesarette aslan gibi olan Ayaz Bey yeniçeri ağasını (سنشد عضدک باخیک و نجعل لکما

[189](سلطانا فلا يصلون اليكما باياتنا انتما و من اتبعكما الغالبون) âyetine göre tayin etti. Kesinlikle bu adam savaşı alevlendirme sırasında ve mücadele etmekte aynı bu ayet gibidir. [190](انى آنست نار ساتيكم بشهاب قبس لعلكم تصطلون) O dediğimiz büyük ile beraber gitmek için üç bin kişi yeniçeri görevlendi. Bu Sipehsalar her gün göçe göçe yoluna devam etti. Fırat yoluna doğru yola koyuldu. Bu sırada zati devletlerinin kendisi feth ettiği Elbistan'da konaklamalarını emretti.

3.7. ELBİSTAN VE MARÂŞ'IN NASIL FETH OLMASI

Alaüddevle Zülkadir bir şahıstır ki yıllarca güvenli, zor girişli ve yolları dar olan yerlere sığındığı vasıtasıyla, adalete dayanan Kayser şahları (yk:17a) Çerkezlerin zalim valileri ve Acem şahları arasında aynı kocalan kurt gibi kurnazlık yaparak o taifeleri tavşan uykusunda uyutmuştu. Kendisi hayatını böyle geçiriyordu. Üçkâğıtçılık ve efsun vasıtasıyla çalışan ellerini fitne icat etmek için kullanarak var gücünü her türlü isyan için harcıyordu. Bu karanlık yolunu bir süre devam ettirdi. O güne kadar ki gençlik devletinin sabahı ihtiyar gecesine kavuştu ve yaşlanmaya ayakbastı. Kocaldıkça tedbir yapmaktan kaldı.

Nazım:

Yaşlandığında senin beşiğin mezarlığın oldu

Dolandırıcı çocuklar gibi ne zamana kadar dolandıracaksın[191].

Durumu kötüye gitmekten ve kafası çalışmadığından dolayı ilkbaharda taptaze bu görkemli genç devlet ile karşılaşmaya karar verdi.

(yk:17a) Şiir:

Levi bin Galib'in keskin kılıçları var

Keskindir ama kılıcı kullanacak nerde?

[189] Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir güç vereceğiz ki, bu sayede size erişemeyecekler, mucizelerimizle siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz. Aslında âyet şöyle yazılmalıydı. (قال سنشد عضدک باخيک و نجعل لکما سلطانا فلا يصلون اليكما باياتنا انتما و من اتبعكما الغالبون) (Kasas Sûresi 35. Âyeti)
[190] Ben bir ateş görüm ondan size bir haber getiririm veya size ateşin korundan getiririm de ısınırsınız. (Neml Sûresi 7. Âyeti)
[191] Ferîdüdin Attânr'ın 4. kasidesinden alınmıştır.

İlk darbede aynı rüzgâr esintisinden sivrisinek cemiyeti dağılması gibi dağıldılar. İlk savaşta can ve mal varlıklarını zat-ı devletlerinin kılıç ve ok pazarında fena rüzgârı ile savurdular.

Nazım:

Senin o gamzelerinden canı kurtarma imkânı yok

Çünkü senin saçlarının teli arkadan ve kaşların önden beni kuşatmıştır.

Onun, evlatlarının, akrabalarının, adamlarının ve ona bağlı kabilelerin devlet lambası söndü ve görkem sarayı yıkıldı. Sefalet toprağı onların üzerine döküldü.

Misra': Kim diken ekerse kendi gözünü koparır.

Nazım:

Her bir küçük adam büyükle savaşırsa

Öyle olur ki hiçbir zaman kalkmaz[192]

Orasının tümünü ele geçirdikten sonra, Zamantı hisarını saray kölelerinin eline verdi. Orayı ve diğer kaleleri korumak için onları görevlendirdi. Geri kalanları Alaüddevle'nin kardeşi (yk:18b) Emiri'l-ümera Ali Bey Şehsuvaroğlu'na vererek onu sancağın büyük emirlerinden yaptı. Kesin zamanı geldiğinde ondan büyük işler çıktı ve ihlasını ispat ederek üzerine verilen görevleri doğru niyet ile yerine yetirdi. Tecrübe aşamasında o kendinden iyi bir sonuç ortaya koydu. Her zaman bülbül gibi nutku şahın kulluk dallarında oturup bu beyitleri okuyordu.

Şiir:

Senin yürüyen yolundan kalkan toz, benim gözlerime girdiğinden itibaren

Artık gözlerim sürmenin nazını çekmediler

Bıçak gibi kirpiklerin ucundan senin kapının toprağına su döktüm

Böylece benim gözüm göz ilacından umudun keser

Senin kapının toprağından her an benim yüzüm tazedir

Kesinlikle altının yüzü topraktan tazeleniyor.

Elhamdülillahi Rabbilâlemîn.

---

[192] Fehreddin Es'ad Gürgâni'nin Sultan Ebu Talib Tuğrul bek hakkında söylediği kasidesinden alınmıştır.

3.8. SALTANATIN DERİN DENİZİ VE HİLAFETİN DERYASININ İNCİSİ VE CİHAN ŞAHI BİRİNCİ KAYSER VE İKİNCİ İSKENDER’İN (YK:18A) İSTANBUL’UN MECMAÜLBAHREYN HALİCİNDEN GEÇMESİ

İradesi aynı denizde savaşan balina gibi olan Kayser (و جاهدوا فى الله حق جهاده [193](hükmüne göre ve dağ direği gibi bu İskender (فضل الله المجاهدين على القاعدين [194]درجه) Âyetine göre bakarak durmadan ülkeleri alma iddiasına ve beklemeden düşmanları fena etme kararına geçti.[195](قل سيرو فى الارض) ayetine ve [196] (و السفر وسيله الظفر) sözüne göre bir yerde sakin durmayı saltanat işi ve ülke feth etme iradesine aykırı buldu. Hilafet ve cihan şahı olma azmini inkâr ettiğini düşündü.

Nazım:

Yer cismine ve göğe iyice bakmak lazım;

O sakin durmaktan nereye yetti bu yolculuktan nereye.

Bunlarla beraber yeni gelin gibi İran mülkünü ele geçirme hayali her zaman onun aydın gönüllünün yatak eşiydi. O ülkeyi geri almak arzusu her zaman kafasının aynasında yansıyordu. Onun için iradesini güçlü ederek bu işe ısrarcı oldu.

(yk:19b) Nazım:

Ey hoca öyle oldu ki beni tapınakta bulacaksın

Benim işim sakinin yüzü ve kadehin dudağına düştü

Ben camiden meyhaneye kendim isteyerek düşmedim

Ezel döneminden itibaren bu benim takdirim yazılmış[197].

Bazı üst düzey devlet görevlileri açık ve kinayeli sözlerle Şah’a yakın adamlara bu istekten vaz geçip o arzunu unutmasını istedilerse de, onların bu isteği olmadı.

---

[193] Allah yolunda hakkıyla cihad (mücadele) edin. (Hac Sûresi 78. Âyeti)
[194] Allah cihad edenleri derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Âyet kerime eksik yazılmıştır aslında böyle yazılması gerekirdi (فضل الله مجاهدين باموالهم و انفسم على القاعدين درجه) Allah malları ve canlarıyla cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. (An-nisaa Sûresi 95. Âyeti)
[195] De ki: yeryüzünde gezip dolaşın.(Neml Sûresi 69. Âyeti)
[196] Yolculuk zafer vesilesidir. (Arapça bir cümledir)
[197] Hafız’ın 111. gazelinin beşinci mısrası.

Savaş meydanının tozunu hurilerin gözüne sürme ve yüzüne misk gibi gördü. Düşmanların kılıç ve hançerini hilafet çimenliğinin zambak ve nilüferi saydı. Savaşçıların yüzüne bakarak savaşmayı, güzellerin yüzüne bakmaya ve savaş güzellerinin kavisini, sevgilinin yay kaşına ve ok kirpiğine tercih ettiler.

Nazım:

Mülk gelininin mehir parası kılıçla kesildi

Şimdi o ayrılmaz ancak kılıç gücü ile

(yk:19a) Nazım:

Senin yüzüne bu göz ile bakılmaz

Sana kavuşmak bu çaba ile imkânsız

Büyük istek fikrin lideri olmasa

O güzel endam ve o boya düşünmek olmaz

Eğer düşman kılıç çekerse ve dost alay ederse

Senden ayrılmam ve seni istemekten vaz geçmem

Bu karardan sonra ülke işlerine düzen verdi. Halkın isteklerini yerine yetirme konusunda kafasını rahatlattı. Din işlerini âlimler ve şeriat yolundakilerin uhdesine bıraktı ve mülk yönetmenliğini iki ilimli ve zeki vezirinin üzerine attı. Bu iki vezir birisi Allah'ın celal sıfatını ve birisi cemal sıfatını tam yansıtıyordular, Birisi cesaret ve ülkeleri kayıt etmek işinde aynı Rüstem-i destan gibi ve diğeri kafası, aklı çalışmakta ve fikrinin doğru isabet etmesi konusunda Asaf-ı devran gibidir. Bu ikisi Ahmet Paşa Hersekzada ile Pir Mehmed Paşâdır.

3.9. PİRİ PAŞÂ'NIN ÖZELLİKLERİ

Pir Mehmed Paşa ilim sahibi bir adamdır. Temiz fikri ile bulunduğumuz zamanda geçmiş ve gelecektekileri görüyor. O temiz düşüncesi ile cihanı süsleyecek fikirlerini kullanarak kaybedilen fırsatları bu gündeki iyi ürünler ile güzel bir şekilde düzen verip akıl ilacı ile iyileştiriyor.

Nazım:

Hiç ehliyetsiz birine izin verme,

(yk:20b) Senin devletin gizli yerlerine ayak bassın

Eğer mülk işleri doğru yolunda olmasını istersen

İşleri iş bilene buyur

O bir vezirdir ki, doğru kararları aldığında mülke lazım olan amaçların çehresinden binlerce karanlık düğümünü düşünerek siliyor. O bir kâtiptir ki fitne, bozukluk ve isyan gemisi girdaba batarken tedbir çapası ile sakin bir hale getiriyor.

Müellif:

Kalem ve tedbirin ile mülkte öyle yaparsın ki,

Hayatta hiç el ve düşünce böyle yapmamıştır

Hâlbuki İmran oğlu Musa baston mucizesi ile

Meryem oğlu İsa dua mucizesi ile yaptılar

Yüksek seviyede ilime dayanan konularda onun algısının ışığı büyük derecede olan ilimlerden kaynaklanıp parlaklık seçiyor. Onun zekâsı ve talihi din lambasından ışık alıyor. Hikmete dayanan aydın amaçların arkasından yüze çıkıyor. İşaretlerinde şifa olup, kederli insanları kurtarıyor ve ceza verdiği hükümler aynı hidayet ve hikmettir. O ihtiyacı olanları gözden kaçırmamıştır. Doğru yürüyen biri olduğu için kendine direk gelen talih eğer ülke işine aykırı olursa onunla kötü davranıyor. Onun ilminden dolayı nutku o kadar sağlam ki, fasih bülbül onun yanında az konuşur.

Nazım:

Eğer o akıllı ve ilimli kafasını çalıştırırsa

Onun tedbirinden tüm cihan çiçekler gibi açılır

(yk:20a) Onun sihirli kalemi hikmet şiirini yazar

Ve bir mektupla bir iklimi açar.

Çok zeki, öyle ki olaylara hükm etme ve yargılama zamanı keskin ışık ondan hız alıyor. Cömertlikte ve birinin isteğini yerine yetirme sırasında güneş ve ay ondan sıcaklık ve ışık istiyorlar.

Nazım:

Kadir kıymet bildiği için bu rütbededir

Tanrı rütbeyi kadir kıymet bilmeyene vermez

Allah'ım onu tüm belalardan ve kederlerden en iyi şekilde koru.

Mal mülk ve vergi kayıt etme işini felek dirayetinde olan Şemsi Bey'i defterdarlık makamında bıraktı. Şah eskilerden beri onun kalemine güveniyordu. O şahın yanında düzenli bir şekilde rakamlar ile işleri iyi yerine yetirmesi inancı kazanmıştı.

İslâm ülkelerinin sınırlarını koruma görevini büyük cesur emirlerin ve hürmetli gazilerin üzerine verdi. Onlar defalarca cihat kılıcı ile [198](اقتلواالمشركين كافه) sözüne uyup düşmanların kötü ruhlarını cehennem ateşine atıyordular ve İslâm bostanını (yk:21b) Onların elinden kurtarıyordular. Bunlar ile diğer askerlerin tümünü ve tüm Rum ülkesindeki askerleri şehzade sultan Süleyman'ın himayesi altında koydu ve önerilerde bulundu.

3.10. ŞEHZADE SÜLEYMAN'IN ÖZELLİKLERİ

O saltanat yuvasının şahinindir. Mısra; [199](سليمان نعم العبد انه اواب) Hükümet ve liderlik tahtı onun yakışıklı yüzü ve onun derecesi ile süslenmiştir ve azamet ve büyüklüğe ermiştir. Kaysere ait sarayın sütunu onun ikbal ve devletinin son dereceye yetme özelliği ile ay ve Jüpiter rütbesine yetti. Şahlık divanının şemsesi onun görkeminden dolayı güneşe övünüyor ve şahın yaslandığı koltuk o adalet denizinin incisinin yaslandığı mutluluğuna aynı parlayan güneş gibidir. Onun yaptıkları bağışlar cihanı dolaşan saba rüzgârı ile yarışıp onun önüne çıktı. Onun ihsanı ve kereme dayanan ahlakı kuzey rüzgârının ulağından öne çıkmış. Vilayet ve hükümetinin sahası adalet doğusundan aydın ve heybet ve siyasetinin genişliği

(yk:21a) Onun devletinin eni gibi enli.

[198] Müşriklerin tümümü öldürün! (Tevbe Sûresi 36. Âyetin orta kısmı)
[199] Süleyman'ı armağan ettik. O ne güzel kuldı, yönü hep Allah tarafındadır. Âyetin aslı şöyledir (و و هبنا لداود سليمان نعم العبد انه اواب) Biz Dâvûd'a Süleyman'ı armağan ettik. O ne güzel kuldı, yönü hep Allah tarafındadır. (Sâd Sûresi 30. Âyeti)

Şiir:

Denizin görkemini söyleyerek tam olarak anlatılmaz

Denizin görkemine tanık denizin kendini göstermesidir.

[200](هذا عطاونا فامنن او امسک بغير حساب * و ان له عندنا لزلفی و حسن ماب)

Onun duruşunda dayanıklılık ve reşitlik ve saadet izlerini askerler ile davranışında gördüğü için, ülkeler açan Zat-ı devletleri sudan arı ve kavuşma gününden tatlı konuşma ile öğüt ve nasihat ederek mücevher gibi sözlerini Şehzadenin kulağına taktı ve onun inci gibi değerli zekâsını süsledi. Akıl mücevherini tanıyanlar her ne kadar bilgili olsalar bile onun değerini anlatmakta başarısızlardır ve yazma alanında nutku olanların belagat ilmini defalarca okuyup ezberleseler bile onun sözlerinin özelliklerini saymakta güçsüzdür ve "oğul babasının sırdaşıdır" sözüne göre bu beytin mazmununu şefkatli yüzünden ona sundu.

(yk:22b) Ve Muhammed efendimizin dediği "herkes nefsine sahip çıksa ve ona üstün olursa ve onu temizleyip pislikten silerse, onunla göklerin ve yerin kutsal melekûtuna erişecek" hadisin mazmunuyla vasıflanıp büyük maksatları öne çıkarmak için [201](انه من سليمان و انه بسم الله الرحمن الرحيم) âyetine sığınıp Süleyman'ca yüzüğü ile hava heves cinlerini kutsal insanlık ruhunun eline geçirten aynı Süleyman padişah gibi Zat-ı devletlerinin emirleri ne nehiylerini can kulağı ile dinleyerek onayladı ve talihin serin suyundan hizmet toprağını kulluk dudağı ile öptü. Bu iki beytin mazmununu söyledi.

Nazım:

Senin elinden ayaklarım ihlas ipi ile bağlandı

Senin yolunda kafam ibadet toprağına süründü

Senin okun benim kalbimde büyük talihin izidir

Belki saadet oku benim talihime göreymiş

---

[200] İşte bu bizim ihsanımızdır, Artık sende istediğine hesapsızca ve veya verme. Kuşkusuz onun katımızda yüksek bir yakınlık derecesi ve güzel bir geleceği vardır. (Sâd Sûresi 39 ve 40. Âyeti)

[201] O gerçekten Süleyman'dan geliyor ve şüphesiz ki Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlamaktadır. (Neml Sûresi 30. Âyeti;)

(yk:22a) Ondan sonra olumlu baht ve uğurlu talihle vedalaştılar. Ondan sonra dünyayı feth eden zat-ı devletleri en iyi haller, saadetli saatte ve güzel zamanda, öyle bir zaman ki,

Nazım:

Felek saadet yüzünden diğerlerin isteğini karşılar

Sen feleğin saadetiydin ve onu isteğine kavuşturan.

Kutlu zamanda mübarek Fil Çayırı menzilinden 4Cemaziyelevvel 922(5 Haziran 1516) Perşembe günü bayrakları hareket için kaldırdı ve aynı Nuh gibi saadetli gemisini harekete geçirdi.

Nazım:

Deniz ve yerlerin padişahı gemi üzerine ayak bastığında,

Çarkı felek eteği ona gölgelik olmak istedi

Fikir teknesini fetih ve zafer gemisine attı ve tevekkül yelkenini açtı. İskenderiye gölünün kenarından İskender gibi geçti.

(yk:23b) Ve ilginçtir ki bir deniz gemide ve bir cihan sandıkta yerleşti. Onun görkem ve azametinden denizin doğası değişti ve vücuduna titreme geldi ve onun sıfatlarının büyüklüğünü düşünerek terlemekle boğulup kalbindeki isyan yüze çıktı. Onun yaptıkları ihsanı kıskanarak ağzından kopuk seçip boğulma sembolü oldu.

Müellif:

Onun ihsanından deniz utanarak ağzına kopuk getirdi

Onun ayağını öperek istek yüzü ile ona geldi.

Ve o hazretin kaynağının neşesini gördüğünde ve sulak konağının lezzetli ve duru olduğuna baktığında bayılıp kendinden akarak gitti. Dimdik duran şimşir ağacı onun saçlarının telinden kendi boynuna süs yaparak kulluk töresini yerine yetiriyor, ay sultanı hilafet tahtının erkânlarını başına koyup her nefeste onun ayağına binlerce öpücük konduruyor, çadırların gölgeleri onun zayıf bakışlı gölgesi sayesinde en yüksekteki yıldıza yetmiş ve güneşle aynıyım diye dalga geçiyor.

Nazım:

Kalk dünyayı kendi yüzünle aydınlat

Güneş ne zamana kadar gölgede oturur ki.?[202]

Saba rüzgârı vefa âdetine göre felek gibi koltuğunu isteyerek savurdu ve kendine ait hedeflerini bekçilik yapmak için bıraktı.

(yk:23a) Nazım:

Ey cana hoş gelen meltem

Ey mübarek izli mutlu etkili

Güzel yürüyen hafif davranışlı atsın

Âşıkların yar tarafına elçisisin

Ey senin kaleminden su desen alır

Ey senin doğanından toprak ressam.

Ve hilafet tahtının direğinin sağlık sahiline yettiğinin sevincinden deniz demir attı ve mızraklar kanatlandı ve alkışlayarak ve göbek atarak sallana sallana akmaya devam ettiler ve bu nimete şükür etmek için dalgalar alayı ellerini dua etmek için açtılar ve onu överek tatlı dilli olup gümüş kabarcığını su üzerine dağıttılar. Balıklar kızıl ve beyaz pulu kesesini arkalarına taşıyıp onun ayaklarının önüne saçıyordular. Üsküdar limanı ve iskelesi kayserin giriş ışığından dolayı aynı Zühal ve Müşteri gibi oldu ve sahil etrafı ve kenarları çadırların kurulmasından süslendi ve görkemli oldu. Azametli ve görkemli otağının kubbesi feleğin tümsek yüzü ile karşılaştı. Zat-ı devletleri malzemeler ve şahın mamur hazine ve ailesi gibi özel şeylerini taşımak için iki gün orada konakladılar.

Müellif:

Üsküdar görkem konağı olduğunda

Onun tozu devletin gözüne ilaç gibi geldi.

Orada dağ gibi kurulan çadırlar

Aynı su üzerinde kabarcık gibiydi

(yk:24b) Onun ipi aynı güzel yüzlülerin

Başından düşen saç gibi hoş kokulu

O çölün lacivert sahnesinde

[202] Nizamî Gencevi 3. bölümün 3. na’tı.

Gümüşten ve çadırdan bir nehir aktı

Bir saatte bir şehir bina etti

Ondan kalp bir fayda aldı ve göz diğer bir fayda

Hava aynı onun duru suyu gibi cana hitap ediyor

Alanı aynı toprağı gibi ruhu açıyor

Tarlaları lale mücevheri ile süslü

Etrafı ve kenarı laleden doluydu.

Ondan sonra dört göç vasıtasıyla ülkeler fatihi devletlerinin konaklamasıyla Gebze'ye ulaştığında orası cennetin sefası ve tadında oldu. Bu menzilde gizli haberleri istihbar etmek ve gizli olayları öğrenmek için Arap diyarına gitmiş olan cihan hükümdarının habercisi huzura geldi. Sözünün özü bunu anlattı ki Melik Gavri dost olmaktan çıkıp düşmanlık seviyesine inmişler ve arkadaşlık merdiveninden nefis havasına inip şeytana uyup hayvanca Züleyha şehveti onların gözlerini kor etmiş. Allah'ın zat-ı devletinin kutsal vücudunda aydın olan delillerini görmeyip (yk:24a) tüm askerleri ve adamları ile Halep ve Şam diyarına doğru hareket etmiş. Onun dikkati düşmanlık ve kıskançlık üzerine olduğu anlaşıldı ama, bu sarayın adamları ona dostluk ve sevgiden başka anlatılacak davranış göstermediler. Devlet, sevenler arkadan bu iki beytin mazmununu duyuyordular.

Nazım:

Şarap iç ve dünyanı bağışla çünkü senin saçın teli ile

Senin düşmanın boyunu kelepçelenecek

Feleğin dolaşımı adalet yolundan geçer

Sen mutlu ol çünkü zalim amacına ulaşmayacak.[203]

Onun hikâyesinin gerçekleri zafer kanatlı ordu arasında yayıldı. Kayserin şahane fikrine belli oldu ki Gavri'nin o taraflara hareket etmesi fitne ve kargaşaya sebep olacak. Eskiden beri hükümdarlık yaptığı (yk:25b) ve saltanat kaynağından iyice haz aldığı için şimdi zıtları takip ederek galiba ömür ve devleti veda edecek ve hilafet mülkünün güzel yüzünü bırakıp devamlı evde oturma ile değiştirecek.

[203] Hafız'ın 304. gazelinin 7. mısrası.

Nazım:

Biz bu viran menzile adım attık günden itibaren

Ezel sultanı aşk kederi hazinesini bize verdi

Benim bu dağladığım deli gönlüm

Ateş verir yüzlerce İbadet eden zahidin harmanına”[204]

Bu şiire tefeül ederek ve uğurlu sayarak Acem tarafına hareket etme kararını Arap tarafına ve Tebriz’den Şam’a değiştirdi. Onun yol değiştirdiği her yere yayıldı ve onun bu konuda çok ciddi olduğundan hiç şüphe kalmadı.

3.11. HAREMEYN-İ ŞERİFEYN MÜTEVELLİLERİN FELEK HAREKETLİ ORDUYA GELMESİ

Şahane ordu Yenişehir çayırına ulaştığında orayı aynı ay ve yıldızlar gibi aydınlattı.

(yk:25a) Geçen senelerin fermanına göre sadaka ve bağışlar meblağını ve vakıf olan arazi aidatını Haremeyn-i Şerifeyne götürmüş olan oranın mütevellilerinden bir kaç kişi bu menzile geldiler. Bunlar şahın konakladığı yere gelip onun kulağına böyle duydurttular ki Gazze bölgesinin yakınlarında, durum icap ettikten ve ihtiyaçtan dolayı Çerkezler askeri ve Gavriler askerleri ile görüşmek zorunda kalmışlar ve çaresiz birleşik ve dostluk yapılmağı gerekli olmuş ve bu gerçekleşmiş. Bunlar gizli ve önemli bir haberi keşfettikleri ve onu buraya getirdikleri için zat-ı devletleri çok yakın insanların girme izni olan özel halvetine onları kabul etti. Onlar buna karşı çok tevazu gösterme ve yakarma âdetine göre bu büyük şahın huzuruna kulluk görevini yerine getirip dualarını sunduktan sonra (yk:26b) Melik Gavri adına böyle haber verdiler. Bu olan olaylar bizim isteğimiz değil ve olanlarda bizim etkimiz yoktur. Çerkezler kölemenlerin tümü Padişahımızın bildiği gibi saltanat işlerinin çoğu onların etki ve yetkisine bağlıdır. Bu zaman ezel zorbalığına tabi olarak kendilerini büyük sefalete uğrattılar ve kötü

[204] Hafız’ın 371. gazelinin 3. mısrası.

hayallerin peşine düşerek kendilerince düşünüp fitne olmasına sebep oluyorlar tedbir zarlarını takdir tasına atıp ne gelecekse gelir diye bekliyorlar.

Müellif:

Ne dilime getirdim ne kafama

Böyle olmak ne benim inancımda vardı

Umarım ki, bahtiyar şahımız bizim bu dediklerimizi günahımız saymaz inşallah, Şam ve Halep'e ulaştığınızda dostluk ve arkadaşlık silsilesini mektup göndererek ve ihlas yolu ile konuşarak hallederiz (yk:26a) ve bu olumsuz hareketlerin rüzgârından dolayı mübarek gönlünüzdeki oturan tozu dostluk yaparak ve bende olarak sileriz.

Allah'ın yardımı ile zat-ı devletlerini bu tevehhümle dolu olan kelimeler ve saçma sapan hikâyeler ile aldanmadı ve bunların sonucunu düşündükten sonra onun ayna gibi gönlünde bunların hile ve aldatma olduğundan başka bir şey yansımadı.

Nazım:

Sen kendin gönderiyorsun ve kendin söylüyorsun ama ben biliyorum

Sen namaz ve ibadet ve mihrap adamı değilsin.

Elhamdülillahi Rabbilalemin

3.12. BURSA'NIN BÜYÜK KADILARI, ÂLİMLERİ VE MÜDERRİSLERİNİN ŞAHIN HUZURUNA YENİŞEHİR'E GELMELERİ

Zati devletlerin mübarek dizgini bu menzilde konaklayıp orayı nurlandırdılar.

Nazım:

Onun adaletinin gölge attığı her diyara

Onun yanında güneş çıktığı zaman aynı zerre kadar olur

Ey senin bağışlarından emniyet bostanları mutlu

(yk:27b) Ey büyüklük dünyası senin yüksek isteklerinle mamur

Senin verdiğin fermana zamane hizmetçiler gibi baş üstünde koydu

Felek sen gibilerin maaş alan bir bendesi oldu.

Bu civara yakın kadılar, müderrisler, şeriat ulemaları ve divanda çalışanlar aynı bostanda esen meltem gibi çiçekleri tavaf etmek için göğe yeten bu sahibin huzuruna koştular. Kaç gün geçtikten sonra rütbelerine göre şahın huzuruna selam ve sözlerini söylemekle şereflendiler. Bazıları dizgin ve üzengi gibi el ve ayağını öpmekle şereflendiler. Bazıları Saba ve kuzey rüzgârı gibi sağdan ve soldan devlet alayının peşinden gittiler ve mutluluğa ulaşan yüz ve alınlarını devlet toprağı ile nurlu ettiler.

Müellif:

İslâm'ın iyi eserlerini yayınlatmak için

Yolculuk zorluklarını seve seve kabul eden o şah

Onun devletinin ayağının altının tozunu

Bilen insanlar gözlerine sürseler yakışır.

Bursa'nın eşraf ve ayanları cihan hükümdarının atının toynağının tozundan mücevher gibi sürmeyi gözlerine sürdüler ve onunla beraber olmaktan ferahlandılar. Padişahımız hepsine (yk:27a) merhamet gösterip onlara hilat verdi. Şahın verdiği elbise ile başları yıldızların en yükseğine ulaştı. Ondan sonra dua ederek ve överek geri dönme iznini istediler. Tüm halk ile ilgili işleri düzene sokmak ve özel gurupların ve halkın doğru kaynaklarını iyileştirmek bu gelen cemaate verilen öğütlere ve işlerin üstün şekilde yapılmasına bağlı olduğu için onların hepsine (فاحكم بين الناس بالحق و تتبع الهوا)[205] hükmünü verip geri dönme iznini verdiler.

Elhamdülillahi Rabbilalemin

[205] Halkın arasında adaletle yargı yap ve hevesine kapılma. (Sâd Sûresi 26. Âyeti)

3.13. DEVLET SANCAKLARININ KÜTAHYA TARAFINA HAREKET ETMESİ

Ertesi gün güneş kaynağından sadık sabah patladığında ve cihanın aynasının yüzünden gece pasını gusül cilaları ile sildiğinde cihan fetheden zati devletleri aynı dördüncü gökten doğan güneş gibi dağ vücutlu ve rüzgâr süratli ata bindi.

(yk:28b) Nazım:

Onun atı aynı ömrün sevinçli günleri gibi hızlı

Bu at aynı dik duran genç adam gibi uyumlu

Onun dizgininden Rıdvan, Huri iki yandan saçını örmüş

Onun üzengisinden yıldızların şahı küpe yapmış.

Ve o menzilden dört konaktan sonra Kütahya sahaları şahane çadırların kurulduğu yer oldu. Bahar döneminde Hut köyünden [206](باذن الله الذى لا يموت) izni ile bir aşamada dünyaya ışık seçen güneşe çadırını Hamel yaylağına göçürdü ve bitki askerlerini kış düşmanının elinden kurtarmak için koştu. Karın gümüş hazinesini, güneşin keskin kılıcı ve bulutun sürekli aktıran yaşı ile param parça olup bir birini sıkı tutmaktan ayrıldılar ve aynı kuyumcu potasında cıvanın sıcaklıktan erimesi gibi aktı. Bitki bebeklerin dudaklarını sudan kandırdılar. Bu zamanda padişahın asil alayı oraya ulaştı. Gündüzün şahı yeryüzünü ateşli kılıcı ile ele geçirmiş ve eyyam askerleri onun elinin ve yetkisi altındaydı. Güneş elinde ne varsa tüm ihlası ile (yk:28a) yerin elinde koyup göğe korku salan padişahın yolunda harcadı ve onu ağırlamaya gitti. Zühal hizmetçileri ile sıcak konuşup kılavuz âdetini yerine yetirip onun önünden yürümek işi yerine getirdi ve şahın oraya ulaştığında orasını saba meltemi ve hava ile ter temiz edip zümrüt halısını düşenmiş. Büyük tabak içinde yakut gibi laleleri ve inci gibi çiy taneleri onun mübarek ayaklarının altına saçmak için hazırlayıp düzenledi. Bir kısmı turuncu olan nilüfer ve nergisin altın desenli halısı ve menekşe ve zambağın mor kubbesi ve yaseminin siyah beyaz kadifesi onun ayağına paspas olmak için düz ve tertipli yerleştiler.

Nazım:

Çiçeklerin alnına talih yıldızı kondu

---

[206] Hiç ölmeyen Allah'ın izni ile.

İlkbahar, adaletini cihana müjde verdi

Gül, menekşeyi küçümseyerek onunla dalga geçti

Ondan dolayı günahından tövbe etmek için bir ayaküstünde durmuş.

Lalenin kalbi ve canı çok acıdı, o zaman ki öğrendi

Onun bu dünyada hayatı çok kısa ve kederleri çok fazla

Lale duydu ki gonca temren yapmış

Kalbi benim göğsüm gibi alevden kedere kapandı

Sebze gelini çiçek meclisinde kendini gösterdiğinde

Ham gümüşten tomurcukları saçtı.

Hakikaten orasının havası aynı Mesih'in nefesi gibi ölüyü diriltiyor ve suyu aynı hayat suyu gibi canlandırıcıydı.

(yk:29b) Nazım:

Hava hafif ve çimen çiçek satan

Saba perdedar ve toprak yeşil giyimli

Toprağın her bir bölümü çiçekler mücevheri ve bitkiler ile süslenmiş. Her köşe ve kenarları ay ve Pervin'in el işleri ile yapılmış ürünler. Bu mübarek menzilde ülke feth eden zat-ı devletleri huzurdan dolu, kafası rahat neşeli vakitler geçirdi. Ertesi gün ülke feth eden zati devletleri bu mübarek menzilden dağ gibi atına bindi. Konya velilerinin mezarlığını ziyaret etmeye gitmek için hareket etti. Zaten bu tarafa gelmenin bir amacı buydu. Yol esnasında zat-ı devletlerinin yanına Dulkadir (Zulkadir) vilayetinin valisi olan Ali Bey Şehsuvar kendi ve bazı özel adamları ile hazretlerinin ayağını öpmeye geldiler ve Şah Gavri'nin gerçek hallerini ve olanları yüz yüze anlattı.

(yk:29a) Gsvri divanından habercilerin getirdiği habere göre onların son derece hile yaptıkları ve yalanla fitne peşinde oldukları ve tüm duyduklarını büyük divanın huzuruna anlattı. Zati devletleri bunları duyduktan sonra onların fitnelerini ve bozukluk peşinde olduğunu anladı. Bütün amacı onu def etmek idi. Kader her ne yapıp bu olanları yüze çıkardıysa onun bir nedeni vardır. Onun içindeki gizlenen sır zati devletlerinin isteklerini doğru yolda koyuvermek ve Şah Gavri'nin durumunu rezil etmekti. Anlaşıldığı göre bu şah bundan emin olmuş ki zat-ı devletleri gelecek

Nevruz'da Acem diyarını feth için Rum ülkesinden orayı fetih etmek için çıkacak ve orasını kesin feth edecekti.

(yk:30b) Çünkü Kızılbaş taifesinin güçsüz olduğu onların dost ve düşmanına belli oldu. [207](و ان للطاغين لشر مآب) nasıl olmasın, zat-ı devletlerinin o taifenin şerrini def etmeye başladığından beri her birisi cesarette çok üstün olsalar bile ve Irak valisini devlet esasları olup kalp ve sağ ve sol kolların direği olduğu halde onların hayatı bu dünyadan kesildi. Onların eyvanını ve riyaset saraylarını savaş ve mücadele ile kırdı. Defalarca yendi ve hatta yok olmaya yakın etti.

Müellif:

Büyüklüğün dizginini her kes eline aldıysa

İlk kendi canından geçmesi lazımdır

Eğer talih doğruca yardım ederse

Bu düşmanlara karşı üstünlük kazandırır

Böylece Şah Gavri'nin hayal aynasında bu gerçek yansıdı ki, (yk:30a) zat-ı devletleri Acem mülkünü tümü ile kendi kuvvetleri altına aldığında onun şahane iradesi zaten kendi diyarı sayılan Arap ülkelerine hiç durmadan ve endişe etmeden feth edecek.

Nazım:

Akıl bilir ki ay kılıcı eline aldığında

Onun kılıcının izi bir gömleği yırtmak gibi değildir.[208]

Ve bu taraftan yaşlandıktan ve kuvvetlerin güçsüz olduğundan ve farklı düşüncelerin olduğundan dolayı Çerkezler bizim devletimizi kılıç altına alırlar ve kandamlaları bizim her şeyimize ulaşacak ve günümüz geceye dönüşecek. Eskiden beri Kılıç ve okla muhafıza ettiğimiz saltanat erkânları harap olacak.

Müellif:

Eğer doğru tedbir alıp ve etkili fikir ile o işin çaresini bulamazsak bu iş fena olacak.

---

[207] Kesin isyan edenlerin şerri kendilerine geri dönecektir. (Sâd Sûresi 55. Âyeti)

[208] Ehvaduddin Envarinin Bahar ve Nasruddin Ebul Fath Tahir vasfına yazdığı kasidesinin 21. bölümünün 36. mısrası.

Eğer devlet doğusundan istek sabahımız doğmasa, gündüz bize aynı gece gibi karanlık olacak.

Eğer o kayıp âlimden fetih müjdesi gelmezse, onun zulmü altında mülk ve ordu ezilecek.

(yk:31b) Sözün kısası, bu düşünceler ile yoldan çıktılar. Düşmanların ve muhaliflerin yardımı ile Acem şahına yardım etme yolu seçtiler, bunu düşünerek ki uzaktan ve yakından mal ve asker ile onu tahrik ve takviye edip zat-ı devletlerinin kafası onunla, onu def etmeye meşgul olsun ve kendi mülklerini onun kahrından korusun.

Müellif:

Gavri hükümdarlık yolunda kendi zamanında

Zulüm ve baskıdan başka yolu aşmamıştı

Bu görevle hala bu yolu devam etmek istedi

Ama kaldı çünkü onun zorluklarını ölçmemişti.

Zati devletleri bu haberi emin habercilerden duydu. Aklının sesini dinlediğinde ona bu âşikâr oldu. O yüzden rüzgâr gibi atına atladı (yk:31a) ve gece göçe göçe amacına doğru hareket etti. Dokuz aşamadan sonra Konya'nın temiz çimen ve sahrasını şahane alayın konaklaması için seçtiler ve Tatar sahralarının geyiğini kıskandırdılar.

Nazım:

Ne zamana kadar ben bu efsaneyi okuyacağım

Sen bu sözlerden amacım ne olduğunu biliyorsun.

3.14. MUZAFFER SANCAKLARIN KONYA ŞEHRİNE ULAŞMALARI, ORADA HAKİKAT SIRLARININ İKİ SEMBOLÜ ŞEYH SADREDDİN KONEVÎ HAZRETLERİ VE MEVLANA CELALEDDİN MUHAMMED RUMİ MEZARLARINA GİTMESİ VE BU İKİ MANEVİ SULTANDAN ŞEFAAT DİLEMESİ, DİYARBEKİ'İN FETİH HABERİNİN BU MENZİLDE GELMESİ

Rubaî:

Ey ruhun kuşu kalk ve uç

Bir sedir ağacın başına konmayı maksat et

Dost köyünde kanatlarını aç

Yakın arkadaşlar ile bir an avaz oku.

Adaletin peşinde olan büyük sultanlar görünüşe göre işlerin tümüne çeki düzen vermeli ve bütün hükümetin iyiliği için hareket etmeli (yk:32b) ve hükümleri çıkarma konusunda insaf yüzünden karar vermeli, o yüzden onlar Allah'ın halifesidirler. Onlar ve peygamberlerin sultanı ve veliler arsında içlerini kutsallaştırmak için tam bağ ve yakınlık var. O yüzden bu velilere karşı bu sevgi ve ilgi onları ziyaret etmeye çağırıyor ve onların tarafına gidiyorlar.

Nazım:

Senin zülfünün her teli âşıkları cezb ediyor

Senin tarafına çekilmemiz sebepsiz değildir

Eğer dost tarafından gizlice istek olmasa,

Belli âşığın isteğinin ne faydası olacak

O yüzden şah ve zafer kanatlı alay sefa kâbe arifler sultanı ve hakikat yolunda üstün olan İslâm ve Müslümanların celal ve cemalini ziyaret etmek için o tarafa hareket ettiler.

Nazım:

Nur can ile bir renkte olsa bile

Vücut ile konuşması onun utancıdır

Halkın bu ziyaret ettik dedikleri

Bu tarafa gelip aydınlık istemeleridir

Nafeyi miskten eğer ayırsalar,

Güzel kokunu aldıktan sonra atmazlar

İnanç ve niyaz yüzünden bir vücut,

Yıllarca din yolunda baş koyduğu takdirde,

(yk:32a) Gözlerden kayıp olursa bile

Onun türbesi tüm cihanın kıblesi olacaktır.[209]

Hakikaten cennet gibi Rum ülkesi bu iki arifin bereketlerinden aynı [210](ارم ذات العماد- التى لم يخلق مثلها فى البلاد) söylenilmiş gibi oldu.

Müellif:

Bu iki din sultanının talihinden

Felek yeryüzünden yüzlerce onur kazandı

Nasıl bir yer ki kutsal ruhlar

İnsan yüzünü ibadet ediyorlar

Konya'nın kutsal toprağı hazine gibi bu iki arifin defin gömülü olmasından dolayı kıymetlendi. Bu iki önemli ve azametli hazineyi koruma şerefinden başı melekûta ulaştı.

Nazım:

Bu bir topraktır ki orası cananın eviymiş

O aydın ayın yüzünün nurunun kendisini gösterdiği yeriymiş

Bu bir topraktır ki ondaki her iniş ve yokuş,

O sedir ağacın gelip gidiş yeriymiş

Bu bir topraktır ki onun her yerinde toz diken görürsen,

Bundan önce orada çiçek ve reyhan bitmişti.

Sözün kısası; Konya'nın yüzü Hakan'ın görkeminden fazlası ile ruhsal olmuş ve bedensel devlete ulaşmış. Zat-ı devletleri o diyarın mis gibi kokan havasından kokladı ve cennet kokusunu duydu ve canı ferahladı.

---

[209] Ruknuddin Avhadi Marağâyî'nin Câm – Cam bölümü, Mezarlığın ziyaretinde yazdığı kasidesi.

[210] İrem dir o Sütunlarla dolu, ülkeler içinde hiç benzeri yaratılmamıştır. (Fecr Sûresi 7-8. Âyeti)

(yk:33b) Müellif:

O taze ve gönlü rahatlatan menzil

Tahtı feleğe çıkan şahın yeri oldu

O dağ ve çölde öyle bir çadır kurdular ki

O cıvalı saha aynı kâfur gibi oldu

Şahın saray perdesi güneş gibi oldu

Tüm cihan etrafına ip çekmişti

O bir makamdır ki onun gibi yok ve olamaz

O bir düz yerdir ne yokuşu var ve ne inişi

Sabah olduğunda o çimenlikte

Binlerce bülbül coşuyorlar

Bir düz yerdir ve onda bir şehir

Yeni yapılan bir cennet ve onda bir nehir

Dışı lale ve yaseminden dolu

İçi gümüş tenli güzellerden dolu

İki kutupturlar, iki çapında da oturanlar var

Onlardan din yolu doğru oldu

Birisi sefalı temiz dinli şeyh

Melek onun ismini Sadr-ı Din koymuş

Onun köyünün kıblesi harem harimidir

Gönül peşinde olanların gönülleri onun tarafındadır

Onun kapısından cennet onur kazanır

Çünkü onun süpürgesi hur saçıdır

O diyarın ikinci kutuplar kutbu

Onun ışığından Erzurum aydındır

Onun kapısının toprağına felek perdesi kıskanıyor

O kapı toprağına melekler sığınıyorlar

Allah'ım bu iki büyük vücudu aziz etmek için

Zira bunlar zamanenin iki kutbudur

(yk:33a) Sen bu asil şahın kılıcını

Zafer zamanında düşmanların kafasına,

Öyle yap ki meyvesi fetih olsun

Ve sonunda mücevher yüze çıkarsın

Tüm dünyanı onun elinin altında evcil et

Ve zamaneni onun kılıcı ve hükmüne buyun eğdir.

Sözün kısası ertesi gün erken kalkan sabah, gece karanlığının zülfünden siyah boyanı yıkadı ve Allah'ı zikir eden melekler, yıldızlar ve gezegenler tespihini aydınlık parmağı ile ipe çektiklerinde, ülke feth eden zati devletleri ilk Şeyh Sadettin'in mezarına gitti ve onun hidayet nurundan yararlandı. Onurlu gönlünü bu toprağın hidayet nurundan aydınlattı. Türbenin ışıklarından devlet ve dünya lambasını ve iki cihan saadetini parlak tutması için dua etti ve yalvardı.

Nazım:

Senin dostluğuna yemin ederim ki eğer beni kendi kölen yaparsan

(Yk:34b)İki dünya memleketinin padişahlığından vaz geçeceğim.

Ondan sonra sultan Celaleddin Mevlana'nın mezarında hazır oldu. Ziyaret ve ibadet şartlarını yerine getirdi ve Kuran hafızlarının okumalarına özellikle Davud gibi sesi olan Hafız Şemsettin Muhammed İsfahanî'inin okumasını dinledi. Bu Hafız Şemsettin tecvit üzere okumakta yedinci kârilerin sekizi ve güzel okumakta zamanında eşsizdir. Onun sesinin şöhreti ve iyi ahlâkı aynı Acemlerin Nevruzu gibi Hicaz ve Irakta meşhurdur ve herkes ondan haz alır. Şahımızda ondan çok haz aldı ve zevkle dinledi.

Nazım:

Duyanların hepsi başları aşağıya eniyorlar

Kulak yolundan kendilerinden geçmişler”[211]

Mevlevi âyîlerinde dervişlerin dönmesi sema ile mübarek gönlünü neşelendirdi, açtı ve geliştirdi ve feyz sefasına erişti.

Nazım:

Ey padişahım felek senin meclisinden raks ve semadadır

Neşe elini bu meclisin eteğinden koparma.[212]

Kesret vahdette ve cilve halette olan gerçeğini bu şerif mecliste gördü.

Şiir: (yk:34a)

Sana kavuşma haremi aynı Kâbe gibi safalı bir menzildir

Bu mekân bana ilginç bir safa veriyor

Dervişin halvete çekilmesi senin zülfün ve yüzünü anmasındandır

Yine onun sabah ve akşam aldığı nefesi senin nefes aldığındandır.

Ziyareti bitirdikten sonra yoksulluk münzevilerinden biri perde arkasında Şahın kulağına bunu duydurdu. Sultanın konakladığı Satürn’e ulaşan bu dergâhta, suyu parası ile halk arasında satıyorlar ama su mazlumların gözyaşı ve yetimlerin gözünden gelen su gibi bu adaletli şahın döneminde çok az belki zulüm gibi hiç yok, kullanılabilecek su yerin yokuşundan dolayı kullanılmaz haldedir. Bu yüzden yoksulların istek çimenliği ve doğru işleyenlerin çiçeği aynı ciğeri yanan âşıkların umudu gibi soluktur. Zat-ı devletlerinin yaptığı bereketli işleri aynı Hızır’ın mübarek ayak izleri gibi imaret ve bayındırlığa istekliydi, peş peşe emirler verdi ve şu âyet-i kerimenin [213](عينا يشرب بها عبادالله يفجرونها تفجيرا) uygulanmasına emrettiler. Oranın görevlilerine âyeti şerif-i [214](اركض برجلک هذا مغتسل بارد و شراب) ile hitap etti.

(yk:35b)Ve en yüksek yerlerden ve kaynaklardan âyete göre (بيضاء لذت للشاربين)[215] suyolların çekilmesini onlara emretti. Her zaman ve her durumda yapılmasına görevlendirdi. Mamur hazinenin en helal yerinden ihtiyaca göre

---

[211] Abdurrahman Cami’nin Sibhahul-Ebrar kitabı Pîr – Mürşit hikayesi 10. bölümü.

[212] Hafız’ın 304. gazelinin beşinci mısrası.

[213] O lezzetli nehirden Allah’ın özel kulları içer ve onların etkisi altında nereye isterseler akar. (İnsân Sûresi 6. Âyeti)

[214] Ayaklarını yere vur (yerden bir nehir aksın) bu su yıkamak ve içmek için serindir. (Sâd Sûresi 42. Âyeti)

[215] Bembeyaz içenler için lezzetlidir. (Sâfât Sûresi 46.âyeti)

defterdarları mal teslim etmekle görevlendirdi. Çok kısa zamanda arı, duru su ve lezzette cennetin nehirleri eşlik eden suyolu yapıldı.

Müellif:

İyilikler sahibi olan Padişahın devletinden

Yerin karanlığında hayat suyu buldular

Onun sut gibi tatlı ve serin tadından

Onunla aynı Hızır gibi ölüleri diriltiler

Ülke feth eden zat-ı devletlerinin bu yaptığı cariye sadakasının sevabından iki dünyalık gelir çimenliği istek ve arzusuna göre tazelendi ve sulandı.

Müellif:

Eğer Hızır bu suyun letafetine bakarsa

Hızır utanarak kendi nehrinden gider

Allah'a şükür olsun ki senin mübarek gelişinden

Senin zamanında işler canlandı.

3.15. DİYARBEKİR'İN FETİH HABERİ VE KARA HAN'IN KATLİ

Şahane sonsuzluğa erişen devletin ışıkları yükselme doğusundan (yk:35a) her gün hidayet kaynağından düşman, dostların uyarı alanına ve fikir sahasına parlıyordu. Gaipten bir el şüphesiz merhametlerden dolayı her zaman yeni zaferlerin kapısını bu devletin istek ve arzu yüzüne açıyordu. Bu saadetli vakitte haber geldi ki Acem Şahı, Çaldıran savaşında Osmanlı devletinin adamlarının elinden ölen Muhammed Han Üstat Culu'nun kardeşi Kara Han onun yerine geçmiş. Bu adamın siyah kalbi vardı ve içinde kin besleyerek [216](يوم يفرالمرء من اخيه) günü telafi etmek ve intikam almak için geldi. Çaldıran savaşında bu fırsat elinden kayboldu çünkü [217](نارا تلظى) gibi kılıç ve tüfek atışından duman gibi kaçtı. Abisinin kanını dökenlerden intikam almak için Diyarbakır'a geldi. Babasının

[216] O bir gündür ki o gün kardeş kardeşten kaçar. (Abese Sûresi 34. Âyeti)
[217] Alevli ateş. (Leyl Sûresi 14. Âyeti)

vasiyetine göre şeriat ve akıl onun telafisini zafer kanatlı askerlerden çıkarmasını anne sütünden de helal bulmuştur.

(yk:36b) Bu yüzden kin karanlığı [218](و وجوهٌ يومئذ عليها غبره – ترهقها قتره) onu intikam almaya [219](وجوه يومئذ مسفره – ضاحكتٌ مستبشره) tahrik etmişti. Mısra; çok aptalca düşünmüş, çok olumsuz hayal etmiş.

Nazım:

Günah yüzünden kalkan toz

Peygamberin alayına ne zahmeti olacak ki

Zulüm ağacından biten diken

Haydar'ın Zülfikar'ına ne zararı olacak ki

Baskı denizinden kalkan buhar

Doğudan doğan güneşe nasıl engel olacak ki

Oranın beylerbeyliği Gazanfer Firuz Ceng ile Şemseddin Muhammed Bey ve diğer büyük emirler Şah tarafından Diyarbakır'a gönderildi. Kaza mahkemesi kadısı Hacı Nilüfer tüm devlet dostlarının [220](و ينصرک الله نصراً عزيزا) kılıcını düşmanların kanının dökülmesine helal etti. Düşmanların ömrünün hükmüyle ilgili nesih hattı ile (و فقطع دابر القوم الذين ظلموا و الحمد الله رب العالمين)[221] yazıyı sardıktan sonra savaş başladı. Münakaşa ve mücadeleden sonra (yk:36a) fetih meltemi esti ve şahane alayın bineklerin tozunu onların zavallı ve yenilen gözlerine serpti. Onların emirleri ve serdarlarının çoğu öldüler veya esir düştüler.

Nazım:

Düşmanların ömrünün hazanında ecel fırtınası,

Doğa, Nevruzu hazan mevsimi yaptı

Güneşin kılıcı savaş meydanın bahçesinin etrafını

Ölülerin kanından gül ve menekşe rengine boyadı

---

[218] Bıraktım yüzler de o gün toza toprağa bürünmüş, kapkara kesilmiştir. (Abese Sûresi 40 ve 41. Âyeti)
[219] Nice yüzler o gün ışık saçar, güler yüzlü ve sevinçlidir. (Abese Sûresi 38 ve 39. Âyeti)
[220] Allah en iyi şekilde yardım eder. (Fetih Sûresi 3. Âyeti)
[221] Zulüm edenlerin izi (nesli) kesildi ve tüm dünyalar rabbine hamdolsun. (En'âm Sûresi 45. Âyeti)

İsyancı ve başkaldıranların komutanı olup zamanenin siyah belası sayılan Kara Han'ın başını diğer emirlerin başı ile zamanenin kayserinin sarayına getirdiler. Kara Han'ın zulme dayanan boşuna yapan siyah kini adalet ve hakkaniyet nuruna değişti ve aydınlandı. Allah'a şükürler olsun.

Nazım:

Onun güvenli hareminde vahşi hayvanlar ve kuşlar sakinleştiler

Onun adaleti sayesinde insanlar ve cinler gönülleri rahat oldu

Dönen felek kemerini kılıcın belinden açtı

Zamane yayın boynundan kiriş aldı

Aynı şarap gibi zulmün ciğeri kaderden kana boğuldu

Ve aynı solan çiçek gibi adalet yüzünden gülmekten kaldı

(yk:37b) Diğer fetihlerin mukaddemesi olan bu yeni fetih için ordudakiler şenlik yaptılar ve zaferin tadını çıkardılar. Öyle bir şenlik ki Zühre ve Müşteri ona ozanlığını yapmak için yere inmek ve kendilerini açmak istediler. Böyle fetihler her zaman olup ve kazanç ulağı bu gibi lezzetli haberler ile dostların tadını tatlandırsın ve düşmanların hatırını hayal kırıklığına uğratsın ve tatları acı ve kederli olsun, bu duaya bütün halk âmin desin. Ertesi gün dönen felek, altın turuncu doğu ağacının tam başında koydu ve saba rüzgâr ferraşı, güneş cemşid'i için hale çadırını, bulutların ve jalenin üzgünlüğü ayrıldıktan sonra, firuze renkli sahada lale mücevheri ile süsleyip düzenledi. Zati devletleri Konya çimen otluğundan görkemler sahibi olarak azametli hali ile göç ettiler. Kırkpınar mübarek menzilini hilafet sarayının konakladığı yer yaptı. Hakikaten bu otlağın çayırı (جنات تجری من تحتها الانهار)[222] sıfatına süslüydü. Bu menzilde aslan avlayan Gazanfer gibi Sinan Paşa Sipehsalar Elbistan'da büyük bir ordu ile (yk:37a) aynı cani bekleyen beden gibi fethe dayanan sancakların gelmesini bekledi. Melik Gavri'nin Humus ve Hama'dan geçtiği ve durmadan aceleyle Halep'e doğru hareket ettiği ve Halep naibi saltanat tahtını imaret etmek için Halep'in doğu yönünde olan Gök Meydan'da meşgul diye haber geldi. Büyük Padişah böyle haşmet ve görkem ile onun bu yaptığı cesaret ve cüreti kendi saltanatında büyük bir utanç buldu o yüzden hızlıca gitmeye karar verdi ve saba rüzgârının ulağı gibi aceleyle göçe göçe yola koyuldu.

[222] Altından nehirler akan bir cennettir. (Tevbe Sûresi 72. Âyeti)

Nazım:

Onun atı yeni doğan ayı toprağa bağladı

Kemendi fethi terkine bağladı

Zafer onun keskin kılıcı ile eşlik etti

Düşman bu üzüntüden çaresiz ve güçsüz kaldı

3.16. ZAT-I DEVLETLERİNİN ALAYININ KIRKPINAR MENZİLİNDEN KAYSERİ'YE HAREKET ETMESİ

(yk:38b) Ertesi gün sabah şahini kafasından karanlık şapkasını çaba ile kendi üzerinden açtığında ve ufuk yuvasından kanatlarını açtığında, gece karga avını güneş gagası ile avladı ve günlük yiyeceği yaptı. Şahin Zaferli Padişah hileli düşmanları av etme niyeti ile Kırkpınar otluğundan ikbal kanatlarını Kayseri'ye tarafa doğru açtı ve talihin baktığına göre,

Mısra:

"Dünyanın dört köşesi senindir git al" sözünü akıl kulağı ile duyup kuş gibi mübarek yeri ve göğü dolaşan atına bindi ve hareket etti.

Sayıları yıldızlarla eşit ve savaşta kararlı durmakta aynı sakin yıldızlar gibi olan askerler ile yedili aşama ve menzili aynı yedi vadi gibi aştı ve Kayseri'nin tertemiz yüzünü bu büyük zatlarının alayı ile aydınlattı ve nurlu, onurlu etti.

Nazım:

(yk:38a) Havası ve suyu yumuşak ve ferahlatıcı

Mübarek menzil ve talihli yer

Bitkiler nehir kenarında bitmiş

Jalenin suyu ile el yüzünü yıkamış

Ağaçlar putlar gibi dimdik uzun boylu

Bir birinden daha güzelleşmişler

Dalların üstünde güzel sesli kuşlar

Şarkılar ile erganunları sazla doldurdu

Sedir ağacı cennetin önüne geçmişti

Her bir yaprağında Tûbâ hattı vardı

Bu aşama esnasında menzillerin birinde Muhammed Bey Kapıcıbaşı'nın talih yıldızı söndü ve doğru yol devletinden geri döndü. O devletin şahane piş hane ve otağını Kayseri'de konaklamak için tayin olan menzili, gaflet devinin aldatması ile başka bir yere götürmüştü. Zat-ı devletlerinin şahane alayı oraya ulaştığında şah yurdu, kubbe ve saraydan boştu. Zat-ı devletleri şahane sinirlendi ve çok gazapla o ve ona yardımcı olan birçok kapıcının kanı dökülme emrini verdi ama sonunda [223](والكاظمين الغيظ و العافين عن الناس) ayetine bakıp (yk:39b) katletmeden azlederek affetti ve onu bu yaptığı kötü işten dolayı rütbesini aldı. Devlet ile beraber olmaktan mahrum etti.

Müellif:

Kimse ana yoldan geri dönse,

Doğruluk yolunu ve sevap âdetini kaybedersin

Onun talih sabahı geçeyle beraber olur

Mutluluk onun yanında bulunulmaz

Bundan sonra zor olur onun görmesi,

Devlet yüzünü meğer hayalde ve uykuda

Ama sahipkıran sultanın şefkat ve merhametine umutlu olanların yalvarması ile devlet Kâbe'sinden mahrum olan mücrimleri af kaynağı ve inayet nehrinden tattırdı ve yoksunluk ve hicran çölünde hayret içinde koymadı.

Müellif:

Lütuf eli ile yükselttiğin kişiyi

Kaldır ve birden bire yere vurma

İki gün askerlerin dinlenmeleri ve feth için gerekli malzemeleri hazırlamak için yerin bu bölgesinde istikrar ederek orayı aynı Cennet-ül Huld gibi yaptı.

[223] Onlar sinirlerini yutarlar ve insanları affederler. (Âl-i İmran Sûresi 134. Âyeti)

Üçüncü gün sabah kuşu yıldızların hayatını felek yüzünden kaldırdı ve altın kanatlı tavus güneşi şemsiyesini açtı ve ışık ipi ile âlem merkezinin direkt hattına daldı.

(yk:39b) Ferraş hane hizmetçisi Satürn ile eşit olan şahane sarayı yerin en aşağından güzelliğin en yüksek zirvesinde koydu ve Kayseri'den Sarımsaklı menziline gitmeye görevli oldular. Sarımsaklı menzilin havası fetih kanıtlı alayın bineklerinin tozunun hoş kokusundan İrem bağının kıskandığı ve büyüklük bahçesinin gayret ettiği yer oldu.

Müellif;

Sarımsaklı'nın havası talihin hoş kokulu esintisinden

Aynı güzel yüzlülerin kokusu gibi ferahlatıcı ve neşe verici oldu

Çimenlik sahası aynı yakışıklıların yeni biten hattı gibi oldu

Mahzun kalptan kararı ve âşık gönülden akıl ve sabrı aldı

Bundan sonra basiret sahipleri son derece onurlanarak,

Orasının tozunu göz ilacı yerine keskin gözlerine sürerler.

Bu göçteki sorundan sonra altı merhaleyi aştıklarında, ki düşmanların altı yönden hareket ettiklerinin nişandır ve kapıların açılmasına ve isteklerin geniş ve dostların talihi büyük olacağına işaret ediyor. Şahın hükmü olumlu oldu. Bu emir üzerine Elbistan'ı celal ve görkem saray perdesinin konaklayacak ve felek gibi çadırların kurulacak yeri yaptı.

(yk:40b) Bu emir yapmak için bir dakika da ertelenmesini ve beklenmesi ve gecikmesine izin vermemelerini önerdi. Şahın emri ile bu iş yapıldı ve gerçekleşti. Göğe yeten şahane alayın felek gibi onu kuşatan ve dağ gibi duran askerleri ile Elbistan sahrasına yettikleri günde görkemli konaklaması ile orasına Satürn büyüklüğünde rütbe verdi ve Mars derecesi ile onurlandırdı. Tüm büyük emirler, izzet ve saygı sahibi olan hâkimler ve geçenlerde şah sancağının altında fetih için aynı düşmanı yenen aslan gibi üçüncü Rüstem ve Bijen ve sır mahremi olan askerler ve Sinan Paşa Sipehsalar Elbistan'da aynı çok susayan biri zulmet vadisinde hayat suyu bekleyen biri gibi ve aynı bir yardan uzak kalan âşık gibi cananı gözleyip onun kavuşmasına umut eden gibi ruh ve canları ile zati devletlerinin muhteşem girişini bekliyordular. Bunlar çok görkemli süsler ve muhteşem görünüşle, korkunç silahlar ve yargalar ve savaş giyişleri giyerek ve harp

malzemeleri kullanarak tüm mülklerin Padişahını ağırlamaya geldiler. Sahipkıran tüm hakkı vererek, sevinçle ve mutlulukla konuşulmaz bir halde dışarıya çıktı.

Şiir:

(yk:40a) Karınca ve çekirgeler gibi halk birliği güler yüzlüydü

Ne kimsenin oradan geçme imkânı ve ne yol vardı

Rüzgâr gibi tekmeleyen atların nalından

Toprak aynı öteki bir dönen felekti.

Tapu işlerini yerine yetirdikten sonra, kaç yerde Allah'a sığınarak yüzünü ihlas toprağına koyup şükür secdesini yerine yetirdiler. İki asker aynı iki demirden dağ ve mıknatıs gibi bir birine çekildiler ve güzel sünnet olan el sıkma ve sarılma âdetini yerine yetirdiler. Hakikaten bu iki askerin bir olmasından ve bunları sevinç ve isteklerini belli etmelerinden mahşer günün çığlığı göğe yetti ve tozlar yattıktan ve karar bulunduktan sonra bir asker çok düzenli kılıfla ve bir ilim adamı çok temiz kıyafetle göründü ve şahın nazarını aldılar. Büyük emirler ve itibar sahibi olan serdarlar herkes kendi rütbe ve basamağında durdu ve cübbe ve silah ve teçhizatlarını gösterdiler ve hal dili ile savaş ve mücadele etmeye hazırız dediler.

Müellif:

Savaş günü saf yaran emirler

Bayrak ejderhasını yükselttiler

Her birisi gençler ile savaştığında,

Zamanenin kaplanı ve düşmanı kaçıran aslandır

Kendi bayraklarının altında durmuşlar

Düşmanların kahrından kalp ve göğüsleri yaralı

Atlarının sağrısının altında rüzgâr

Onunla baş başa etmez

(yk:41b) Eline cıva gibi kılıcı almış

Düşmanı kasıt ederek gözü ve kalpı kanla dolu

Silahlı, savaşa hazır ve aceleci

Bütün demire boğulmuş aynı balık suda gibi.

Altın kanatlı mızrak, sedir gibi gagasıyla zalim düşmanlarla savaşmak için dik duruyor, ok atanın elini öpmek için belini bükmüş ve ondan ok atılmasını istiyor. Şahane miğfer aynı Yemen ışığı gibi düşmanların gözünü kamaştırmak için kafaya gelmiş. Kader oku düşmanların canını amaç edip hazır duruyor. Siper muharebeden uzak olduğu için ve mücadele isteğinden dolayı kaşlarını çıtmış yüzünde kırışıklık oturmuş. Zırh bütün vücudu ile göz olup top ve tüfeğin sesini bekliyor. Tüfek aynı bunalımlı ejderha gibi savaşın alevli ateşini bekliyor. Büyük padişah cübbe ve silah ve teçhizatı gözden geçirdikten sonra, büyük rütbeli sipehsaları ve emirler ve serdarları ile merhametli konuştu ve onların gönlünü aldı ve her tür iyilik yapıp onlara ilgi gösterip güven ve umut verdi. Zafer kanatlı askerler, emirler, komutanlar, Şahın yanındaki emirler ve tüm askerler Padişaha dua ettiler (yk:41a) ve onu zikir ettiler. Bu dili tazeleyen beyitler ile tatlıya bağladılar.

Müellif:

Ta zaman var bu zamanın Hüdavend'i sultan kalsın

Düşmanın devleti senin avucundaki kılıçtan viran olsun

Çark ve eyyam senin fethin ve düşmanların yenilmesi için,

Her zaman aynı kader bir fermanda olduğu gibi doğru yürüyen olsun

Senin fetih leşkerin gitsin Şam'ı alsın ve yerinde

Tüm Kahire'ni alsın ve Araplara hüküm etsin

Gizli cihanın tılsımı fihristinin en üstünde olan senin ismin,

Tüm cihanın hükmüne fatihe ve unvan olsun

Adalet âdetini cihanda yenileyen senin devletin,

Ezelden ebede kadar devranda ayakta kalsın

Eğer düşman cehalet yüzünden senin kılıcından itaat etmese

Onun kafası kılıç yemi ve kaftanı kefeni olsun

Saltanat sancağın afetlerden korunmuş olsun

Senin saltanatın yardımcısı Allah'ın merhameti olsun.

Ülke feth eden Zat-ı devletleri Allah'ın yardımına sığınarak onun rahmetine umut ederek emirler ve askerler ile şerefli Elbistan menzilinde konakladı. Üç gün düşman durumunu öğrenmek, haber almak ve araştırmak için bu menzilde durdu. Hakikaten Elbistan büyük dağlar ile kuşanan bir bostandır. Tepeler çok onurlu Ashab-ı Kehf mağarasının dibinde Dörne dağında ve Zamantı kalesinde duruyordular. (yk:42b) Havası çok güzel ve tertemiz aynı parlatılan mücevher gibi, suyu lezzetli ve serin ve taze, toprağı aynı saf yüzlülerin sayfası gibi çok çalışkan, çölleri aynı doğru yürüyenlerin gönül sayfası gibi düz.

Müellif:

Zaman padişahının şerefli gelişinden

Elbistan, feleğin kıskanacak yeri oldu

Baharın güzellerinden dolu bir bostandır

Onda bülbüller hep şarkı okuyorlar

Lale nehir kenarında hoş oturmuş

Yasemin onun üzerine kafasını koymuş

Zambak onun isteğinden bel bağlamış

Nergis kendi yerinden zıplamış

Onun havasında denizşakayığı

Yüreğini dağlayıp hayran kalmış

Gonca altınlarının hepsini,

Onun yüzünün mihr parsı olarak verdi

Gül tabak içinde kızıl renkli altını koymuş

Şahın ayağının altına atmış

Sebze zümrüt halısını yere atmış

Toz ve dikeni aralıktan ayırmış

Mısırlı çiçeği şahın gelmesinin sevincinden

Yol üzerinde bekleyerek durmuş.

Bu menzilde Malatya Valisi tarafından bir haberci cihan şahı sarayına geldi ve saygı adetlerini yerine yetirdikten sonra gönderilen mektubu söz başlama vesilesi yaptı. Öyle dedi ki Malatya Valisi aynı susuz kalan biri gibi Şah'a kavuşma suyunu bekliyor, (yk:42a) ve onun ayak izlerinin tozuna kavuşmasını gözlüyor. Onun felek gibi alayı varmış ve onu zati devletlerinin yolunda yardım etmek için kullanılmasını rica ediyormuş. Ertesi gün sabah olduğunda Zülfikar askerleri Şam'ın hazinesine sahip çıkmıştı.

Müellif:

Sabahın eli Zülfikar kılıcını çektiğinde,

Hayalet gibi gecenin ordusu parçalandı.

Zat-ı devletleri Arap mülkünü ele geçirmeyi en önemli iş saydı ve en üstün maksadına ulaştı ve Sultan Suyu yolundan üç aşamada Malatya ve Fırat nehrinin açıldığı yeri şahane alayın konaklama yeri yaptı. Hakan alayı, gök bereketleri ve rabbin rahmeti gibi askerler ve şahane görkemi ile Malatya çölünü aydınlattı. Malatya Valisi asılsız kulelerden ve zati aşağılı biri olduğu, (yk:43b) devleti kabul etme kabiliyeti olmadığı ve yardım etme onurunu kazanmadığı için aynı sefalet gibi devletin ona verdiği ilgisinden kaçtı ve aynı hazanın soluk yaprakları gibi meltemin bir esintisi ile düşüp o saraya yakın olmaktan vaz geçti. Malatya kalesini boşaltıp Halep tarafına kaçtı.

Müellif:

Hak ondan lütfunu eksik etmediği kişiyi

Bir iklimi kılıçsız fetheder

Hak ona cihan şahlık görevini verdiyse,

Cihanı kolay ele geçirir.

Malatya valisi sefaleti seçip ve rezaleti tercih edip büyük devletten kaçtığından dolayı, Malatya ve tüm bağları, bu devletin talihli sayesinde üzüntülerden, korkulardan ve umutsuzluktan kurtuldular.

Bu civarda olan diğer obalar, kaleler ve bölgeler Duğri, Darende, Meşa, Kufi, Behisni, Gerger, Kahte, Rum kalesi, Antep ve diğerler gibi bu bölgelerin halkları ve askerleri Padişahımıza sığınıp dalalet ve yol yitirme çölünden selamet ve

afiyet sınırlarına girdiler ve aynı damla gibi kendilerini fethe dayanan askerlerin denizinin dalgasında yerleştirdiler.

(yk:43a) Onlara ulufe belirlendi. İsimleri arşiv defterinde yazıldı. Cehil ve düşüncesizlik yüzünden düşmanın peşinden giderek muhalefet yolunu seçenler çok kötü sonuçlara ulaştılar.

İki gün sonra ülke feth eden zat-ı devletleri Malatya kapısından göçtü. Fırat nehrin kenarında kaç gün durup sakinleşmek amacı ile o tarafa gittiler. Oraya şerefli ayaklarını koyduğunda Diyarbakır beylerbeyi, Kürt emirleri ve önceden şah tarafından onu eşlik etmek için tayin olan askere ferman gönderdi. Bu esnada şahın kâtibi Mevlana Revani acele ile durumların nasıl olduğunu özellikle saraydan Gavri mülküne gönderilen büyükelçilerin vaziyetini araştırmak için şahın kiler hanesine malzeme alma adı ile gönderildi(yk:44b) ve Diyarbekir askeri gelene kadar bu havası ve suyu çok güzel olan menzilde on beş gün kaldılar.

Müellif:

Onun suyu cennet suyundan da iyidir

Ve onun tertemiz akışı candan iyidir

Yaşamın kaynağı ve hayatın çeşmesidir

Şüphesiz o Fırat suyudur

O nasıl bir Fırat ki cennet nimetindeki

Güzel yüzlü ay gibi Hur ve Gilman

Kesin olarak ve çok net

Orasını cennetin nehrine tercih ediyorlar

Havasından gölü havası aydın

Melteminden can kafasında çiçekler açılar

Onun hoş kokulu sahur nefesleri

Ölünün başına hayat kondurur.

3.17. GAVRİ ELÇİLERİNİN HALEP TARAFINDAN GELMELERİ, PADİŞAH VE IRAK VALİSİ ARASINDA BARIŞ SAĞLAMANIN MUKADDİMELERİNİ HAZIRLAMA ÇABALARI

Müellif:

Bir gurubu Şah sarayına gönderdi

Mahrem gençler ve ordu komutanları

Acemle barışmayı durmadan istediler

Ama öyle bir barış ki ondan savaş koku geliyordu

İlk adımda onun bahtı karadı

Kendine savaş ve ötekilere barış istemişti.

Melek Guri kendisi yanlış yaptığı ve kötü düşünceler onu fikrini sardığını ve kendini bu çok tehlikeli izli yolculuklara bıraktığı aynı güneş gündüzde olduğu gibi ona belli oldu.

(yk:44a) Hiç şüphesiz ona malum ve aydın oldu ki onun durumunun sonu bu âyet gibi [224](لا يزال بنياهم الذى بنوريبةً فى قلوبهم الا ان تقطع قلوبهم و الله عليم حكيم) ve bunu onaylayan [225](لبرزالذين كتب عليهم القتل الى مضاجعهم) âyeti hükmü ona belli oldu ve hile elbisesinin üzerine gizlice yaptığı dikiş mülk işinde yaptığı için yüze çıktı ve gizlemeye yer kalmadı. Yaptıklarının asi atı Firavun gibi yetkisi olmadan sefalet Nil'inde boğulmak üzereydi ve bu mazmundan gafildi. (يوم يأتى بعض آيات ربک لا ينفع نفسها إيمانها لم تكن آمنت من قبل او كسبت فى إيمانها خيراً)[226] o yüzden korkmaya başladı ve Hicaz sazını Irak'ın alt perdesinde iki yülükle çalmaya başladı.

Müellif:

Bir elbisenin astarı ikiyüzlülük olsa

Sonunda dikiş yüze çıkar.

---

[224] Onların kurdukları bu binalar kalpleri paramparça olmadıkça yüreklerinde her zaman bir kuşku olarak kalmaya devam edecektir. (Tevbe Sûresi 110. Âyeti)

[225] Yene de haklarında ölüm yazılmış onlar ölüp düşecekleri yere geleceklerdi. (Âl-i İmran Sûresi 154. Âyetinden bir kısmı)

[226] Rabbinin âyetlerinden bazısı geldiği gün, daha önce iman etmemiş veya imanında bir hayır kazanmamış olan bir kimseye o günkü imanı fayda vermez. (En'âm Sûresi 158. Âyetinin orta kısmı)

Aynı takdir gibi belli olan bala içine sürüklenen kendi durumunun alın yazısını ve amaçlarının sonu geldiğini anlayan bu adam şimdi başka bir hile yaparak kendinden vaz geçirmek istedi.

(yk:45b)Alınan bazı memleketler ve diğer memleketteki büyük şehirlere eklenenleri tilki gibi hile yaparak aslanın elinden almak istiyor. Çaresizlikten hileli elini kurnazlık kolundan çıkardı ve aldatma ayağını tedbir dairesinin içinde koyup dost ve düşman arasında çırpınıyordu. Barış konusunu doğru olarak değil de belki aldatmak için araya atmış ve o konuda her türlü sözü ediyordu, onlara çok güvenip her sırrını onlarla araya atıp onların söylemeyeceğinden emin olan iki kişi hasekisi çok merhametler yaparak onların hakkında elçi olarak saraya gönderdi. Elçilerin sözünün özü, bu ki bu diyara gelmeden amaç düşmanlara yardım etmek için değil belki halkın durumu ile ilgilenmek, şehirleri mamur etmek, fitne ve bozukluğu aradan kaldırmaktı. Adalete dayanan Zat-ı devletlerinin ve asuman ihtiramları, hayır sebepleri (yk:45a) adalet peşinde olup kötülükleri ve kabahati kaldıran biri olsa bile ama istemeden böyle [227](ان الملوک اذا دخلو قریه افسدوها و جعلوا عزه اهلها اذله) olma imkânı vardır. Eğer şahane lütuflar halk ve insanlar için emretmişseniz o şahane rahmetler yüzünden Haremeyn-i Şerifeyn’e saygı için ve dostluk ve birlik ipini tutmak amacıyla bu güçsüz ihtiyar adamın hatırını saklamanız rica ediyorum. Bu köleniz bendeniztüm gençliğini Arap saltanatının hidayeti başlandıktan itibaren bu zamana kadar merhum Sultan Katıbay’a aykırı Osmanlı devleti ile eşlik ve dostluk ettim ve Bayezid Han ile dostluk yaptım ve Padişaha itaat ettim.

Müellif:

Eğer benim kalbimin zülfünün uzun silsilesinden

Benim muradıma bir tel yetirsen ne olur.

Ve eğer şu âyet’e uyarsa [228](و ان طائفتان من المومنین اقتتلوا فاصلحوا بینها) aydın sünnetini o devleti isteyen bu ihlası olan tarafından önerilse(yk:46b) (من عمل منکم [229](سوءا بجهالة ثم تاب من بعده و اصلح فانه غفور رحیم) fermanına gör [230](عفا الله عما سلف) görkemli imzanı helal etmiş ve buna göre Acem mülkünün şahının günah defterini

---

[227] Krallar bir ülkeye girdiği zaman, oranın altını üstüne getirirler ve halkının ulularını aşağılanmış duruma düşürürler. (Neml Sûresi 34. Âyetinin orta kısmı)

[228] Eğer müminlerden iki tayfa birbiri ile savaşsalar, onları barıştırın. (Hucurât Sûresi 9. Âyetinin ilk kısmı)

[229] Eğer onların cehalet yüzünden kötü iş yaptıysa ama ardından tövbe ettiyseler ve onu ıslah ederseler, kesin Allah çok affeden ve rahimdir. (En’âm Sûresi 54. Âyetin son kısmı)

[230] Allah öncekilerini bağışlamıştır. (Mâide Sûresi 95. Âyetin son kısımları)

“aç güzel bir sayfanı” güzel sözüne göre silerseniz padişahimizin görkem ve büyüklüğüne ne noksan gelecek ki.

Nazım:

Talih kuşu bu eski tapınakta

Barış iyidir diye sesleniyor

Allah korusun. Eğer bunu önemsemese iyi olan şeyi kabul etmeyip ondan yüz çevirseler, tedbir tavlacısı kaza kader tasında değişim zarlarını atar ve düşeş iyiliği gelmez. Şüphesiz Rum ve Şam iki demir dağı, iki siyah ve beyaz deniz ve kılıç ve ışık birbirine çatışacaklar. Binlerce piyade, suvar, genç işçiler ve savaş adamları ölüm toprağına düşecekler. Taht taçtan ve memleket hazineden boş olacak. Yüce Allah'ın şu âyetine göre (فستذكرون ما اقول لكم و افوض امیری الی الله)[231] Padişahın şerif bilgisi Kassad (kasideler) mektubunun mazmununu kavradıktan sonra onları yardımcılar ve kapıcılara bıraktı.

(yk:46a) Onların durumu rütbe ve derecesine göre ağırlanma görevini devlet erkânına verdi. Nasihat elbisesi içinde gizlenen kötü anlamlar bu mektup içinde süslenmiş olsa da bile padişahın aydın gönlüne belli oldu ki bu adamın yaptığı dalkavukluk ve iniltiler çaresiz ve güçsüz kaldığı içindir. Onun kötü düşüncesinden kaynaklanır. Âyet-i kerime (و لما سفط فی ایدیهم و رأو انهم قد ظلو قالو لئن لم یرحمنا ربنا و یغفرلنا لنكونن من الخاسرين)[232] o yüzden cevap vermeyi önemsemediler.

Müellif:

Eğer söz doğruluk ve dürüstlük yüzünden olmasa

İşiten kişi ona nasıl cevap versin ki

Sorunun doğru olduğuna dair kanıt olamasa

Susmaktan başka cevabı yoktur.

Kaç gün bundan geçtikten sonra, Gavri elçilerinin muhafızları âlem-penah sarayın kapıcıları ve diğerleri elçilerin konuşma ve davranışlarından ihaneti anlamışlar. Bu durumun gerçeklerini padişaha ilettiler. (yk:47b) Padişah bunu duyduktan sonra devlet erkânından o cemaati birbirinden ayırmalarını emretti. İlk

[231] Size söylediklerimi yakında hatırlayıp anlayacaksınız. Ben durumumu Allah'a havale ediyorum. (Mü'min Sûresi 44. Âyeti)

[232] O zaman kendilerini sapmış olduklarını gürdüler. Yemin olsun ki; eğer Rabbimiz bize merhamet edip bizi bağışlamazsa mutlaka ziyana uğrayanlardan olacağız. (A'râf Sûresi 149. Âyeti)

olarak dostça sorguya çekerek ve araştırarak onların konuşmalarını anladılar. Her şey ortaya çıktı. Belli oldu ki bu fedai İsmailliye cemaatinin bir kolu olan Mısır Bâtınilerindenmiş ve bu amaçla gelmişler ki, Padişahımızın aydın güneşini keder bulutları dumanı ile karattırsınlar. Veya görkem ve celal sarayını dilmek ve ihlal etmek istiyorlar. Bundan sonra [233](يخادعون الله والذين امنو وما يخدعون الا انفسم وما يشعرون) kahrına esir olup utanca kapandılar ve yaptıklarının vebalına ceza almaya layık oldular. [234](فوقه الله سيات ما مكروا وحاق بآل فرعون سوءالعذاب)

Nazım:

Düşmanı iyi zannetmek hebadır

Düşmanın canına layık kılıçtır.

Gavri elçileri büyük divanda günahlarına itiraf ettiklerinde (yk:47a) ve bu hikâyenin detaylarını kaç türlü olarak Guri'den anlattılar, şüphesiz olarak onların suçu onaylandı ve kesinleşti. Ülke feth eden padişahımız onun yüce şanına yaraşan merhameti ve cömertliği ile bu iki kötünün günahlarını affetti ve intikam almaktan yüz çevirdi ve onları yaşama ve hayat hediyesi ile ödüllendirdi ve inam ve hilat vererek geri dönme izni verdi ve yazma âleminde çok iyi olan kâtipleri çok güzel ve fesih bir mektup yazmak için görevlendirdi. Katıp mektubu Allah'ın hamdı ile ve Peygamberimize selam söyleyerek başladı. Ondan sonra böyle yazılmasını istedi, her kese bellidir ki bizim halife olarak kayserler sarayından hareket etme amacımız ve maksadımız (yk:48b) İran ve Turan memleketlerini ele geçirmek ve o tarafların zulmete karışan valilerinin isyan ve kargaşa kaynakları def etmekti. Mülazımlar iki taraftan muhalifte ve savaş ve mücadele istemeden zavallılar gibi (ولاتكون كالذين خرجو من ديارهم بطراً ورئاءالناس ويصدون عن سبيل الله)[235] mazmunundan gaflet edip kibir yüzünden uzak yolları aşıp bizim korktuğumuz ve güçsüz olduğumuzu kendi kafalarına ve hayal ve tevehhüm sayfalarının üzerine yazmışlar, dostluk yolunu muhalefet dikeni ile doldurmuşlar ve yol kesme şivesi ile birden bire sınırlara doğru gitmişler.

Nazım:

---

[233] Akıllarınca Allah'ı ve müminleri aldatmaya çalışıyorlar, hâlbuki kendilerini aldatıyorlar. (Bakara Sûresi 9. Âyeti)

[234] Nihayet Allah, onların kurdukları kötü tuzaklardan bu kişiyi korudu; Firavun ailesini ise şiddetli bir azap kuşattı. (Mü'min Sûresi 45. Âyeti)

[235] İnsanları Allah yolundan engellemek için taşkınlık ve gösteriş yaratarak yurtlarından çıkıp gelenler gibi olmayın. (Enfâl Suresi 47. Âyeti)

Ben ilk kez bu kin için bel bağlamadım

Sen yılan sepetinden başını çıkardın

Beni aciz etmek için bir orduyu ayarladın

Gece saldırısı yaparak benim tarafıma koştun

Bu amaçla ki benim yerimi değiştirecek

Benim ata mülkümde sızmak istiyorsun,

Ey pişmedik düşüncesiz ihtiyar adam

Defalarca savaşan aslanla pençeleşme

Benim pençe pençe olmaya kim var

Ordunun nerde ve komutanın nerde

Sen akrepsin ve yılan huyun vardır

Eğer ejderha ile savaşmak istiyorsun

Öyle bir keskin kılıçla dokunacağım ki;

Benden ya ölüm isteyeceksin veya kaçmak.[236]

(yk:48a) Ama kendi aczine ve burasının kudretine bilgili oldu hilelere sığındı. İki fedayı mülhidi görünüşe göre elçi olarak ve içten beni kast ederek muhteşem ve görkemli sarayımıza gönderdiler tıpkı Allah'u Teala'nın buyurduğu şu âyet kerime gibi (لقد ابتغوا الفتنة من قبل وقلبو لک الامور حتی جاء الحق و ظهر امرالله وهم كارهون)[237] ve benim mazmunundan ve kinli kılıcımın kahrından kaçıp zulmet himayesi altında gizlice yaptıklarını saklayıp kaçacaklar ve devlet kulübelerini bu iki mülhidin kötülük ateşi ile ve bizim saltanatın lambasını söndürerek ve kendi şerlik ve kötülüklerini aydınlatmak istekleri olumlu olmadı.

Nazım:

Feleğin yükselttiği o kimseyi

Muhalifin hilesinden bir şey olmaz.

Mademki tas çatıdan düştü

[236] Nizamî Gencevi 23. Bölüm. Dara'nın İskender'e gönderdiği mektupla ilgili yazdığı kasidesinden bir kısmı.

[237] Bunlar daha önce de fitne çıkarmaya çalışmış ve senden dolayı işlerini altüst etmeye çalışmışlardı. Nihayet onlar istemeseler de hak yerini buldu ve Allah'ın iradesi galip geldi. (Tevbe Sûresi 48. Âyeti)

Onur ve gurur diyen bir şey kalmadı

Hepsi elden gitmeden önce Halep ve Şam'ın tümünü bizim tarafa açık koyun ve aman isteyerek can, mal ve onurunuzu koruyun (yk:49b) ve bizim öfkemizin etkisinden kendileri saklayıp ve düşmanlığımızı Mısır dan geri çevirsinler

Nazım:

Eğer gökyüzü şehrinde güneş güneyden kuzeye karşı koşarsa

Ben o güneşim ki şimdi yolum da güneyden kuzeye ordu çektim

Eğer benim devrimin dolaşmasından korkuyorsan

Benim fermanımın çizgisinden çıkma

Eğer fikrin ve kararın benim emrimden çıkmak isterse

Çarkı felek onun kulağından çeker

Bir yere getirme ki bu kızgın aslan

Zebraları avlamak için cesaretlensin

Filin izini bu bostandan döndür

File Hindistan'ı hatırlatma

Belanı kendi kafalarının üzerine dökerler

Eğer sarhoşların hatırası ile şarkı okusalar.[238]

Eğer bu söylediğimden dışarı diğer bir şey hayal ederseniz savaş ve mücadele için hazırız ve karşılaşacağız. Bizim kahır kanıtlı sancaklarımızı bekleyin ve bizim fethi ilam etme haberimizi gözleyin.

Nazım:

Bundan sonra bizim aramızda sadece mesaj olacaktır

Bizim mesajımız da kılıç dili ile olacaktır.

Çünkü biz eminiz ki bu hükümet kılıç yargıcından başka bir türlü kesilemeyecek ve bu husumet savaşa ulaşmadan sona ermeyecek.

---

[238] Nizamî Gencevi 42. Bölümü, İskender'in Hindistan'dan Çin'e doğru hareketi ile ilgili yazdığı kasidesinden bir kısmı alınmıştır.

Nazım:

Aynı bulutun cömertliğinden şarkı duyan susuz kalan gibi

Düşmanın ateşinin alevini keskin kılıcın sesinden duydu

(yk:49a) [239](ان فی ذالک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع و هو شهید)

Allah teala'nın verdikleri tün nimetlerine hamd ve şükürler olsun.

3.18. BÜYÜK EMİRLER VE KUDRET SAHİBİ OLAN ASKERLERİN DİYARBEKİR TARAFINDAN GELMELERİ VE FIRAT SUYU KENARINDA İKBAL SANCAKLARINA KATILMALARI

Diyarbekir beylerbeyi Mehmed Bey, yerinde ve sağlam görüşü ve fikri keskin biridir. Her zaman cüretli kararlar verirdi ve tehlikeli yollarda feth kazanan kişi olarak tanındı. Allah'ın yardımı ve devletin desteği ile o memleketin girişlerini çok kısa zamanda düşman dikenlerinden sildi ve ıslah süsü ile süsledi. Düşmanların yaptıklarını hiçe sayıp düşman olan Kızılbaşları başında fırtına gibi esti. "Allah onları adalet esintisi ile alsın". O işleri düzenledi ve zati devletlerinin kafasını rahatlayacak konuları hazırladı.

(yk:50b) Diyarbekir'daki büyüklerin özellikle Kürtlerin gönlünü yumuşaklık ve şiddet tedbirini alarak ve lütuf ve zekâsını kullanarak kararlarını değiştirmiş ve "evcile dönüşen av" tuzağına ve teslim yemi ile onları sakinleştirmiş. Bu yüzden onun rütbesi Padişahın yanında çok yakın oldu, yükseldi ve mülkün önemli adamlarından oldu.

Nazım:

Zerre gibi hakir olsam bile beni aşk devletinde gör

Bak onun yüzünün havasında nasıl güneşe ermişim

Ama nasıl şahın utancından başımı kaldırırım

Çünkü ona layık hizmet elimden gelmedi.

[239] Kesinlikle bunda, aklı olan ve hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır. (Kâf Sûresi 37. Âyeti)

Geçende onun yaptığı iyi hizmetler ve onun üstüne bu yaptığı güzel işe üstelik bu sıralarda çok düzenli ve teçhizatla süslenen bir ordu büyük emirler ve iki bin yeniçeriyi ve Cezire Valisi Ali Bey (yk:50a) Hasankeyif Valisi Melek Halila ve Çemişgezek Valisi Pir Mehmed Bey ve Akıl kalesinin Valisi Kasım Bey gibi asil Kürtleri, âlam-penah sarayına getirdi ve bu büyük saraya girdikten sonra bende olma alnını aşağılık toprağına sürdü ve istek yüzünü devlet tozuna sürerek aydınlattı. Zati devletlerinin inci gibi sözlerinden dua ve hamd ve iyilik dilemekle şereflendi ve diğerlerden özel oldu. Fetih kazanan askerler bu olay için dillerini şükür için açtılar ve canlarından geçecek beyanını Şahın hayır duası ile eşleştirdiler.

Nazım:

Ey zamanlar Padişahı ve ey evrenin kralı

Tanrının lütfunun himayesi altında sonsuz kal

Gök cisimleri ona itaatkâr, baht onun elinde ve felek bendesi

Devlet muti ve devir müsait ve zamane dost.

Fırat etrafındaki çimenlik askerlerin sayısından ve bineklerin çoğunluğundan ve peş peşe geliş gidişten dolayı aynı düşmanların yanık harmanı gibi bitkisizdi ve aynı düşmanların isteği gibi fena ve olumsuzdu. Diyarbekir alayı araya eklendiği durumda bu sayıda askerleri tutmaya orasının kapasitesi yok. Çünkü bu toplanan askerlerin sayısı o kadar çoktu ki onu saymak bile imkânsızdı.

(yk:51b) Nazım:

Dünyanın çevresindeki denizin dalgalarından da çok fazla

İlkbahar yağmurundan da çok fazla

Aynı ağaçların yaprağı gibi sayısız

Aynı çöldeki kum gibi sayısız.

Bu esnada Mevlana Revani Halep yönünden aynı can vücuda ve vücut cana kavuştuğu gibi Padişah alayına geldi ve su gibi akıcı olan sözlerinden belli oldu ki Melik Gavri şahane alayın Fırat nehri kenarında konaklamasından huzursuz olmuş ve durmadan Çerkezler askerlerini aldatıp fitne peşindeydi. Bu saraydan oraya giden büyükelçileri korku ve umut arasında koyup bu gün yarın edip gününü geçiriyor. Padişah çok düşündükten sonra Hasan Mısır yolunu göz önüne alıp bunu

Guri'nin başı derde gireceğine niyet etti. Ertesi gün zafer kanatlı Rum soylu gündüz ordusu gece Zenci ordusuna galip olduğunda (yk:51a) zat-ı devletleri düşmanları yenmek niyeti ile zafer kanıtlı askerler ile Fırat nehrin kenarından bayrakları yükselttiler. Önceden ana orduya eklenen Diyarbakır emirler ve alayı o bölgeyi iyi tanıdığı için bir menzil önden gittiler. Malatya'dan Halep'e kadar askerlerin dinlenmesi özellikle Yeniçeri piyadelerin durumunu kolaylaştırmak için devlet menzilleri ve otakları on beş konak olarak hazırladılar ve Allah'ın yardımı ile göçe göçe ilerlediler ve ihmal ve gafleti hiç bir durumda kendilerine önermediler.

Düşman ordusu feth esintisinden dalgalan kızgın deniz gibi harekete geçti. Atların keskin toynaklarından ve talihli sancakların ışığının yansımasından (yk:52b) hava kuşlara ve yeryüzü diğerlere dar geldi. Yerin siyah arkası yeni ay nalından ve yıldız çivinden aynı gökyüzü gibi süslendi. Yedi menzilden sonra duzah deresinin boğazında olan Yurt Geza'da konakladılar.

3.19. DUZAH DERE'NİN ÖZELLİKLERİ

Hakikaten bu boğaz aynı Sıratü'l-müstakim ve Araf gibi cennet ve cehennem arasında durmuş. Doğu yönünde dağ var ki, askerlerin konduğu yerdir. Bu yönde serin ve duru nehirler var. Havası tertemiz ve güzel, ağaçları dimdik cennet gibidir. Havası o kadar temiz ki cansızların vücuduna can dokuyor. Suyu cennet suyunun içinden ateş çıkarıyor. Toprağı misk ve amber üzerinde kum döküyor ve onları hiçe sayıyor.

Nazım:

Onun yüzü aynı Mina renkli cennet gibidir

Havası aynı canı besleyen meltem gibidir

Saba onun toprağına Tuba tazeliğini vermiş

Hava onun suyuna Kevser tadını katmış.

Bu dağın etrafı özellikle güney tarafı her türlü çiçek ve bitkiden dolu otlaktır ve her türü lale bulunur. Bunlardan dolayı burası yemyeşil ve güzelliği Mina cennetinden de ferahtır. (yk:52a) Onun güzel kokular üreten meltemi Tatar

miskinden daha güzeldir. Sahasının genişliği bilgin gençlerin arzusundan da daha geniş ve ferahtır.

Nazım:

Binlerce çiçek orada açılmış

Sebze oya ve su onun üzerinde yatmış

Her çiçeğin türlü türlü rengi var

Her birinin kokusu fersahları aşmış.

Bir gün bu menzilde boğaz yolunu ve iki tekerlekli arabaları düzeltmek için durdular. Padişahın buraya ulaştığını askerlere haber verdiler. Hakikaten bu yüksek ve onurlu dağın kubbesi en yüksek yıldıza uzandı ve zirvesi göğe ulaştı.

Nazım:

Onun arkasında gök görünüyordu

Aynı devenin arkasında mor battaniye gibi.

Çok yüksek olduğundan dolayı sultanların hiç birisine orada konaklama imkânı olmadı ve o dağın etrafından dolaştılar.

Nazım:

Onun yukarısından dersin ki, derin kuyun içinde

Felek aynı çeşme ve ay aynı balıkgözü gibidir

Uzakları gören akıl ölçücüsü onun alanını anlatmakta acizdir.

(yk:53b) hayal seyahatçisi onun yüksekliği ve genişliğini ölçmekte başarısızdır. Eteği iffetli, o kadar ki onun çok kutsal olduğundan bulut onun eteğini ıslatmak için ayağına dolaşmış. Çok yaşlanan ihtiyardır ki yıllarca bir köşede itaat kemerini hak diye beline bağlamış. Bir genç ki hoşça vakit geçirme imkânı olsa bile ama emniyet bölgesini hakkı ibadet etmeden başka yapmamış. Cömert bir zattır ki mücevher hazinelerinin kapısını şah ve dilenciye açmış. Sıfatı güzel biri ki nesi varsa sesli ve sessizler yolunda harcamış. Bu dağın en önemli özelliği bu ki aynı yerin merkezi medar hatları olduğu gibi bu dağ saltanat güneşinin hareket ettiği merkez (yk:53a) ve arzu hilafetinin güzel atının hareket ettiği medardır. Bu devletin oraya geldiği sevincinden onun gurur duyarak ayaklarını başına taç etti ve kendi

itibarı göklere yükseldi. Padişahın mübarek ayak tozunu çiçeklere göz ilacı yaptı ve kendi durumuna sevinerek bu güzel sözler ile dilini tatlandırdı.

Nazım:

Benim dergâhımın taşları neden yükselmesin ki,

Çünkü güneş benim evime teşrif etti

Bu devletin oraya sevk ettiğinden sevinç duydu yükselme özelliğini kazandı ve sevinerek bu ayeti okudu: [240]"و تر الجبال تحسبها جامدة وهى تمرّ مرالسحاب" dağları görüyorsun, onları sakin zannediyorsun, hâlbuki onlar bulutlar gibi harekettedir". Bu ayeti okuyarak her kese duydurtuyordular. İstek ve dilenci yüzünü sevinç atının ayağının altına sürüp şarkı okuyarak bu manini anlattılar: şiir;

Şarkıcı sesinden değil de belki bineklerin toynağının sesi huzur vericidir, tabi eğer zevk ve düşünceniz varsa.

Bu dağın batı yönünün adı Duzah Dere'dir ve onun alanı aynı düşmanların kalbi gibi dar ve karanlıktır. Orasının yolları aynı düşmanları tavrı ve yaptıkları gibi kaba ve engelli ve dardır. Suyu çok az ve az serinlikle en aşağılarda akıyor. Havası sıcaklıktan cehennemin esintisinden daha sıcaktır. (yk:54b) Ağaçlarını yenilemek için kuzey esintisinin geçme imkânı yok. Kötü sıfatlarının çok olduğu için konuşan papağan dilsiz olmuş. Sözün kısası, orası bir bükük aynadır ki onda keder, azap ve zorluktan başka bir şey görünmez. Kederli bir yer ki orada azap ayetleri ve hadislerinden başka bir şey okuyamazsınız. Gökyüzü gibi görkemli padişahın mübarek girişinden orası serin ve sağlam sıfatıyla vasıflandı. Berin cennetin kıskanmasına sebep oldu ve Hur ve cennetin derin suyu ona haset ettiler. Top arabaları onun yokuşlarında kocalan deve çamura batmış gibi veya Nil'den uzak kalan balina gibi çok zorla az yol aşıyordu. İnişlerinde düşmanların menzilleri yakın olduğu için ve onların savaş borusundan ve zurna sesinden gürültü yapmaya başladı ve aynı yay evinden ok fırladığı ve dağdan selin aktığı gibi umutlunu umutsuz, dönen feleği dönmez ve çalışanı isyancı saydılar ve önden dökülüp koşarak meydana doğru hareket ettiler.

Arabacılar ve bir gurup zafer kanıtlı askerler arkadan gitmeye görevdiler. (yk:54a) Onlar öndekilere ulaşmadan aciz oldular. Ülkeler feth eden zati devletleri

[240] Dağları görür, onların durduğunu sanırsın; oysa bulutlar gibi hareket ederler. (Neml Sûresi 88. Âyeti)

kendisi şahsen arabaları ağırlamaya gitti ve onları yolun ve dağın zor geçitlerinden ve iniş yokuşlardan sağ salim ana orduya getirdi.

Nazım:

Dünyanın işi düzene girmez,

Eğer sen ona müdahile etmezsen.[241]

Bu menzilde bu saraydan Guri tarafına giden büyükelçiler Zeyrekzade ve Ahmet Bey Karaca Paşa sağ salim dergâha geri döndüler. Kulluk görevini yerine yetirmek için dergâhın toprağını öptüler ve arkada ne geçtiyse araştırmışlar ve yüzde ne gördüyseler onu Padişaha arz ettiler. Sözün sonucu bu ki düşmanın emirlerinin ve komutanlarının korkusu görünmeye başlayıp Melik Gavri kaygı ve endişeye boğulmuş (yk:55b) bundan dolayı yirmi bin genç adamı ki, onlardan on beş bin atlı savaşçı sert huylu Çerkez asıllı cesur kişileri idiler, bunların çoğu binicilik ilmine vakıftırlar. Tufeyli gibi gönülden el çekip ve canlarından gönül koparıp başlarını hiçe sayıp mücadele ederek savaşa hazırlanmışlar.

Nazım:

Eğer düşman başını feleklere ulaştırsa

Bu dergâha ulaştığında toprağı öpecek

Aras çöllerde gürültü yapar ve kaynar

Ama denize ulaştığında sakinleşir

Eğer binlerce dağ kol gücüne inanırsa

Ama taş ile altın aynı seviyede olmaz

Onun demirinden düşman aynı dev gibi kaçar

Herkesin üzerine düşerse o kalkmaz

Onun ateşinden elmas pırıldıyor

Düşman demirden olsa bile yanar

Allah'a şükürler olsun.[242]

---

[241] Ehvaduddin Envari 60 kasidesinden bir mısrası.
[242] Nizamî Gencevi 10. bölümü Şah Müzefferiddin kızıl arsalan hakkında söylenen kasideden alınmıştır.

3.20. MUZAFFER SANCAKLARIN ANTEP TARAFINA GİTMESİ

Müellif:

Din ordusu ile düşmandan kin al

Bayrak direğini felek sarayına kaldır

Cehennemde nasıl cennettekinin yeri olsun ki

Kalk ve dizgini sahra tarafına çek.

Ülke feth eden hazretleri Antep kasabasını alayların konaklayacak yeri seçti.

(yk:55a) Bir sabah, zat-ı devletleri Duzah Dere menzilinden göçme emri verdi ve durmadan tüm asaleti ile o tarafa hareket etti. Bu yolun mesafesi göçe göçe beş aşamada yapıldı. Devlet güneşi parıldayarak güçlü ve en yüksek yerde olduğu bir günde Antep kasabasında görkemle konakladılar. Çadırlar ve otaklar kuruldu. Antep Valisi Yunus Bey Melik Gavri'nin kölelerindendi, cesaretti tam ve binicilikte kusursuz ve diğerlerinden özeldi. [243]"والله يهدى من يشاء" başarısına ulaşıp talihe doğru visal yolunu bulup âlem-penah sarayına ve Padişahın huzuruna geldi.

(yk:56b) Af dileyerek nal tozuna sürüp ve iltihap hastalığına ulaşan gözünü Padişahın atının ayağının tozuyla aydınlattı ve mübarek etti.

Müellif:

Her kim şeref acısından gök ile yarışmak istiyorsa

Devlet sahibi olan o gibi birinin eteğine dokunmalıdır.

Melik Gavri'nin durumunu anlattı ve onların Gök Meydan'dan Haran'a doğru hareket ettiklerini söyledi ve kendi gördüklerinin tümünü şaha anlattı ve kulluk âdeti ne varsa yerine yetirdi. Şah onu şahane lütuflarla şereflendirdi. külah, kemer ve altın desenli hilat ile onurlandırdı. Ona ülke verdi. İmza hakkı inayet etti ve derecesini yükseltti.

Müellif:

Her kimi doğruluk bu dergâha hidayet ettiyse

Devletin eli onun yüzüne açıktır

[243] Allah istediğini hidayet eder. (Nûr Sûresi 46. Âyetinin son kısmı)

Kim bu dergâhtan yüz çevirse

Kalbi kirliğinden onun boynu yere düşer.

Ülke feth eden zati devletleri, şehir ortasında bir dağ üzerinde olup iki hendek ve sağlam duvarı, burç ve sağlam hisarı olan Antep kalesini gözden geçirdi.

(yk:56a) Hakikaten bu kale çok sağlam ve güvenliydi. Onun yüksekliği öyle ki bekçiler her gece istek ellerini Zühre'nin (Venüs'ün) vücuduna dokundurup tatlı öpücükler Müşteri'nin sulu dudağından ve ay yüzünden alıyorlar. Onun derinliği öyle ki toprağındaki hendek civarında oturanlar karanlık zamanı kendi kulübelerinin ışığını yangın ay ve güneş lambasından alıyorlar. Ülke feth eden zati devletleri bu kalenin rahatlığı ve sakinliği ve cesur savaşçılardan ve aslan yıkan pehlivanlardan boş olduğunu gördüğünde Melik Gavri'nin ön görüşsüz, tedbirsiz ve memleket işinde düşüncesi olduğu anlaşıldı. Çünkü eğer bin cesur bilgin genç yaşı az ve tedbiri çok olan serdar ile bu yol ve geçitte bırakmış olsaydı, hakikaten yüz bin kişi Duzah Dere'den kötü azaba ve büyük ukubete girme izni almazdılar ve onlara oraya geçme imkânı olmazdı. Ülke feth eden zat-ı devletleri Antep'te onun için düzenlenen kubbe ve sarayına oturma teşrifini ettiklerinde devlet erkânı ve eşraflarını tahtının yanına ve cennette benzeyen meclisine çağırdı.

(yk:57b) Şah, onlardan savaşta nasıl mücadele edileceği, ordunun düzeni ve tertibi ile ilgili söz ortaya attı. Bu mecliste düşmanların durumunu öğrenme ve oradan haber alma konusunda danıştılar ve her türlü yararlı yollar üzere görüştüler.

Şiir:

Danış dostunla problemleri sorgulamak için

Öğüt verenin öğüdünü öp baş üstünde koy

Yemin ki Nebi onu yapmaya vasiyet etmiş

Konuşun, danışın ve Allah'a sığının.

Kalpte huzur ve dinginlik yaşatan hikmete dayanan sözlerin nurundan ve zafere sebep olan fikirlerin ışığından çok faydalar ve güzel sonuçlar aldılar.

Müellif:

Şah'a söyle devleti adaletten gururlansın

İskender kadehi ona şahlık aynası olsun

Onun fikri doğru maksat menziline yetirir

Gönlü Allah’ın esrarının ilham yeri olsun.

Zafer kanıtlı sancakların ve düşman menzilinin arasında iki konaktan fazla mesafe kalmadığı için çok ihtiyatlı ve uyanık öne gitmeyi cesarete lazım ve bunu ön görüş ve zekânın mukaddemesi buldular ve devlet erkânlarını bu iki beyit ile tembih ettiler;

Nazım:

Çok düşünerek düşmana saldırmalı

Çünkü eyyamın hilesini tanımak zor

(yk:57a) Birden düşman pusu kurur

Felek de bahta kinlenir.

Ali Bey Şehsuvar ki savaş meydanında aslanı ve av çölünün kartalıdır, yakınlık vasıtasıyla sahralar, nehirler ve oralarının iniş yokuş ve zor ve kolay yerlerinden bilgisi vardı. Birkaç hızlı davranan, iyi savaşçı ve kol yardımı olan suvar ile büyük saraydan çıktı, ve rüzgâr gibi şahane özel bineğe bindi ve hızlıca maksada doğru yola çıktı. Öyle gitti ki güneş onun gölgesine ve rüzgâr onun peşine ulaşamadı.

Nazım:

Öyle o güzel yürüyeni koşturttu ki

Ondan toprak yüzünü yeni ay ile doldurdu

Öyle o rüzgâr gibi koşan atı yola getirdi

Ki toprağı balığın arkasından aya attı

Öyle gitti ki fırtına koşarak

Yetişemedi onun peşine.

Ve bir gün haberleri ve eserleri araştırmak için bahardan taze bu menzilde konakladılar ve durdular. Allah’a şükürler olsun.

(yk:58b) Ertesi gün karanlık gecenin ordusu ve karanlık gecenin öncüsü sabahın zafer kanıtlı askerlerinden yenildiler ve eflak diyarındaki gece mülkü, cisimler atına binen mutlu güneş Kayserinin tasallutundan yenilme dizginini gizli

yerdeki sağanağa çekti ve güney askerleri yağmalasın diye gök hazinesinden nakit incilerini saçtı. Zat-ı devletleri melekler ve velilerden yardım isteyerek Güneş Çayır çayırında konaklamak için Antep güneyinden doğdu.

Nazım:

Güneş şapkasının köşesini uzaktan gösterdiğinde

Tüm yıldızlar başlarından şapkalarını bırakırlar.

Sen güneş sen padişahlar yıldızdır

Güneş doğulduğunda yıldızlar yok olur.

Padişah o şerefli menzile yetmeden önce savaş meydanının şahı sayılan Ali Bey Şehsuvar muhaliflerden iki kişiyi tutuklayıp şahın huzuruna getirdi. (yk:58a) Onların konuşmasına göre belli oldu ki, Melik Gavri, Mercidabık'ta konaklamış ve azap ve katliam depremini bekliyor. "şahların kalbi yeryüzünde Allah'ın hazinesidir" sözüne göre büyük Padişah mübarek zekâsı ve zannı ile düşündü ki "Merc" kelimesinin anlamı düzensizlik ve endişedir ve anlamı katıl ve kan dökme olan "Herc"(kargaşa) ile beraber geliyor ve onunla eştir. Dabık'ın anlamı bir malzemedir ki avcılar onunla kuşları avlıyorlar. Zati devletleri "Merc" Dabık'a eklendiğinden böyle iyi yorumladı ki Guri'nin hızlı koşan mutluluk atı bu otlukta kafa ile düşecek ve bu mısraa göre "Herc fırtınasından başı ile düştü" sıkıca can beline bağlayan hayat kemeri birden bire yırtılacak ve paramparça olacak ve ruh kuşu ecel tuzağına düşüp nakit hayatını ölüme teslim edecek, emirlerinin ve devlet erkânının hayat ağacı Rum soylu Türklerin kargaşa ve yağması ile kesilecek ve vücut harmanları fena rüzgârı ile yağmalanıp talan edilecek. Bu iyi yorum yukarı âlemden Padişahın gönlüne yansımıştı.

(yk:59b)Ve bunu gaipten ruh kulağı ile duymuştu. Padişah bu yorumdan sonra devlet erkânına dua etti ve bu gerçekleri bu beyitler ile onlara beyan etti.

Müellif:

Tarikat yolunda olanlardan bir şey gizli olamaz

Onlar hakikat meydanının sütunlarıdır

Padişah mülkünün başkomutanı,

Bahtiyarlık göğünün yıldızları,

Savaş sahasının cesur aslanları,

Öngörüş ülkesinin işlerinin kâtipleri,

Felek habercisinden can kulağıma

Bu haberin şarkısı okunuldu

Ki Arapların büyüklerinin varisi olan Gavri

Nefis gururu ve o kabilelerin aldatması ile,

Bil ki Dabık Merc'e geldi

Ve düşmanını yenmek istiyor

Bilmedi ki mutsuz Merc'de

Ölüm tuzağına düşüp sakinleşecek

Benden size müjdem olsun ki

Eğer düşman Darab ve Dara olsa bile,

Ey beşikten şahlık tahtına layık olan,

Ey zamanının İskenderi senin kılıcın suyundan,

O dünya mülküne emretmekten vaz geçecek

Ve binlerce hasretle Zümrüdüanka yanına gidecek

Başı aynı kalp gibi aniden kanala boğulacak

Devlet bayrağı baştan yere inecek

(yk:59a) Mısır ve Şam ve Yesrib ve Tur diyarı

Senin mübarek fethinden mutlu ve neşeli olacak.

Çayır çimen şahane güneşin doğmasından dolayı aynı mine feleğin çayırı gibi yepyeni oldu ve güzelleşti. Yakut sahalı yer çadırlar ve otakların kuruluşundan aynı tarla gibi oldu. Yine ay ve Pervin harmanından süslendi ve güzelleşti. Zafer kanıtlı askerler Padişah otağını aynı ay hale hisarında olduğu gibi ve gül goncasında çiy damlalar olduğu gibi etrafını kuşattılar ve onu keder bulutundan ve düşmanlar saldırısı fırtınasından korudular. Zat-ı devletleri kendi kendine bir şeyler anlayıp karakolları düşman tarafına gönderdiler ve ordunun etrafını cesur uyanıklar ile canlı ve hareketli biniciler korudular. O gece askerdekilerin çoğunu Padişah'a tevazu

gösterdikten sonra savaşı planlamaya geçirdiler. Savaşın üslubu, ordu saflarının tertibi, asker türünün düzeni, kalp, kanatlar, sağ kol, sol kol, karakol, ön, ok atan, son, sağ el ihtiyat, sol el ihtiyat ve bekçiler düzeni ile ilgili planlar yaptılar.

(yk:60b) Her bir yeri bir grup büyük emirlere, savaşçı serdarlara ve her mekânı iktidar sahibi olan valiler fırkasına ve savaş meydanının candan geçen savaşçılarına verdi. Şah, yazıcıları savaş unvanını ve hile yapma üslubunu yazmakla görevlendirdi. Allah'a şükürler olsun ki, o devlet ve cesaret kaynağından, şevket ve zafer madeninden eyyam sayfalarının bostanının üzerine yansıyan bu miktar tedbir ve tasarrufla arzu fidanının tamamı yetişti ve tamamen iyi sonuçlara ulaştı.

Nazım:

Takdir kendi dizginini onun başarı ellerine bıraktı

Kader kendi yularını onun takdirine bıraktı

Ne ondan itaat etmekten cihan yüz çevirdi

Ne dönen felek ona boyun eğmekten başkaldırdı

İki dünya tanrısına şükürler olsun.

Ertesi gün ışık askerlerinin sadık sabahın bayraklarının sayesinde zulmet ordusu ile savaşmaya gitti ve felek kayseri rengârenk gökyüzünü yenme amacı ile zekâ bineğine bindi, istek kemerini sıkılaştırdı ve at üzerinde yükseldi.

(yk:60a) Ülke feth eden zat-ı devletleri [244]"و يومئذ يفرح المومنون بنصرالله" müjdesini verip talih sabahını bekleyenlere düşmanın karanlık zulmünden kurtulma ve fetih beşareti veriyordu.

Zafer askerlerine ferman verdi, talih ona itaat etti ve "devlet sahiplerine ilham oluyor" sözüne inanıp sevindi ve devlet bayraklarını zafer esintileri ile yükselme durumunda gördü.

Bir gurup cesur adamlar ve savaşçı biniciler ki her birisi savaş meydanında ve mücadele durumunda kızgın kaplan gibidirler, kesreviye sultanların hanedanın zübdesi ve Âl-i- Bayındriye hakanlarının başı, cesaretli, akıllı ve tedbirli bir serdardan Ferruhşad Bey'i düşman ile savaşmak için tayin etti.

Nazım:

---

[244] O gün müminler Allah'ın yardımı ile kazanacak. (Rûm Sûresi 4-5. Âyetlerinin son ve ilk kısmı)

Aslan gibi savaşan, devir gibi çalışan, demir giyinen ve diken takınan

Savaşı alevlendiren, mücadeleci, düşman yakan, aslan yıkan

Şah, Ferah Şad kelimesinden ferah ve açılmak anlamını alarak iyi yorumunu yaptı ve neşe ve mutluluk gelecek diye söyledi. (yk:61b) O yüzden bunların özel karakollardan öne geçip düşmanlar ile karşı karşıya gelmelerini emretti ve oranın suyu ve toprağını gözden geçirip savaş yeri, giriş ve çıkış yerlerine iyice baksınlar, eğer bu gün savaş havası eserse ve düşmanların safı düzenli tertiplenirse savaş ve kıtal için hareket edin ve acele ile olanları saraya iletin diye söyledi. Aynı düşmanların ömrü gibi kaç vakit geçtikten ve güneş kılıcı düşmanların kafasına doğru indikten sonra ikbal sancakları aynı gökten nazil olan vahyi gibi ve havadan inen sürekli yağan yağmur gibi o menzile yettiler ve orasını talihin arzuya ulaşma bağından daha taze ve canlı ettiler. Bu yerde göründü ki Ferruhşadın eli düşman boynuna sarılmış ve kendi kılıç ve bayrağını düşmanlar kanından kıpkırmızı etmiş. Kanıtlardan belli oldu ki yarın inşallah savaş toprağı düşmanların kanı ile renklenerek ve (yk:61a) havanın kokusu düşmanların kanının kokusuyla dolacak. Şah, devlet erkânını yüce dergâhın konulmasına görevlendirdi.

Müellif:

Eğer Allah'ın emri ile yarın gelirse

Düşmanlardan bir kişiyi diri kaldırmayacağım

Onların kumaşını öyle yırtacağım ki

Onları hiçbir zaman yokmuş sayarsınız

Eğer Allah lütfu bana yardımcı olursa

Düşmanların başı atımın altında olacak

Eğer zamane benim uğruma olursa

Komutanların başını tuzağa getireceğim

Dünyanı düşman zulmünden kurtaracağım

Cihanda emniyet ve güveni sağlayacağım

Bir iki yer saray kurmak için belirlendi ama çok güvenli olmadığı için Padişah'ın gönlünde oturmadı ve sonunda dağlar ve nehirlerle kuşatılan bir yerde

konaklama kararı verdi. Gecenin perişan zülfünün gölgesi günün Romlu yüzüne düştü ve nazar değmesin diye gece mor çizgisini gündüz güzelinin yüzüne çizdi.

Nazım:

Masmaviye boyanan feleğin yüzünde

Yeni ay kaşı göründüğünde,

(yk:62b) Siyah giyen gece ordusu sıralandılar

Balıktan tut aya kadar saf çektiler.

Gece geldikten dolayı iki ordu aynı duman ve ateş gibi birbirinden ayrıldılar ve her kim aynı zencilerin saçları gibi kendi yerlerine geri döndüler. Abdürrezzak Bey ve Çerkezler ile karşılaşan Ferruhşad Bey sağ salim geri döndü.

Müellif:

Devletin kötülüğünü isteyenleri cezalandırmak

Görünüşte çok karışık olabilir

Ama aynı kıvılcımlar gibi ateşten

Üstün çıkarlar ama hiçtirler

Bu gece aynı gül gibi açılan şahane otak düşmanın gece saldırısı olma ihtimalinden dolayı koruma altına alındı, Birçok cesur ve savaşçı ile akşamdan sabaha kadar dinlenmeden aynı kelebek mumun etrafında dolaştığı gibi korudular ve düşmana fırsat vermediler. Uyanık durma görevini ve koruma işlerini tam olarak yerine yetirdiler.

İki dünyanın Rabbi olan Allah'a şükürler olsun.

Nazım:

Bu hikâyenin düzenini kuran

Doğru sözlülerin sünnetine göre söz etti

(yk:62a) Aydın gündüzün ateşi geçtikten sonra

Hızlı dönen çark duman ile doldu

Gece ay ile kendini süsledi

Bir nurun gölgede olması çok ilginç

Öncüler çıktılar çünkü iki şahta,

Sabahın kıymetini bilerek beklemişler

Gelgitten aynı korku gibi uyamazsın

Turaç kuşu koruma sesinden uyamadı

Çok yatanlar sarhoş filin görkeminden,

Tiksinerek her saat uykudan kalktılar.[245]

3.21. MUZAFFER SANCAKLARIN MELİK GAVRİ İLE SAVAŞMAK İÇİN 25 RECEP 922[246] PAZAR GÜNÜ MERCİDABIK'A HAREKETİ

Güneş rütbeli şahane gölgeli Kayser ki güneş besleyen şemsiyesinin gölgesi ve gölge salan devlet güneşi, kâinatı kendi sancağının himaye ve hidayet altına alıp yaratılıştaki var olanları lütuf ve rahmet saçağının altında devrin hasarından ve zamanenin musibetinden saklayıp koruyor. Onun nizam-ı âlem için felek hızında alan kararları çok önemli konuları göz önüne alıyor ve şahane kılıcı milletlerin acılarını iyileştirmek için yüksek maksatları ortaya atıyor. Bu tehlikeli işlerin sonucu Müslümanlara iyi olarak dokunacağından dolayı bunu gönlünü ferah tutarak kabul ettiler. Düşmanla savaşma için ile bu büyük menzilden kalktı.

(yk:63b) Feth ona yakındır, sağda düşmen, selamet onun nasibidir, başarı yardımıdır ve hidayet onun yol gösterenidir".

Müellif:

Bijen[247] sarayını yıkan, kayser sıfatlı Rüstem

Saf kıran, Dara düşünceli, Satürn gücünde Behmen

Felek iktidarında güneş, bulut seçen deniz

Balina avcısı, memleketleri alan şah.

[245] Nizamî Gencevinin Şeref Namesinden 26. bölümünden yedi mısrası.
[246] Tarih yanlış yazılmıştır. Muhtemelen 922 yazılacağına 925 yazılmıştır.
[247]Bijen; Giuv'ının öğlu Guderz'in torunu ve Rüstem'in yeğenidir. (Lugâtname. / Mirza Ali Ekber Han Dihhudû, C, 4, 1375/1955 ---Tahran, Danişgah-ı Tahran, s. 2505

Bir gün sabah güneş altın ipini yere sallamışken ve güneşin kılıcının yansıması aynı devletin büyük adamlarının hatır aynasına yansıyan fetih ışığı gibi güneş tam nur olup doğdu. O gün Padişahın mübarek fermanına göre askerlerin tümü cübbe ve teçhizat kullanmak, silah, kemer ve külah takmakla bütünleştiler. Diyarbekir Valisi büyük emir Ali Bey Şehsuvar'ı yedi bin beyaz elbiseli atlı ile Osmanlı kurallarına göre öncü olarak gönderdi ve onlara bu beytin mazmunu ile vasiyet etti.

Nazım: (yk:63a)

Bu dünyada bir iplik bile işsiz değildir

İpliğin ucu bize görünmez

Yarın ne olacağını kimse bilmez

Kimi gözlerin önünden yok olacak

Kimi ölü evden kapıya bırakılacak

Kimi talih tacı ona takılacak[248]

Şerefli sağ kolu düşmanın sol kolunun karşısında büyük emirler ve Anadolu çevik serdarlarına on bin atlı ile oranın beylerbeyi Zeynel Paşa'nın komutanlığında bıraktı. Bu paşa, savaş meydanında aslan gibi savaşıp kaplanı düşüren ve intikam zamanında balina gibidir. Savaşmak ve intikam alma peşinde, temiz kalpli, sonuna kadar dayanan biridir. Gençliğin başından itibaren Padişah tarafından bu rütbe ve dereceyle onurlanan biridir. Kılıç aldığı zaman cesur ve kalem aldığında zekâsı ve bilgisi bütünleştiriyor. Cömertlikte kendinden iz bırakan biri ve hakkı gören doğruluk aynasında her zaman sevap görünüyor ve hatırının sayfasında doğruluk ve iyilik yazılıyor. Başarılıdır o Allah'ın yardımı ile.

Müellif:

Savaş meydanının aslanı ve mücadele alanın kaplanı

Yüreği kuvvetli ve varlığı cömertlik kutbudur

(yk:64b) Aydın yüzlü kılıç güneşinin doğması

Zulmet gecelerin nur ve ışığı

---

[248] Nizamî Gencevi'nin şeref namesinden 25. bölümü İskender ve Dara'nın savaşı ile ilgili yazılmış kasidesinden birkaç mısrası.

Niyetinin sefası, zatının temiz olması,

İki tanıktır ki ona Allah şahittir

Gazabının hiddetinden düşmanın mülkü

Harman gibi ve o alevli bir ateştir

Felek onun muradını vermek için başı ile dönüyor

Bu konuda kimin nasıl ve nedenine bahis edemiyor.

Sağ kolu şerefli valilere ve fetih görkemli Rumeli gazilerine, oranın beylerbeylik makamını Sinan Paşa'ya verdi. Rumeli gazileri İslam memleketlerinde bu mazmunu [249]"ان الله اشترى من المؤمنين انفسهم و اموالهم بان لهم الجنة يقاتلون فى سبيل الله فيقتلون و يقتلون" taşınıp yüzüğün taşı ve inanç gelininin süsüdür. Her zaman temiz niyetli kalplerinden gönül sıdkının kaynağından su verilmiş keskin kılıç ve ateş saçan kıvılcımlı oklarından zalim kâfirleri fenaya uğratıyorlar. Sinan Paşa sağ kolun serdarı olarak saltanatın yardım kolu sayılır. O zat-ı devletlerinin inayet güneşinin ışığından ve o hazretin merhametinden nur alıp ihlası ve sevgisi yüzünden canından bile geçmişti sağ ve sol kolu takviye etmek için (yk:64a) sağ ve sol cenahında değerli yüksek dereceli iki veziri ve aydın yürekli ve iktidarlı iki kâtip, iki kine çeken komutan ve iki feleğin Venüs'ü Sinan Paşa ve Yunus Paşa'yı tayin ettiler. Bunların her biri fitne ve bozukluk rüzgârı estiği zamanı Bisutun dağı gibi Allah'ın yardımına inanıp ve her gün görkemi artan devlete ve fetih kanıtlı sancaklara ilgi gösterip huzur ve kararını kaçırmadan fetih kanıtlı askerleri zafer ve yenişe umutlu ediyorlardı ve müjde verip savaş ve mücadeleye ikna ediyorlardı. Özellikle Sinan Paşa hazretleri vezir azam ki değerli Yusuf gibi canını savaş pazarında önemsemeden veli nimetinin yolunda, ki o gibi yüzlerce Yusuf ona âşıktılar, hiçe sayıp çabalar gösterdi. Nurlu ruhunun nakdini düşmanların canı ile değiştiriyordu.

Merkezi beyaz sancaklara verdi. Onlar her zaman Allah'ın inayetleri yüzünden ve sonsuz başarıların müsait gelmesinden (yk:65b) düşmanı yenme sıfatı onlara eklenmiştir. Sürekli yenilme günahından ve perişanlıktan saygıdeğer Padişahın himaye ve koruma altında güvende olup, fetih görkemine süs oldular ve devlet fethine cila oldular. Tüm kapı blokları halkı bunlardan ibarettir: Eşraf, timarlı süvari askeri sağdan, silahdarlar soldan, ulufeciler sağ ve soldan, köleler ve şerefli

---

[249] Allah,kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır. (Tevbe Sûresi 111. Âyetinin ilk kısmı)

Has Oda görevlileri, hazine-i âmire ve cebehâne-i âmire ve kiler ve şerbet hane ve feraşhane ve saraç haneden yaklaşık on beş bin savaşçı genç zafer kanatlı sancağın altında padişahın talih bayrağının gölgesinde durdular.

Nazım:

Hepsi yay çeken ve savaşı deneyen ve ok atan

Hepsi savaşçı, zırh parçalayan, örs döven

Hepsi aynı aslan gibi savaş zamanı saldırgan

Hepsi göktaşı gibi kin zamanı düşman yakan

Sonsuz talihli sancakların arkasından yaklaşık iki bin kişi Cevza kemerli güzel yüzlü kullar ve ay yüzlü güneş vücutlu gençler taçlı külahlar ve altın desenli cübbeliler bineklere binmiş sedir boylular hareket ediyordular.

(yk:65a) Nazlı yürüyüşleri savaş meydanı kitabının dağ aşan sülünüdür. Su verilen kılıç ve mızrağın sayfası onların yüzünün ve külahının ışığının yansımasından ve güneş yüzlerinin ve ay kaşlarının nurundan aynı savaş sahası ve şahın eğlence meclisi gibi aydın ve nurludur.

Müellif:

Hepsi aynı lale gibi şapkalarını başlarına çarpık geymişler

Hepsi aynı gonca gibi cübbelerini sıkıca eteğe kadar bağlamışlar

Hepsi düşman gündüzü gibi gözlerine sürme çekip siyah etmişler

Hepsi aynı fetih ve zafer gibi padişahın etrafında dolaşıyorlar.

Onların her biri kaş yayı ve kirpik oku ile göz kırpmadan kaç kalbi ve canı yaralayıp esir ediyorlar. Zülfünün silsilesi ile ve siyah tellerinin ipi ile zavallı kalpleri esir alıyorlar.

Nazım:

Hiç taraftan yolum yok, çünkü onun zülfü yüzünden

Her tarafa gidersen bela tuzağı kurulmuş.[250]

Kin kılıcı ve gamze oku ile gönüllerin pusumsunda oturup bir saldırı ile yüz tatlı canı eyer evi üstünden yer altına atıyorlar.

[250] Salman Sevoj'nın 83. gazelinden bir mısrası.

Nazım:

Rabbim bu Türk uşakları nasıl kana cesurlar

Çünkü kırpık oku ile her an bir av avlıyorlar.[251]

Kalp merkezin zor yerlerinde yedi bin tüfekli yeniçeriyi ateş püskürten arabalar ile tayin etti. Bu yeniçeriler düşmanın binici ve cesurlarını (yk:66b) yıldız ateşleyen atışları ve zehir taşlarını atarak bir an toprakla eşit ve beraber ediyorlar. Dayanmakta, ısrarcı olmakta, vaz geçmekte, hareket etmekte ve intikam almakta piyade olsalar bile savaş meydanın çabuk binicileri onlara haset ediyorlardı.

Müellif:

Hepsi tüfek sesiyle halkı şaşkınlara çevirdi

Hepsi tüfek taşı ile düşmanın canını aldı

Hepsi aynı kızgın aslan gibi düşmana saldırgan

Hepsi aynı alevli ateş gibi harmana düsen

Onların arkasında yeniçeriden yaya başı süvarileri yaklaşık iki bin kişi tayin ettiler. Onların kılıçları aynı yılandili gibi açık, gürzleri aynı şeytan kafası gibi dik ve yangındır. Her biri savaş zamanında gaza ve ecel korkusuz düşmana saldırıyorlar. Bu gurubun serdarlığını çok cesur olan yeniçeri Ağası Ayas Beye verdiler. Onun bu devlete yaptığı hizmetler özeldir. Mahmut sonuçlu devletin yanında onun rütbesi Ayaz gibi çok özeldir.

Nazım:

Mahmut ile sohbet etme onuru nasıl olur,

Eğer onun yolunda hizmet etme sırasında peçe olmazsa.

Ülke feth eden zat-ı devletlerin Mahmut Sebüktegin ile olduğu lütuf ve inayet yüzünden bu acıdan onunla aynıydı. Ama tabi ki binlerce Mahmut gibi görkemli ve taçlı ve yüzüklü şah (yk:66a) bu devletin saltanatının ahırcısı oldukları için iftihar ve gururla başlarını dik tutarlar. Ayas Bey bu iyi sıfatlar ile ve bu özellikler onda olduğu için çok güçlü ve muktedir biriydi ve bu cemaat onun emirleri ve nehiylerinden her zaman iyide kötüde itaat ediyordular. Bu söylenen ayay başı cemaatin arasında devlet erkânı, kadıaskerler, büyük defterdarlar, nişancı,

---

[251] Hafız'ın 185. gazelinden beşinci mısrası.

bayrak emiri, ahırlar emiri, hekimler, tıpçılar ve bazı meşhur âlimler yer almıştı. Bu düzen ve tertip ile fetih rehberinin peşinden giderek ve zafer başarısının izlerine bakarak savaşa hareket ettiler.

Nazım:

Hakkın lütfu ile Rum ordusunu düzenleyen

Kovandan arı çıkması gibi düzenledi

İsteyen herkese silah ve teçhizat verdi

Sığınanların inancını çoğalttı

Sağı solu teçhizat ve kılıç ile süsledi

Gözyaşlarının akmasını engelledi

İlk safta sağ kolu ayarladı

Kılıçtan dolayı ejderhanın ağzı açık kaldı

Sarayda öyle cenahlara çekidüzen verdi ki

Güneş ve ayın yüzü ondan karardı

(yk:67b) Altın şapka ve gümüşten kemer ile

O safı baştan ayağa kadar süsledi

Aynı çelik dağ gibi kalbi ile

Sığınanın kalesi dolgun oldu

Cenahlar, ok yay ve alay ve asker safından

Bir ordu tertipledi deniz gibi görkemli.[252]

Değer taraftan Melik Gavri de Çerkez sultanlarının yasalarına göre sancaklarını düzenledi ve sağ kolunu Mısır'ın emir kebiri Sadun el-Acemi ve Şam naibi Sibay'a ve Trablus naibi Temraz'a ve baş asker Kansu Bin Lug ve Safed naibi Tırabay'a ve Emir Aslan Bin Budak Zülkadir'e verdi. Sol kolu Halep naibi Hayri Bey ve Hema naibi Can Berdi Gazali ve Abdürrezzak Bey Bin Zülkadir'e bıraktı. Ali Bey Turgutoğlu ve Selim Bey Ramazanoğlu Naibü'd-devle'ye teslim etti.

[252] Nizamî Gencevî'nin Şeref namesi 25. bölümü, İskender ve Dara'nın savaşı hakkında yazmış kasidesinden birkaç mısrası.

Kendisi Hezare emirleri, tayiniler, Aşrevat, Hasekiler, askerler ve köleler yaklaşık on bin süvari ile durdu.

Müellifin Nazmı:

Diğer taraftan Arap şahı

Teçhizat ve malzemeler ile ordu düzenledi

(yk:67a) Savaşçı mertleri meydana yetirdi

Çerkez soylu ve çabüksüvar

Hepsi kesin kararlı ve hepsi sert mizaçlı

Kılıç ile düşmanlarından kin çekerler

Çelik ile boğulmuşlar ve altın ile süslenmişler

Ayak parmağından tut kafaya kadar

Aynı kızgın aslan gibi hepsi birleşmiş

Aynı kılıç gibi bir yollu ve bir yüzlü olmuş

Hepsinin elinde Mısır kılıcı yangın

Düşman için aynı kan vücutta hareket etmesi gibi

Mızrak ve oku yağmur gibi atıyorlar

Sağ ve soldan aynı heybetli yılan gibi kalkmışlar

Canlarından gönül kaldırıp dünyadan el çekmişler

Kendi başlarını karpuz saymışlar

Sağ ve sollarında askerler

Doğru yolda aynı nazlı güzelin yürüyüşü gibi

Sağı Şam komutanı Sibay'a verdi

Baş eğmeyen felek ve çark ona boyun eğiyorlar

Ona verirken bu sözü de dedi

Ecelden önce kimse ölemez

Öyle yaşa ki ad ve şöhret ve onur kazan

Düşmanlar balinasını tuzağa getir

Öyle yap ki elinde ne varsa hepsinin

Bu sabah onu akşam için harca

Yoksa zaman sana saldıracak

Senin kanına düşman el koyacak

Eyer üstünden öyle yere atar ki

Ondan sonra taç ve yüzük (taş) görmeyeceksin

(yk:68b) İlk sağa çeki düzen verdi

Sonrası sol kol düzeni için dizgini çekti

Hayrı seven Hayri beyi diğer kolda

Padişah ile savaşmak için yol gösterdi

Savaş deneyen savaşçı gençler

Aynı davul gibi gürültü yaparak bir an dinlenmediler

Zühre yüzlü aslanları öpmek için

Kaşlarını çatıp kollarını açmışlar

Aynı felek gibi dönen ve kalp gibi huzursuzlar

Atların üzerinde aynı dev deve binmiş gibiler.[253]

İki taraftan kılıçlar ve cesurlar ve askerler muharebe ve mücadele ile meşgul oldular.

Nazım:

Her taraftan savaş ve mücadele başladı

Kılıç pırıldadı ve ok yağmur gibi yağdı

Kalp korkudan rüzgâra yakalan söğüt gibi korkuda

Vücut tatlı candan umutsuz durumda kaldı

Ülke feth eden büyük padişah, muzaffer sancakların dibinden kendisi yeniçerilerin ortasına idi Allah'a yalvardı ve elini duaya kaldırıp ondan yardım

istedi ve fethe ulaşmalarını, o her şeyi veren Allah'tan diledi, sonsuz insaf yüzünden kendini iyi sıfatlara sonuna denk bağlayarak, (yk:68a) şöyle konuştular: "Allah'ım senin kâmil ilmin her şeyi bilir, herkesin içteki sırları ve gizli yapanlarını biliyorsun, bu konuda iki tarafın eşrafından binlerce kişi kılıç ve tüfek ile kan dökmek için hazırdır. Bu büyük işin sebepleri olan Allah'ın takdiri ile görünüşe göre ben ve Melik Gavri'dir, bizden her biri ki halk ve ülkelere iyilik getirecek ve sonuna kadar onun kazanması daha iyi sonuca ulaşacak bu gün onu kazandır ve ona zafer nasip et. Değeri ki onun vücudu idama ve halkın onuru gitmesine ve hayır işler ayrılmasına ve eyyamın nizamının kopmasına sebep olacak yenilsin ve fenaya gitsin ve onun kötü izlerini şehirler ve halk üzerinden sil". Bu duayı yirmi bin kişi sevdi ve onun icabet olması için Âmin diyerek bunu canları ile istediler. Bu zaman gayb habercisinden bu beyitler Padişahın kulağına geldi.

Nazım:

Dün gece bir Hatif meyhane köşesinden,

Dedi günahı af ederler şarap iç

Allah'ın affı kendi işini yapar

Çözülmedik noktanı bilemezsin, sus

Onun visaline çaba ile yetmezsen bile

Ama başardığınca çabalan

(yk:69b) Ey Arş meleği onu muradına erdir

Ve kötü nazar tehlikesinden koru.[254]

İki saf karşı karşıya geldiğinde ve iki fırka aynı iki demir ve ateş dağı gibi bir birine girdiklerinde Nizami şairin (Allah onu rahmet etsin) sözü bu durumu vasıf edecek ve tam anlatacaktır.

Nazım:

İki ordu değil iki kan denizi

Sayıları deniz kumundan fazla

Kan dökmek için saldırdılar

[254] Hafız'ın 284. gazeli.

Bir birine kılıç çektiler ve bayrak kaldırdılar

Giysileri çelik ve kılıçları elmas

Aydın güneşin gözyaşını çıkardılar

Ayrıca her gurubun alayından

Dağ gibi hisar yüze çıktı

İki taraftan alaylar saf bağladılar

Yeryüzü gök gibi kalkmış

Mızrak siper üzerinde kıl ile oynuyor

Düşmanın kanına yüz koyup namaz okuyor

Toprak yüzü oktan kamış tarlası gibi oldu

Derin çükürler gürzden dolayı dağ oldu

Mızrak taştan kan nehri açmış

Onun üzerinde bin tepe Hadeng oku bitmiş

Öyle bir Hadeng ok ki hepsinin bitkisi kızıl gül

Onun dikeninden kan gülü bitmiş

Bu dağdan bir buhar sızdı

Ondan yeryüzü korkudan sarstı.[255]

Melik Gavri zayıf gönüllü olan ordusunun kalbinde güçsüz duruyordu.

(yk:69a) Yüksek bir tepeyi fetih kanıtlı yeniçerilerin top ve tüfeğini def etmek için bazen sağanak yapıp aydınlatıyor, bazen alayını aynı koyun sürüsü gibi Şahane alayın sağ ve soluna koşturuyordu.

Bazen kendini gizliyordu. Melik Gavri'nin gözü ejderha gösteren bayrağa ve dağ duruşlu askerler cemiyetine ve savaş denizine, top ve tüfeklerin heykeline düştü ve top ve tüfeğin korkunç sesi, davul ve zurnanın bağırması ve teçhizatın inilti sesini duydu ve aklı kafasından gitti.

Şiir:

[255] Nizamî Gencevî'nin Şeref namesi 49. bölümü.

Musa mucizeleri ile geldiğinde

Kesin sihir ve sihir yapanı yok etti

Baktı her top ve tüfek atıldığında kaç at, (yk:70b) atlı, savaşçı gençler ve mücadeleci mertler eyer tahtının üzerinden yere düşüp talihsiz toprakla beraber oluyorlardı. âyet; [256]"و ارسل عليهم طيرا ابابيل – ترميهم بحجارة من سجيل". Bunu gözü ile gördü ve birden kendisini korku sardı. [257]"يجعلون اصابعهم فى اذانهم من الصواعق حذرالموت" çaresiz bahtsızlık dizginini kaçma diyarına çekti. Muzaffer askerler

Nazım:

kılıçları çekilmiş, temiz vücutlu ve kılıçların üzerine "Rabbim yardım et" yazılmıştı aynı kader gibi onların peşinden koştular ve Melik Gavri onun ruhu ve cismini saran askerlerin korku ve endişesinden bir az mesafe aştıktan sonra halsizlik ve güçsüzlük tüm vücudunu sardı ve bir nefeste ecel ile olduğu mesafeyi aştı ve askerlerin savaş malzemeleri ona dokunmadan hayat atı zamane İskender'inin kahrından ayağı kaydı ve düştü. Ele geçen ganimetler, Arap diyarının mal mülkünü kesin Allah önceden bu padişahın üzerine icap etmişti ki kahr ile onun malikiyetine geçti.

(yk:70a) Bu durumu münasip şekilde anlatan söz Hazreti Mevlana Seyyid el-İmam'a aittir. [258]"و صاحبته و بنيه" Muzaffer askerlerin sol kolu ile karşı karşıya gelen Gavri'nin sağı yönü ki Mısır emiri kebiri ve Şam naibi Sibayı'nın komutanlığındaydı.

(yk:71b) Mertçe savaştı ve cesaretler gösterdi. İlk ve ikinci darbede fedai gibi durmadan bu taraftaki askerleri huzursuz edip Rumeli ve Diyarbekir cesurlarının sorumluluğunda olan sol kolu durdukları yerden kaçırdı. Onun yıldırım gibi saldırısından bazılar çaresiz zat-ı devletlerinin bayrağının gölgesinin altına sığındılar. Bu devletin muhaliflerinden cesaret ve celadet ve binicilikte iyi olan bir gurup zafer kanıtlı askerlerin takibinden gittiler ve yağma etmeye cüret ettiler. Zat-ı devletleri Yunus Paşa veziri bir gurup savaş adamları ve eşraftan oluşan bayrak emiri Ferhat Bey gibileri takviye etmek ve işleri ilerletmek için gönderdi. Cesaret

---

[256] Onların üzerine sürü sürü kuşlar gönderildi, onlara pişmiş çamurdan taşlar atıyorlardı. (Fil Sûesi 3-4. Âyeti)

[257] Yıldırımlar yüzünden ölümden korkarak parmaklarıyla kulakların tıkarlar. (Bakara Sûresi 19. Âyetin'nin orta kısmı)

[258] Karılarından ve oğullarından da kaçacaktır. (Abese Sûresi 36. Âyeti)

ve serdarlık alanında zamane cesurları Ferhat Beyi parmakla gösterirler. Bu adam sürücülükte en iyidir ve savaş zamanı düşman Bisutun dağını Şirin devletin aşkına, İskender ona temkin eden Hüsrev'e kin kazması ve kuvvetli kolları ile parçalıyor.

(yk:71a) Düşmanların demirden dağını aynı bir birini sık tutan granit taşın bileşenleri gibi kılıcının alevli ateşi ile bir birinden ayırıp yok ediyor. Onun kişiliğinde olan bu iyi ve güçlü sıfatlardan dolayı padişah sarayının bostanında zat-ı devletlerinin merhamet meltemi ve akıcı terbiyesinden faydalanıp yemyeşil oldu ve açıldı. Onun savaş zamanlarındaki fedakarlıkları ve sadakati tarih sayfalarında yazılıyordu. Ferhat Bey'in arkasından emiri ahır Ahmet Ağa'yı gönderdi. Bu adam savaş ve mücadele meydanında hız açısından eşsizdir. O harekete geçtiği zaman gezegenlerden öne çıkar ve hilal çevgeni ile hızlı süvarilerden öne geçer savaşta ve mücadelede durmadan peş peşe meydana girip (yk:72b) cesaret atının alanını düşmanların kanı ile kıpkırmızı ediyor. Bunlardan dolayı ilk zamandan bu ana kadar kendisi, nurlu rahmetli babası ve kardeşleri ile bu sarayın bendesi olmayı gururla taşıyorlar. Onun ihlas ve şefkati iki daldır ki, bu âlempenah sarayından başka bir yere uzanmadı ve çizgiyi değiştirmedi.

Müellif:

Savaş meydanında aslandır ahır emiri

Çünkü zafer güneşini onun kılıcı doğduracak

Çok başarılıdır ve yedi iklimin güçlü adamları

Her taraftan onun kapısında secde ederler

Akıl yanında her iş yapılmaz olursa,

Yüksek isteğini kullandığında onu olumlu eder

Daldaki gül elinde olan onun mızrağı

Onun goncasının dikeninden beş düşmanı yok eder

Her şeye dokundu fetih dizgini onu ağırladı

Hal bu ki hala onun talihli hareketi başlanmadı

Ne zaman ki Rumeli askerleri yenildi ve dağıldılar, sancak ve bayraklarını utanç tozula doldu ancak emiri kebir takviye kuvvetiyle gelmesi onların utancını

ortadan kırdı. Aniden mertlik ve gayret heybeti, saldırı coşkusu ve sertlik onlarda tekrar başladı.

(yk:72a) Yetki dizginini iktidar elinden alıp at ve kılıçlarını harekete geçirdiler. Bu beyit onların halini anlatacaktır.

Şiir:

Hayatında bir kez ölmek varsa çocukları gibi durmak utançtır

Saldırmadığın zaman yaşamanın bir anlamı yoktur.

Hep birlikte muhaliflere saldırdılar ve ilk devirde kazanan düşmanlar onun sevincini yaşayıp sarhoş olmuşlardı ve tilki oyunu ile aslan tutuklamışlardı. Şimdi onların saldırısını def etmeye meşgul oldular ve iki taraf arasında azim bir savaş başardı. Savaş meydanı kılıç ve ok darbından ve çelik giysili cesurların sürtünmesinden çok sıcak olmuştu. Mızrak mızrabını eski bir sandıktan çıkarıp kan nehrini akıtıyorlardı. Kader sakisi kafa kadehinde ölüm şarabını içiyordu. Ne kadar da güzel söylemiş bunu söyleyen.

Şiir:

Hançer ile kılıç benim reyhanımdır

Ah benim nergisimin ağcı göğedir

İçtiğim şarap düşmanın kanıdır

Kullandığım Kadeh onun kafasıdır

Cesur savaşçılar kılıç ucu ile savaş meydanının yüzünü aynı düşmanların yüzü gibi kıpkırmızı ve havanın kristal sayfasını kılıcın ışığının yansımasında ve düşmanların kanından şarap rengi yapmışlardı.

Nazım: (yk:73b)

Başlar ve göğüslerin hepsini deliyordu

Ecel habercisi cesurların kanına koşuyordu.

Keskin ok elçisi iki ecel mektubunu kanatlarına bağlamış düşmana ölüm haberi veriyordu. Gülleler kargosu hızlı yürüyüp keskin dişleri ile düşmanların utanç çadırını ve namusunu delip ve yakıp yok ediyordu. Sözün kısası bir savaş başladı ki kan içen eski savaşçı Mars bu zamana kadar böyle bir savaş görmemişti.

Öyle bir çatışma oldu ki ecel celladının beğendiği iş can almaktı. Hiçbir katliam meydanında ölümün pazarı bu kadar sıcak bulmamıştı.

Nazım:

Her tarafta ölü o kadar birikti

Ki savaş yolunu orduya kapattı

Toprak mertlerin kanından dalgalandı

Siperler kerpiç ve zırhlar kefen oldu

Ordu cesurları üst üste düştüler

Ölüm daveti tüm cihana seslendi

Ceset attan ve baş cesetten ayrıldı

Felek deniz ve toprak kan sahrası oldu

Yeryüzünü zincifre sardı

Taze kandan derin nehir yüze çıktı.[259]

Sonunda fetih sabahın aydınlığı zulmet ufkunun karanlık perdesinin arkasından yüzünü gösterdi.

(yk:73a) Güneş ışıkları kılıç doğusundan ve bulut kılıfından yüzünü çıkardı. Muhaliflerin askerleri yenildi ve kırıldılar. "Kalbi acımasız ve gözü kör eden"[260] savaş meydanının toprağını başlarına döküp kaçma yolunu seçtiler. Ezel gününden itibaren Mısır emiri kebiri Sadun el-Acemi'nin hayat çizgisi bu Arap diyarında yüze çıkan savaşta bitmeliymiş, bu yazılmış ve ondan kaçma imkânsızmış. Yine Şam naibi Sibay'ın devlet gündüzü talihsizlik gecesine kavuşup ve yükseklikten inip cesaret ve mertlik doğusundan doğan onun hayat güneşi gece batısında battı. Tıpkı şu ayet gibi [261]"فساء صباح المنذرين" Siba'nın katlı bu savaşta Ali Bey Şehsuvar eline gerçekleşti. İlim Allah'ın yanındadır. Muzaffer askerlerin sağ kolu ile karşılaşan Guri'nin sol kolunda Hayri Bey ve adamları çelik kalpli ve demir yürekli aynı dağ gibi Arap atlarına bindiler ve elmas gibi Mısır kılıcı ellerinde ve kollarında açtılar.

---

[259] Farîdüddin Attâr. Husrev Name bölümü. Şah İsfahan'ın gül istemesi hakkında yazılan kasideden birkaç mısara alınmış.
[260] Arpça bir cümledir.
[261] O uyarılmış onların sabahı ne kötü olur. (Sâffât Sûresi 177. Âyetin son kısmı)

(yk:74b) Birbirinin peşinden koştular kendilerini muzaffer askerlerin kılıç ve oku üzerine kelebek gibi attılar. Mertçe savaştılar, bu devletin ışığını söndürmek istediler ama olmadı, bu devletin ışığını söndüremediler. Belki onların her bir esintisi ile savaş ateşi daha alevlendi ve savaş meydanı daha sıcak oldu. Bu zamana kadar ki fetih ve zafer yıldızları Yemen uğuru sağ koldan doğdu ve düşmanların namus gömleği ve hayat lambası sağ kolun doğuşundan huzursuz oldu ve daha dayanma gücü kalmadı. Hayr bey'in cesaret erkânları ve mertlik direkleri birinci savaşta kırıldı ve yok oldu.

Müellif:

Savaş ateşi fitneyi yaktığında,

Halepli cam oldu ve düşmanlar taş

Kırılmaktan başka çaresi yok

Halepli eğer düşerse ona taş

Allah cihanı Kayser'e verdiği zaman

Onun eline devir dizgini verdi

Felek huysuz atı onun elinde sakin oldu

Kılıcının suyu toprağı bütün aldı

Bundan sonra çaba ve savaştan ona ne fayda var

Canını boşu boşuna bitirecek

(yk:74a) Tüm cihan onun alayının esiridir

Arap ve Acem onun tufeylisidir.

Muzaffer askerler onların birçoğunu öldürdüler, öyle ki kafa kâseleri kan nehrinde aynı kabak su üzerinde aktığı gibiydi.

Müellif:

Sağ kol öyle dik durdu ki

Güneş ondan kendini eksik hissetti

Uğurlu Süheyl yüzünü gösterdiğinde

Bulgar ve Saksın tarafa onun kokusu yetti

Kılıcı başını kılıftan çıkardığında
Ölüm elini her kese açtı
Bütün dünya fitneden doldu
Zemin ve zaman tümü yele savruldu
Öyle fitne ateşi yükseldi ki
Şeytan o fitneden uzak durmak istedi
Def edenlerin dumanından ve ordu tozundan
Dünya aynı düşmanın bahtı gibi siyah oldu
İskender yerinde Kayser kararlı
Savaş ateşini alevlendirdiler
Rum soylu aslanlar Firavunlara
Ad halkının fırtınasını gösterdiler
Oklar aynı putlar gibi kendi işlerini yaptıklarında
Cesurların kanını dökmek için başkaldırdılar
Tüfekler bela ışığını attıktan sonra
Düşmanlara fena duası okudular
Top gürültüsünden ve tüfek sesinden,
Çıngırakların sesinden ve zillerin feryadından,
(yk:75b) Zamane kahrından ve düşman hilesinden
Kin tutan düşmanın küstahlığından
Düşmanla mücadele eden cesurlara
Savaş sahası aynı kıyamet gibi oldu
Kimsenin canını ve kendini düşündüğü yoktu
Ne geçenleri düşünüyor ve ne ileri gitme kaygısı var
Ne katılan kimsenin korkusu var ve ne acıdan
Ne vücuda fikr ediyorlar ve ne yokluk dertleri var

Birinin ölümü namus ve ad için olursa

O devrin devleti ve iyi sonuçludur

Kimin giysi can ve toprak olursa

Düşmandan hiç korkusu olmaz

Böylece çok çaba ile saldırdılar

Sonunda düşmanla işlerini bitirdiler

Öyle yerden yere attılar

Ki onlardan iniltiden başka bir şey duyulmadı

Kafa onların yakalarının döğmesi olduğunda

Beden nilüfer gibi kılıçla parçalandı

Topraktan vücudu toprağa verdiler

Temiz can temiz âleme doğru gitti

Ganimetler almaya dizgini çektiler

Hazineleri mallardan boşalttılar.

Şu âyet kerimeyi göz önüne alarak;[262] "وما نصر الا من عندالله العزيزالحكيم" sözünü göz önüne alarak, düşman safları kalp, sağ ve sol kolları bir birinden ayrıldılar ve eşraf ve emirler ve serdarları zafer kazanan askerlerin kılıcı ile öldüler.

(yk:75a) Muzaffer askerler ganimetler ele geçirdiler, ondan çok mutlu ve sevinç içinde idiler, kendilerini hafif hissediyordular. Melik Gavri ordusunda nakit ve cinsten doluydu. Askerler onu harmana düşen yıldırım ve koyunların arasına saldıran kurt, ateş talaşa düşmesi gibi göz kırpmadan onları yağmaladılar. Zat-ı devletleri fetih menzilinde konaklamadan önce birçok muzaffer askerin cesurlarını düşmanların arkasından takip etmek için gönderdi. Yenilen düşmanlar canlarını kurtarmak için Şam ve Halep tarafa kaçmışlardı. Düşmanların atları ve binekleri aynı onların tedbirleri ve fikirleri gibi ham ve şişman oldukları ve riyazet çekmedikleri için kendi başlarına yetişmişlerdi. Mecidabık'tan üç fersah mesafesi olan Halep hisarına kadar on bin güzel vücutlu sevimli atlar helak toprağına düşüp

[262] Zafer, yalnız güçlü ve hikmet sahibi olan Allah katından gelir. (Al-i İmran Sûresi 126. Âyetin son kısmı)

telef olmuştular. Hakikaten kendim gözümle gördüm ki onların çoğu sahipleri ile beraber kahr olmuşlar ve zulmün mağlubu olup perişan kalmışlardı.

(yk:76b) Nazım:

Her kimden kader yüz çevirse

Çaba ile beladan kurtaramaz

Eğer rüzgâr kaçmaya karar verse

Gök onun üzerine fitne yağdırır.

Caddelerde izzet yüzlerini mezellet toprağına koymuşlar vefa erbaplarının can kulağı ile alçak dünyanın vefasızlığından ve çarkın yüksekliğinden hikmet dolu bu hikâyeyi [263]"فاعتبرو يا اولى الابصار لعلكم تفلحون" anlatıyordular. Bu durumu anlatacak dil, Şeyh Muhiddin Ahmet Lahici soylu ve Şiraz doğumludan çıkan bu sözlerdir.

Nazım:

Baykuşun sesi benim kulağıma ilginç bir şarkıdır

Sen gafilsin ve cihan ilginç bir eski evdir

Kendini göstermeden ölüm tahtına binme

Hevesin peşinden gitme ilginç bir dergâhtır

Sabah kılıcı ile akşam eli ile etek kanlı

Bu dönen feleğin vefasızlığından ilginç nişandır

Duydum ki Brehmen bir zahide diyordu

Sen de benden duy bu hikâye çok ilginçtir

Kesin bilgiye ulaşanlar arasında sevap ve azap ayeti

Heves peşindekileri tutuklayan tuzak ve tohum ilginçtir

Bu savaşta fetih ödülü şahane zat-ı devletlerine ait oldu. Çünkü tüm askerlere güneşten bile aydın ve bellidir ki, (yk:76a) sağ ve sol kol iki taraftan kin kılıcına ellerini uzatmadan önce padişah sancağının karşısında duran Melik Gavri su verilmiş kılıcın savaşından ve ateş atan tüfeklerin alevinden ve okların atışından ve

[263] Ey basiret sahipleri ibret alın, belki kurtulursunuz. "فاعتبرو يا اولى الابصار" Haşr Sûresinin ikinci âyetinin son kısmıdır. "لعلكم تفلحون" kur'nı başka yerlerinde geliştir. (Haşr Sûresi 2.âyeti)

felek davranışları atların hareketinden korktu ve kaçtı. Bu yenilme darbenin hasarından Melik Gavri'nin helak olup toprağa düştü.

Nazım:

Her kim onun devleti ile savaşmak için bel bağladı

Onun bedensiz kılıcı onun bedenini cansız etti

Feridun'un zafer namesini yazan o kimse,

Nuşirevan'ın sanat namesini vasf eden o kimse,

Bundan fazla zafer bulunmaz diye kesin söyledi

Bundan fazla sanat olmaz diye itiraf etti.

Bunlar hep Alemlerin rabbi olan Allah'ın tevfik ve yardımıyla gerçekleşti.

3.22. ZAFER KANATLI SANCAKLARIN HALEP VE ŞAM'I ELE GEÇİRMEYE GİTMELERİ

Ertesi gün o kargaşanın ateşi ve o ateşin kargaşası yatıştıktan ve su verilmiş kılıcın duruluğu ile fitne tozu zamane yüzünden kalktıktan sonra ülke feth eden zat-ı devletleri

(yk:77b) Mercidabık'ın mübarek menzilinden göçtüler ve Davut Nebi'nin kubbesinin ve Süleyman bin Hişam el-Merdani'nin yakınında konakladılar. Ziyaret adetlerini yerine getirdikten sonra padişahın büyük emiri ile değer serdarlar ve komutanları melikler dergâhına ihzar ederek toplandı. Muharebe yerinde başsız cesetler, cesetsiz başlar, at ve katır bedenlerinin çok olduğundan dolay oradan geçmek zordu ve iki günlük mesafe yol için onları bir yere toplamak az geliyordu. O yüzden başları diğerlerinin öğüt almaları için yol üzerinde bırakılmasına razı oldular. Padişah, ferman ettiler ki, düşmanlardan her kim devlet adamlarının eline esir olmuşsa, onların boyunları keskin kılıç ile kesilip beden ve nefis bendesi olmadan kurtulsunlar. Bu ferman olumlu oldu ve düşmanları öldürerek mutlu oldular. Ondan sonra zat-ı devletleri Halep'in doğu tarafında olan Gök Meydan'da bir konakta konakladılar.

(yk:77a) İkbal alayı tarafından ağırlandılar. Padişahın bu aniden gelişiyle Haleplilerin vücudunu korku ve endişe sardı, gönül sayfalarından huzur ve sükûnet kaçtı ve yok oldu [264]"كانهم اعجاز نخل خاويه" ve söylüyorlardı ki [265]"وما ادرا ک ماهيه- نار حاميه" ki aynı söğüt ağacı gibi titrediler ve korktular. Oranın ileri gelenleri tüm halk esnaf, sanatçılardan ulema, sayyidler, kadılar, imam ve hatiplere kadar Padişahın huzurunda yalvararak af dilediler.

Zat-ı devletleri "af zaferin zekâtı dır" sözüne göre onların ileri gelenlerini affetti ve aman verdi ve görevlerinde bıraktı. Çerkezlerden kalan diğer savaşçılar Halep kalesinin içini ve dışını düşmanlardan temizleyip Şam'ın kutsal toprağını yükselti ve nefrete layık (yk:78b) olan düşmanlar oraları bırakıp kaçtırlar.

Nazım:

Gamzenin siteminden senin zülfüne kaçacağım

Fitne zamanında Şam'a gitmek hoştu.

Zat-ı devletleri Gök Meydan'ın tozunu orada bırakıp felekteki yıldızların gözlerinin sürmesi yaptıktan sonra, Hüsam Paşa o günlerde defterdarlıktan üçüncü vezirliğe layık görüldü. Anadolu defterdarı Mehmed Çelebi ile Gavri hazinesini ve düşmanların malını ve diğer mal mülkü kayıt altına almak için şehir içine gönderdi. Melik Gavri kendi hazinesi ağır ve intikali zor olduğu için Halep kalesinde saklamış olduğundan dolayı öncelikle oranın kayıt etmeye başladılar. Nakitten kayıt altına geçen altın ve gümüş olanı bu sayıdaydı. Katkısız altın (yk:78a) elli bin dört yüz dinar ve Guri zamanında katkılı üç yüz bin dinar ve gümüş vardı, dinarların tümü yirmi beş Halepli insafa eşittir. Mücevher, altın, gümüş, altın ve gümüşten dokunulan kumaşlar ve kitap hazinesi, Rum ve Mısır'a ait pahalı kumaşlar ve nefis elbiseler, sincap ve samur derisi, silah ve savaş teçhizatı, hizmetçiler ve kölelerin giyimi ve at ve bineklerin malzemeleri o kadar çoktu ki bunların hepsini saymak imkânsız ve kalem onu yazmaktan acizdi. Mısır ve Şam'ın tüm askerleri Halep'te sakin oldukları için kurultay teşkil ettiler. Savaş yerini Mercidabık olarak belirlediler. İleri görüşlülük acısından nakit ve pahalı eşyalarını Halep halkı yabancı gösteren tanıdıkları ve tanıdık olan yabancılara bırakmıştı ve onların çoğu savaşta ölmüşlerdi. Onlardan bazıları kendilerini çok zor Halep halkına yetirmiştiler ama

[264] İçi boş hurma kütükleri gibiydiler. (Hâkka Sûresi 7. Âyetin son kısmı)
[265] O nedir, bilir misin? Yakıp kavuran bir ateş! (Kâria Sûresi 10-11. Âyeti)

Halep'in nizamı hali aynı Çerkezlerin ve Halep kölelerinin durumu gibi Rum soylu Türklerin kargaşasından ve Kayserin kölelerinin kılıcının tasallutundan alt üst olmuştu.

(yk:79b) Merc vakasından şehir ve vilayetlerde kargaşa olmuştu. Kimsenin kavuşma eli bıraktıkları emanetin eteğine yetmedi ve mallarını kayıp etme hüznü bu durdukları hale eklendi. Çaresiz istemeden mallarından el çekmeli oldular. Bu emanetler hile yapanların elinde kaldı. Bu vezir ve defterdar ondan sonra şehre gelip mahalleleri, köyleri, dükkânları ve hanların tümünü kayda geçirdi ve emin adamlar ve divan kâtipleri arasında böldü. Padişahtan korkusu olan o kimsenin onun mallarının bazılarını huzura getirip kendisine kurtuluş hilatini giydirdiler ve o kimseleri de hırs edip mal sevgisi onların gözünü kapattı ve gizlemeye çalıştılar. Bunlardan dolayı, iki hafta içeresinde Halep'in hâli bu âyete göre [266]"واخرجت الارض اثقالها- و قال الانسان مالها- يومئذ تحدث اخبارها" Oldu. Zat-ı devletlerinin orada malları kayıt için beklemesi on yedi gün sürdü. Ondan sonra Anadolu ve Rumeli askerlerinin çoğuna ve Diyarbekir askerinin tümüne geri dönme izni verildi.

(yk:79a)Topların tüfeklerin ve savaş teçhizatının taşınması zor olduğu için onları Halep kalesinde bıraktılar. Halep ikliminden ve oranın divan hukukundan bazıları Karaca Paşa cenaplarının yemeklik ve tımar olarak verdiler. Bu paşa savaş meydanında ve cesaret alanında diğerlerinden öne çıktı. Bazı malları hassa-i şerifeye tahsis ettiler. Olayların çözülmesini ve temiz şeri hükümleri ve hakkı doğru merkeze vasıl etmek dini çözümler bulmak görevini âlimlerin âlimi Kemal Çelebi üzerine verdi. Bölgeleri zapt etme ve şerefli has işlerin yönetmeliğini, halkın önemli işlerine çeki düzen verme görevini çok faziletli ve mütedeyyin ve eminlerin başı Ubeydullah Çelebi'ye emanet etti. Bu adam dürüst, tertemiz gönlü ve nefsi selamet olmakta çok özeldir. Natıka nefsini kutsal âleminde gezdirerek dünya ve din özelliklerine sahip olmuştur.

(yk:80b) Hak ve inanç konularında dolu biridir. Anadolu Kazaskerleri Seyid Çelebinin ki, görünüşte olan faziletlerin ve manevi cazibelerin tümü onda var, kutsal nefsi "kesrette korku var ve birlik inzivada olur" sözüne bakarak inziva ve köşede oturmak isteği vardı. O yüzden istifa etti ve zat-ı devletleri ona izin verdi. Ondan sonra Padişahın fermanı icraya koyuldu.

[266] Ve yer ağırlıklarını dışarı attığında; Ve insan ne oluyor bana dediğinde; O gün yer bütün havadisleri anlatacak. (Z ilzâl Sûresi 2-3-4. Âyetleri)

3.23. KEMAL PAŞANIN ÖZELLİKLERİ

O ferman bu ki ipliğe çekilen mücevherlerin en büyüğü ve fazilet süsü olan sadaret makamını ki onun sıfatları iyi ve kemale yeten biri ve hatır kitabının sayfası din konular ile desenlenmiş olan birinin üstesinde koymaktı. Araştırdıktan sonra bu devletin kurası adı yüksek olan hakikate inanan, fazilet denizi, bilgili adamı, hakimlerin ikincisi, üçüncü muallim ve zamane de bir olan Kemal Paşaoğlu'na çıktı. "O gibi zamane hiç görmez ve kimseyi kendi sırrından haberdar etmez".

(yk:80a) Bu paşa seyyal tabiatı yanında derin teorilerin aydınlığından daha aydındır ve onun bir meseleden diğer bir hususu veya neticeyi anlamak sureti iyi ve yüksektir. Aklının rütbesi fıtratın sağlam yerinden kaynaklanmıştır. Zihninin hiddeti hiç başka bir yerden ariyet almadan kendi zatı ve düşünce gücündendir. Zatının güzel ahlakla vasıflanmasını bu iki akıcı beyit anlatır.

Şiir:

O güzel ahlakın mazharıdır

Birinci dini ikinci aklıdır

Üçüncü ilmi dördüncü hilmidir

Beşinci cömertliği değeri faziletidir.

Hak ve batıl arasında ayrıntı yapan âlim, hükmü tüm dünyaya geçen yargıç ve şeriata tam olarak amel eden ve Ahmed dininin ifadesidir. İlginç bu ki ismi Kemal ve kendi zatına mensup olması ile şerefli ve onun zatı Kemal sıfatına mensuptur.

Nazım:

Bir yıldız parladı ve meclisin ayı oldu

Bizim ürken gönlümüze yar ve sırdaş oldu

Şeriat harem serayı şimdi mamur olur,

Çünkü benim yarımın kaşının kavsı mühendis oldu.[267]

(yk:81b) Ve bu zamanlar esnasında Yunus Paşa vezir cenapları aynı kaza gibi düşmanların peşinden Humus ve Hama kadar koştu ve bu hidayet yolunda

---

[267] Hafız'ın 167. gazelinin iki mısrası

talihsizliğe boğulan onların çoğunu kin kılıcı ile öldürdü. Halep naibi Hayr bey ile Halep'e geldi. Hayri Bey Padişahın kahrından kaçıp günahlarından tövbe edip şimdi özür dilemek, itaat hazırlıklarını yapmak ve yaptığı kötülükleri silmek için gelmişti. Hayri Bey'in devlet ışığı birden bire sönmemişti. Hatta onun güzel talih yıldızı saadet doğusundan doğmuştu, baktı gördü bu şahane saray onun arzularının bineği ve nefis nimetlerin ve ikbalin otlağı ve kerem ve cömertliğin mekânı ve her türlü milletlerin yükselecek yeri ve emniyet ve aman harimi, isteklerin kaynağı ve tüm cihandakilerin muradıdır. O yüzden Çerkezler sefaletinden ayrıldı ve devamlığı ebede kadar olan bu devlete sığındı.

Müellif:

Senden başka kimsenin sığınacak yeri yok

Eğer sana yüz getirmesem kime getireceğim.

Onun girişini çok saygı, izzet ve ikram içerisinde karşıladılar. (yk:81a) Ona her türlü şahane inayet ve merhamette bulundular ve kendisine şahane hediyeler verildi. Onu diğer büyük paşalar ile meslektaş etti, davanın önemli kararlarında ve halkın malında mülkünde söz etme hakkı tanındı. Öyle bir yeri oldu ki Arap mülkünün işlerini sürmekte onunla danışmadan hiçbir iş yapılmıyordu.

Ey Padişahım toprak senin mülkün talihinden

Nasılsa eline göğe açacak

Gül dalı senin meclisin sevimli neşesinden

Bostana taçlı gelmesi vacip olacak

Senin mülkün bölgesinde işçi emniyettedir

Senin tahtın etrafında adalet kahramandır

Allah'a şükürler olsun ve Müslümanların sonu iyi olsun.

3.24. MUZAFFER SANCAKLARIN 17 ŞABAN 922 (15 EYLÜL 1516) GÜNÜ ŞAM TARAFINA HAREKET ETMESİ

Bu ayete bakarsak[268] “ ما يفتح الله للناس من رحمة فلام ممسک لها وما يمسک فلا مرسل له من بعده وهو العزيزالحكيم” fetih ve yenilme işleri, iktidar bilgili Allah’ın kudret dizginine bağlıdır. Kararı doğru olan ilimli ve tedbir sahibi olan padişah bu manada yanlış düşünmüyor. Bu zaman ki hak merhametleri yar ve devlet işleri müsait, (yk:82b) Kayser devletinin fidanı meyve verdi ve ezeli lütufların meltemi Allah’ın sevgi kaynağından esiyor ve talihsizlik fırtınası yenilme toprağı düşmanların ibret gözüne döküyor. Bu fetih diğer fetihlere sebep olup yükseskliklere ulaşmanın hidayet lambası ve iyilikler kazanmanın eki, devletin onuru ve saltanat pazarının sıcaklığı oldu ve zati devletlerinin azamet ve şevket ve itibarını bin kat arttırdı. Bu fetihten dolayı çok hazineler, at ve savaş teçhizatı askerlerin eline geçti. Herkese bellidir ki, dini ve dünyevi konuların nihayeti bir dizi olarak diğer kaynakların ve hedeflerin başlangıcına bağlıdır ve bir işin sebeplerine ulaşmak onu fazlalaştırmak ve güçlü etmek ile ilgilidir. O yüzden zat-ı devletlerinin yüksek himmeti ve arzusu Şam diyarının tümünü almaya ve geri kalan düşmanları öldürmeye karar verdi.

Nazım:

Eğer orada sana at ve adres verseler

Onu beğenmezsen ondan daha iyisini verirler.

Zat-ı devletlerinin babaları yıllarca arzu ettikleri bu ünlü fethe ulaşmak ve bu denizin derin yerine gitmek için nasıl yüzmüşler ve çaba göstermişler, (yk:82a) arzu mücevheri iyileşme ve bu isteği olumlu etme ipine girmedi. O yüzden bu istekten vaz geçtiler ve unuttular. Ama bu istek zat-ı devletleri için en iyi şekilde olumlu oldu ve bir yola girdi ki onun sonucu başarıydı.

Nazım:

Dünyada hüner benimle yüze çıktı

Benim gibi ünlüyü cihanda kimse görmedi

Büyüklük ve taç ve padişahlık benimdir

Benden başka şah var diye kim söyler

[268] Allah’ın insanlar için açtığı rahmeti kısabilecek yoktur. O’nun kıstığını da O’ndan başkası açamaz. Mutlaka izzet ve derin hikmet sahibi de O’dur. (Fâtir Sûresi 2. Âyeti)

Söz söylemek ve bağış yapmak bizim töremizdir

At binip savaşmak bizim dinimizdir

Savaş meydanında intikam almak için

Ordunun tozunu güneşe yetiririm

Yer benim bendem ve çark benim yarımdır

Ünlülerin başı benim avımdır.[269]

Bu nimete ulaştığı için zat-ı devletleri her türlü şükürleri yerine yetirdi.

Nazım:

Allah'a şükürler olsun ki Allah'tan ne istediysem

Sonuna kadar muradıma erdim.[270]

Halep ve o tarafların önemli işleri düzene sağlanmıştı. Halk ve orada yaşayanların işleri çeki düzene girdiği için, Padişahın himmeti Şam'ı ve Mısır'ı feth etmeye karar verdi. Zaten padişahın bu çıkıştan amacı Arap diyarının tümünü ele geçirmek ve (yk:83b) Haremeyn-i Şerifeyn'i zulüm sahiplerinin elinden kurtarmaktı. Danıştıktan, konuşmalar yaptıktan ve söz kararı verildikten sonra bayrakları kaldırdılar. Hava soğuk olduğu ve sel aktığı için kıtaya uluşan yaylak yolundan gitmeyi tercih ettiler. Halep bölgesinden Şam'a on iki konakta aşılacaktı. Zat-ı devletlerinin tüm durumlarda güveneceği ve bel bağlayacağı kişi Veziriazam Sinan Paşa hazretleri olduğu için zatı şeriflerine belli oldu ki bu paşanın önden gitmesi kesin fetih ve kazanca ulaşacak. O yüzden bu paşayı huzura çağırdı ve ona güzel müjdeler verip ve onun isteklerini karşılayıp öncü olup gitmesini emretti. Fatiha okuduktan ve fetih için hayır dualar ettikten sonra (yk:83a) onu görevlendirdi ve dedi:

Nazım:

Sinan öyle ejderhanı yer ki

Aynı ateş fırtınası büyükleri yer.[271]

[269] Firdevsî Şah namesinin birinci bölümünden birkaç mısra.
[270] Hafız'ın 321. gazelinin ikinci mısrası.
[271] Nizamî Gencevî'nin Şeref Namesinin 42. bölümünden bir mısra.

Bu komutan izin aldıktan sonra yer öpme ve vedalaşma âdetini yerine getirdi.

Müellif:

Halep'in işi iyice hal olduğunda

Bineklerin üstüne eyer koydular

Öncü öncüye saf bağladılar

Gök yere geldi ve yer daraldı

Toprağın tozu güneş ve aya ulaştı

Çelik giyenlerden yer siyah oldu

Hareket bayrağı yükselttiler

Şam ve Hama tarafa koştular

Dizgini o bölgeye karşı yönettiler

Düşmanın kanı için kılıcı sulandırdılar

O şah ki saldırmadan duramıyorsa,

Çok mülk ve dini ele geçirir

Kılıcın yaktığı o kıvılcım

Kahır ateşini cihanda yakar

Çelik giyen Romlular teçhizatlı oldular

Ülke kılıç ve ok ve balta ve mızraktan doldu

(yk:84b) Ordu tamamen toprağı aldılar

Ondan güneş ve ayın yüzü karardı

Bu yolda su çok az bulunur

Hava aynı düşman kalpı gibi huzursuzdu

Serap ve serap aynı yataktaydılar

Dil ağızda aynı balık tavada gibiydi

Hava cehennem ateşi yakıyordu

Toprağının kıvılcımları havayı yakıyordu
Havanın sıcaklığından ay ve güneş cismi
Şahın gölgesine sığındılar
Öncünü yakında yolladılar
Aynı su gibi bir birinin peşinden gittiler
Ondan sonra ünlü Şah yola çıktı
O tüm padişahların başıdır
Baht ve talih feleği yükseltendir
Taç ve tahtın yıldızını yakmıştır
Devleti Feridun devleti gibi çok mutlu dolu
Zaferde aynı Süleyman gibi tüm cihanı alan
Cömertlik feleği eşsiz kayser
Keremi sarmış tahtı dönen felek
Ey halkı yaratan Allah, senin hakkına
Din ve dünya işlerinde onu muradına er
Öyle yap ki bu dergâhın kapısın izzeti
Dokuzuncu feleğe kadar yükselsin
Doğudan batıya kadar ona cihan ver
Ona büyüklük ve şahlık ve görkem ver
Öyle ki diğer şahlar çok arayarak dünyada
Onun kapısının toprağından onur bulsunlar
Onun devrini öyle devamlı tut ki
Kimse onun fermanından yüz çevirmesin
(yk:84a) Dünya yerinde dik durana kadar
Tüm hususi ve genel halk onun sayesinde dursunlar.

Üç gün sonra zat-ı devletleri çok güzel bir günde, mesut talih ile tüm kapı halkı askerler, Rumeli ve Anadolu sol ve sağ kol ile Allah'ın himayesi altında ve devletin sayesinde hareket ettiler. Sinan Paşa'ya haberci yolladılar ve şahın emrini ilettiler ki, kıtada padişah alayının kavuşması için beklesin, gözü yolda kalsın, can ve bedenleri ile kutsal Şam'ı keder ve düşmanlıktan dolduran Çerkezlerin gizli halini anlasın. Ne durunda olduklarını araştırarak öğrensin. Ondan sonra büyüklük menzilleri Humus ve Hama yolundan kıta tarafa gitmek için kesmeye başladı ve sonunda ordu öncüsüne kavuştular. Şahane alayı ayın on dördü gece ayı gibi muzaffer askerlerin yıldızı arasında doğdu.

(yk:85b) Ve onların fethe dayanan hatır kulübelerini ki padişah alayından uzak durmaktan zulmet ve karanlığa dalmıştılar, güneş öyle vaktinde gibi aydın ve nurlu etti.

Müellif:

Kendi yüzünün nuru ile dostların kalbini aydınlattı

Aynı güneş gibi dünyayı nurundan doldurdu.

Bir gün bu menzilde kaldılar ve Hoca Muslihuddin'i Kasım Şirvani ve Yunus Adili ile beraber Dımışk erkânı ile konuşup onlara umut vermeye ve Çerkezlere öğüt verip bu devlete davet etmek için gönderdi. Hâce Muslihuddin, Halimi Hâce hazretlerinin emin adamlarından biriydi. Ve Mualla vilayetinde divani hukukun alış verişine ve ulufe vermek maaşları dağıtmakla meşguldü. Kasım Şirvanî eskiden beri ticaret işi ile meşgul olup gelip gidiyordu. Cidde büyük limanındaydı. Yunus Adili Şam halkından ve büyüklerden biriydi. Çerkezler ile kaynaştığı için gelip gidiyordu.

Müellif:

Barış yolunu dosta göstermek için

Münafık düşmanlara kurtuluş yolu gösterdi

Eğer bu dergâha yeterseler ne güzel devlet

Eğer yok deseler sabahyıldızı hiçe sayılmaz

Bu durum esnasında belli oldu ki Çerkezlerin geri kalanı, eşraf, emirler, serdarlar, köleler (yk:85a) hasekiler, Arapların büyükleri, İbni Habeş, İbni Harfuş

gibi komutanlar ve diğerleriyle kurultay yapmışlar ve hepsi bir akıl olarak böyle karar vermişler ki, Dımışk'ın içeresindeki ve dışındaki kalanları muzaffer askerlerin kahrından korusunlar. Hakikaten bu iki kale çok güvenli ve son derece sert ve yüksek, oranın her yerinin ayrı mahallesi, sokağı ve hanları var, öyle ki ayrı kale gibidir ve o mahallelerin her birinde tüm teçhizat ve savaş malzemeleri bulunuyor ve son derecede koruma altındadır. İyi olayların olmasından dolayı ve Padişahın talihli hareketinden dolayı bunların bu planı olumlu olmadı ve onların bozuk hayalleri, eksik tedbirleri aynı düşmanların acıdan dolu ve kederli devletleri gibi olumlu olmadı ve topluca Mısır tarafa gittiler ve şehir içindeki kaleyi bin beş yüz Türk ve Arap ile korudular.

Müellif:

Devlet her işe yüz getirirse

Zulmeti kaldırır ve nur getirir

(yk:86b) Bu haber peş peşe gelip kesin olduğu belli olunca ülke feth eden zat-ı devletleri durmadan acele ile askerlere Şam'ı almak için teçhizatlı olmalarına ve malzemeleri hazırlamalarını ferman etti. 25 Şaban Perşembe günü sabah büyük Padişah mübarek ayağını atının üzerine koydu, Şam ve Dımışk'a doğru hareket etmeye hazır oldu ve atının toynağının tozunu feleklerin gözüne aydınlık ilacı edip kıtadan göçtü. Dört aşamada Dımaşk'ın doğu tarafındaki sekide indi. Burası eskiden beri Arap sultanların nüzul ettiği yerdi. Zat-ı devletlerinin nüzulü için feleklerin feleği ile eşit oldu.

Müellif:

Rum kayseri kendi yüce menzilini sabah tahtını

Şam taraftaki sekide yaptığında

(yk:86a) Onun ayağının tozunu sabah ve akşam

Cisimler yıldızların gözü için hediye götürürler.

Olay dalgasından zamanede kargaşa vardı,

Onun adlinin uğurundan her yer sakin oldu.

3.25. YUNUS PAŞA, HAYR BEY VE ANADOLU DEFTERDARI MEHMED ÇELEBİNİN DIMIŞK TAKİ MALLARIN TÜMÜNÜ KAYIT ALTINA ALMAK İÇİN GÖNDERİLMESİ

Osmanlı padişahı [272]“يا داود انا جعلناک خليفة فى الارض فاحكم بين الناس با الحق و تتبع الهوى” ayetine ve [273]“وهوالذى جعلكم خلائف الارض و رفع بعضكم فوق بعض درجات” ayetine uygun olmakla gerçek anlamda hilafet ve cihan padişahı olmak için hazırlıklarına başladı. (yk:87b) Bütün insanların selamet ve afiyet esintisinden yararlanmaları için

Nazım:

Benim amacım komutanlık ve şah olmadan,

Taçtan ve büyüklük ve yüksek tahttan,

Dini yerine yetirmek ve şeriata tazim etmektir

Asıl budur ve bundan ötesi teferruattır.

Çünkü apaydındır ki hilafet erkânını korumak, mülk ve saltanat esaslarını muhafaza etmek bir adil sultan ister ki her zaman onun işi sınırları güvende saklamak, fitne ve şer girişleri daraltmak ve zalim hâkimlerin zulmünü def etmek, çok keskin düşünceli ve kararlı, kılıcı açık ve keskin, İslam tohumunu himaye altına alan ve isyan edenleri ve düşmanları mahvedendir. Her zaman onun yükseklere aşan talih kuşu tüm çabasının gölgesini dini yüceltmek ve şeriat adetlerini saklamak için her yere kanadını açmıştır. O yüzden ülke feth eden zat-ı devletleri Halep ve onun bağlarını feth etmiş olsa bile Çerkezlerin serdarları ve komutanlarının kafasından serdarlık ve başlık sevdasını aydın kılıçlar ile çıkartıp (yk:87a) düşmandan himaye edip ve bu devlete karşı gelip çok fitnelerin başlangıcı olan Halep halkının ayıpları ve kötülüklerini af edip geçsin ve onlara aman verip güvende olduklarından emin etsin. Bu zamanki güney sekisi şahın kimya nüzulünden dolayı aynı Fas’ın öz baltası gibi nurlu ve saygılı olmuştu. Yunus Paşa o cemaati Dımışk şehrini muhafaza etmek kaleyi kurtarmak, halkın durumu ile ilgilenmek ve malları zapt etmek için yollandı. Bu küçük fakir şahın emri ile bu yolculukta onlarla beraber görevlendirildi. Halk zat-ı devletlerinin adaletini kendi gözleri ile görmüş bazılar ine peş peşe gelen haberlerden duymuştu. Kesin anladılar ki bu adaletin bereketiyle

[272] Ey Davut seni halife olarak yeryüzünde koydum, o yüzden insanlar arasında adaletle hüküm et ve nefis isteklerine uyuma. (Sâd Sûresi 26. Âyetinin ilk kısmı)

[273] Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği şeylerde sizi denemek için kiminizin kiminizden derecelendirip üstün tutan O’dur. (En’âm Sûresi 165. Âyetinin ilk kısmı)

zulüm aradan kalktı. Bu adalet yüzünden kurt, koyunların çobanı olmak istiyor, şahın isteyerek ve severek serçenin göğsünü kaşıyor. Onun adaletinin yayınlanması zalimleri ve düşmanları avare etmiştir.

(yk:88b) Nazım:

Senin adaletli devrinde zülüften ayrı kimse perişan değil

Senin zamanında gamzeden başka kimse fitne yapmaz

Senin adaletin yüzünden er geç zalim kurt,

Çoban olmak için divandan izin hattı isteyecek.

Onun adaletli zamanında feryat figan gülün isyanı zamanı bülbülden ayrı kimse duymadı ve kimse yar aşığa yaptığı naz ve cilveden başka görmedi. Onlara ne şimdi ve ne gelecekte mal, aile ve mülklerine zarar gelmeyecek. Bu nedenle oranın eşraf ve erkân ve tüm halk, onun adaletine teşekkür ettiler. Sığınmak için umut yüzlerini bu şahane saraya sürmüşler. Arif Samedani Şeyh Evhadeddin Kirmani'nin bu söylediği beyitleri bu konu için söylenmiş diyebiliriz:

Nazım:

Tahtın dik durması onun adaletindendir

Padişahın bineği adalettendir

Gönüllerden çıkan duman eğer Allah'a yetmezse

Adillerin canı hiç tehlikede olmaz

(yk:88a) Adalet, ordunun öncüsünün sütunudur

Ta fetih için yol rehberidir

Adalet ve uzak ömür ikizdirler

Adiller bu haberi verdiler

Padişahlık adalet ve eşitlik ile olur

Zülüm ve şahlık aynı rüzgâr ve lamba gibidir

Söz ve uygulama ve kalp doğru olduğunda

İstek yolunda hiç muhalefet olmaz

Sen ne istersen Allah onu ister

Din muradın kalbin onu canı ile ister

Senle cin ve melek biat eder

Çarkıfelek başını hikmete yaslar

Şah eğer adıl ve eşitliği iş edinirse

Onun padişahlığı kök yapar ve devamlı olur

Sana yürek bağlan can bulur

Senin kazancını alan ziyan bulur.[274]

Onlar bu felek gibi saraya yettiklerinde inilti yaparak ve yalvararak kölelik ve tevazu yüzlerini şahane dergâha sürdüler ve binlerce diller ile canlarına dokunulmamasını istediler ve diyorlardı:

Nazım:

Dün ve yarından kimsenin nişanı yok

O bizim aramızdan gitti ve bu bizim aramızda değil

Tek bu gündür bizim nakit eyyamımız

Ona da akşama kadar inanç yok.[275]

Yüce hazretlerinin şefkatleri (yk:89b) ve padişahlık merhametlerin bulutu coştu ve onların üzerine şefkat ve inayet yağmuru yağdı. Onlara aman verip güvende olduklarını sağlayıp, merhamet ve kesin vesikalar ile kalplerini emin etti ve hatırlarını kazandı. Davetçiyi aman verileceğini ilam etmek ve af haberi yayınlatmak için görevlendirdi. Sadat büyüklerinden, riyaset sahibi, kadıların büyüğü ve yüce fakih Seyyid Kemaleddin Müftü el-Hüseyni diğer sadatlara yıldızlar arasında ay gibidir. Kadılardan ve âlimlerden Şafii mezhebinin kadılar kadısı din, şeriat ve millet velisi İbni Ferfur ki genç olsa bile ihtiyar şeyhlerin ilmini kapsamına almıştır; çok itibarı olup büyülükleri kendinde toplayan Hanefi kadılar kadısı ki koca olmuş olsa bile genç kâtiplerin özelliği ve çok bilgili ve hala ilim peşindedir. Maliki mezhebinin kadılar kadısı ki fıkıh meselelerinde aşıra derece kemale ermiş hakkaniyet, takva ve fetvada zühdü olmakla vasıflanır ve diğer (yk:89a) ilim adamları, ulema, izzet ve gurbet saray perdesinin mahrem erkânının

[274] Arif Samadani ve Şeyh Euhadüddin Kirmanî'nin şiiri.
[275] Nizamî Genvevî'nin Hüsrev Namesi 29. bölümü.

en önemlisi, felek rütbeli, ariflerin arifi Halimî Hoca ki Süleyman mekân ülke feth eden zati devletleri ile Selman gibi ilişkisi ve Miktadi[276] rütbesi vardır ve ruhani ilişkilere göre ve manevi bağ sebebiyle yakınlıkları vardı, görüştüler. Onların bazılarına padişahın tahtını öpme şerefi verildi, merhamet ve şefkat müjdesi ile gönülleri alındı ve bunları hepsi bu nimete şükürler ve bu devlete sena ederek onun afiyetle devam etmesini isteyerek geri döndüler.

Nazım:

Bizim yanımıza can getirenler kesin can götürürler

Doğruluk getir çünkü buraya ne getirirsen onu götürürsün

Yunus Paşa şehre girdiğinde hâlâ kale muhafızları teslim olmamıştılar. Muslihiddin Hoca ile yaptıkları bazı anlaşmalar savaşa ulaşıp muhalefet ederek ok yay atmaya cüret etmişlerdi. (yk:90b) Her türlü hile ve numara yaparak talihsiz günlerini yenilme gecesine kavuşturup kendilerini kuşatmada suçundan gece sığınağına bırakmak istiyorlar ve aynı hayalet gibi gece hisarında sığınıp kaçıp saklanıp zamanenin rengârenk fitnesinden koruma altında kalmak istiyorlar.

Müellif:

Her kim sevgilinin zülfünün kıvrık ucunda esir olmuşsa

O kederden kurtulmak ona imkânsız olur

Kimin devir fitnesi onu sararsa

Onun kurtulması zor, hatta olumsuzdur

Onlar askerlerin oraya sızdığını ve şehirde yer aldıklarını, çabasız ve kahırsız memleketin teslim olduğunu öğrenince canlarından el çektiler, ruh ve hayatlarından umut kestiler ve perişan olarak çaresizlik yüzünden aman istediler ve kaleyi teslim edip kendilerini kurtarmaya karar verdiler.

(yk:90a) Gavri'nin büyük kölelerinden Ali Bey üç senedir bu kaleyi korumakla meşguldü ve bu kalenin güvenli olması bu adamın cesaret ve düşüncelerine bağlıydı. Bu adam hediyeler ve peşkeşler ile çıktı ve Yunus Paşa hazretleri ile mülakat etti. Paşa defterdarı bazı muzaffer askerler ile kale içine gönderdi ve kaledeki mal mülk, yemek, teçhizat ve savaş aletleri ve diğer şeyleri

---

[276] Mikdadi (مقدادی) Efendimiz Hz. Muhammed'in yakın sahabelerindendir bu rütbe onlarla mensuptır.

mahalle mahalle büyük divana teslim ettiler. Yaklaşık bin beş yüz kişi olan kale içindekilere çıkma izni verildi.

3.26. DIMIŞK'IN BAZI ÖZELLİKLERİ

Dımışk şehrinin şöhreti, onun manevi ve maddi özellikleri Yusuf'un güzelliği gibi meşhurdu ve bu herkese belli ve herkes tarafından bilinirdi. Bütün güzelliklerden toplandığı bir şehirdir.

Nazım:

Kalp ondan ayrı haz aldı göz ayrı

Bu tamamen perişan ayrı can haz aldı

Onu gördüm işittiğimden daha iyiydi

(yk:91b) Görmek duymaktan ayrıdır.

Yaratıcı yeryüzünde Dımışk'tan daha güzel bir yer yaratmamıştır.

Müellif:

Oranın toprağı aynı cennet bostanı gibidir

Oranın nehrindeki su aynı cennet nehridir

Perişan zülüf ve güzellerin saçının teli

Hepsi bu su ve topraktan beslenmiştir

Galiba doğa bahçıvanı orada

Menekşe ve sümbülden başka şey ekmemiş

Sabahlarının tazeliği ve çiçeklerinin kokusu

Kâinatın sayfasının başında yazılmış.

Dünyayı gezen gezginler ve tarih kitapları okuyanlar Âdemden hateme kadar (yk:91a) hiçbir tarih ve asırda Dımaşk gibi bir şehir bulmamışlar. Binalar orada gökteki meleklerin yaptığı dualardan da fazla, ibadet eden insanların duaları ve yalvarmaları icabet için çok susuz kalanın suya isteğinden de fazladır. Cennet

görüntülü camiler, bağ bahçeli ve nehirli mescitler bu sözü onaylıyor. Âyeti kerime[277] “فی بیوت اذن الله ان ترفع و یذکر فیها اسمه یسبح له فیها بالغدو والاصال” orada Firdevs desenli tapınaklar ve mabetler kullar inat isyanından saklamak ve hatırdakı kalabalıklardan Allah’a yönlendirmek için özellikle Beni Ümeyye camisi bu sözü [278]“رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکرالله” gerçekleştirir. Beni Umeyye Camisi cahiliyet zamanında sinagogmuş ve Ebu Übeyde bin Cerrah, Halit bin Velid (Allah onlardan razı olsun) ile beraber İslam yaralarını kâfirleri öldürme ve kanlarını dökme ilacı ile iyileştirdi ve günah dolu cahiliyet adetlerini kutsal toprağın sayfasından aydın kılıcın kitabı ile kaldırdı. Orası cami oldu ve mihrabını kıble ve Beytullahilharam semtine düzenlediler. Demişler:

Nazım:

Bazen tapınakta köşede otururum bazen mescitte

Yani ev eve seni arıyorum demektir.[279]

Orada kalan ve görünen bazı imaretler (yk:92b) Velid bin Abdülmelik’in hayr işlerindendir ki onun yüksek himmet ve çabası ile olmuştur. Ama bu iş bitmeden önce onun devleti sona erdi.

Mısra:

“duymadın mı herkes ölürse biter”.

Ondan sonra kardeşi Süleyman bin Abdülmelik el-Mervani onu bitirmeye başarılı oldu. Orası bir camidir ki toprak yüzünde büyüklük ve güzellikte o tapınak gibi ve sefa ve temizlikte onun gibi cami ve mescit yapılmamıştır. Orası mübarek camilerin dördüncüsü ve üçüncü sevilen büyük türbedir.

Nazım:

Ey emir ilim hanesinin kapısı

Senin dergâhından kötü nazarlar uzak olsun

Senin minberin yüksekliğinden, meleklerin yanında

Felek kendi küçüklüğüne itiraf etmiş

---

[277] Allah’ın yapılmasına ve içinde isminin anılmasına izin verdiği evlerde, akşam ve sabah Allah’ı tenzih ederek anarlar. (Nûr Sûresi 36. Âyet)
[278] Ticaretin de satımın da kendilerini Allah’ı anmaktan. (Nûr Sûresi 37. Âyetin ilk kısmı)
[279] Şeyh Bahai’nin muhammasından 5. Mısrası.

Gece yarısı sabah ezani okuyan müezzin

Sabahı bu semtinden gecenin o yanını görmüş

Ey hayır imareti senin şah duvarın

Kilise ve tapınağın kökünü çürütmüş

Dağ senin kapının yanında bel bağlamış

Senin ağırlığın altında yer çok üzgün.[280]

Nasıl bir mübarek yerdir ki hiçbir zaman birçok tertemiz kepli ve güzel duruşlu insanlar ve kutsal ibadet edenler tevazu yüzünden ve küçümseyerek bende ve durgun halle ibadet yüzünü o mukaddes güzel kokulu toprağa sürmediği zaman yoktur.

(yk:92a) Nasıl bir şahane yerdir ki hiç nefes alma onda geçmez ki gökteki melekler, felekteki dua edenler, istekleri icabet edenler, Allah'ı zikr edenler ve onu hamd edenler dünya semasının felek ötesindeki büyük dereceli meleklere yetirmesinler. Bir camidir ki, gök tavanındaki yıldızlar ve ay cisminin arkası bu sarayı aydınlatmak için yıpranmıştır. Güneş cismi bu devletten mahrum olma suçundan dolayı her sabah ve akşam bu saraya istek yüzünü sürmüştür. Her köşe ve zaviyesi köşede oturan münzeviler ile dolu ve mübarektir. Oranın her yer ve mekânı din ilimlerini mütalaa ve mübahese etmek ve Kuranî tilavet etmekle bütünleşmiştir. Sözün kısası burası camilerin kutbu ve ışıkların kaynağı ve dua okuyanların giriş yeri, kutuplar ve pirlerin tanrıyı tanrıda görme yeridir.

Müellif:

Adı cami ama cennettir kendisi

Sabah ve akşam nurunu senden almıştır

Eymen vadisindeki sabah kalkanlar

Sende uğur ve Yemen feyzini bulurlar

Sendeki dokuz felek ve dokuz revak

Ay kandili senin peşinde Gece yürüyendir

Senin dergâhın taşları sütunsuzdur

---

[280] Auhadi Maragayî'nin Camu Cam bölümünden tekke ve medrese hakkında yazdığı gazelden ilk beş mısrası.

Gök senin yuvanın tavanıdır

Senin kapından ay ve güneş nur almıştır

Bu feleği aydınlatan ayna yüzlüler

(yk:93b) Yıldızların ışığı senin küçük yansımandır

Ay ve güneş senin cennetin küçük bahçesidir

Senin kubben az bir nur saçtığında

Misafire uzaktan yol gösterdi

Ve aynı dikensiz gül gibi ve diğerlerin sevgilisi olmayan yar gibi ve güzel yüzlü doğan nurlarının şerlerin zulmet dolu vücudu olmadan başka hiçbir yerde ve diyarda olumlu olamaz.

Nazım:

Bu çimende kimse dikensiz gül yığmadı

Mustafa'nın ışığının yanında Ebu Leheb'in kıvılcımı da var.[281]

Kesin Dımışk bölgesinin cennet bahçesi İslam ve Müslümanlar ağaçları ve iman ve müminler çiçeklerinden bütünlüğü ile dolu olsa bile, bu gibi kâfirler, zalimler ve diken ve toz askerleriyle de doludur.

Nazım:

Hiçbir çirkinlik yoktur ki onun yanında güzellik olmasın

Gece renkli zencinin dişleri aynı parlayan inci gibidir.[282]

Bu yüzden pis ve batıl kâfirlerin kasavet ve karanlığı güzel yürüyen uşaklar ve meyhaneci çırağı zarafeti ile ve karanlığın derin yüzü halkın sefası ve yandan gelen nurların alevi ile telafi oluyor.

Mısra:

"bin dikene bir çiçek için su veriyorlar".

Hakikaten taş yürekli çekik gözlüler ve Çin ve Çekel şarkıcıları o kadar boy poslu ve o derece neşeli ve (yk:93a) güzeller ki korku ve umut efsanesi veya serin

[281] Hafız'ın 64. gazelinden dördüncü mısrası.

[282] Mirza Abdülkadir Bîdil Dehlevi 1720. gazelinden bir mısra.

vaazlar ile onların heyecanlı aşk işvesinden ve belalı nazlarından kendini kurtaramazsın.

Nazım:

Benim putum ki İslam ona hayran olmuş
Zühd binasını viran eden odur
Eğer sen onu kâfir sayarsan sen bilirsin
Güzellik bari onun Müslüman ettiğidir.

Rubai:

Bir putun kirpiği benim imanımda delik açtı
Bir daha kaş yayı beni Müslüman etti
Ne din ve ne Hristiyan uşağın aşkının kâfirliği
Hem bundan ve hem ondan beni özgür etti.

Ve yine oranın güzel havası aynı kibirli sevgililerin mizacı ve vahşi huylu ceylanlar ve sakin doğalı geyikler gibi hep değişiktir. Ancak buhar rakiplerinden, sazlık ve diken arkadaşlarından pis kokmayı ve azarlamayı öğrenip vatandaş âşıkları ve ikamet eden garipleri içten incitip onları solduruyorlar. Hala ömür suyundan pek çok içmeyen ve yaşam huzurun yeşilliğinden duymayan hayat çimenliğin gençlerinin arzu fidanlarını hazan fırtınası ile mezellet ve talihsizlik toprağına atıyor. Sedir boylu ve lale yüzlülerin umut ağacı (yk:94b) gençlik baharın başında ve ince izli baharın en iyi yerinde dürerken son bahar ve kış fırtınası ile varlık tahtından ve yaşamdan aniden koparır ve helak eder.

Nazım:

Âşıklar kendi ayakları ile senin tuzağına gelirler
Her kimi sen alırsan onu kendisinden kurtarırsın
Senin ateşin üzerinde oturduk aşk dumanı çıktı
Benim ateşim söndürmek için sen bir saat oturamazsın

Bu sözü kanıtlamak için Yunanca yazılan bir satırdır ki Cami'nin duvarında da kayıt olmuştur ve onun tercümesi Arap dilinde şöyledir: "Ben Allah'ım, benden başka ilah yoktur. Dımışk'ın yaratıcısı, Dımışk'taki eşyaları pahalı veya ucuz

yapmayın. Onda hiçbir zaman fiyat sabit olarak devam etmez. Dımışk'ta hiçbir zalimin ve serserinin zulmü kaim olmaz. Bu beldede iki kişi bir kalpte ittifak etmez. Dımışk'ın havası insanlarının havası gibi değişiktir ve insanların yaşam tarzı de destekleri gibi kararsız ve değişkendir. Nasıl olmasa eski zamanlardan beri şimdiye kadar bu diyarda ileri gelen ve üst düzey insanlar bulunmuştur".

Eski zamanlardan bu ana kadar oralarının özel adamları ve eşrafı hep birlikte ikiyüzlü olup ve fitneyi doğru bulup hep dünya ve dünya sevenlerin tarafı olup onları hak tarafında olan ve onu sevenlere tercih etmiştirler ve onların yalan dolu iddiaları ve batıl sözlerini tatlı hakikat suyuna tercih ediyorlar. Allah'a şükürler olsun ki bu önemli belde (yk:94a) eski günlere aykırı olarak zulmetten sabahın aydınlığına karşılaşmıştır.

Nazım:

Hızır'ın güzel suyunu vasıf edip benim yolumu çalma

Çünkü ben şah elinden Kevser suyunu az az içtim

Bana göster senin hüsnünü inkâr eden kimdir

Ta onun gözünü gayret çakısı ile çıkarayım

Eğer senden gönül koparırsam ve seni sevmekten vaz geçersem

O sevgiyi kime vereceğim o gönlü nereye götüreceğim

Hepsi bu ve oranın sonunu afiyete ulaştırsın diye Allah'tan diliyorum. Hidayet başta ve sondadır.[283] Allah'a şükürler olsun

3.27. ÜLKE FETH EDEN ZAT-I DEVLETLERİNİN DOĞU SEKİSİNDEKİ SARAYDA BİRKAÇ GÜN KONAKLAMAK VE MISIR FETHİNE HAZIRLANMAK İÇİN ŞEHRE GİRMESİ

Hidayet sahiplerinin nurlu kalplerine gizli değildir ki, bazı devletliler ezeli hidayet mumundan ilmi yüreklerinin saadet nuru ile parlattılar ve bir kısmı öngörüş fikrinin gözüne sürerek nurlandırdılar.

[283] Hafız'ın 329. gazelinin birkaç mısrası.

(yk:95b) Bunlar her işin başında onun sonucuna göz atıp, ve önemli işlerin sonunu giriş ve çıkışlardan görür ve son meyveyi almak için tedbirler aldılar. Her işin yarar ve zararlarını iyi ve kötüsünü karşılaştırarak gerçek iyi sonuca erecek en kolay yolu seçerler.

Nazım:

Bir düşünce ile bir orduyu yenebilirsin

Kılıçla birden ona kadar öldürebilirsin.

Bu zamanlarda ülke feth eden zat-ı devletleri Mısır'ı alma hazırlıkları iddiası için kaç gün ikamet etmek için güney sekinin sarayından şehre hareket etti. O sırada hava çok sıcak ve kuru olduğundan serinliğe heves etmişti. Nehir cetvellerindeki su sevgililerin yüzünün suyu gibi onların yüz çizgisini ifade ediyordu. Havanın lütuf berberi bitki kızlarını ve gelinlerini kızıl ve yeşil hilat ile süslemiş ve çimenler de dolaşıyorlardı. Saba meltemi ağaçlar pençesini hazan kınası ve üzüm ağaçların rengi ile boyamış ve yaprak dirhemlerini saçarak raks ediyorlardı.

(yk:95a) Üzüm ağacı saf kalpli olmasından dolayı üzüm kolyelerini avucunda koymuş ve bu devletin devrini beklemiş. Nar ve ayva aynı ateş ve su burcu gibi birbiri ile karışmış ve Musa mucizesi ilmine yetkisi olduklarını izhar ediyorlardı. Elma hasarsız cinayet olmadan rahat rahat kafasını bostan çitinden çıkarmış, neşe meclisini kokulandırmak için bekliyordu. Armut muzaffer askerleri örnek alarak altın ve gümüş çimen üzerine saçıyordu.

Nazım:

Hazan zamanı üzümlerin olduğu renk

O renk üzüm ağacın rengi ile karışık değildir

Ağaçlar endamına soğuktan dolayı titreme gelmiş

Ta hazan rüzgârı bağ çemeninde esmektedir

Üzüm ağacındaki üzüm toprakla karıştığında

Çiftçi zarar ettim diye parmağını ısırıyor

Elma rana çiçeği gibi ikiyüzlü olsa bile

Onun rengi âşık ve maşuk yüzünden nişandır.

Şehir Padişahın görkemli gelişinden yüce Sidretülmüntehâ'yı kıskandırdı ve Şam hâkiminin sarayının hazinedarı, Padişahın gelişinden dolayı ay nurlandı ve doğudan doğan güneş ile eşit oldu. Değerli vezirler ve büyüklük ve iktidar sahibi emirler (yk:96b) Sinan Paşa, Yunus Paşa ve Hüsam paşa gibi tüm zamanlarını mülk işlerine çeki düzen vermekle meşguldüler. O memleketin eşrafı ve büyükleri yakından ve uzaktan isteyerek veya baskı altında korku ve ürkmeden tuzak evcil ve sakin ettiler. Hikmete dayalı sözler ve iyi davranışlar ile Arap kabilelerin başlıklarının gönlünü alıp saraya çağırdılar. Bu Arap kabilelerin başları kendilerini adam gibi gösterip ama onlar gerçekten nankör ve kötüdürler ve temeddün ve diğerlere girişmekte ve yakınlaşmakta çok vahşi ve hürmetleri bozan birileridir. Özellikle İbni Haş ve İbn Herfuş ve İbni Said ve diğerlerde bu özellikler vardır. İksi arsında o memleketin nizamının ipini intizama yaklaştırıp kavuşturdular. Utarit tedbirli olan kâtip ve defterdar Mehmed Çelebi düşmanların gizli malını araştırdı ve tüm himmetini kullanarak bu işi yerine getirdi.

(yk:96b) Çerkezler düşmanı kendilerinin sabahları gece karanlığına döndüğünden haberdar oldular ve gece olunca orası onların elinden çıkacağını öğrendiler, o yüzden mal mülklerini ve ailelerini Mısır tarafa götürmüşlerdi ve çok detaylı anlatarak bir şey Şam hazinesinden felek görkemli Padişahın hazinesine girmedi. Ama o vilayetin Sineviyye'ye belirtilen malından halk ve işçilerin yanında kalmıştı, araştırdıktan sonra muhasebe ederek bazıları alındı ve bazıları oranın eminlerine havale edildi. Zat-ı devletlerinin Halep'i fetih ettikten sonra bütün olarak amacı Mısır'ı feth etmekti ve ırasını düşman elinden kurtarmaktı ama büyük emirlere ve devlet erkânına bu sırrı izhar etmiyordu. Belki yeri geldiğinde bundan söz ediyordu ki onun mazmunundan bu işi yapmak zor olduğu kokusu, kudret ve yetki olmadığı anlaşılıyordu. Ta bu zamana kadar ki Yunus Paşayı ki en iyi işler ortalığıdır inanıyordu. Kendi zekâsı ve yeteneği ile bu makamın son amacını yol açtı ve cüret adımını (yk:97b) bu büyük işi başlamak için attı ve zafer ayağını bu işi bitirme çölüne koydu. Defalarca açık söz ve kinaye ile ve ima ve işaret ederek bu amacı bitirme ve onu kolaylaştırma yolunu arayarak zat-ı devletlerine söyledi ve dedi ki ülke feth eden zat-ı devletler "iyi işi başladıktan sonra bitirmeli" sözüne göre bu işi bitirmek saltanatın görevi ve hilafet namusunun sınavlarından biridir. Allah'a şükürler olsun ki Kaf dağının kudret simurgu ve zat-ı devletlerinin iktidarı ülke açma konusunda en yüksek yerlerdedir.

Bu işi başlarken ve bu denize girerken suyun sunun azlığı ve hayvan yeminde sıkıntı dışında bir problem yoktu. Bunları bulmak ve hazırlamak Allah'ın yardımı ile mümkündü.

Nazım:

Kalk ta zahit cübbesini harabata götürelim

Saçma söz hırkasını hurafeler pazarına götürelim

Senin namus davulunu arş kongresinde çalalım

Senin aşkın bayrağını gök tavanına götürelim

Senin köyün toprağını yarın kıyamet sahrasında

Başımızda koyarak övünmek için götürelim.[284]

(yk:97a) Ayrıca Mısır bir yılda bu ayı ve bir ayda bu günü bekliyordu. Allaha şükürler olsun ki işler doğru çıktı ve iyi adımlar atıldı, iyi olaylar ülke feth eden zat-ı devletlerinin kitabına yazıldı ve Allah'ın bu dünyayı yaratan kalemi onu onaylayıp en iyi şekilde kesin kalemi ile imza etti.

Nazım:

Binlerce nakış yaratılış kaleminden çıkar

Ama bizim sevgilimizin güzelliğine yetmez.[285]

Bu sözler ülke feth eden zat-ı devletlerinin hoşuna geldi ve gönlünde oturdu ve vezirlere bu konuda sordu. Onlar kabul edip istikbal ettiler ve o Paşanın bunu önerdiğini sevdi ve ona "aferin" dedi. Ondan sonra şahın kesin itaat etmeli ferman at ve savaş teçhizatı, silah ve neferlerin hazırlanması konusunda çıktı. Bunun için çalışmalarını onu önemsemelerini ve hatta ısrarcı olmalarını net bir şekilde söyledi. Tuman bey Fuzul'un ve oranın alay komutanlarının bu devletten elçi gönderilmesini istediği işini ve Gazze tarafın öncü alay gönderilme görevini büyük vezirlerin keskin düşüncelerine bıraktı ve onların üzerine attı. Allah'a şükürler olsun.

[284] Hafız'ın 373. gazelinden dört mısrası.
[285] Hafız'ın 156. gazelinden bir mısra.

3.28. MISIR YÖNÜNE ELÇİ GÖNDERİLMESİ, TUMAN BAY'I İTAATE ÇAĞIRILMASI

(yk:98b) Peş peşe büyük zaferler kazanılması, sürekli fırsatlar verilmesi kaza ve kader kalemi ile sahipkıranın alnına yazılmış olduğuudan cihan alma yıldızın ışıltısı Allah'ı inayetinin zirvesinden sürekli padişaha ışık saçıyordu. Kader kâtibi onun devletinin menşurunu [286]"نحن قسمنا" divanından [287]"كل يوم هو فى شأن" imzası ile süsleyip geçerli etti. İlahi kahrın kahramanı ve Allah'ın kahrının hasarı işler bozulma ve birçoğuna iyi sonuç ulaştığı için, tedbir münşisi takdir fabrikasından değişmeden onun istek hattını [288]"تنزع الملک ممن تشاء" ile imzalıyor.

Nazım:

Zamane aynı rüzgâr gibidir ve rüzgâr ilk gül yüzünden izzetle maskı kaldırdı

Bir hafta sonra çimen arasında vücudunu zillet toprağına sürdü.

Bu arzusunu doğru olarak kanıtlayacak durum ülke feth eden zat-ı devletlerinin ve diğer geri kalan Çerkezlerin halidir. Böyle ki ilahi başarı yazan ve sonsuza kadar onaylayan Allah (yk:98b) ve feleği yıpratan âlempenah Padişahın himmeti öyle ki bir an ülke açma isteğinden ve bir göz kırpma bile cihan alma talebinden ve mülk istemekten vaz geçmeyi ve bu konuda tembel olmayı kendine önermiyor.

Çünkü yüksek dağlarda uçan gökyüzünün şahini ve beni âdem menzillerinin en yüksek talihi olan bu padişah nasıl olur ki Rum ve Şam alçak toprağına baş eğsin. Kızgın aslan ki onun avladığından kalanı diğerler yiyorlar, tilkilerin ve kurtların ağzına pislenen Şam koyununu nasıl kendi sabah ve gece yemeği yapsın.

Mısra:

"taç baş için ve halhal ayak içindir". Bunlardan ayrı güzel yüzlü Kahire'nin hayâli hiçbir zaman onun gönlünden gitmedi, gizli kalmadı ve onu arzu ile akşam heyecanlığını sabah aydınlığına yetiriyor, Züleyha gibi Mısır'ın gelin olmasını bekliyor. Onu hutbe ve çaba mihri ile aradaki düğümleri çözmekle nikâhlamak ve kendine helal edip haremine getirmek istiyor.

Nazım:

286 Biz emin ettik. (Zuhruf Sûresi 32. Âyetinden bir cümle)
287 O her gün bir iştedir. (Rahmân Sûresi 29. Âyetin son kısmı)
288 Dilediğinden çekip alırsın. (Al-i İmrân Sûresi 26. Âyetin orta kısmından bir cümlesi)

Ona kavuşmak istediğin zaman koş

Bazı istekler zaferden bile tatlıdır.

Mesnevi:

Sen iki elinle her zaman istek kapısını çal

Çünkü istek iyi işte rehberdir

(yk:99b) Topal, aciz, uykuda olsan ve edepsiz olsan bile

Onun semtine sürün ve onu talep et

Bu talep senin istek kapılarını açacaktır

Bu senin ordun, bayrak ve talihindir.[289]

Padişahın yüksek himmeti Şam'ı fetih ettikten sonra oranın önemli işlerini bütün olarak yerine yetirdi ve iyi sonuçlara ulaştırdığı için saygılı casuslardan haber alıp araştırdı. Öyle duydu ki, Mercidabık'ta yenilen Çerkezlerin geri kalanı piyade ve atlı çok zorlukla Mısır Kahire'sinde toplanmışlar, cesaret ve adalette özel olan kebir kâtip Emir Tuman bay'ı saltanat tahtına çıkarmışlar ve onun yerini aşağılardan hilafet zirvesine yetirmişler. Böylece bu iki devlet arasındaki kırılan bağı ve dökülen incileri bu adamın saltanatı ile ipliğe çekmek ve düzen vermek istiyorlar. Ama bundan gafiller ki o bir devletin sarayının sütunları ilahi kahır depremi ile sarsmışsa [290]"عاليها سافلها" o tamir olamaz veya bir devletin harmanı bir kişinin yaktığı Allah'ın gazabının ateşi ile yanmış olsa (yk:99a) ve eksik tedbirler alarak o harman yeniden yeşil olmaz.

Birinin baht kilimini siyah dokuduysalar

Onun beyaz etmek bir tür olumsuzlardandır.[291]

Sözün kısası, Padişah bu hikâyeyi dinledikten sonra, çok merhametli ve şefkatli olduğundan halkın halini iyileştirmek, fitne ve bozukluğu sakinleştirmek için "ادع الى سبيل ربک بالحكمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتى هى [292] ان الحسنات يذهبين السيآت[293]"

[289] Mevlana Mesnevî'sinin üçüncü defteri 37. bölümü.
[290] Oranın altını üstüne getirdik. (Hud Sûresi 82. Âyetinden bir cümlesi)
[291] Fahruddin Irakı 22. gazelinden bir mısra.
[292] Allah'ın yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et; onlara en güzel yönetimle tartış. (Nahl Sûresi 125. Âyetinin ilk kısmı)
[293] Şüphesiz ki iyilik kötülükleri yok eder. (Hud Sûresi 114. Âyetinin orta kısmı)

احسن” âyet-i kerimeyi göz ününe alıp Melik Tuman bay'a mektup gönderdi. Mektup şöyledir (Arapça)

(yk:99a),(100b), (100a),(101b)[294]

(yk:101a) “Bu mektubun anlamı Fars dilinde şöyledir. Cihan ve cihandakilere bellidir ki bizim Konstantinopolis'ten çıkmamızda niyetimiz Acem valisini def etmek, şehirleri ve halkı onun fitnesinden kurtarmaktı. Rahmetli Melik (padişah) Guri sevgi dolu ve dostluk bağlaşıklar iki arada olsa bile ve bu dostluk sözleşmeler ile katılaşmıştı ve onu çok şeyler ile temin etmiş olsak bile, olumsuz düşüncelere kapılıp bizle karşılaşma ve savaşma iddiasında bulundu ve mücadele için Mısır'dan Şam'a geldi. Onun devlet gündüzü bahtsızlık gecesine ulaştığı ve afiyet unvanı düşmanlıkla sonuçlandığı için ayağını kendi yorganından dışarı uzattı, bazı askerler ve kölelere dayanarak Halep ve Mercidabık'a geldi ve ne gördüyse gördü.

Nazım:

Bir kimsenin zamanesi döndüyse

Her kes ona bir şey yapmak isterse boşadır.

Bizim hayır dolu mübarek fermanımızdan haberdar olduktan sonra ihmal etmeden (yk:102b) zamanı kayıp etmeden ve iyi niyetle bizim sizin iyiliğiniz için çıkan fermanımızı gönül rızası ile kabul edip gaflet perdesini göz önünüzden kaldırıp, tembih ve uyanma sürmesi ile onu atın ve bu fermanı göz önüne alıp hiç bizim dergâhımızdan el çekmeyin.

Sevimlilerin belinden elini çekme

Gönül sahibi olanlardan el çekme

Gül ile sohbet eden diken,

Sümbülün eteğine mis koku saçar.[295]

Hutbe ve sikkeyi Allah'a hamd ve Mustafa (s.a.v.) selam ettikten sonra bizim şerif isim ve lakabımızla süsleyeceksiniz ve bu tekliflerimizi bir elçiyle bizim mübarek saraya iletmelisiniz.

---

[294] 99b Sayfasının yarısından 101b. Sayfanın ilk satırına kadar mektubun Arapçasıdır.
[295] Nizamî Gencevî Mahzenul Esrar'ın üçüncü Makalesi 24. bölümünden iki mısrası.

Nazım:

Devleti talih kuşundan ve onun gölgesinden talep et

Çünkü karga ve kızılca kargada devlet kanatları olmaz.[296]

Onlar bizim tahtımızı öpme saadetine ulaşırsalar bizim şahane inayet ve merhametimizden başları dik olacak ve sağ salim geri dönecekler. Buna aykırı düşünürseniz savaş ve mücadeleye hazır olun ve huzur ayağınızı eteğinize sokup bizim zafer kanatlı sancaklarımızı ve mübarek alayımızı bekleyin."[297]

Nazım:

Burası komutanların başlarını havale edecek yerindir

Her baş kendi ayağı ile gelmese kesilir.

Melik Tuman bay bu elçinin şerefli gelişini (yk:102a) çok saygılarla ağırladı ve onun gelmesinden sevindiğini göstererek çok edeple onunla görüştü. Mektubun mazmununu gönül rızası ile kabul etti ve "sözümde duracağım ve huzura geleceğim" diyerek elçiye vade verdi. Ama sonunda isyancıların ve kötülüğün peşinde olanların sözünün peşine gidip öyle düşündü ki, hiçbir vakitte ve bu zamana kadar öz ve yabancı askerlerden geçenlerden ve çağdaşlardan yabancı sultanlardan kimse susuz yemeksiz olan bu kupkuru çöle ayak basmaya cüret edememiştir ve tüm zamanlar ve devirlerde hiçbir padişahın tedbir eli bu hisarı almaya yetmemiştir ve kibirle bu beyitlerin mazmununu kendine telkin etti.

Müellif:

Tanrı beni topraktan feleğe yetirdiyse

Hayat kederini benim göğsümden tam sildi

Benim elime saadet dizgini verdi

Benim yüzüme fetih ve devlet kapısını açtı

Zaman bana tabi ve devlet bana yar oldu

Dünyanı yaratan beni korudu

Benim arkamdaki gençler dünyayı terk edenlerdir

[296] Hafız'ın 208 . gazelinden bir mısra.

[297] 99b Sayfasının yarısından 101b. Sayfanın ilk satırına kadar Arapça yazılan mektubun farsça tercümesi.

Vücutları ve canlarını ölüme koyanlardır

Aynı yer arısı gibi hepsi öfkeli

Kalp ve canları kederden hiddetli ve kinli

(yk:103b) Benim böyle hisar ve savaşçılarımla

Diğerlerden neden aşağılık görmeliyim

Ben böyle bir görkem ve iktidarla

Neden böyle küçük ve acınacak biri olmalıyım

Eğer bu şahlık tahtı senin isteğin olsa

Bende taç ve taht isteyen biriyim

Sana öyle bir mülk ve tahtı veren o

Bana da toprağın bu köşesini verdi

Benden kolaylıkla mülkü alamaz

Bu düğümü zorla açmak gerekecek

O yüzden Firavun cesareti kendinde bulup [298]"الیس لی ملک مصر و هذه الانهار تجری من تحتی" âyetine istinat ederek itaat etmeden vaz geçti ve devlet çehresini muhalefet tırnağı ile yaraladı. Kibir hilesine düşüp devlet büyüklüğünden nekbet kuyusuna düştü ve itaat desenlerini barış sayfasından sildi. Mübarek izli ve iyi haberler ile giden elçiyi intikam almak için önce hapis ettiler ve sonra Nil'e atıp şehit ettiler. "Kimse boğulup ölürse şehit ölmüştür" ve onu [299]"جنات تجری من تحتهاالانهار" sıfatına gururlandırdılar. Beş günlük hilafete kibirlenip cesaret elini cüret kolundan çıkarıp

(yk:103a) Kaygan ayağını istikamet caddesinden dışarıya atıp durmak istedi ve dedi:

Nazım:

Baş ki onu feda etmek yazıktır

En iyisi bu ki kılıç esiri olsun.[300]

Ve kötülükte boğulan ordusunu bu savaşla dolu beyitler ile tahrik ediyordu.

[298] Acaba Mısır mülkü benim değil mi, orada nehirler aşağısından akıyor. (Zuhruf Sûresi 51. Âyetinin orta kısmı)
[299] Cennetlerdir ki aşağından nehirler akıyor. (Tevbe Sûresi 72. Âyetinden bir müjde cümlesi)
[300] Nizamî Gencevî Leyli Mecnun; 18. bölümünden bir mısra.

Nazım:

Yarın savaşta ısrarcı olursak

Romlulardan birini de hayatta koymayacağız

Mertlerin savaştığı gibi savaşalım

Can damarını çaba ile katılaştıralım

Kıyamet bizim düşüncenizden gizlidir

Bir gün gelir ve bir gün bizim yarınımızdır.[301]

Ülke feth eden zati devletleri elçiyi geri gönderme sırasında bekleme ve gecikme olduğunda araştırdı ve Tuman bay'ın muhalif olduğunu anladı. Büyük emirini kahır ve intikam sığınağından ordunun öncüsü olarak harekete geçirdi. Takdir divanından bu hususu Sinan Paşa'ya verilmişti.

Nazım:

Cihan en iyi koşanı iyi yere götürür

Padişahlık ihmali hiç kabul etmez

Kethüdayı görevinde her şey

Sakince olur illa padişahlık.

3.29. KAPLAN GİDİŞLİ, ASLAN SALDIRIŞLI, SAVAŞ MEYDANININ LEYS'İ VE ÇOK MÜCADELECİ SİNAN PAŞA'NIN ÖNCÜ OLARAK GAZZE BÖLGESİNE GİTMESİ

(yk:104b) Başkomutan çok cesur yetenekli ve iyi kalpli olduğu herkese belli olan Mehmed Bey İsa Beyoğlu'nu Gazze hâkimi olarak tayin etti. Cesaret ve cüret onun ikbalinde yazılmış olan İskender Bey Uranazoğlu'nu Kudüs hükümetine atandılar. Maiyetlerine yaklaşık beş yüz asker verdiler. Bunların gönderilmesinden amacı Mısır'daki düşmanların halini araştırmak, yolların ve zor geçitlerin durumunu öğrenmek, Arap kabileleri, o bölgenin adamlarını, dost ve düşmanı incelemekti.

[301] Nizamî Gencevî Şeref Namesi; 26. bölümünden altı mısra.

Bu hareket fitne ve mücadeleyi uyandırmanın mukaddimesi olduğu ve savaş ve kıtal ateşini yaktığı için, (yk:104a) o bölgenin Arap kabilelerin büyükleri İbni Habeş, İbni Said, Karaca Turabi, Cebel-i Nablus büyükleri, Beni İbrahim, Beni Sualim, Beni Ata ve Beni Atiye ve Safed ve Remle ve Kudüs şeyhleri ve diğerlerinin durumları deveciler ile Tuman bay'a duyururlardı. Çerkezleri onaylayıp takviye ediyorlardı ve Osmanlı askerlerine hakaret ediyorlardı.

Mesnevi:

Dostluk ve düşmanlık her bir zatta

Misak günündeki ihtilaftan ortaya geldi

Varlık cihanı yapıldığında

Bir cins diğer cinsle bağlı oldu

Romlular Romlulara talip oldular

Zenciler zencilere talip oldular

İlk günden bir cinsten olmadık kimler

Bu zaman düşman olmakta çok isteklidirler.

Bu cemaat Gazze'ye yettiklerinde Tuman bay çok cesur ve kin almakta eşsiz olan cüretli serdarı Gazali'yi bir gurup eşraf, binbaşılar ve yüzbaşılar ile tayin etti.

(yk:105b) O günlerde bu satırları yazan Safed, Gazze ve Remle'nin divan hukukunu zapt etmek ve askerlerin teçhizatını tahsil etmek ve ordu yemeğini ayarlamak için Padişah'ın emri ile o tarafa hareket etti. Safed'e ulaştığında orayı bir küçük kasaba buldu ki bir dağ üzerinde ve etrafı korkunç orman ve büyük dağlar ile kuşatılmış. Etrafında ağaçlar dolu ve büyük taşlar var. Dağla mücadele eden halkı insaniyetten çok uzak ve vahşi. Çöldeki insanları ihsan ve cömertlikten korkup huzursuz oluyorlar. Onların batini iç yüzü o orman gibi hiçbir zaman şefkat ve merhamet güneşin doğusu olmamışlar. Sözün kısası kaç dev insan vücudunda ve kaç adam dev sıfatında orada toplanmışlar. On beş gün içinde tüm çaba ile ve inanılmaz derece çalışmakla yüz batman ağırlığında bin kile arpa ve buğday Safed kalesinde hazırladım ve mensur askerlerin peşinden Gazze ve Remle'ye gitmek istedim ama muhalif Araplar yollar öyle kapatmışlar ki beş yüz kişinin binlerce ihtiyatla oradan geçmeleri imkânsızdı.

(yk:105a) Gidiş-çıkış yollar külliyen kapalıydı. Bu durum Padişahın kulağına ulaştığında Sinan Paşa'yı bir ordu kapı halkı ve yeniçerilerle görevlendirdi. Bunların hepsi deneyimli savaşçılardı.

Sinan Paşa her zaman onun canının mızrağı düşmanların kanının dökmek için keskin ve hiddetliydi bu fermanı kabul etti ve dedi.

Şiir:

Senden bayrak ve devleti yükseltmek

Bizden senin yolunda başımız vermek.

Ve çok himmetli ve cesur biri olduğundan, "şahtan bir işaret bizden kafa ile koşmak" Mısra'ya göre mücadele ayağını savaş meydanında koydu ve Allah'a yalvararak ve dualar ederek bu işin sonunun iyi olup iyi sonuç almalarını, zafer kazanmalarını Allahtan istedi ve veda etti. Padişahın dilinden bu beytinin mazmunu onu tasdik etti.

Nazım:

Yolculuğa çıktın Allah senin yarın olsun

Fetih ve ikbal etraftan seni kuşatsın.

(yk:106b) Sinan Paşa 6 Zilkade 922 (1 Aralık 1516) senesi Dımışk bölgesinden huzur dolu ve isteyerek Gazze tarafına hareket etti. Birinci ve ikinci aşamada fethe ulaştığı için etraftan Araplar arsında feryat gürültüsü oldu ve ülke feth eden zat-ı devletlerinin Mısır'ı fetih etmek ve Haremeyn-i şerifeyni ziyaret etmeye şereflenmek için öncü ordusunu gönderdiği haberi Tuman bay'a bildirdiler. Tuman bay bunu duyduğunda aynı söğüt ağacı gibi umudunu kesti, aynı rüzgâr dokunan su gibi titredi. Tevehhüm ve huzursuzluk ona bastıktan sonra her türlü tedbirlere el koydu ve Canberdi Gazali'yi bir daha muzaffer askerlerin peşinden gönderdi ve bu beyitlerin mazmununu içeren vasiyet dolu mektupları ona gönderdi.

Nazım:

Fırsatı değerlidir çaba kapısını aç

Vakit elden gittikten sonra bir daha bulamazsın

Fırsat geçip murada ermediysen

Ne zamana kadar elin sırtını ısıracaksın (pişmanlığın faydası yok)

Ve onu ihtiyatlı ve uyanık olmaya tembih etti.

Nazım:

Ey gönül ihtiyatla adım at çünkü sevgilinin zülfü

Olay ipliğini akıl ve din yolunda kurdu

Sinan Paşa hazretleri menzilleri aştı. (yk:106a) 10 Zilkade 922 (5 Aralık 1516) tarihinde Gazze'de nüzul etti. Önceden iddiada bulunan cemaat bu paşanın huzuruna gelip sevinçlerini gösterdiler. Bu günde peş peşe gelen haberden belli oldu ki Gazali üçüncü menzil yani Arş'a yetmiş ve Osmanlı askerlerinin şöhretinden korkuya dalmış ve aciz olarak Arap kabilelerinden yardım istemiş. Gazze'nin etrafında sakin olan Beni Ata ve Beni Atiye ve Beni Sualem ve Beni İbrahim bundan önceden Sinan Paşa ile birleşmişlerdi ve zat-ı devletlerinin hilati ile şereflenmişlerdi. Şimdi Gazali'nin gereksiz sözleri ile ibret alan gözlerine bahtsızlık toprağı ile doldurup itaatten yüz çevirdiler.

Mesnevi:

Devin bu fısıldaması çarpık gönüllerde

Aynı çarpık ayak kabı gibi çarpık ayağa girer.[302]

Birbirine güvenerek Arş'tan göçüp Gazze'nin ikinci menzili Za'ke de nüzul ettiler. Padişahın müstakim yolundan sapıp (yk:107b) Cebel-i Nablus'taki Arapları kendilerine eklemek için Fariye menziline gittiler, burası hacca gidenlerin ilk menzilidir. Bu haber casuslar ile Sinan Paşa'ya ulaştı. "Fırsatı kaçırmak pişmanlıktır" sözünü göz önünde bulundurup kesinlikle anladı ki, eğer bir gün daha ona fırsat verirse ondan sonra onunla savaşma imkânı ve mücadele gücü olmayacak ve düşmanlar etraftan onu kuşatarak bunlardan birini diri koymayacaklar.

Nazım:

"Önle çünkü ön elini uzatana bedel olmaz" bunu göz önüne alarak geceden üç vakit geçtikten sonra hareket zurnanın sesini askerlere duyurdu. Bütün askerler yarım saatte göçtüler ve "hayır atların alnındadır" sözüne göre bineklerine bindiler ve yol araştırıcı ve rehberlerin yol göstermesi ile fetih ve zaferi isteyerek düşmanları kast ederek yola çıktılar. Bu gece saldırmanın seçilmesi akıl yolundan uzak ve risk dolu olduğu için çok tehlikeliydi.

[302] Mevlana *Mesnevisi* ikinci defter; 9. Bölümden

(yk:107a) Çünkü Gazze ve Fari'a arasında asla su yok ve Fariya'nin suyu düşman elindeydi. Bazı hayır isteyenler durumun böyle olduğunu başkomutana anlattılar ama o önemsemedi ve cevaben dedi:

Nazım:

Şarap satılan mahallede yolu tanıyan kimse

Sonunu düşünmeyi batıl düşünce bulur

Divanelerin yolundan başka bir şey bizden isteme.

Çünkü bizim mezhebin piri akıllı olmayı günah bulur.[303]

O gece sabaha kadar durmadan engelsiz ve hiç zarar görmeden fetih yollarını gayretle aştılar. Gece saldıran sabah uykuya dalan gece ordusunun yendiğinde ve gündüz Anadolu askeri gece karanlık Hint ordusunu öldürdüğünde, savaş niyeti ile kalp ve cenahları hazırlıklı tutan Gazali ile karşılaştılar ve yeni biten sebzelerle süslenip mis kokan sahrada bir birine girdiler. Sinan Paşa Gazali'yi görünce onu yenme isteği coştu.

(yk:108b) Geyiği gören aç aslan gibi derhal kurduğu irtibata göre sağ kolu saray kölelerine ve silahtarlara ve süvari askerlere verdi. Bu kolun serdarlığını İl Beyli valisi Ferhat Bey'in sorumluluğuna verdi. Sol kolu büyük emirler Mehmed Bey ve İsa Beyoğlu ve İskender Bey Urnazoğlu ve diğer hiddetli Rumeli askerleri ile süsledi ve kuvvetlendirdi. Önü yeniçeri fedaileri ve cesur tüfekçiler ile süsledi ve ordunun son kolunu Aydın voyvodası Bali Bey, yeniçeri ileri gelenlerden bir fırka düzenledi. Öfke ayak kabısın giydi, ata bindi ve düşmana saldırdı.

Nazım:

Aynı sarhoş fil gibi perişan bir ordu

Hepsi ok ve gürz ve hançer ellerinde

Kılıçla kan dökmeyi amaç ettiklerinde

Taştan su ve ateş çıkardılar.[304]

İki taraftan bir birinin ruhunu çıkarmak için kılıç çektiler ve aynı kaza gibi birbirinin arkasından koşuyorlardı. (yk:108a) Gazali'nin sağ kolundaki Türkler ve

[303] Hafız'ın 47. gazelinden iki mısra.
[304] Esedi Tusi'nin Girsaşp Namesi.

Araplar İskenderiye naibi Huday Berdi, Gazze naibi Devlet Bey, Safed naibi Bahşi Bey, Beni Ata, Atiye Arapları ve Beni Sualim hepsi zafer kanıtlı ordunun sol kolundaki Rumeli ordunun emirlerine saldırdılar ve onların dayanıp durdukları hallerini sarstılar. Sonunda kılıç ve mızrağı intikam kılıfından çıkardılar ve onların hücumunu def ettiler ve onların birçok emirleri İskenderiye valisi ve diğerlerini öldürdüler.

Müellif:

Düşmanı avlayan cesur aslanlar

Düşmanın canını helak ettiler

O çölde kin toprağının üzerinde düşmüşler

Güzel yüzlü ve Zühre alınlı köleler.

Sinan paşanın kin kuşu ki keskin gagası ile Gazali'nin kalp ve göğsünü avlamayı bekliyordu, o tarafa uçtu. Gazali göğsünü açtı ve onun önünde durdu ve hiç korkmadan mücadele etti, sağ ve sol koluna emirler veriyordu. İş oraya yetti ki tüfekten atılan her gülle ve yaydan çıkan her ok (yk:109b) düşmanların cisim ve canında oturuyordu. Her adımda kaç at ve suvar ölüm ve helak toprağına düşüyordu. Çaresiz kaçmayı durmaya ve yenilmeyi dayanmaya tercih ettiler.

Müellif:

Aynı buluta batan doğu güneşi gibi

Ordu kılıç darbesinden püskürdü

Ordu kırıldı aynı soğutun yaprağı döküldüğü gibi

Aynı dolu geldiğinde meyvelerin döküldüğü gibi

Romluların mızraklarının parlaklığının yansımasından

O bölge aynı kızıl yakut gibi oldu

Kahrimanların kanından toprak lale gibi oldu

Aynı felek tası gibi bayrak baştan aşağıya dondu

Çerkezlerin başı darın meyvesi oldu

Sinan düşmanların gözüne mızrak oldu

Ey dünya sen nasıl kötü kalplisin ve hızlı bırakırsın

Kendin beslersin ve kendin de kırarsın.

Gazali aynı ok dokunan gazel gibi kalan yarı canını aslan avlayan savaş meydanından yüzlerce hile ve numara ile kenara çıkardı.

Nazım:

Senin amacın takdir ile eş olmazsa

Kendi elinle götürdüğün canı buldu zannet.

(yk:109a) Kazanan askerler düşmanların malını yağmalamaya başladılar. Çok nakit, cins, at, deve, köleler ve hazineler ele geçirdiler. Savaş yeri susuz olduktan dolayı askerler çok susamıştı o yüzden çabucak kendilerini suyolunda olan düşmanın menziline yetirdiler ve herkes bir damla su içerek kandil ve mutluluk yüzünden kafaları rahat ve huzurlu bu beyti okudular:

Nazım:

Kötü kalpli düşmanın arkasından bir damla su

Yetmiş yıl hayattan iyidir

Ertesi gün serdar felekteki tüm incilerini ve dün gece yıldızlar mücevherini bu gün askerlerin yağmasına verdi, dünyayı süsleyen güneş kayserin ışığından kan içen Merih'in kudreti ve yıldızlar askerinin toplamı püskürüp yok olmuştu. Serdarların başı onları toparladı ve tutuklanan esirleri her yerde emin adamlara bıraktılar.

(yk:110b) Onların adını zafer defterinde yazdılar ve feth sevincini yaşayarak görkem ve izzetle Gazze'ye döndüler. Olanları detaylı olarak en iyi şekilde ve güzel sözler ile Hasan Kethüda vasıtasıyla saraya arz ettiler. Bu Hasan'ın içyüzü iyi ve zekâsı fazla idi. İskenderiye naibinin, düşmanların diğer serdarlarının ve büyüklerinin başlarını onunla beraber gönderdiler ve düşmanların alın yazısını bu iki beytin mazmununda saraya iletip Padişaha arz ettiler.

Nazım:

Senin düşmanların başı estağfurullah

Senin düşmanlarında kafa olmaz

Senin bineğin toynağına saçılsın her ne

Bundan ucuz hediye hiç bulunmaz

Sözü senin düşmanın başında kestim

Buradan iyi kesilecek yer bulunmaz.

Allah'a şükürler olsun ayetleri ile denediği için ve nimetlerini gönderdiği için her zaman onu çok çok hamt olsun

3.30. ÜLKE FETH EDEN ZAT-I DEVLETLERİNİN MISIR KAHİRE'SİNİ FETH ETMEK İÇİN ŞAM DİYARINDAN HAREKET ETMESİ

(yk:110a)Allah u tealâ diyor ki [305]"تبارک الذی بیده الملک و هو علی کل شی قدیر" Değişmez takdirin kalemi Çerkezlerin kaderini ayrılıklara şeklinde ve padişah ordusunu saldırısı ile yok olmasını yazmıştı. Bu alın yazısına ulaşma sebepleri ve onun mukaddimeleri günden güne Allah'ın sonsuz yardımıyla hazırlanmaktaydı. Zat-ı devletlerinin elindeki fırsat da o hazretin muradına ermesine yardım ediyordu. Bu esnada büyük saraydan iki gurup asker ve iki fırka birleşti bölgeden Kahire'yi almak için Gazze tarafına gönderildi.

(yk:111b) Padişah da Şam'da beklemek istemiyordu. Çünkü düşmanlara karşı gönderilen askerlerin o bölgeye hareket ettiği biliniyordu. "Suizan etmek ön görüştendir" sözüne göre bazı zamanlar muzaffer askerler düşmandan bir zarar gelecek diye endişeleniyordu. Zaten askerlerin etrafı zalim, acımasız ve korkunç Araplar ve Türkler ile kuşatılmıştı. Bunları göz önüne almak ve o zararların üzerinde odaklanmakta Emirürl- Müminin Ali bin Ebû Talip'in bu "Danışmayı terk etmekte hiç iyilik yoktur ve en iyi muallim danışmaktır" sözüne özenip devlet adamları ve kendi yardımcıları ile bu hususta görüştü. Daha sonra hızlı bir şekilde gitmeye karar verdiler ve gitmek için mübarek bir saat belirlemesi için saray müneccimlerine danıştılar.

[305] Mutlak hükümdarlığı eline tutan Allah'tır, O'nun her şeye kadirdir. (Mülk Sûresi 1. Âyeti)

(yk:111a) Müneccimler talih yoluna baktıktan ve yıldızlar takvimini araştırdıktan sonra şahane ordu 20 Zilkade (15 Aralık 1516) Pazartesi günü Şam'dan Mısır diyarına gidebilir, hiç sıkıntı yaşamadan ve fazla bir çabaya ihtiyaç duymadan orayı düşmanların elinden alınacak diye Padişaha arz ettiler. Eğer kaza takdir ile anlaşsa ve takdir bu söylenenler ile mutabık olursa bu hükmün oku inşallah hedeften hiç kaymayacak dediler.

İlim ve kudret mülkünün sarayında en âlim ve en başarılı insanlardan ve [306]"علمه البيان" ilmine vasıflanmış olsalar bile cevabın yüzünü keşif edip görecek zamanı "Allah en iyisini bilir" ile onu yazıyor ve astronomi ilminin mühresi ki felekler dünyasına dalanlar ve toprağın ümran mühendisleridirler (yk:112) nefsinin hükümlerini [307]"وعنده مفاتح الغيب لايعلمها الا هو" deseninden başka şey ile süslemiyorlar. O yüzden bu konuda acizliğe ve bilgisiz olduğunu itiraf etmek ilimden kaynaklanır. "Budur ve ilim Allah'ın yanındadır". Daha sonra zat-ı devletleri Şam'dan hareket etti. Sasaye ve Kıntara mesafesini aştılar. Yakup köprüsü ve üçüncü menzil sayılan o tarafta şahane ordusunun geçmesiyle dolup taştı. Bölgenin Arap eşrafı her gün zat-ı devletlerinin alayının durumu ve hangi menzilde olduklarını aşama aşama Kahire sarayına arz ediyordu. Melik Tuman bay bu haberi aldığında kendinden geçti sabır ve kararı kalmadı. Çok güvendiği Çerkezleri bu savaşta yetersiz buldu.

(yk:112a) Daha sonra iki gün içerisinde tüm ileri gelenleri emirleri ve serdarlarını çağırdı, bu belayı def etmek için onlardan fikir sordu. Onlara öğüt ve müjde verip tehdit ederek mücadele ve savaşa tahrik etti. Diyordu ki, tüm zamanlarınızı güzel şarkılar dinleyip, beyaz ve esmer güzel yüzlülere sarılmak, huri gibi gençler bakmak ve neşe ile geçiriyorsunuz ve canınızı tadını Yemen akiği gibi lezzetlerden tatlandırıp ve ay yüzlü sakilerin elinden meclislerde şarap içip mülkü korumaktan ve memleketi muhafıza etmekten gafil oldunuz ve üç yüz senelik saltanat nimetini ve otuz yıllık yeni veli nimetin yardım ve savaş etmemekten ve ihmalden dolayı bizi yenilme okunun hedefi ettiler ve püskürttüler.

(yk:113b) Saltanatımızın onurunu ve hilafetin namusunu rezalet toprağına döktünüz ve iki günlük hayatı sonsuz hayat ve iyi ada tercih ettiniz.

Nazım:

[306] Ona anlama ve anlatmayı öğretti. (Rahmân Sûresi 4. Âyeti)
[307] Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır, onları O'ndan başka kimse bilmez. (En'âm Sûresi 59. Âyetin ilk kısmı)

Hepimiz ölüm için yaratıldık genç ve ihtiyar

Dünya yüzünde kimse sonsuz diri kalmaz

Eğer yaş binden fazla olsa bile

Yol budur ve işi budur

No korkak kalır ne cesur adam

Ne tilki kalır ne yırtıcı aslan

Hepimiz avız ölüm altında

Bir baş taç altındadır, bir baş miğfer altında

Birisi er ve birisini geç hazırlar

Ama hepsi ölümden geçer.[308]

Şimdi cesareti yiğitliği ve ülke açma itibarı dünyalarca yayınlanan Kayser hazretleri cesaret kılıcını beline bağlayıp cüret ayağını sahipkıranık meydanında koyup günden güne yeni fetihlerinin eserlerini ve peş peşe feyiz kapılarını askerlerinin çabası ve yardımı ile açıyor ve murtlarının yüzünü görüyor. Şimdi Mısır diyarını açmak için Gazze'ye gelmiş. Kesin o hazretleri en iyi şekilde ve kısa zamanda hatta o tarafta onun önüne engel olsalar bile (yk:113a) bu tarafta ikiyüzlülük olduğu için amacına ulaşacak.

Nazım:

Göğün zulüm taşı bizim taht camımızı kırdı

Çarkı felek bizim devrimizde vefa kadehi kırdı

Neşe İrem bahçesine zulüm yıldırımı yağdırdı

Zevk sarayının çatısını bela depremi kırdı

Göğün baş aşağı olan tasını kanla doldurdu

O cefa falçatasını can damarından vurdu.

---

[308] Firdevsînin Şahnamesi, Sührabın hikâyesi 20. bölümünden birkaç mısra.

3.31. ŞAHANE ALAYIN VE ZAT-I DEVLETLERİNİN REMLE KASABASINA GİRMESİ, MESCİD-İ AKSA VE SAHRE MESCİDİNİ ZİYARET ETMESİ

Sultan selim 25 Zilhicce ’de (19 Ocak 1517) dört menzil Teberiye, Han Leccun, Kakun ve Colhuliye’yi aştıktan sonra Remle kasabasının nehri kenarında şahane alayın çadırlarını kurdurdu. Bundan dolayı orası cennetin haset edeceği yer oldu. Padişah bu diyara gelmeden önce bazı Araplar ve Remle civarındaki kabileler kendi kötü düşüncelerine göre Gazali’nin saldırısında Sinan Paşa’nın Gazze kenarından kaçtığını zannedip onun ordusundaki mallarını almaya cesaret edip (yk:114b) bazılarını öldürmüşler ve kana bulamışlardı. Bazılarını çıplak etmişler, mallarını yağmalanmışlardı. Muzaffer askerler bunu duyduklarında intikam ateşleri alevlenmiş ve durumu zat-ı devletlerine iletmişlerdi. Büyük padişah biraz düşündükten sonra adaletli fermanını çıkardı. Araştırılıp bu taifenin kim olduğunun bulunup cezalandırılmasını emretti. “Kötülüğün karşısı aynısı gibi kötülüktür”. Onları kısas etsinler dedi. Muzaffer askerlerin bu emirle gayret damarları coştu ve istila cüreti buldular ve kin kılıcını intikam kılıfından çıkardılar. Remle tarafa gittiler ve her kim önlerinden çıksa onu helak ettiler.(yk:114a) Kısa zamanda çok kişiyi öldürüp bazıları esir aldılar.

Müellif:

Halk şaha isyan etseler

Kendi kanı dökülmesine razı olur

Halk kılıç ile oynarsa

Kendini helak etmek için koşar

Halk bozukluk tohumunu ekerse

Kendi yolunu doğruluktan kaydırır

Halkın saadeti çiftçiliktir

Ne yağma ve saldırı âdetidir

Ona bu tarladan hiç fayda yok

Ciğer ciğerine yemekten başka sonucu yok.

Zat-ı devletleri "Rahman ve rahim olanın haberci" rahmet ve şefkate sebep oldu. Katl ve yağma alevini yasaklama serin suyu ile yatıştırdı, âmânda ve güvende oldukları davetini bu zavallıların kulağına yetirdi. Tutuklu ve esir olanların kurtulacağına söz verdi. Çünkü zat-ı devletlerinin amacı Arap diyarını almaktan ve düşmanları cezalandırmaktan amacı Haremeyn-i Şerifeyn-i kötülükten ve düşmanlardan silmek ve oranın emniyetini sağlamak, zulüm ve zulmetten tenzih etmek (yk:115b) ve bu taife elinden kurtarmaktı. Allah'a şükürler olsun ki bu güzel amacın veçhesi ve bu sevgilinin çehresi en iyi şekilde zat-ı devletlerinde tezahür etti. Buna göre [309]"جاءالحق و زهق الباطل ان الباطل كانه زهوقا" âyetinin meali yansıdı ve olumlu oldu. Bunlardan geçersek şerif Sahre Al Sammayı ziyaret etme ve Mescid-i Aksa miracına ulaşmayı en iyi görevlerinden bulup, bu amaç ve maksada kavuşmayı hedef edinmişlerdi.

Nazım:

Padişahlık aynası olan kalbin üzerinde toz var

Allahtan bir aydın düşüncelinin sohbetini istiyorum

Şarap satan bir put ile tövbe ettim

Artık meclise safa verenin yüzünü görmeden şarap içmeyim

Bana sevgiden başka bir söz söyleme

Onda ve şaraptan konuşmadan kimseden korkum yoktur.[310]

Bu sıralarda padişahın istek güneşi inanç, ihlas ve dindarlık doğusundan doğmuşken saadet kuşunun kanatları o ikbal kâbesine uçmak için açtı. Fırsat aynı düşmanların kalbi gibi dar ve vakit aynı düşmanların devletinin gidişi gibi durmadan gitse bile, (yk:115a) Şahane alayın etrafını Türk Çerkes ve Arap düşmanları kuşatıp orduya saldırmak için fırsat peşinde olsalar bile, orduyu kendi vücudundan mahrum etmesi aynı bedenden can çıkmış gibi ve çok bozuklukların yüze çıkması ve büyük amaca ulaşmak için engeller yüze çıkma imkânı olması halinde ettiği niyeti yerine yetirmekte çok kararlıydı. "Fırsatlar bulut gibi geçiyor, şahabın yolunu izle" sözüne göre kararı kesindi ve devlet erkânının akılca getirdikleri deliller onun kararına engel olamadı. Onun doğru düşünceli kararı bu işlerin detaylarına çok ılımlıdır, tilki ve serçenin bu felek saraya yaklaşmaya cüret

[309] Hak geldi batıl yok oldu, elbette batıl yok olmaya mahkûmdur. (İsrâ Sûresi 81. Âyeti)
[310] Hafız'ın 490. gazelinden üç mısra.

etmeyeceğini biliyordu ve Venüs'ten intikam alan ovaları gezen aslan ile yakınlaşmak mümkün değildir. 6 Zilhicce (31 Aralık 1516) Salı günü orduyu Allah'a emanet edip, onun güvenini muhafızları bırakıp bazı emirler özellikle Beylerbeyi Sinan Paşa'yı orayı korumak için orduda bıraktı. bazı devlet erkânını Yunus Paşa ve (yk:116b) Hüsam Paşa kendisi ile beraber gitmekle görevlendirdi. Saba meltemi gibi hidayet erbabının bulunduğu vefa köyüne doğru hareket etti. Yakın haslar büyük vezirler, saygın ulemalar ve şerefli hekimler şahane alayla birlikte o kutsal yeri ziyaret amacı ile beraber gittiler.

Sür'at ile gidip bir gün içerisinde bu yolu aştılar ve maksada yettiler. Türbe ve caminin dergâhı, Semma taşı, kutsal yerler ve tüm nebilerin türbesini ziyaret ettiler. Bu türbenin faziletleri o Zatın üzerinde yansıdı ve bu aydın menzilin nuru o hazretlerin canında ve fikrinde güneş gibi parladı. Bu mekânın yüksek ve ruhani özelliklerini vasf etmek imkânsız bir iştir.

Nazım:

Kalem orasını kendince vasf etmek için adım attı

Onun yüzünü vasf etmekte manadan kaldı

Akıl onun dizgini çekti bundan vaz geç dedi

(yk:116a) Ayın tecelli gecesine ihtiyacı yok.

Daha sonra zat-ı devletleri büyük bir sadakat ve ihlasla kırık kalpli Miraç gecesinde Muhammed efendimizin mübarek ayak bastığı yere yüz koydu ve ağlayarak yalvararak çok tevazu ve umutla iki gözünden yaş nehri akıttı. İyi amellerle bostanını su verip tazeledi ve bu beyitleri okudu.

Nazım:

Ey senin tenin temiz candan da temiz

Senin ruhunu "ruhum sana feda olsun" la beslenen

Ey senin saçın gecesi kurtuluş günüdür

Senin sevdanın ateşi hayat suyudur.[311]

Müellif:

[311] Nizamî Gencevî'nin Mahzenu'l- Esrâr'ı ikinci na'tı'ndan iki mısra.

Senin ayağının altının toprağı benim baş tacım

Benim gözümün sürmesi ve tacımın görkemi

Senin köyün toprağı benim canımdır

O benim maksadım ve benim sığınacak yerim

Benim gözüm senin kapının toprağından aydındır

Senin kapının toprağı ülkeyi nurlu edendir

Senin kapının toprağı benim şahlık tahtımdır

Talihimin yükseklere çıkan direkleridir

Benin amacım saltanat ve baş olmaktan

Dine hizmet etmekten başka değildir

Kudüs senden inayetlere sahip oldu

Semma taşı senin vücudundan şereflendi

(yk:117b) Bu taş büyük arştan da yüksektir

Can mücevherinin özünden de faydalıdır

Senin oraya attığın adımdan ikbal,

Büyüklük ve celal kıymetine yetti

Ey dini besleyen Raf raf binen padişah

Bu bendeye bir inayet gözü ile bak

Bu bende Selim senin kölelerindendir

Tüm görkemi ile senin dilencilerinden biridir

Benim yüzüm senin ayakaltının toprağının sürünsün

Benim elim senin aşkın eteğini tutsun

Lutf et ve benim umutlu elimi tut

Merhamet et ve günahlarımın özrünü kabul et.

Ziyaret işlerini ve tavaf görevlerini yerine getirdikten sonra, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri ve Zeyrekzade'yi ve Kemal Paşaoğlu'nu nakit sadakalar ve hayır için verilecek cinsleri fakirler, köşede oturanlar ve münzeviler arasında

dağıtmakla görevlendirdi. Mukaddes Kudüs'ün tüm yoksul ve fakirleri, belki tüm halkının istek ellerini dirhem ve dinarla doldurdu. Onların ve bir köşede oturanların dualarından faydalanmak istedi.

(yk:117a) O yüzden veliler arasında çok özel ve kalbinin sefası ile meşhur olan Şeyh Muhammed Cuma hazretlerinin ve hakikat dünyasını iyi ifade eden ve ibadet için bir köşede riyazet çeken Şeyh Ebu el-Luff hazretlerinin şerif sohbetlerinden faydalanmak için onlar ile görüştü. Onların şerefli sohbetinden manevi huzur aldı, onların feyzlerinden ve kutsal nefeslerinden bereketlerin artması ve saadete ulaşmak için yararlandı. Feragat saltanatını ve manevi şefliği çok tehlikeli ve kafa karıştıran hilafet ve yüzey hükümetinden üstün ve iyi buldu. Bu beyitler onun inci saçan dillerinde aktı.

Nazım:

Gönül rahatlığı bu arada o birinde vardır ki o

Dostun eteğini eli ile tutup kucaklayacak birisi var.

Ziyaret edip ayrılığın üzüntüsü ve kederini yaşadıktan sonra sağ salim aynı gezegenlerin sultanı ve dünyayı alan güneş Cemşid gibi ordunun şerif konağına hareket etti.

(yk:118b) Cemşid iktidarlı Kayserin yanında olup onunla eşlik eden muzaffer askerler aynı nehrin akışı ve saba meltemin yârin diyarı tarafa cereyanı gibi zafer kanıtlı orduya kavuştular. Allah'a şükürler olsun.

3.32. ŞAHANE ORDUNUN REMLE'DEN GAZZE'YE HAREKET ETMESİ

7 Zilhicce (1 Ocak) Perşembe günü ilahi merhametler muzaffer askerin etrafını gizli fethe çare bulmakla kuşatmıştı ve başarı ordusu fetih yolunda maksudun rehberliği ile askerleri bekliyordu. Zat-ı devletleri hazretleri Remle'den kalktı ve Ased köyüne ulaştı. Oradan Gazze'ye hareket etti ve yol esnasında Peygamber efendimizin sahabesi Ebu Hüreyre adına yapılan türbeyi ziyaret etti. Şu ana kadar felek sultanı, yıldızlar ordusuyla tüm zamanlarda bu sahipkıranın iktidar

ve görkemine yetişecek hiçbir padişah görmedi. Yeryüzündeki cisimler ve gökyüzündeki taşlar icat olduğundan beri bu azamet ve şevket ve görkemde bir sultanı görmedi.

(yk:118a) Müellif:

Bu firuze gökyüzünde var olduğundan itibaren

Felek sultanı nur ve aydınlık görkeminde olan biri

Bu devirde hiçbir zaman onun büyüklüğünde görmedi

Can bağışlayan ve cihanı alan böyle kıymetli birini.

Selim Şah bu görkemle Gazze tarafa gitti ve Gazze'deki bitki kızlarının gözleri şahane alayın toynaklarının tozundan gözleri aydın oldu ve sürme süsü ile süslendi. Bölgedeki bazı askerler, eşraf ve devlet emirleri ki, Canberdi Gazali ile savaşmak için önceden Sinan Paşa ile öncü olarak Gazze'ye gelmişlerdi göç yüzünden şahtan uzak durma hüznünü gidermek için istekle Sinan Paşa'nın hizmetinde onunla beraber talih kıblelerini ziyaret etmek ve şahane alayı ağırlamak için ihram bağlayarak dışarıya çıktılar ve sultanlarına kavuştular. Hepsi attan indiler ve edep âdetine göre diz çöktüler, tazim ve hizmet ve bende olma işlerini yerine yetirdiler. Eşraf, emirler ve hâkimler şahın huzuruna gelmekle gurur boyları en yüksek yıldızları bile geçti.

(yk:119b) Onlar bu büyük nimete ulaştıkları için tüm varlıkları ile Allah'a şükr ettiler. Şahın fermanı ile ordunun yemeği, zahiresi ve otunu hazırlama ve maliye işlerine düzen verme görevi Safed, Gazze ve mübarek Kudüs'te bana verilmişti ve o bölgelerin mülk işleri Sinan Paşa'nın üzerindeydi. Benim tedbirime bağlı işler ve benim o işlerde katkım olduğu için serdarın eşliğinde huzura erme şerefi verildi. O gün arefe günü ve Müslümanların kurban bayramı olduğu için bu bende cüret edip bu beyitleri kendi söylediği gazelden ayağını öperken söyledim.

Müellif:

Ey senin ayak adımından bu gün can bostanı mamurdur

Eğer yarın diğerlerin bayramı olursa bizim bayramımız bu andır

Ey saki bana mutluluk şarabı murat kadehinden ver

Çünkü böyle ferahlatacak bu gibi bayram dünyada azdır

(yk:119a) Onun kıvırmalarında perişan kalpleri azarlama vardır

Zülfünün halkası ki ayın etrafında kıvrım kıvrımdır

Meleklerden insanoğullarının değeri neden üstün olmasın

Çünkü bu gibi melek huylu şah Âdem neslindendir

O bir Feridun'dur ki onun her sözünde mücevher vardır

O bir Süleyman'dır ki onun her elinde yüzlerce yüzük vardır.

Ondan sonra Sinan Paşa kendi himmetine ve kendi hal ve durumuna göre mücevher, şahin, güzel yüzlü köleler, develer, eyerli atlar, diğer binekler, nefis cinsler, nefis kumaşlar ve diğer şeylerden ibaret olan hediyelerini zat-ı devletlerine sundu. Büyük padişah inayet ederek onların hepsini kabul etti ve güzel bir talih ile Gazze'nin doğu tarafında olan seki ki her zaman sultanların menziliymiş nüzul etti. Büyük emirler ve çok kıymetli vezirler ve kazaskerler alempenah sarayın ve felek gibi devlet hanenin etrafında indiler. Şahın şeriata dayanan bayramın gerçek hangi gün olduğunu araştırmak için şerif fermanı çıktı.

(yk:120b) Şeriat ve dine göre kadılar gizlenen ayın güzel yüzünü bulutlar arkasından gördüler ve şüphe giderildi. Belli oldu ki Perşembe günü emniyet tarlasının orağı lacivert renginde olan gökyüzünün çimenliğinde yüzünü böyle göstermiş:

Nazım:

Ay Zühre dansçının dans ederken Lacivert halı üzerine

Bacağından düşürdüğü halhal gibidir.

Şeriat fermanı 10 Zilhicce (4 Ocak) günü bayram diye çıktı ve müjde davulları mübarek bayramı herkese duyurmak için seslendi. Umutla yaşayanlar ve buna gönül bağlayanlar bu habere sevindiler. Bayram günü devlet erkânı, yüksek dereceli emirler, meşhur alimler, dahi hekimler ve tüm askerler padişahın huzuruna geldi tahtı öpüp bayramı tebrik etme şerefi ile gururlandılar. O gün Devlethanenin yakınında bir açık alanı şahane çadırları kurmak, namaz, Kuran ve dua okumak için bir saha hazırlandı ki, (yk:120a) cennetler gibiydi. Padişahımız büyük bir tevazu ve mahviyetle dua ve namazı yerine getirdi, sena ve niyaz merasimini yaptı. İbadet seccadesi üzerinden saltanat tahtına ve mahviyet koltuğundan muhteşem tahtına,

ferman verme görevine teşrif ettiler ve bir şenlik yapılmasını emrettiler ki, aydın Venüs raks ve musikinin icat olduğu andan bu zamana kadar o gibi neşe ve şenlik görmedi.

Nazım:

Bir şenlik düzenledi ki güneş ve ay

O şenlik yere bakmadan doymadılar.[312]

Yemek yenildikten ve selâm verildikten sonra, umumi ağırlama iyi bir şekilde ifa edildi ve bayram sofrasını Türk askerler âşıkların kalbi gibi yağmaladılar. Padişah ondan sonra saadet erkânını Halilü'r-Rahman hazretlerini ziyarete karar verdi. Basiret gözüne mücevher gibi [313]"ومن يعتصم بالله فقد هدى الى طراط مستقيم" sürmesini sürüp onu aydınlattı ve dünyayı aydınlatan [314]"من يهدالله فهوالمهتد" nuru ile bu fermanın [315]"فاستبقوالخيرات لعلكم تفلحون" ışığı onun canının bahçesine yansıdı.

(yk:121b) "Tüm marifetler başından hayırdır" sözüne, göre bu yerine yetirdiği ziyaretin nurları, tavaf ve hidayet ışıkları padişahın aydın gönlünün sahasına ve yüce vücuduna nur saçtı. İbni Mütenebbi'nin rivayetine göre bu sahih hadis meşhurdur ki Peygamber efendimiz demiş, "insanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki Allahü teâlâ haccı engelleyecek (sıkıntıdan dolayı hacca gidemeyecekler) babam Hz. İbrahim'in kabrini ziyaret etsinler, her kimse Hz. İbrahim'in kabrini ziyareti etse beni ziyaret etmiş gibidir. Başka bir rivayette cümleyi tekrar etmiş, son kısmında yazmış ki hacca gitmek müsait değilse babam Hz. İbrahim'in kabrini ziyaret etsin ve orada namaz kılsın burada namaz kılmak fakirlerin haccı ve zenginlerin yüksek derecesine ulaşmaktır"[316]. Bu hadise bakarak Ebu İbrahim'in mezarını ziyaret etmek için gönlü ferah, içi ve dışı açık tutup hareket ettiler ve sahur vakti sabahın kurtulan velilerin nefesleri gibi saadet doğusundan doğduğunda ve

---

[312] Firdevsi Şahnamesinin Minûçehr hikâyesinin 26. bölümünden bir mısra.

[313] Her kim Allah'a bağlanırsa muhakkak doğru yola yollanmıştır. (Al-İmrân Sûresi 101. Âyetinin son kısmı)

[314] Allah kime hidayet ederse o doğru yolu bulmuştur. (Kahf Sûresi 17. Âyetin orta kısmı)

[315] Aslında âyetin şöyle yazılması gerekirdi; "وفعلوا الخيرات لعلكم تفلحون" tercüme; Dünya ve ahiret için iyi ve faydalı işler yapın ki kurtuluşa erersiniz. Sadece "فاستبقوالخيرات" tercüme "siz hayırda (iyilik yapmaya) birbirinizle yarışın" kısmı bakara Sûresinin 148. Âyetin orta kısmında geçiyor. (Hac Sûresi 77. Âyetin son kısmı)

[316]Müellif Hadis'i Hz. Vehab ibn mina ve Abdullah ibn Selam'a mensup etmiştir ama araştırdığımızda böyle bir Hadis ortaya çıkmamaktadır ve bu Hadisi uydurma Hadisi olduğu apaçık bellidir.

gündüz sultanı yeni sabahın öncüsünü ülkeleri ve bölgeleri dolaşmak için göndermişti, Zat-ı devletleri o makamı ziyaret etmek için kalktılar ve atlara bindiler.

(yk:121a) Bazı yeniçeri askerler ve iki düşünceli vezir Yunus Paşa ve Hüsam Paşa zat-ı devletlerini eşlik etmek için diğerlerinden özel ve başları dik oldu. Tesadüften bu hayır sonuçlu yolculuk bir zaman yüze çıktı ki yağmur damlaları yardım bulutlarından saadet erbaplarına ve ziyaretçilerin üzerin yağdı, belki de bu rahmet suyu mağfiret bulutundan iyi insanların günahını yıkamak ve yaptıkları kötülüğün desenini mahv etmek için nazil olmuştur. Büyük Padişah yağmur sürekli yağmış olsa bile "sevabın çektiğin zorluklara göredir" sözüne bakarak kendini o kutsal mezara ve o tertemiz saraya yetirdi ve birçok fakir ve yoksuları sadaka ve inamlardan faydalandırdı. Nebilerin nurlu mezarını, kutsal zevcelerin mezarlığını ziyaret ettiler. Bu makama geldiğimizde kutsal toprakta gömülen nebilerin hallerini detaylı olarak anlatmak şarttır, ama bu çok günahlı ve kusurlu yoksul bendenin bu konuda öğrendiği ve anladığı şey gizli olan düğümü derin bir kuyunun yüzündeki manalardan kalemi ile çözdü.

(yk:122b), (122a)[317] (yk:123b) Ondan sonra padişah hazretleri o kabirleri pahalı ve nefis hilatler ile süsledi ve o kutsal dergâhın tüm vakıflarını hali ve manevi olarak imza etti. Ertesi gün ziyaret ile veda etti isteklerine erip ve iyi şeyleri kazanıp ve nebilerin kutsal ruhlarından amaçları için kolaylık dileyip onlardan yardım istedi ve Gazze bölgesine hareket etti. Allah'a şükürler olsun.

3.33. ŞAHANE ALAYIN MISIR DİYARINA HAREKET ETMESİ

Fetih ve ülkeler açma iddiası canı tehlikeye atıp riskleri göz önüne almakla olur, bunları kabul edemezsen fetih yüzünü göstermez.

Nazım:

Aşk derdine ulaşan kendi saadet mektubunda

Hiç zahmet etmeden devlete ulaşmadı.

[317] İki sayfada enbiyaların mezarları hakkında Arapça bilgi verilmiştir.

Sadece arzu ve istek ve konuşma ve umut ederek (yk:123a) durumun zorluklarını araştırmadan ve her duruma hazır olmadan ki en azı canından geçmektir ve başta onun kötülüklerini saymadan ki, ruh-ı revanı fenaya yetirmek en aşağı rütbedir, talih sahibi olan kimsenin görkem eli bu mülk ve mala ulaşmadan güzel yüzlüye kavuşmaz.

Nazım:

O birinin maksudunun boynuna eli dokunur ki

Belalar okunun önünde kendini siper etsin

Bu istek, arzu ve heves ile olumlu olmaz

Gözyaşı ve ciğerden kan dökerek olur.

Bu mukaddimeyi söylemekten amaç bu ki, zat-ı devletleri son derece istekli kanatlarını ve görkemli gölgesini Arap diyarını almak için açtığında, emin oldu ki bu iş en iyi şekilde olumlu olacak ve fetih şahidi yüzünü gösterecek. O yüzden çok istekli bu yolculuğun zorluklarını göz önüne alıp kararı kesindi ve iradesi güçlüydü. Gönlü kutsal topraktaki nebileri ziyaret edip onları tavaf etmekten rahat olduktan sonra, ihlas ve kesin ilimle fakirlerin gönlünü alıp onların duasını kazandıktan sonra yüksek rütbeli himmet bineğini (yk:124b) savaş meydanında ve Kahire'yi alma toprağında koşturdu. Durmadan ve ihmal etmeden murat atının dizginini ve cesaret bineğinin ipini askerlerini gönderdiği o bölgeye doğru kaydırdı. Bu fetih izli yolculukta Veziriazam Sinan Paşa her zamanki gibi ordu öncüsü olduktan dolayı zat-ı devletlerinin hareketinden iki gün önce yola çıkmıştı.

Ülke feth eden zat-ı devletleri 16 Zilhicce 922 (10 Ocak 1517) Cuma günü hareket etti ve devlet bülbülü sena dalında bu saatte bu beyitlerin mazmununu okuyordu:

Talihi güçlü ve savaşta kazanan şah

Bu firuze renkli bostanın süsüdür

Bu yürek ve bu cüret savaşta kimde var

Ki yürekli olup cesarette sana övünemez

Mülkü koruyan ve sultanlara barınak veren

Kılıç sahibi ve taç sahibidir

Aslan kalplisin cesurları düşürürsün

Yanlışlıkla aslan dedin aslan düşürürsün

(yk:124a) Lacivert felek altında ne varsa

Senin amaç elin ona erecektir

Toprak senin ikbalinle üzüm ağacı oluyor

Zehir senin hatırlayıp şeker oluyor

Senin kılıcın başı taç üzerindedir

Sen şahlardan nasıl haraç istemeyeceksin.[318]

3.34. ÜÇÜNCÜ VEZİR HÜSAM PAŞA'NIN KATLİNİN SEBEBİ

Ülke feth eden zat-ı devletleri Gazze'den birinci menzili güzelce aştıktan sonra Ebu İbrahim köyüne yakın Han Yunus'a nüzul ettiler. Bu menzilde Hüsam Paşa'nın dertlerinden kurtulma ve ağırlıklardan hafifleme zamanı gelmişti. Takdirin imzası ile eceli geldi, arzu lambası kırıldı ve umut ipini fena toprağından beka âlemine ve kazanç sığınağından karşılık makamına götürdüler. Şahane alay Gazze'den Halil Nebi hazretlerini ziyaret etmeye gittiğinde Hüsam Paşa çok zamanlar şahın yanında olduğu ve beraber sohbet ettikleri gibi bu sefer de istilam etmek için padişaha eşlik etmekle gururlanmıştı. O her türlü kelimeler kullanarak devlete iblağlarda bulunuyorlar eksik tedbirlerini mali ve mülki işlerin düzenini en iyi şekilde şaha arz ediyordu.

(yk:125b) Öyle doğru bir adamdı ki, o doğru üslubunu kullanarak bazı saraya yakınların kaymalarını ve düzgün yürümemelerini şaha arz ediyordu ve kendindeki az maliye bilgilerini ilim ve bilgisinin başına koyup o konuda sözler söylüyordu. Bundan gafildi ki padişahın deniz gibi himmetinin yanında dağ gibiler zavallıdır ve sedef incisi aynı çölün kumu gibidir. Onun ihsan sofrasında ay ve güneş aynı iki dilim ekmek gibidir.

Şiir;

[318] Nizamî Gencevî'nin Mahzenu'l- Esrâr'ı 11. bölümünden birkaç mısra.

Alan onun cömertliğinden utanıp

Felekler altında toprak üstüne terler döktü.[319]

Bağış yaptığı zaman onun yanında çok hazineler çok az görülür, kerem terazisinin kefesinde çok ve az mal aynıdır.

Müellif:

Onun cömertliğinin yanında malın ne değeri var ki

Çünkü onun bağış bulutundan bu âlem bir damladır

Sözün kısası, bu tevehhüm dolu kelimeleri kullanmayı irade etti ve öyle oldu ki padişahın gönlü devlet erkânı olan çok kimsenden kaydı, ondan inayet ve merhamet yüzünü çevirdi.

(yk:125a) Zat-ı devletleri çok zeki olduğu ve doğruluğu gördüğü için bu gibi sözleri dinlediğinde, onun içinin kötü olduğunu anladı ve vezaret mesnedinde oturmasını bidat ve zulme sebep olacağını, hayır adetlerin fenaya gideceğini ve büyüklük izlerinin mahv olacağını anladı.

Müellif:

Hüsam Şahın mülkünün afetiydi

Hüsam saman altındaki suydu

Kötü sözlü amansız adamdı o

Cihan evini viran edendi o

Vezirlik mansıbındaydı o

Yüksek ve mamur yerdeydi o

Önceden olmayan eksikliği getirdi

Önceden olmayan geriliğe gitti

Onun kötü sözü ve yaptıkları belli

Bu yüzden o hattan azil oldu.

Zat-ı devletleri hazretleri "mülke delik açanın başı kesilsin iyi" sözüne göre onun diken vücudunu divan çimenliğinden kaldırmaya karar verdi ve "İmanın

[319] Nizamî Gencevî'nin Husrev – Şirin'i 8. bölümünden bir mısra.

yetmiş yedi şubesi vardır, en güçlüsü kelime-i şahadet ve en düşüğü ise zarar verici şeyleri yoldan uzaklaştırmaktır". Buna göre, onun şer vücudunu Müslümanlardan uzak etti. Onun uzun arzu ve istek ipini âyet-i kerimenin ışığına göre [320]" فقطع دابر القوم الذين ظلموا والحمدلله رب العالمين" (yk:126b) kesti ve yok etti.

Nazım:

Ey gönül cihan kadehinden aman şarabını isteme

Cihan bahçesinden gönül mutluluğu meltemini isteme

Eğer kâhya sana şarap verse sarhoşluktan korkma

Bu bahçeden neşe baharını hazan olmadan isteme

Bu adamın günahları o kadar çoktu ki, onun günahlarının bedeli sadece kılıç ve kan ile yıkanır. Takdir âleminden onun boğarak öldürülmesi belli oldu.

Nazım:

Birinin kapısını çalmak için parmağını zorlama

Ta senin kapına biri yumruğunu zorlamasın.[321]

Onu bu menzilde diğerler ibret alsın diye defn ettiler.

Nazım:

Bir zalim öyle başkaldırır

Adiller onu mezara sokarlar

Sakın adalet duruk deme

Gök ve yer çalışmaktadır

Dedi herkim böyle başkaldırsa

Zamane onun başını yere atar

Kötü ad kötülükten kaynaklanır

Kötü sonuç kötülükten çıkar.[322]

---

[320] Sonunda zulmeden kavmin kökü kesildi. Âlemlerin Rabbine hamd ve şükürler olsun. (En'âm Sûresi 45. Âyeti)
[321] Nâsır Hüsrev'in 48. kasidesinden bir mısra.
[322] Nizamî Gencevî'nin Heft Peyker bölümü 36. kasidesinden dört mısra.

Allah'ım bizi kendi şerlerimizden ve kötü işlerimizden koru, bizim ve müminlerin sonunu iyi et, hayır, ihsan, afiyet ve güvenle beraber et.

Allah'a hamd olsun, itimat ve tevekkülümüz onadır.

(yk:126a) Ertesi gün toprak tandırı ve felekler güneşi alevlendiğinde ve güneşin yansımasından dolayı su içindeki nilüferin yüreği yandığında, zat-ı devletleri iyi talih ile belirtilen zamanda Han yunus civarından göçtü. Zake'den Ariş'e ve oradan Ümmülhasan'a nüzul etti. Hava çok sıcaktı ve susuzluk hayret çölü içindekilerin susuzluğundan da fazla, suyun az olması soluk gençlerin onurundan ve kederli durgun âşıklardan ve kalpleri ölen halkın ahlakından defalarca azdı. Durum böyle olsa da bu yolculuk başladı ve Katiye çölünü aşmaya ve kan içici Tatar deryasının aşamaları gibi Beyir[323] Abd ve Devadar'ı geçmeye başladı.

Nazım:

Hava aynı canan aşkı gibi pazarı sıcak

Ateşten su binlerce defa daha yakıcı

Güneşin ışımasından ateş su oldu

Gümüş eridi aynı cıva gibi oldu

Coşkun denizin içindeki sedef

Göğsündeki inci nar tanesi gibi oldu.

Ama Allah'ın inayeti ve onun lütufları eşlik etti, bu saadetli günlerde geçmişteki adetlere aykırı selamet ve soğuk meltemi merhamet kaynağından esti ve kerem dolu damlalar bağış kesesinden gelmeye başladı.

(yk:127b) Muzaffer askerler hiç susuzluk zorunluluğu yaşamadan ve yorulmadan o menzilleri en iyi şekilde ve kolayca aştılar.

Nazım:

Yolun iniş yokuşlarını sıcak yürüyenlerden sorma

Çünkü havada uçan kuş için çöl ve dağ aynıdır.

Ümmülhasan'dan göçtüler ve Yemen'de olan Beir Abd'de konakladığı için orası Nil suyunun kıskanacağı yer ve cennet çeşmesi ona haset etti. Oradan taşındı

[323] Abd ismine bulunan bir kuyu dur.

ve Beir, Devadar menzilinin üstünden geçerek üçüncü menzil yani Salahiye'ye ulaştı. Bu menzilde belli oldu ki muzaffer askerlerin gelmesinden önce bir günde iki bin atlı, düşman Çerkezlerden haber almak için Salahiye'ye gelmişler. Padişahın alayının yaklaştığından haberdar olunca durmadan ve yetkisiz kaçmaya başladılar ve Belis halkının bazı eşrafını ve Hanegi kasabasındakileri göçürdüler ve Kahire'ye naklettiler. O bölgelerin Arapları özellikle Beni Ata ve Atiye ve Beni Sualem ve İbni Bakar ve İbni Halit evlatlarını (yk:127a) para ve pahalı hilatler ve şahane hediyeler ve samur ve diğer hayvanların pahalı derisi vererek doğru yoldan çıkardılar ve muzaffer ordunun arkasından saldırmak için o bölgede koydular. Onlara belli olmuştu ki cesur askerlerin saldırı zamanı ve aslandan intikam alan ordunun onlarla karşılaştığında zamane ve devir sayfası çok dalgalı ve fitne dolu olacak ve halkın düzeni düşmanların fitne üretecekleri için aradan kalkacak, o yüzden bu eyyamda şeytan huylu Arap kabileleri fitne ve bozukluk yaparak cesaret dolu erbapların mal ve namuslarına dokunmaya başladılar ve muzaffer ordunun peşinden aynı köpek gibi düşmüşlerdi ve köpek yabancı birine gördüğünde ses ettiği gibi çok gürültü çıkarıyorlardı. Ama Allah'ın inayet ve merhameti, onun koruması ve muhafazası her zamanki bu mübarek devleti koruduğu gibi oldu ki, onlardan hiç kötülük orduya yetmedi, belki bazı düşmanların ruhu ateş saçan kılıç ile cehenneme gitti.

(yk:128b) Salahiye'nin havası iki gün kayserin görkemli konaklamasından dolayı sevgi dolu oldu ve keder tozu sakinleşti. Özellikle muzaffer askerler susuz ve otsuz çölün iltihabından ve serap görmekten iyileştiler ve Nil nehrin duru suyundan ki, çok dolu olup isyan edip sel aldığı zaman bu menzile gelmişti, faydalandılar. Bu menzilde belli oldu ki kötü düşmanlar kahır edilen talihleri ve şanssız yıldızı görüşleri ile Kahire'den savaş için dışarıya çıkmışlar ve def etme araçları Elhac nehrinden Mısır tarafına uzanan felek tahtlı askerlerin önünde toprakta diktiler, askerlerin tüfek ve oklarını önlemek için deve ve binekleri bela önünde koydular. Bu işler ile onların helak olmasına imza atan kazanın önüne geçip onu değiştirmek istediler.

(yk:128a)Ama onun bembeyaz eli zuhur ettiği zaman ve Musa asasını çıkardığı gün onlar ne yaparsa yapsın hepsi batıl olur.

Nazım:

Güneş kendi cismini dünyaya attığında

Yıldızlar gözden kayıb olur

Yıldızın pırlantası o zaman kadardır

Ki güneş gözlerden gizli olsun[324]

Dünyalar sahibi Allah'a hamd olsun

3.35. ŞAHANE ALAYIN ALLAH'IN YARDIMIYLA RİDANİYE TARAFINA HAREKET ETMESİ

İki gün geçtikten sonra ayıpsız kayıp âlemden Müellif; "Arap şahının tahtı ve ikbali senin ayak ve kafana heveslidir" sesi geldi ve düşmanları durumunu bildirdiler. Çok hızlı hareket ettiler.

Müellif:

Hidayet onun zafer için koşucusu

Saadet onun havadar ve ikbalinin yarı

Felek fermanının bendesi ve melek hamd eden

Kader iş bitiren ve kaza başarılı

Ordunun başarısı ve silahların yardımı ile

Yücelikten şapkası ve haşmetten kemeri oldu

(yk:129b) Yaklaşık iki menzil mesafe aşarak Hatare denilen yerde çadırları kurdular. Gaziler iki üç günlük yemek ve saman aldılar. Oradan Belis'ten geçerek Hanegi'de nüzul ettiler. Bu mübarek menzilde muzaffer ordunun safları ve askerlerin safı zat-ı devletleri tarafından kalp, cenah, sağ ve sol kol sırsıyla düzenleme fermanı çıktı ve öyle yapıldı. Ebedi devlete yönlenerek ve sonsuz saadeti takip ederek saltanatın adetlerine göre ataları gibi bizzat kendisi düzen verme işiyle meşgul oldu. Sağ kolu Veziriazam Sinan Paşa ve Anadolu Beylerbeyi Mustafa

[324] Firdevsî Şahnamesi; Cehennem hikâyesi bölümünden iki mısra.

Paşa'ya verdi. Bu paşa çok cesur biri ve savaş meydanının becerikli bir binicisidir. Onun ikbal ağacı zat-ı devletlerinin feyz dolu çeşmesinin kaynağından, onun sevgi ve şefkat bağında beslenmişti.

(yk:129a) Onun bu devlet için can vermesi sadakat ve dostluğunun güzel kokusu bu mübarek hilafet kokusu ile doldurmuştu. Emirler ve kullar tabakasından olan saygı değer babası Emir cenapları diğerlerine göre özeldi. Onun iyi bende olması, ihlası ve tevazuu güneşin diğer gökteki cisimlere göre üstünlüğü gibidir.

Müellif:

Toprak gibi kararlı felek gibi iktidarlı ve düşman yıkan

Zafer gösteren ülke feth eden zamane ona evcil

Cesurların en cesuru ve alayların başı

Kılıcının gölgesinde hükm etmeye kalkan

Kılıcın kıvrım zülfünü ve okun nokta benini

Düşmanları avlamak için tuzak kurdu

Gazap ettiği zaman okunun kan döken mızrağı

Düşmanlara katıl müjdesini verip mesaj yolluyor

Onun adaletinin güzelliğinden aç kurt sevgi dolu

Kendi şefkat evinde kuzuya yer ve güven vermiş

Devlet ve ikbalin feleği Mustafa Paşa

Onun şerif zatı eyyamın özüdür

Sabah ve akşam sürekli gelip gidene kadar

Onun devletinin sabahı hiç gece olmasın.

(yk:130b) Onun intikam alma hususundaki cesaretini nitelemek kalem acizdir. Sağ kolda yerleştirilen diğer emirler Zükkadir Ali Bey, cesaret alanında eşsizdir. Onu kıskanan Ramazanoğlu diyor ki muharebe meydanında padişahın saltanatını devam ettirmek için tatlı canını düşmanların kılıç dirhemi ile değiştirdi. Bu kolda diğer büyük emirler de yeraldılar. Padişah sağ kola düzen verip rahatladıktan sonra, himmet atını sol kola düzenleme sahasına koşturdu.

Müellif:

Aynen yıldızlar ordu çekmiş gibidir

Balıktan aya kadar saf kurmuştular

Veya Umman deryası dalgalandı

Sahiller Adn incisinin madeni oldu

Kılıç suyunun yansımasından o Hamun dağı

Aynı Ceyhun'un dolu zamanı gibi doldu

Toprak üzerinde atın toynağı ve nalın nakşından

Yer aynı gökyüzü gibi süslendi

(yk:130a) Askerlerin kalbinden bir gürültü çıktı

Düşmanlardan ruh çıktı ve rahatlıkları bitti

Bahar bulutundan kan yağdı

Düşmanlık günü ve matem günü

Şah sağ kolun düzenini bitirdi buldu

Sol kolu düzen vermek için koştu

Kendi bilgili kalbini ondan rahatlattı

Düzen vermek için bu tedbirleri yaptı

Hamt olsun Allah'a ki bu devletin eserleri

Fetih görkemi ve zafere dayanması,

Ne kimsenin çabası ve ne başka işle olmuştur

Belki Allah'ın lütfu ve onun yardımındandır.

Sol kolun bostanını Rumeli askerleri dalı Vezir Yunus Paşa'nın Rumeli beylerbeyi Sinan Paşa'nın ve diğerleriyle suladı. Ön tarafta yeniçerileri yerleştirdi. Onlar her an düşmanları öldürüyorlardı.

(yk:131b) Sürme çekilen ve aydın nurlu gündüzün dumanının kulunu düşmanların gözüne sürüp karanlık gecesi gibi simsiyah ediyorlar.

Müellif:

Senin kederinden düşmanlar gündüzlerini gece gibi kararttılar

Gündüze bak senin hicrinde nasıl geceye yetiyor

Yeniçerilerin ve öncülerin arkasından merkezde uzun boylu sedir ağacı gibi dimdik yaya başı ve savaş zamanı her biri aynı yüz kişinin yerine savaşan uzun boyluları yeniçeri ağası Ayas'ın serdarlığı ile süsledi ve sağlamlaştırdı. Ayas yeniçeri, Ayaz isminin özelliğine göre, iki cihan hayırlarına düzen vermek ve zat-ı devletlerinin arzularının peşinden gidip ele geçirmeyi kendi istek ve arzularına tercih etmiştir. Bir işte iyi sonuçlar almak için çok çaba gösteren saadet ve afiyet dolu sonuçlara uluşan biridir.

(yk:131a) Savaş ve muharebe vakti mertçe mücadele eder ve yiğitçe çaba gösterir. Bunun elinin altında on bin yeniçeri vardı ve ona itaat ediyordu. Zat-ı devletleri bu ağayı büyük şefkatler ve meziyetlere onurlandırıyordu. [325]"واضمم يدک الی جناحک تخرج بیضاء من غیر سوء اية اخرى" ve bu âyeti kerimenin ışığında yükselti.

Nazım:

Bizim deli gönlümüze ateş attın sen

Senin hevesinde her zaman rakkas olsak bile

Senin havadarın olmaktan aynı mum gibi istekle

Kendi vücudumu ihlas ile feda ettim

Sıradan halk özel bir incinin değerini bilmezler

Ey benim canım özel inciyi özellerden başka kimseye verme

Yeniçerilerin hatır ve gönlü bu mübarek fethin gerçekleşmesi için geçen fetihlerde olduğu gibi [326]"خذها ولاتخف سنعيدها سيرتها الاولى" ayeti ile takviye etti. Hayır, dua, güzel konuşmalar, doğru senalar ve sonsuz merhamet ile onları yolladı.

(yk:132b) Bayrak dibinin bağ bahçesinin ve fetih sancağı İrem'in[327] kokusunun bu yüksek rütbeli devletin derin suyunun sahilinde her yeri sarması, eşraf, sipahi, silahtar, ulufeciler ve diğer devlet erkânı dereceleri farklı olan ağaların o bostanda duruşları cenneti kıskandırdı.

[325] Elini koyuna sok, bir hastalık yüzünden olmaksızın, bir başka mucize olarak bembeyaz çıkacaktır. (Tâhâ Sûresi 22. Âyeti)

[326] Al ve korkma, çünkü onu eski haline getireceğiz. (Tâhâ Sûresi 21. Âyeti)

[327] İrem: efsaneye göre Şam'da veya Yemen'de hükümdar Şeddâd tarafından cennete benzetilerek yaptırılan bahçe. (Prof. Dr. Mehmet KANAR Farsça Türkçe Sözlük. S.131)

Nazım:

Dünya bu sahipkıran ile hayattadır

Bunda şüphe yoktur ki o cihanın canıdır

Kimse anadan böyle devletle doğmamıştır

Bu devletle Habeş'ten Çine kader açar

Bazen pençesi aynı cesur aslanlar gibidir

Böyle aslan düşüren nasıl bir aslan olur

Onun elmasından alevlenen ateşten,

Düşman demir olsa bile yanar

Aynı dev gibi onun demirinden düşman kaçar

Çünkü her kese dokunursa kalkmaz.[328]

Güzel olaylardan ki, zati devletleri Mercidabık'ı feth ettikten ve Gavri'yi yenip öldürdükten sonra Şam'a hareket ederken askerlerin çoğunu Rum ve Diyarbekir'e geri dönme izni vermişti ve çok ağır olmasınlar diye ağır yükleri, top arabaları ve tüfekleri Halep kalesinde koymuştu. Çünkü padişahın himmetinin yanında Allah'a sonsuz tevekkülü verdi

(yk:132a) Muharebe ve savaş zamanında askerlerin çoğundan gelecek sonucun olumlu olduğunu düşünüyordu. Çünkü sipahi çoğulunca sayı çok oluyor, adam ve binekler çok olduğu takdirde hep onları düşünmeden başka birçok fayda çok. Savaş konusunda dahi olanlar ve mücadeleleri derc edenler arasında bellidir ki, kıtal sahiplerinin yanında savaş yüz bin kılıçlı atlıdan ibaret olan iki saf ordudan oluşursa, her kolda iki bin cesur savaşçıdan başka kılıç ile öldürülmüyor. Allah sonsuz ilgisi ve şefkati ile yardım ettiği için [329]"كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله" mazmununu inanan ve bilen insanlara belli oluyor. Eğer istek ve çabanın mukaddimesi içten olursa kesin iyi sonuç alınır.

Nazım:

Kendi duruşumdan bu nokta hoşuma gitti ki zamanede

---

[328] Nizamî Gencevî, Hüsrev ve Şirini. kasidesinin 8. bölümünden mısra.

[329] Allah'ın yardımı ile bazen az sayı ordu çoğa galip olur. (Bakara Sûresi 249. Âyeti)

Senin köyünde seni istemeden hiç durmadım.[330]

Sözün kısası, Padişahın kafasındaki ve gönündeki geçen düşünce bu idi ki yenilen Çerkez askerleri on bin atlıdan fazla değildir.

(yk:133b) Çünkü Mercidabık savaşında Çerkezlerin büyük emirleri ve liderleri bazıları su verilmiş kılıç ile ve bazıları ateş püskürten tüfek ile öldüler ve helak oldular. Bu menzilde doğru ve yanlış haberlere göre, belli oldu ki muhaliflerin sayısı yirmi bin gençten fazladır. Hepsi buna karar verdiler ki, baş ve canlarını mülk ve malı korumak için mertçe savaşsınlar ve muharebe günü Mısır devletinin son gecesi ve saadet gününün sabahı yapsınlar, ellerinde ve kollarında ne varsa ortaya koyup harcasınlar.

Nazım:

Zamane cefasına neden boyun eğmeliyiz

Himmetimizi neden birden bire kısıtlayalım

Ya muradımıza ererek felek üzerine ayak basalım

Ya mert gibi himmet yolunda başımız gitsin.

Düşmanların aldatması ile kötü Arap kabileleri onlarla bir oldular ve bunlar sekiz binden fazlaydı. Zat-ı devletleri devletin ikbalinin parlak doğuşundan, nekbet dolu düşmanların ışığının sönmesinden ve zafer dayalı bayrakların yükselmesinden (yk:133a) ve fetih ve fırsat nesiminin kokuyu almasıyla ona aydın oldu ki yakında bahtsızlık fırtınası ve sonbahar kasırgası [331]"فاصبح هشيما تذروه الرياح و كان الله على كل شىء مقتدرا" ayetini düşmanların devlet bağına estirecek ve ilahi müjdenin geçmişi bu devletin arzularının sayfalarına mübarek ve talihli yazılar yazıyor. [332]"ولقد كتبنا فى الزبور من بعدالذكر ان الارض يرثها عبادى الصالحون" bunlara dayanarak [333]"واتممت عليكم نعمتى" mazmununa göre hatırı güvenceli oldu, kafasını askerlerinin az olduğuna takmadı ve gönlünü ferah tuttu. Ertesi gün sabah olduğunda güneş eli nur makası ile Mısır gecesinin Züleyha zülfünü kestiğinde ve Musevi nefeslerin sabah sihri ile

---

[330] Hafız'ın 314. gazelinden bir mısra.

[331] Bitki rüzgârın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şeyi yapabilecek güçtedir. (Kehf Sûresi 45. Âyetin son kısmı)

[332] Andolsun ki biz, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yazdık; Şüphe yok ki yeryüzünü, temiz ve iyi kullarıma miras kalır. (Enbiyâ Sûresi 105. Âyeti)

[333] Sana nimetlerimi tamamladım. (Mâide Sûresi 3. Âyeti)

kara yüzlü Firavun gecesini zamane sayfasından sildiğinde, kendisine Satürn köle olan büyük Padişah büyük bir görkemle atına bindi. Öyle bir at ki,

Nazım:

Tebarekâllah o su yürüyüşlü ateş davranışlı

Senin üzenginle toprak ve dizgininle hava var

Mülk tehlikeli yollarını aşıp giderken

Havası baş, deryası serap ve dağı düzdür

(yk:134b) Yokuştan aşağıya indiğinde su gibi akar

Yukarıya kalktığında rüzgâr gibi dolaşır

Meğer onun gölgesinde oturtsun takdir

Yoksa ne zaman zeki suvar onun tozuna bile yetmez

Zümrüt gibi toynağı savaş zamanı cezp kuvveti ile

Gözü ile yılanın mühresini arkasından çıkarır.[334]

Savaş ve mücadele amacı için önceden belirlemiş oldukları düzenle sağ ve sol kol, öncü, arka ve cenah ve tepelere yerlerinde yerleştiler ve Padişahın su gibi tatlı vasiyetleriyle cüretlendiler. Sultan hediyeler vererek korku ve umutsuzluk tozunu askerlerin gönül bostanından sildi, savaş ve mübarezeye tahrik ve teşvik etti.

Müellif:

Bu minnet sahibinin adalet ve lütfundan

Her an kayıptan bize yardımlar geliyor

Hoş olmak ikbalin sonucu ile gelir

Böyle şahlık tahtı bize layık değildir

Ve feleklerin padişahı meridyen üzengisine ayakbastı ve atına bindi ve çok fazla olan karanlığı kaldırmak için kılıçlarını üstünlük kılıfından çektiğinde iki tarafın karakolları Elhac gölünde bir biri ile çatıştılar. Savaştan zaman geçtikten sonra, karakollar bazı serdarların kesilen başlarını (yk:134a) Padişahın huzuruna getirdiler. Zat-ı devletleri bu gün şahane savaşı durdurttu ve yarının savaşı için

[334] Evhadüddin Enveri 1. kasidesinden birkaç mısra.

tedbirler almaya başladı. Yolu yitiren düşmanlar ana cadde semtinde çok saçma bir düşünce ve anlamsız kibir ile top ve tüfeği def etmek için orada çok sayıda istekli adam koydular. Bilen adamlar onları aldatmak için düşmanın güney tarafında olan öteki yolu ve ayrıca kuzey tarafındaki yolu tayin ettiler.

Nazım:

Bir yol iyi sonuca gider

Bir yol afiyet sokağına, simdi seç

Ama aslına bakarsak o yolların her birisinde bazı faydalar ve bazı kötülükler vardı. Sahipkıran zat-ı devletleri ki onun gönlüne işaretler ile doğru ve kötü yansıyordu, devlet güneşi her zaman güneyden doğup parladığı ve dünyayı aydınlatın güneş zulmet âlemini nur fethi ile aydınlattığı için (yk:135b) güney tarafı tercih ettiler ve askerlerin gönlünü müjdeler vererek aldılar ve onlara çok şefkat ve sevgi ve merhamet ile baktılar ve bu mazmun ile onlara gönüllük verdiler: “ قل سيروا فى الارض فانظروا كيف كان عاقبة المجرمين- ولاتحزن عليهم ولاتک فى ضيق مما يمكرون”[335]. Askerler “işittik ve itaat ediyoruz” deyip bunu severek kabul ettiler ve ferman dairesinde biz pusula noktası gibiyiz, sen ne dersen o lütuftur ve ferman senin hükmündür dediler. Elhac gölünde konaklayan zat-ı devletleri [336]“ومالنصر الامن عندالله” sözü ile onları Allah’a ısmarlayıp büyük fermanını “askerler harekete geçsinler” diye çıkardı.

Nazım:

Bayrağı yükseltti, yüzü kızgın

Gölgeliği gökyüzüne kadar açtı

Çadırların kurulması ve sipahın görkeminden

Yerde güneş ve ay göründü

Ordusu aydan balığa kadar yer aldı

Zemin ve zamanı sipahi aldı.[337]

---

[335] De ki: “yeryüzünde dolaşın da günahkârların sonu nice oldu, görün!”. Sen de onların yüzenden üzülme, tuzak kurmalarından dolayı da canını sıkma. (Neml Sûresi 69-70. Âyetleri)

[336] Yardım ancak Allah’tandır. Enfâl Sûresi 10. Âyetin son kısımları)

[337] Nizamî Gencevî’nin Şerefnamesi 37. kasidesinden birkaç mısra.

(yk:135a) Zat-ı devletlerinin bu güzel yere gelmesi ve birden bire bu iyi ve inci yere ulaşması onun gönlüne bu fikri getirdi ki, eğer Hak isteği ve onun onayı ile Allah askerlere yardım edip düşmanlar muzaffer askerlerin eli ile yenilerseler, bunun hakkını ödemek için sonsuz hizmet ve sayısız lütuflar ile Haremeyn hakkında ve oranın düzeni ile ilgili ne lazımsa yapacak, belki de itaat kemerini bele bağlayıp eğer bir yüksek engel öne çıkamazsa inşallah hayırlı Hicaz vadisine ve hak çölüne ayak koyup yolları aşıp hac ziyaretini yapacak ve mübarek çehresini Muhammed peygamberimiz efendimizin dergâhına sürecek dedi. Bu gece uyanık ve zeki zati devletleri muzaffer askerlerin sabaha kadar uymalarını istedi. Onlar da şahın emri ile bineklere (yk:136b) bindiler. Felek hareketli orduyu etraftan kuşattılar ve düşmanların gece saldırısından korudular.

Nazım:

Tarikat mezhebinde ham olmak küfürden nişandır

Kesin devlet yolu çabuk ve hızlı olmaktan geçer.[338]

3.36. ÜLKE FETH EDEN ZAT-I DEVLETLERİNİN SAVAŞ İÇİN YOLA ÇIKMASI

Allah teâlâ diyor ki ان الله لايغير مابقوم حتى يغيروا مابانفسهم واذا اراداالله بقم سوء فلا مرد له ومالهم من دونه من وال"[339] Kapkar huylu Çerkezler, parlak nebevi şeriatın yıldızlarını ve Mustafa peygamberin din güneşini söndürmeye kalktılar. Onların zulüm ve isyanları her yeri sarıp Arap ülkelerini bela oklarının hedefi etti. İlahi gayret ve sonsuz azim ile âyet [340]"امن يجيب المضطر اذا دعاه ويكشف السوء ويجعلكم خلفاء الارض" mazmununa göre bu fırka ve düşmanların mahv olmasını (yk:136a) büyük padişah hazretlerinin kılıcı sağladı.

Nazım:

---

[338] Hafız'ın 434. gazelinden bir mısra.

[339] Şüphe yok ki bir topluluk, ahlakını değiştirmedikçe Allah o topluluğu değiştirmez. Eğer Allahu teâlâ bir topluluğa sıkıntı yaratmak isterse kimse engel olmaz. Onları ile Allah'ın arasında girecek bir dostu yoktur. (Ra'd Sûresi 11. Âyetinin son kısmı)

[340] Çaresiz kaldığında duanı kabul eden, sıkıntıları gideren ve sizi yeryüzünün halifesi yapan kim?". (Neml Sûresi 62. Âyetinin ilk kısmı)

Bir kavimde biri bilmeden bir iş yaparsa

Ne büyüğün değeri kalır ne küçüğün

O yüzden 1 Muharrem 924 (13 Ocak 1518) Perşembe günü zat-ı devletleri atına bindiler, askerlerin safını ve ordu düzenini önceki yasalara göre kurdular. Ordunun merkezini kendi vücudu ile güçlendirdi harekete geçirdi. Sağ ve sol kol, merkez ve cenah ve ön ve son kolları iş başaran büyük emirlerin üzerine bıraktı. Tüm devlet erkânı, bütün ordu sınıfları kin kılıcını intikam kemerinden ve kılıflardan çıkardılar ve düşmana doğru tuttular. Ümmetlerin üst sınıftakileri ve büyük seyyidler, kadılar, büyük âlimler, hekimler, tabipler ve zahitler gibi halkın ileri gelenlerini hazır olduğu bir mecliste (yk:137b) herkes kendi gönlünün sefasına göre iç ve dışını bir ederek temiz kalple niyaz ve kulluk yüzünü görkem ve kudret sahibi olan padişahın sarayına getirip, onun zafere ve fethe ulaşmasını istediler. Sahipkıran hazretleri ellerini açtı ve yalvarıp Allah'a dualar etti. Padişahların padişahının dergâhına sığınarak bir dilenci gibi başarı istedi ve bu sonsuz çölde toplanan garibanlara umutlar verdi.

Nazım:

Allah'ım sen benim niyetim biliyorsun

Niyetim hayır olduğu için hayır verirsin

Senin yolundaki her ne varsa ondan müstağnîsin

Herkesin niyazı senin dergâhınadır

Benim meleğimi halkın devi yapma

İpucunu kendi yolundan eksik etme

Geceler senin ışığın pervanesiyim

Öyle bil ki senin bağındaki kuşum

Benim gözüme kendinden bir ışık saç

Böyle diğerlerin nazarından kurtulurum.[341]

Ve eğer Allah korusun bu işi yapmaktan asıl amaç ve (yk:137a) hatırımı perişan etmek, bu zavallıyı cezalandırmak ve acı vermekse, burada toplanan

[341] Nizamî Gencevî'nin Hiradnamesi 2. bölümü münacatından birkaç mısra.

günahsız adamları bu çaresiz kulun günahına ortak etme. Zira onların savaşmalarına ben sebep oldum. Onları koru. Bu duanın okları hedefini buldu ve kabul oldu; çünkü melekler o zaman Allah'ı zikir ediyorlardı ve bizim dualarımıza "âmin" dediler. [342]"فاستجاب لهم ربهم" böylece gaipten ilham geldi ve bu hitabı [343]" ولا تهنوا ولاتحزنوا وانتم الاعلون"can kulağı ile duydu. Zat-ı devletleri intikam atının dizginini gevşetti ve savaş ateşini alevlendirmek için bayrakları yükseltti.

(yk:138b) Rüzgâr onun zülfünün kokusundan ve bayrağının telinin rayihasından zamanı Amber koku ile doldurdu ve her yere güzel koku sarıldı.

Nazım:

Mülk yâdına eğer hayat suyu içerse,

Eğer düşmanın kanından kadehini doldursalar,

Felek onun kokusu ile birini güzel kokulandırır

Ki savaş meydanın toprağı onun amber ve miski olsun

Mülk gelini çok değerlidir ve ona/ şahın kılıcından başka süs yakışmaz.

Top ve tüfeğin parlak ışığı aynı özel kurucuların kılıcının ışıltısı gibi savaş meydanını sıcak ve aydın etmişti. Ferah ve neşe rüzgârı bayrağı zafer ve fetih göğüne asmıştı, meydana uğradılar.

Nazım:

Onun atının izi fethe liderdir

Yol kardeşi zafer ordusudur

Düşmanlar tarafından bildiğiniz gibi Sultani caddesinde hile yaparak orada bir düzen kurmuşlardı. Ridaniyye meydanının güney tarafında olan Fahhate vadisinde meşhur olan Cebel-i Ahmer (Kızıl Dağ) tarafına kaydılar. Padişah, eski köleleri, ki sevgi ve ihlas acısından aynı evlatları gibiydi, bu ayet ile [344]" لا تدخلوا من باب واحد وادخلوا من ابواب متفرقة وما اغنى عنكم من الله من شىء ان الحكم الاالله عليه توكلت وعليه فليتوكل المتوكلون" öğüt verdi.

---

[342] Rableri onların dualarına icabet etti. (Âl-i İmrân Sûresi 195. Âyetin başlık kısmı)
[343] Gevşeklik göstermeyin, üzülmeyin sizler üstünsünüz. (Âl-i İmrân Sûresi 139 âyeti)
[344] Bir kapıdan girmeyin belki farklı kapılardan girin ve ben Allah tarafından gelecek hiçbir şeyi sizden def edemem, hüküm ve ferman sadece Allah içindir, ben ona tevekkül ediyorum ve tüm mütevekkiller ona tevekkül etmelidir. (Yusuf Sûresi 67. Âyeti)

(yk:138a) Biz faniyiz mesafe yakınlığı üçkâğıtçı muhaliflere ve hile düşünen düşmanlara dokunduğu için Mısırlılar kesin bildiler ki hile ve düzenbazlık, efsun ve sihir ile bu iş olmayacak ve kılıç dilinden başka şeyle konuşma mecali yok. Çaresiz savaş işlerine düzen vermeye başladılar ve harp yaslarına uymakla meşgul oldular. Melik Tuman bay padişahlık, mülk mal sevdası yüzünden olumsuz düşüncelere kapanıp iç ve hayal sayfasına bu sevdasını yazdı; muhalefet bayrağı ve mücadele, öldürmeye ısrarcı olma bayrağını astı. Büyük emirleri, görevliler ve kabile liderleri ile suvar oldular; sağ, sol, merkez, cenah, önü ve sonu savaşçılar ile süsledi, atının dizgine, okuna canı ve eli ile dokunarak muharebe için hareket etti. Eşraf, emirler ve Çerkez kölelerine öğütler verip onları savaşa hazırladı ve dedi, "bugün devletin son, saadetimizin ilk günüdür. O yüzden cesaret yüzünüzü savaş meydanının tozundan (yk:139b) ve fethi kılıçlarının ışığının yansımasından ve düşmanların kanından rengârenk edelim ve can ve başımızı yarının mutluluğu için bu gün hiçe sayalım ve mertçe savaşalım".

Gel ta bütün vücudumuzu ölüme verelim

Sakın fırsatı düşmana vermeyelim.

Sağ kolunu zat-ı devletlerinin sol kolu ile karşılaştırdı. Sol kolda Yunus Paşa vardı. Onlarınki de kabilelerin başları ve görevli sahipleri Sudun emir-i kebîr, Valan Devadar kebîr, Kansur Kurt, Mısır kalesinin naibi Kansu, Ebrek vezir, Tenibi Bey hazinedar, Tuğut Bey perdecilerin başı, Ruzmek Naşif ve Hayr bey Mimar gibi korudular. Onun solu Süleyman'ın veziri Asaf rütbeli Sinan Paşa'nın karşısında Canberdi Gazali Şam naibi, Geribtay ikinci Devadar, Erkumas silahdar emiri, Enes Bey büyük ahır emiri, Mamay muhtesip ve Devlet Bey Gazze naibi gibiler serdarları ile düzen verdi.

Kendisi bayrak altında Şadi Bey şerbethane başı, Dumay ikinci ahır emiri, Can Polat Muattır, Özbek Mukahhil ve Yahşi Bey meclis emiri gibi birçok cesurlar ve onlular ve hasekiler ile durdu.

(yk:139a) Nazım:

İki tarafta saf kıranlar saf kurdular

Tüm yeryüzüne ordu sevk ettiler

İki orduda binlerce baştan ayağa

Aynı balık gibi zırh içinde boğulmuşlar

Mızraklardan dünyanı çiğden doldular

Toprağı yiğitlerin kanından lale gibi yaptılar

Kahramanların kanı aynı buluttan yağmur gibi döküldü

Suvarların elinde kılıç kesildi

Kan seli fersah fersahlara aktı

Kan içinde büyüklerin başı da aktı.[345]

İki saf bir biri ile karşılaştığında ve iki tarafın askerleri öldürme amacıyla birbirine girdiklerinde, muhalifler bu taraftakilerin istikametini gördüklerinde bu savaşta yenileceklerini öğrendiler, ise de çaresiz mertçe savaşmaya devam ettiler. pervaneler gibi can ve başlarından geçtiler ve kendilerini her köşeden askerlerin mumuna attılar. Belanın rüzgâr gibi saldırısına rağmen bir birinin üzerine geliyorlardı. İlk darbede büyük cesaret gösterdiler ve yiğitçe savaştılar.

(yk:140b) Bu taraftaki zafer kanıtlı askerler aynı demir dağı gibi kendi duruşlarından kaymadılar ve strese düşmediler. Çok sakin ve güçlü, adım adım cüretlerini yüze çıkarıp onların saldırısını def ediyorlar ve diyorlar:

Nazım:

Aslan bir sürü zebradan korkmaz

Yıldız güneş gibi çok parlayamaz

Eğer havada şahin kanadını açarsa

Onun pençesinden keklik korkar.[346]

Cesur okçular kılıç ve ok ile düşmanların atlarını baştan aşağıya indiriyorlardı. Savaşçıların kanından zümrüt kılıç ile bayrağın yansımasından savaş meydanın toprağı rengârenk ve kıpkırmızı olmuştu.

İki tarafın yiğitleri yay burcundan ok elçisinin dili ile çaresiz ecelin vasiyetini birbirine gönderiyordu. Hızlı savaşçılar çatışma esnasında katl ve ölüm mesajını kılıç sayfalarına yazıp bir birine hatırlatıyorlardı. Aslan kalpli üstünlük

[345] Feridüddin Attar'ın Hüsrev namesi, İsfahan Şah'ın kız isteme kaside bölümünden birkaç mısra
[346] Firdevsî Şahnamesi; Bijan ve Manija destanından iki mısra.

kazananlar ok ve mızrak dişleri, hançer dili ile ölüm hikâyesini birbirine anlatıyorlardı.

(yk:140a) Yeniçeriler duman bulutundan tüfek yağmurunu düşmanların üzerine yağdırsınlar diye Padişahın yüce fermanı çıktı. Şahın emrini kabul ettik diye tüfek sesiyle seslenerek düşmanların can kulaklarına ulaştırdılar. İki saat içeresinde bir gurup cesur askerler ki Tuman bay'in askerlerinin merkezinde muzaffer askerlerin karşısında durmuşlardı. Süreyya yıldızları gibi beraberlik ellerini birbirine vermişlerdi. Melik Tuman bay "Firar tam vaktinde zaferdir, aynı korkak kuş ve gözü kamaştıran ışık gibi" kazanan askerlerin önünden yenilme vadisine kaçtı ve Ridaniye'de olan Tuman bay'ın türbesinin imaretinin arkasında saklandı. Yenilmeden önce bu imaretin önünde durmuştu.

(yk:141b) Ama Canberdi Gazali'nin serdarlığında olan Melik Tuman bay'ın sol kolu, cesur ve savaşçı komutan Sinan Paşa hazretlerinin serdarlığında olan zat-ı devletlerinin sağ kolu ile karşı karşıya geldiler ve mertçe savaştılar.

Müellif:

Gazali aynı aslan sığınakta gibi

Fırsatı ara sıra saklıyordu

Düşmanla ad ve namus için savaştı

Kulağına davul sesine vermişti

Candan gönlünü ve gönlünden vücudunu koparmıştı

Devri boş verip başından vaz geçmişti

Biran koşma ve hareketten durmamıştı

Can ve cihan onun umurunda bile değildi

Sinan Paşa aynı kızgın aslan gibi savaş meydanında feraset, cesaret ve biniciliğini gösterdi, ova geyikleri ve mücadele eden ceylanları ilk ve ikinci darbede püskürttü ve onları [347]"كالعهن المنفوش" gibi birbirinden ayırdı ve yoksuzluk rüzgârına savurdu. Aynı ok değen geyik gibi ki hala geçen avcılığın dişlerinin izi onun vücudunda belli ve bedenindeki yaralar hâlâ parlak olduğu için onu def etmeye çok iltifat etmedi.

[347] Atılmış pamuk gibi. (Kâria Sûresi 5. Ayeti)

(yk:141a) Bu kendine gaflete vurmakla geçen sefer ilk mukabelede yaralı olup kaçan Gazali'ye tavşan uykusu verip dönen felek arabası ile onu avlamak istiyor. Gazali mücadelede olan ihmali başkomutan Sinan Paşa'nın kalbinin zayıf olduğunu zannetti ve harp için aynı aslan avlamaya gitmiş gibi defalarca saldırdı. Merhum Paşa düşmanların bu saldırısından dostlar korkmaya başladılar o yüzden seslendi: Şiir; Kalk kılıç vuran Türk felek kılıç vuruyor.

Askerler bunu canları ile duydular, dizginini hafif ve üzengini ağır ettiler, önden giderek savaş meydanına koştular ve her türlü mücadele ve müdafaa ile düşmanların darbelerini def ettiler. Her saldırıda kaç at ve atlı toprağa düştü. Sinan Paşa'nın huzurunda olan piyade askerler gülleler atmaya meşguldüler, Mısırlıların kara kılıcından birer birer savaş meydanından koptular. Sözün kısası savaş yenilen bir yer oldu ve kan için Merih ve katıl sıfatlı Zühaln(yk:142b) bu zamana kadar lacivert feleği güneşin doğuş ve batışını kırmızı yaptıkları sürede böyle keskin ve sıcak savaş görmemiştiler.

Nazım:

Okun mızrağını ayın çarkında keskin etti

Ok kin bostanını kanla suladı

Kılıç bulutu o kadar kan döktü ki

Karanlık gecenin yüzü lale gibi oldu.[348]

Toprağın yüzü gençlerin kırmızı yüzünün yansımasından İrem bağına döndü savaş meydanın sayfası cesur savaşçıların kanının dökülmesinden yakut ve kehribar ile aynı oldu.

Nazım:

Tebarekallah bu korkunç savaş meydanından

Onun sahası mahşer korkusu gibidir

Ecel elini fena perdesi yüzüne açmış

Kaza eli arzu yüzüne hançer çekmiş

Bir saatte senin atan okundan bir halk öldü

---

[348] Esedî-i Tûsi'nin Garşasibnamesinden iki mısra.

Senin kılıcın bir an bir ordunu çaldı.

Eğer bir devlet sahibi beline kılıç bağladığı andan itibaren bayraklarını feth için açıp azimet dizginini çektiyse sağ ve solunda zafer görmüş, tüm savaşlarda düşmanları esir etmiş, şimdi kötü hallere düşüp talihi dönmüş ve kırk yıllık gençliğin sabahını arzularının ve isteklerinin gece karanlığına ulaşması ile bitirmişse, (yk:142a) kesin paradoksların peş peşe gelmesi ve cezalanma konusu yüze çıkması bu manaların tüm paradokslarını kendi durumunun aynasında bu halde görecektir. Çünkü her yokuşun inişi var ve her mutluluğa kader lazımdır.

Nazım:

Lezzet ile diken vardır ve rahatlıkla afet

Şarapla mahmurluk ve hurma ile diken var.

Sipehsalar Sinan Paşa’ya malum oldu ki, bu gün onun son cesaret günü olacak. Kendi şarafli vücudu ile savaştı, öyle mertlik ve cesaret gösterdi ki cüretli Gazali’nin elinden ölüm şerbeti namus için içmeye hazırdı, ad ve namusu tatlı hayata tercih edip diyordu:

Müellif

Aslan gayret ve kederden neden ölmesin

Çünkü gazali aslanın av yolunu bağlamış.

O velînimetinin yolunda ihlas ve sevgi ile başından geçerek savaştı. Savaş iki saate ulaştığında ve yer tozu havayı karanlık ettiğinde, dost ve düşman birbirine girmişti.

(yk:143b) Kaygı ve korku içinde aynı sarhoşlar gibi bir biri ile çatışmışlardı. Emirlerden tut ta her cesur adam Ramazan Oğlu, Hazinedar Ali Ağa, Yunus Bey bayrak emiri ve diğerleri gibi mücadele ederek felek gibi kılıcın çeşmesinden şehadet şerbetini içtiler. Kölelerden, ağalarından sofracı, perdedar, hazinedarbaşı, ahır başı ve diğerlerinden kırk kişi Sinan Paşa’nın yanında şehit oldular. Çünkü belliydi ki,

Nazım:

Bu tehlikeden canı kurtarmak imkânsızdı

Çünkü senin saçın arkadan ve kaşın önden bizi tutmuştu.

Bu yüzden Sinan Paşa hazretleri Ali bin Abu Talip hazretlerinin sözünü göz önüne alıp çabalar gösterdi. Sonunda iki kılıç darbı ve bir ok ile hayat atı ölüm toprağına düştü, onun kanı cesaret ve cömertlik yüzünü kırmızı etti ve büyüklük çehresini süsledi. Onun kanı döküldüğünde hüner ve vefa onuru kara toprak üzerine döküldü.

(yk:143) Hava ve yeryüzü onun yakut gibi misk kolan kanından akik rengini aldı. Öyle bir cesur adamdı ki felek soyundan ve cisimler rahminden onun gibi gelmez. Kılıcın şahitliği ile Sinan Paşa şehitlik rütbesine ulaştı.

Müellif:

Felek devrinden ömrünün vadesi sona erdi

Onun iki cihanı işi birden bire sona erdi

Kutsal ruhunun ankası Kaf Dağı'ndan savaş üzerinde uçup kutsal dünyanın sera perdesinin tavusları ile komşu olmak istedi.

Müellifin mersiyesi, Allaha onu rahmeti etsin

Devran rüzgârından Sinan kırıldı ne yazık

Boyunun ağacı hazan olmadan soldu ne yazık

Yıldızların gözü zamanede aydın durana kadar

Hiçbir zaman Sinan gibi aslan yürekli görmedi ne yazık

Eli cömertlik denizi ve avucu lütuf madeniydi

Dünya bu deniz ve madenden mahrum kaldı ne yazık

Düşman kılıcından bir bulut savaş zamanı geldi

Yemen yıldırımının yüzünün önünü tuttu ne yazık

O bir komutan ki devir onunla gurur duyardı

Toprağa düştü zamane zulmünden ne yazık

Pis huylu aşağıları seven bu devir

Gönül sahipli olanlardan cihan belasını eksik etmedi

Düşmanların kılıcının kötü zatı olduğu belli oldu şimdi

Neden kendi cisim ve canını ona feda etmedi

(yk:144b) Şahın kılıcı Mısır'ı ele geçirse bile

Mısır Yusuf'unu elden verdi ne yazık

Dostlar cihan azizini kayıp ettikleri için kadere boğulup

Toprağa yıldızlar mücevherini akıttılar ne yazık

Tilki sıfatlı aç kurt yüzlüye bak

Nasıl Yusuf'un kanını sonunda döktü ne yazık

O kurdun Yusuf ithamından haberi yoktu

Bu ikinci Yusuf'un işini bilerek bitirdi ne yazık

Bu düşman seven zamaneden bir şikâyetim var

O neden iyiliği dostlarından eksik ediyor ne yazık.

Rengârenk feleklerin tam ters durumu diğerlere ibret olsun diye cesur aslanları Gazelinin önünde av olarak koyduğu için,

Ters giden adetlerden arzunu iste çünkü ben

O perişan zülüften huzur elde ettim.

Mısır'ın ikinci Yusuf'unu hile ve kurnazlık ile kardeşleri kurt ve köpeklere yem ettiler.

Nazım:

Yusuf'un gitmesinden dolayı şafaktan kan damladı

Ay yüzünü pençeledi ve Zühre saçlarını kesti

Gece siyah kıyafet giydi ve o sabahın yasında

Soğuk nefes çekti ve yakasını yırttı.

Canberdi Gazali ki bu günü çok arzu edip onu isteyip gecelerini sabaha yetirmişti, şimdi zafere yetti, atını hareket ettirtti ve bu beyti neşeyle okudu.

(yk:144a) Nazım:

Düşman öldükten sonra bir gün bile yaşayan

O bir kişinin ölümüne hiç ağlamaya gerek yok.[349]

Gazali savaş meydanında bir kenara düştü ve Çerkezler askerinin merkez ve cenahını kendi yerinde bulmadı ve Tuman bay ordusunu Anadolu Türklerin baskısında gördü. Kendi sağ salim olduğuna ve Sinan Paşa rahmetlinin öldüğüne şükürler etti ve Beni Sevalim ve Beni Hata Arapları ile beraber çöllere hareket etti. Çerkezler çaresiz birbirini kollamaktan el çekip birbirinden ayrıldılar, cesur savaşçılar onlara durmadan tüfek attıkları için su ve ateş fırtınasında boğuldular ve yandılar.

Nazım:

Senin kılıcın görünüşte daracık su gibi olsa bile

Çok başlar bu su içinde boğulacaktır

Melik Tuman bay anladı ki eğer bir az burada beklerse onu aynı yüzük taşı gibi zehirli kılıç ile, aynı yüzük gibi kuşanacak. O yüzden çaresiz "eğer dayanmazsan kaç" diye "tam zamanında kaçmak kazanmaktır" mısraını teyit etti.

(yk:145b) Yanına toplananlar da aynı atların toynağının tozu gibi birbirinden ayrıldılar ve kaçtılar. Zat-ı devletleri orta veziri Yunus Paşa'yı askerlerle ile onları takibe gönderdi. Tuman bay korkudan yorulan ve ölümden kurtulan biri olarak süratle kaçıyor emin bir yere gitmeye çalışıyordu. O yüzden Yunus Paşa ne kadar çaba gösterse bile ona yetişmediyse de onun peşinden giden muzaffer bazı askerler onu bu kederinden kurtardı. Zat-ı devletleri bütün gün atın üstünde kaldı. Askerler etraftan buldukları askerleri intikam yerine getirip katlediyorlardı. Sözün kısası üç bin kişinin ruh güneşi bazıları savaş meydanında ve bazıları savaştan sonra ölmüştü.

(yk:145a) Güneşin nuru kuzey ufkundan aynı safranlı karışım gibi lacivert levhanın üstünde görünmeye başladığında ve devir anası bu hayat mücadelesinde ölüm toprağına düşen çocuklarının yasına oturdu ve siyah kıyafet giydi.

Nazım:

Dün gece amber kokulu zülfünden

Devir yüzü simsiyah oldu

Feleğin ruh nehri karardı

[349] Sa'di'nin Bosta'nından. İki kişinin arasındaki düşmanlık hikâyesinden bir mısra.

Neden cisim üzengini yaptım diye

Gök, zulmetin eli ile bu zaman

Gündüzün gömleğini yırttı

Ezel ressamı ter temiz etti

Bu mor çadırların muhteşem köyünü

Zat-ı devletleri mutlu fetih ve neşe menziline aynı felek bereketi gibi nüzul etti. Gönlü fetih ve zafer güneşinin doğmasından dolayı sevinç içinde olsa bile, Mısır Yusuf'unun ışığı hayat doğusundan memat batısında battığı için, neşe harfi onun sevinç tahtasında yazılmıyordu ve gönlünde mutluluk yoktu. Bu gün dostların eli ile düşmanların büyük emirleri bu sırayla öldüler. Sudun Devadari emir kebir, (yk:146b) Kansu Facir, Kansu kale naibi, Yusuf Naseri, Hayr bey mimar ve Yahşi Bey meclis emiri. Ondan sonra üç gün güzel talih ile bu fetih dolu mekânda büyük imaretin yakınında durdular. İki cihan Rabbine hamd olsun.

3.37. VEZİRİAZAM YUNUS PAŞA'YI VE ANADOLU DEFTERDARINI MUHALİFLERİN MALLARINI ZAPT ETMEK VE KESİLMİŞ OLAN DİVAN HUKUKUNU ALMAK İÇİN MISIR ŞEHRİNİN İÇERİSİNE GÖNDERİLMESİ

İki gün sonra zat-ı devletleri Yunus Paşa veziriazam cenaplarını ve Anadolu defterdarı Mehmed Çelebi muhaliflerin mallarını zapt etmek için ve bu devlete ait şeyleri teftiş etmek için Mısır'a gönderdi.

(yk:146a) Padişah, Acem mülkünün meliki ile savaştığı zaman muzaffer askerlerin eline esir olup zat-ı devletleri tarafından canı bağışlanan utanç maskesini gerçek günahlarının yüzünden bu kelime-i tayyibe'yi [350]"وانى لغفار لمن تاب وامن وعمل صالحا ثم اهتدى" söyleyerek kaldırıp "iyilik ile hürü bende et" sözüne göre iyilik yaparak bu utanca kapanan, serbest bıraktığı bu zayıf bendeyi de topraktan kaldırdı ve onlara yardım etmek için beraber gönderdi.

[350] Şüphe yok ki ben, tövbe edip inanan ve salih ameller işleyen, sonra da doğru yolu takip eden kişiler için çok bağışlayıcıyım. (Tahâ Sûresi 82. Âyeti)

3.38. MISIR KAHİRE'SİNİN ÖZELLİKLERİ

Mısır'a girdiklerinde bir Mısır gördüler ki tüm şehirlerin iyilik ve güzellikte olan bütünlüğü onun yanında, zerre güneşin yanında gibi yok oldu. Bir toplanma yer gördüler ki yeryüzünde tüm mamur şehirlerin hayır eserleri onun zatının ve sıfatının büyüklüğünün yanında hiç sayıldı.

Mısra: Tüm güzellerde ne varsa sende onların hepsi var.

Eyvanların kongresi ve evlerinin adaları felekle eşittir.

(yk:147b) Onun etraf ve kenarları akarsu, havuz, bostanlar ve ağaçlardan doluydu, cennet bağı gibiydi. Onun havasında afiyet ve selamet kuşu uçuyordu. Saraylarının burçlarında Zühre ve Müşteri dolaşıyordu. Evlerinin halısı renkli ve desenli taşlardan İslâmî ve Hatayî resimleri ile çok zarafet ve güzellikle yapılmış feleklerin yıldızlarına laf atıyorlar. Duvarları, sekileri ve kitabeleri mermer ve sumak taşındandır ve her türlü desenler ile süslenmişti. Yıldızlar ile süslenen üstünlük duyuyordu. O kadar nimet ve rahatlık vardı ki, orada zorluk ve yoksuzluk hiç yok ve her türlü nimet ve lezzetten dolu olduğu için keder ve acı oraya gelmede başarısız.

Nazım:

Mogan sarayına gitmişti orası tertemiz

Pir oturmuş ve şeyh ve genci çağırıyor

Kadeh ve sürahinin ışıltısı ay nurun yüzünü kapatmış

Meyhaneci çıraklarının yüzü güneşin yolunu kesmiş

Tatlı tavırlı şahitlerin heyecan ve gürültüsünden

Şekerin kıymeti düştü, yasemin yaprak döktü, rebap çalındı.[351]

Nil'inin suyu mezellet hayat suyunu yüzüne çekmiş ve cennet ashabı onun özel ve bulunmaz tatlı suyundan tattılar.

(yk:147a) Havası yumuşak ve cennetteki ebrar ashabının sıhhatidir. Bağları bahar mevsiminde her türlü gül ve çiçeklerden, nehir ve su akıntısından aynı

[351] Hafız'ın 421. gazelinden üç mısra.

[352]“جنات عدن تجرى من تحتهاالانهار” vasfı gibidir. Bostanlarında âşık gibi üzüm ağaçları ellerini rüyaların boynuna sarılmışlar. Güllerinin kokusu Hatay miskinin onurunu kara toprağa dökmüş ve yasemininin koku çimenin beyaz yüzlülerinin üzerine Galiye dokmuş. Çörek otu bitkisinin taze dalları çıkıp ben ben diye çembere gibi sarmaş olup teslim olarak başını şekerkamışı hançerine vermiş. Şekerkamışı tadını çıkararak şeker dudaklılardan öpücük alıp gönlünü tatlandırıyordu.

Bunlardan ayrı mal mülkü dolu, zahire ve cinsleri ve nefis eşyaları (yk:148b) o kadar çoktu ki akıllı defterdarı ikbal muhasebeci hayal hesap defteri yazan kâtibi bunları anlatmaktan acizdir. Çünkü üç yüz yıl içinde hiçbir yabancı ordunun eli onun bekâretine dokunmamış. Çerkezler sultanlarının aralarında düşmanlık ve arabozukluk olsa bile bu taifenin medenî tedbirlerinin düzeni hiç bozulmamış. Sözün kısası Mısır mübaşirleri, eşrafı, büyükleri ve zenginleri ilk üç günde kendi ve evlatlarının can ve bedenlerini kurtarmayı bir fırsat bulup, malı korumaktan vaz geçtiler ve mallarını zapt etme ve onu koruma düşüncesinden canları koruma düşüncesine kapandılar. Zat-ı devletlerinin sonsuz adaleti söz konusu olduğu durumda bazıları askerlerin onlarla yumuşak davranışı gördüğünde, malı candan aziz buldular ve paralarına noksan yetmesine razı olmadılar, belki hırslarını tahrik edip Çerkezlerin bıraktığı emanetleri kendilerine helal bulup onu gizlemekte zaman kayp etmediler. Kargaşa eyyamı olduktan dolayı (yk:148a) Mısır kahır ve zorla ele geçtiği için kazanan askerlerin onları zapt etme ve ele geçirme nasip olmadı. Altı ay içerisinde tüm kazanan askerler bütün mahalleleri, hanları, evleri, dükkânları yağmaladılar. Sözün kısası, defterdarın tüm çabasıyla hazineye gelen maliyle büyük bir hisseydi ki askerler anlaşarak birbirinin arasında kısmet edilen hisseden biriydi. Divan’ın büyük emirleri ta en aşağıdaki leşkerîer herkes ondan kısmetlerini aldılar. Allah en iyi bilendir ve hamd olsun Rabbül âlemine.

---

[352]İçinde ebedi olarak kalacakları, altından ırmak akan cennetleri. (Tâhâ Sûresi 76. Âyeti)

3.39. ZAT-I DEVLETLERİNİN 4 MUHARREM 923 (27 OCAK 1517) SALI GÜNÜ RİDANİYE MEYDANINDAN MISIR'IN KUZEY TARAFINDA NİL'İN KENARINDA VAKİ OLAN VESTANİYE BULAK CEZİRESİNE GİTMESİ VE TUMAN BAY'IN BU MENZİLDE ÇARŞAMBA GECESİ GECE SALDIRI YAPMASI

(yk:149b) Ridaniye meydanı cesetlerin kokusu ve atların tozundan karanlık ve pis hale gelmişti. Zat-ı devletleri mutluluk, sevinç sağında fetih, solunda zafer ile o menzilden göçtü. Devletin şarkıcı bülbülü bu sözlerle ağzını tatlandırdı.

Nazım:

Üzenginin altına bak güneş ona teslim olmuş

Üzenginin yanına bak rüzgâr dizgininin çekmiş[353]

Oradan göçtü ve Vestaniye ceziresine gitti. Burası "en iyi yerler orta yerlerdir" sözüne uygun idi. Etrafında şekerkamışı ve yonca vardı. Şekerden tatlı Nil nehri duru oradan çok geçiyordu. Melik Tuman bay'ın kaçtığından beş gün geçmişti. Saltanat ve hilafet tahtından inmişti.

(yk:149a) Anladı ki yerini ve görkemini kayb etti ve mutluluklarının yerine dostlarını kayb etme kederi ve zorluklarla baş başa kaldığını gördü. Kendisin sefalet ve rezalet çölünde şaşkın buldu ve dili bu iki beyti söylemeye başladı:

Nazım:

Ahım her seher çarık çatısına ateş vurur

Ufuklarda gönül dumanından bayrak kaldırdı

Her nefeste gözümden yanıma akan gözyaşım

Nil deryasına yardım edip ödünç veriyor.

Bu yas ve keder ile geceyi gündüze ve gündüzü geceye katıyordu. Ölümü yaşamaya, kurtulmamayı ve öldürülmeyi utançla yaşamaya tercih ediyordu. Onu rahatsız eden düşüncelerin biri buydu. Saray perdesindeki hurileri ki;

Nazım:

Bembeyaz inci kendi adını parlatmadan önce

Onun cariyelerinin yanında başını kaldıramazdı

---

[353] Hâkânî Şirvâni'nin 110. kasidesinden bir mısra.

Güneş onun sarayında girip çıkmaya yeri yoktu,

Gökleri yaratan ona güzel kız lakabını vermeden önce.

Onlar zafer kazanan Türklerin eline düşüp ve Kayserin köleleri ile dokunuldu, düşüncesi keder ateşinin dumanını kafasına çıkıyordu ve aydın dünya, gözüne simsiyah oluyordu.

(yk:150b) İki savaştan kalan savaşçılardan bu düğümü çözmek için yardım istiyordu.

Mısra: vay ona ki keder ona acısın!

Sözün kısası, çok düşündükten sonra, zafer kazanan askerler bu diyarda yabancı sayılıyorlar ve bu eyyamda yağmalamaya meşguller. Bazıları şehir içinde ve bazıları dışındalar, Kahire'de yaşayanlar yıllarca Çerkezlerin nimetinin altında beslenmişler kesin bizim tarafımızı, onları gasp eden yabancı birine tercih edecekler. Bu konuda aksine düşünmeden Mısır saltanatını geri almak için gece saldırısı yapmaya karar verdi ve dedi:

Mısra: kesin ben haklıyım ve o benim hakkımdır.

3.40. TUMANBAY'IN GECE BASKISI

Pazartesi sabahı Çerkezler devletinin batan güneşi ve kara geceye dalan kargası ufuktan çıktı.

Nazım:

Gece karanlığın atlısı çöl ve düz yere

Kargadan dolu halı serdi

Gökyüzü aynı paslanan çelik gibi oldu

(yk:150a) Sanki yüzünü katranlanmış dersin.[354]

Katran gibi kalbi siyah olan Tuman bay karanlık erbabı gibi batıl fikirle ile yola çıktı ve muzaffer askerlere gece saldırı yapmak istedi. Ama bundan gafildi ki,

[354] Firdevsî'nin *Şahnâmesi*; Bijan ve Manija'nın hikayesinden iki mısra.

bir devletin ışığı ebedi saadet lambasından yanık olduysa düşmanların hile rüzgârı ile sönmez veya zekâdan faydalanan uyanık baht gaflet uykusu ile kendi duygularını zevale getirmez. Bu iddia ve istekle beş günlük yolu iki gece ve gündüzde aştı ve gece vakti şehre girdi. Eday-i Şirazi'nin söylediği bu durum, zat-ı devletlerinin hoşuna gitti. Burada onu getiriyorum.

Nazım:

Zalimlerin kalbi gibi çok karanlık gece

O kadar karanlık ki ay yolunu kayıp etti

Yıldızlar o gece öyle görünüyor ki

Balinaların gözü Nil'de göründüğü gibi

(yk:151b) O karanlık gecede herkes nefes alsa

Nefes gitti bir daha geri dönmedi

Felek mosmor ve dünya kap karanlık

Zemin terse dönmüş iklim zenci gibi olmuş

Gece değil de katrandan siyah bulutlar,

Çıktılar ve ok yağmuru yağdırttılar.

Zat-ı devletleri ve askerlerin durumunu araştırıp haberdar oldu ki onların bu saldırıdan haberleri var ve buna hazırlar, o yüzden kendinde o gücü görmedi ki sağ ve soldan savaş edip tüfeklerin önünde dursun aynı yarasa gibi devletin ışıkları ve tüfek nurundan kaçtı. Şeyhune imaretin köşelerine sığındı. Zat-ı devletleri onun peşinden gidip ulaşacağı tevehhümünde olan Tuman bay şehre giden yolları ve basamakları bağladı ve kırdı. Etraftaki ekinlerden hendek ve duvar yaptı: geliş gidiş yolunu tuttu! Şehirde ve mahallelerde her kim Osmanlîlerden birini görse öldürsün diye seslendirdi.

Müellif:

(yk:151a) Romlulardan her kim şehirde olsa

Hatta ticaret ile ilgileniyorsa

Başını tenden ayırdılar ve attılar

Kimse dost düşmanı tanımadı

O gece adamın değeri çok düştü

Çünkü gece zencisi adam yedi

O karanlık gecede baya kan döküldü

Hayal ve gerçek bir birine karıştılar.

6 Muharrem (29 Ocak) Çarşamba günü zat-ı devletleri serdar Yunus Paşa'yı ve yeniçeri ağası Ayaz Beyi birçok yeniçerilerle savaşa gönderdi. Bazı kapattığı yolları kazma darbı ile kaldırdılar ve mertçe çabalar gösterdiler. Arapların askerleri yolları, çatılar üstünde Arapların evinin giriş çıkışını ele geçirdiler ve yukardan ve aşağıdan muzaffer askerlere yağmur gibi taş demir ve tahtalar yağdırdılar. Mensur askerler ilahi inayeti kendilerine siper yaptılar ve göğüslerini bela okuna açtılar, ama maksutlarından vaz geçmediler. Tüfek ve diğer silahlarla ölüm toprağını düşmanların baş kâsesine doldurdular. Tüfeğin gülleleri Çerkezlerin kötü cisimlerini aynı ağacın yaprağı gibi döktüler.

(yk:152b) Ona mensup

Rum yay tutanı da her sığınaktan

Onlara cihanı aynı yüzük gibi yaptı.

Sözün kısası o gün sabahtan akşam yaklaşana kadar böyle birbiriyle çarpıştılar. Günün sonunda savaş satrancın arenasını öyle attı ki, herkes kendi yerine gitti. Perşembe günü Yunus Paşa ve yeniçeri ağası düşmanlarla savaşmaya gittiler. Sabahın köründen ta akşamın karanlığına kadar iki tarafın askerleri cesaret gösterip savaştılar. Düşmanlardan birçoğu öldüler ve dostların bazıları yaralandılar. Günün sonunda ki güneşin pençesini yarın kara saçı (yk:152a) ve hilal kaşı ve yıldızların gözlerini gece sürmesi ile süslediler ve değer verdiler.

Nazım:

Zavallı gecenin saçını taradıklarında

Gündüz lambasını pervane ettiler

Abanoz ağacından olan tavla tahtasının altında

Kupal ağacından olan tavla zarları gizlendi.[355]

---

[355] Nizamî Gencevî'nin Hüsrev ve Şirin hikâyesinden 20. bölümünden iki mısra.

Tüfek tasından gülle zarlarını aldı ve savaşın tavlasının mühresini devlet dostlarının yenmesine düzenledi ve harp tahtasını sardı ve aradan kaldırdı.

Nazım:

Herkese verildiyse bu gün de verilmiştir

Kimsenin yoksa yarın verecek dememişler.

İki dünyanın rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.41. ZAT-I DEVLETLERİNİN KAÇAK TUMAN BAY İLE SAVAŞMAK İÇİN HAREKETE GEÇMESİ

İlahi namusunun beyanı, saltanat ve padişahlığın onuru düşmanları def etmeye kararlıydı. O yüzden devlet dizginini hareket ettirmesinden dolayı inat ateşi durgun ve üzengisini sakinleştirdiği zaman fitne ve bozukluk tozu kalkıyordu. Bundan dolayı müminlerin bayram günü olan Cuma günü sabah vakti (yk:153b) sabah aydın yüzünü lacivert feleğin ufkuna açmış ve etrafını güneş altını ile ışıltılı etmişti.

Firdevsî:

Sabah feleğin lambası yandı

Siyah giyen gece gündüzü kırmızı oldu.[356]

Müellif:

Gece karanlığı sona erdi

Gündüzün aydınlığı Satürn'e yetti

Talihi güçlü bahtı güzel şah

Taç ve taht nimetinin süsü

Cem makamında Feridun'un sığınağı olan Hüsrev

[356] Nizamî Gencevî'nin Mahzenu'l- Esrar'ı 16. bölümünden bir mısra.
Müellif bu şiirin Firdevsiye ait olduğunu söylemiştir, ama araştırdığımızda Nizamî Gencevî'ye ait olduğu ortaya çıkıyor.

Sipahi ve orduya ferman veren büyük baş

Mübarek ayağını zafer dizgininde

Aynı ay hilali gibi salladı.

Ülke feth eden zat-ı devletleri ki, fetih ve zaferi tazmin etmiş ve fırsat ve kazanca kefil olmuştu, beyaz bayrağı aynı sadık sabah bayrağı gibi kaldırdı ve çok mübarek ve mesut bir talih ile orduyu harekete geçirdi. Düşmanları yenme amacıyla "kalplerinizi birbirine bağlayın ve onlara arzularınızı söylemeyin" sözünü kılıçları kılıftan çıkardılar ve saldırdılar. Düşmanların (yk:153a) can ve başlarından korkarak huzurları kaçtı ve biri birine bakıp [357]"فاقبل بعضهم على بعض يتلاومون. قالو ياويلنا انا كنا طاغين" ayetini okuyorlardı. Bundan geçme ve kaçma yeri düşünüyorlardı ve alçak hareketler yapıyorlar ve çırpınıyorlardı. Ama bellidir ki, sivrisinek fırtına önünde duramaz ve tilki kızgın aslan ile savaşamaz. Onlar ilk mücadelede yenildiler ve yenilme zamanında sıkışık yerlerde askerlerin önünü tutup onlara nazil olan ve Allahtan gelen belayı bu gibi mücadeleler ile önlemek istediler.

Mısra:

"Ey gönül sen neredesin ben nerede".

Sözün kısası bir saat içerisinde geri kalan düşmanların askerlerini kılıçla öldürdüler ve onları yok ettiler. Onun meclis emiri Yahşi Bey gibi diğer emirlerini çok acımasız bir halde kılıcın yemi ettiler.

(yk:154b) Nazım:

Çarık her nefesinde binlerce naz yapar

Yüz kuruşça da birine vefa edemez

Yıpranmış ve tükenmiş imaretinde saklananlardan bazıları odun ve taş ile isyan ateşini güçlendirdiler ve bu [358]"فاتقوا النارالتى وقودها الناس و حجارة" ayetin mazmunun yansıttılar. Onların zavallıca yaptıkları hareketten öyle bir güzel imaret böyle bir görkemli cami ve mabet viran oldu ki onu geri getirmek mümkün değildi. Tuman bay bu imaretin baş kapısından firar ve kaçma vadisine ayak koydu, fitne ve isyan ateşi söndü.

---

[357] Sonra dönüp birbirilerini kınamaya başladılar. Yazıklar olsun bize, gerçekten biz azmıştık dediler. (Kalem Sûresi 30 ve 31. Âyetleri)

[358] Odunu insan ve taştan olan ateşten uzak durun. (Bakara Sûresi 24. Âyetin orta kısmı)

Nazım:

Saki şarap ver çünkü olumlu bahtın yardımı ile

İstediğim şey Allah tarafından bana geldi.[359]

(yk:154a) Tuman bay kaçtıktan sonra onun sefil askerlerinden kalan bin kişi kılıçtan geçirildi. Bazı mahallelerde ve yollarda o kadar ölü vardı ki, tepe tepeler oluşmuştu ve atlının geçme imkânı yoktu.

Nazım:

Umut sokağında, göz kırptığımızda

O barış kurallarından hiç iz kalmamıştı.

3.42. YUNUS PAŞA'NIN YARALAMASI

Bu gün Yunus Paşa veziriazamın tarafına muhaliflerin okundan bir doğru ok isabet etti, aşığın eli gibi sevgilinin boynuna sarıldı ve aynı derin fikir gibi akıl dibine yetti. Mızrak goncası aşığın kalbinde kırıldı, ok ve mızrağın bazı kısımları sevgilinin teli gibi ve yârin yılan saçı gibi üzerinde kaldı.

Müellif:

Aşk mezhebinde onun oku ile

Yarandığında bile inilti yapmak ve ah çekmek

Doğru olmadığı için, onu konuşmaktan sustuk

Allah'ın hükmüne baş eğdik

Mısra:

"Yüz dikene bir gül için su verirler". Kırk günlük riyazetten ve çabadan sonra mızrak aynı zavallı aşığın kalbindeki keder (yk:155b) sevgilisine kavuşmayanın boğazındaki ah gibi kemiğe saplandı. Çok tedavi ve muayeneler yaparak onu çıkardılar, yaklaşık çeyrek arşındı. Çok acı çekmek ilk beyne hasar verdiği için onun da beyni bundan zarar görmüştü. Kaç gün onun tavır ve

[359] Hafız'ın 329. gazelinin ikinci mısrası.

konuşması sağlam ve akıllıca değildi. Çok kısa zamanda en iyi tabipler tarafından tedavi oldu ve sonunda sıhhatine kavuştu. Zat-ı devletleri adalet dayalı tahtı ve hilafet koltuğu, yedi iklimlerin özü, dördüncü felek yerine olan sarayına geri döndüğünde hikmetli kahrın kahramanı ve maslahatlı gazabın heyecanı, intikam almakta çok güçlü olan köleleri ve uşakları kan içen Behram'ın sünneti gibi acımasız ve anlaşmasız düşmanların kanını dökmeye görevlendirdi.

Nazım:

(yk:155a) Eğer padişaha huzur vereceksen

Kılıcını huzursuz edeceksin

Çünkü isyancı düşmanları aradan kaldırmak, isyan eden fırkanın dikeninin temeli ve dalını bütünü ile aradan kaldırmak için gayret göstermek en önemli işlerdendir.

Müellif:

Cihan padişahı, ki onun fermanı

Cihanda aynı kaza gibi akıcı olsun

Düşmanların katlini emretti

Ta cihan var öyle olsun.

Bunda şüphe yoktu ki mülk işlerine düzen vermek ve mali kaynakları iyileştirmek bu önemli ve ilk derecede olan işlerden sonra gelir.

Nazım:

Kötü huylu ile kızgın ol tatlı konuşma

Çünkü hırçın tabiatlılar Gilan turuncu gibi İsfahan elmasından iyidir.

Bu yüzden iki gece ve gündüz içerisinde savaş zamanı sokaklarda ve pazarda kara toprakla sırdaş ettiklerinden ayrı Çerkezlerden iki bin kişiyi Zati devletlerinin dergâhında kılıçla öldürdüler.

Müellif:

Kılıç nehrinden Ceyhun kaynadı

Toprağın yüzü ondan şarap renkli oldu

Kafa beden ağacından kan içine düştü

Aynı baloncuk gibi kırmızı şarap üstünde.

(yk:156b) Düşmanların devleti bu yapılan işlerle bitti ve padişahın şerefli gönlü biraz rahatladığı için divan işlerine düzen vermek için çabaladı. Devletin temellerini yeni esaslar kurarak ve vezaret mansıbını büyüklerin birine bırakarak düzen verdi. Devlet adamlarına danışıldı. Zaten danışılan adamlar çok zeki ve yetenekli kişilerden olup sonsuza kadar metin olma ve değerli sıfatıyla vasıflanıp bu zamana kadar hilafet ve saltanat bostanının saray perdesinde mülk ve mal işlerinin yöneticisi idiler. Bunlar düşünerek fikirlerini birleştirip öyle karar verdiler ki, Rumeli beylerbeyi Sinan Paşa sabâ rüzgârının ilk estiği ondan bu zamana kadar başarılı hizmetlerde bulundu. Zat-ı devletlerinin yanında oldu ve onun zor günlerinde, gözü kapalı şahin gibi düşmanları avlamaya ve bu devletin dostlarına yardım etmek için elinden geleni yaptı. Zat-ı devletlerinin her zaman yanında olmaya alıştı. O yüzden onu vezaret rütbesiyle şereflendirdiler.

(yk:156a) Nişancı Mehmed Paşa'yı üçüncü vezir etti. Bu Paşa ilim okuduktan yetiştikten sonra Padişahın mübarek yazılarını ve mektuplarını yazma görevine getirildi. Bu görevde çok çaba gösterdiği ve rütbesi yükseldiği için mülk işlerine düzen vermek ve mali görevleri de yerine getirmekle de meşgul oldu. Onun akıllıca faaliyetleri herkes tarafından beğeniliyordu. Bu yüzden üçüncü rütbe vezaret için onda tüm şartlar vardı. Emiri alem Ferhat Paşa iyi hizmetler, güzel ve yerinde konuşmalar, cesaretli savaşmaları ile diğerlerinden öne çıktı ve bu üslupla padişahın gönlünü kazandı ve Anadolu beylerbeyliğine atandı. Bunların her birisine mansıplarına göre elbise ve hilatler verildi. Bu iki beytin mazmununa göre onların dili okuyucu oldu.

Nazım:

(yk:157b) Şarkıcı bu yeni şarkıyı çal

Heriflere Rud avazı ile söyle

Ki gökten fırsat müjdesi geldi

Sonunda düşmana galip olacağım.[360]

---

[360] Hâfız'ın *Sâkinâme*'sinden iki mısra.

3.43. PADİŞAHIN FETİHNAME YAZILMASINA DİĞER DİYARLAR VE ŞEHİRLERE GÖNDERMESİNE DAİR FERMANI VE GAZALİNİN GELMESİ

Allah'ın güzel yardımı ile büyük fetihler peş peşe gayb âleminden geldi ve ikbal çehresini dünya ve dünyadakilere gösterdi.

Nazım:

Ey lacivert renkli kılıçla Yusuf mülkünü olan

Mısır ve Kahire kapısında galibiyet davulunu çalan.

Onun ün ve şöhreti her yeri sardı ve diğer diyarlardaki sultanların kulağına da yetti. Şahın fermanı en iyi şekilde sabâ ve kuzey rüzgârından da hızlı yapıldı. İnşa kâtipleri söz sarayının güzel nutuklu yazarları, bu sevimli hikâyeyi yazmak (yk:157a) ve fetihleri anlatmak için Şahın fermanına bel bağladılar. Her an ve her saat durmadan gece gündüz bu ile meşgul oldular.

Nazım:

Dur ta adalet budağı meyve versin

Bu ilk çiçeğin meyvesidir

Bekle ta güneş bayrağını kaldırsın

Bunun izi sabah müjdesidir

Zafer şükrünü icabet için yazıcılar baldan tatlı ibaretler ve edebi ifadelerle kaleme sarıldılar. Yazarlar fetih zafer yazılarını (yk:158b) güneyden kuzeye ve Hint'ten Yemen'e kadar gönderdiler. Kısa bir zaman geçtikten sonra büyük şehirlerde ve ülkelerde Mekke, Medine, Yemen ve Hint'in Kalküta ve Tünese gibi yerlerinde minberde hutbe sulatanımızın adına okundu. Mübarek şahımızın ismiyle Dirhem ve Dinarlar basıldı.

Nazım:

Hamd olsun Allah'a dünyanın doğusundan batısına kadar

Cihan şahın kılıcı altında oldu.

Batıdan doğuya kadar ve Yemen'den büyükelçiler felek görkemli padişahın sarayına ki, kasraların şifa alacak yeri ve kayserlerin yüzlerini sürtecek koltuğu ve

kudretli şahların alınlarını koyacak yeridir, büyük hediyeler ve peşkeşler ile bu fethi kutlamak için geldiler. O esnada bir elçi yalvararak ve şefaat isteyerek Canberdi Gazali tarafından geldi. Onun sözcüsünün özü buydu ki, merhamet ve şefkati kötülük yapan ve isyan edenleri de sığınma altına alan zat-ı devletlerinden günah ve suçlarının affını istiyordu. (yk:158a)

Nazım:

Dünya şahın cömertliğinden faydalandı

Niye ben ondan faydalanmayım ki.

“Eğer bu isteğim gerçekleşirse ve zat-ı devletlerinin gönül aynasında iyi bir şekilde yüzünü gösterirse, mademki canım var ve hayatımın son dakikalarına kadar fermanından çıkmayacağım ve o padişahın hizmetçilerin ve kölelerinden birisi olacağım” diyordu.

Nazım:

Firuze renkli felek yerinde durana kadar canımla senden itaat edeceğim

Yıldızların kıranı devam idene kadar o sahipkırana ait olacağım.

Gazali’nin inilti ve yalvarması Padişaha arz edildikten sonra onun merhametli gönlünde kabule vaki olduğu için, Gazali aynı vahşi gazal (geyik) gibi onun inayet tuzağı ile evcil oldu ve cennete eşlik eden şahane sarayı ki sahasının genişliği ve güzelliği (yk:159b) bahar çimeninin gençlerinin zarafetinden ve lale yüzlü sedir boylu güzellerinde binlerce daha güzeldir, kendinin huzur alacak yeri yaptı.

Nazım:

Eğer dağ geyiği çok çabuk olsa

Ama şahın ipi çok uzundur

Eğer çöl ceylanı hızlı koşuyorsa

Ama şahın köpeklerinin ayağı da keskindir.[361]

Bu şahane ikbal kebe ve görkem haremine yüz koydu, bende ve o sarayın münzevilerinden olmak için ihram bağladı. Korku ve umut badiyesini aştıktan sonra

[361] Nizamî Gencevî’nin Hüsrev ve Şirin Hikâyesi 41. bölümünden iki mısra.

saray toprağını öptü ve şahın huzurunda diz çökmek merasimini yerine yetirdi. Zat-ı devletleri bu yalvarmada bulunanın isyan tozunu ve isyan hasarını ki devlet sayfalarında yazılmıştı, aff ederek sildi ve göz ağrısına müptela olan gözünü kendinin ziyaretine şereflendirerek iyileştirdi. Elini ve ayağını öpme zenginliği ile onun başını dik etti. Süfliye sancağı, ki oranın havası ve suyu ölüye can verir ve diriye sonsuz hayat sunar, bir malum meblağ ile ona inayet etti.

(yk:159a) Nazım:

O ki beni aynı ayak tozu gibi aşağılayıp bana cefalar etti

Onun tozunu öpüyorum ve adımlarından özür diliyorum

Bir zerreyim ki senin köyünde vaktimi hoş ediyorum

Ey dost korkuyorum rüzgâr esip beni buradan koparsın

Senin zülfün kıvrımlarında uzun umut bağladım

Sakın öyle bir şey yapmasın ki talep elim kısalsın.[362]

İki cihan rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.44. 23 MUHARREM 923 (15 ŞUBAT 1517) PAZAR GÜNÜ ÜLKELERİN GÜNEŞİ ZAT-I DEVLETLERİ ALLAH'IN YARDIMI İLE VESTANİYE BULAK CEZİRESİNDEN MISIR'IN EN BÜYÜK KALELERİNDEN OLAN SEDİKİ SARAYINA TAŞINMASI

Bulak'ın havası çok sıcak ve kup kuru olduğundan tazelik ve nem aradan kalkmıştı. Toprak temiz değildi ve havanın güzelliği yoktu. Osmanlı padişahı orada askerlerin kalmasını istemiyordu. Zira her geçen gün daha sıcak oluyordu.

(yk:160b) Sediki sarayı Padişah tarafından birkaç günlük ikamet için seçildi. Çünkü burası yüksek bir yerdi. Havasının itidali ve güzelliği öyleydi ki simin bedenli yasemin ve Yusuf gülüşlü taze gülün yaprağına ondan hiç zarar dokunmaz. Bu tarihte zafer kanıtlı sancaklar sevinç ve mutluluk ile o kaleye doğru hareket ettiler. Dehişe imareti, ki eskiden Sediki tahtının sarayıydı ve Sultan Katı Bey ve

[362] Hafız'ın 361. gazelinin ilk üç mısrası.

Sultan Gavri'nin ilk dönem saltanatının zamanında güzel desenler ile ve zarafetle yapılmıştı, dikdörtgen şeklinde muhteşem bir saraydır. Her tarafı bağ bahçe ile süslenmiş ve cennet bağı gibi akarsuları havayı inci gibi duru etmişti ve sevgililerin yüzüne taravet veriyordu.(yk:160a) Padişah konaklamak için orayı.

Bu şahane konaklama iyi bir yerinde konaklamaydı

Sakın herkes kendi yerinde otursun şimdi

Cemşid'in yüzüğüne iyi sonu olduğu müjdesini ver

İsmi Azam şeytanın elini ondan kesti

Sonuna kadar bu ev mamur olsun çünkü onun kapısının toprağından

Her nefeste yemen rüzgârı Rahman kokusu ile geliyor.[363]

Bu haller esnasında kitap ve sünnet âlimlerinden bir fazıl, şeriat ve millet hadimlerinde bir âlim olan Said Abdüsselam Melik Tuman bay tarafından gönderilmişti. (yk:161b) Niyaz yüzünü sarayın toprak koltuğuna sürüp nurlu ettikten sonra Tuman bay tarafından padişaha böyle dedi ki: Melik Tuman bay yalvarma merasimini yerine getirdikten ve yenilgiyi kabullendikten sonra arz ediyor ki, din ve devlet erbaplarına belli ve aydındır ki mülk gelininin süsü ve mal mülkün değeri saltanat, sahiplerinin ve hilafet mansıbının kefillerinin kılıç ve mızrağından başka bir şey ile olmaz. Bu dedikleri tam olarak eline geçmesi bu yüksek basamaktakilerin hayal ve arzu aynasında kılıç ve savaş aletlerini kullanmadan ve doğru tedbirler alınmadan olumlu olma yüzünü göstermez.

Nazım:

Sultanın fikri ordu ve hazine ve mal sevdasıdır

Dervişin fikri gönül rahatlığı ve inziva için bir yerdir

Yüce saltanatın erkânları mülk kısırdır sözüne göre ki zaten bu söz ümmetlerin yüksek rütbesinde olanların, kadıların ve himmet erbaplarının yanında candan aziz ve ruhtan nefistir, baba oğula ve kardeş kardeşe onun hayalinde ve intikal tevehhümünde her türlü acılıklar yapıyorlar.

(yk:161a) Nazım:

Dostun eteği çok acılar çekerek ele geçti

[363] Hafız'ın 390. gazelinden üç mısra.

Devrin yaptığı bir hile ile bırakılmaz.[364]

Eğer bu fakir bende tarafından bu söylediğim inkâr edilmez mukaddimelerden dolayı mülk ve saltanat izlerini hilafete dayalı Çerkezler sultanlarının hanedanında saklamak ve onu devam ettirmek için çalışıp savaştıysam ve peş peşe bunu yapmaya karar verdiysem kesin zamane sahipkıranının sağlam aklının ve ülke feth eden zat-ı devletlerinin keskin zekâsının yanında kabul edilecek ve doğru bir karar olacaktır. Ama ilahi yardımlar ve Allah'ın sonsuz onaylamaları yaşadığımız her halinde ülke feth eden zat-ı devletlerinin başarısı için kutsal âlemden yansıdığı için onun cihan açma kılıcını kimsenin etkisinin altında koymadan ve birini engel etmeden kudretli zamane sultanlarına musallat etti.

Nazım:

Ey isyan edenlerin en isyancısı senin gazabın altında ezik

Elimi tut çünkü senin yücelik makamın var

(yk:162b) Dünyada sabit oldu ki bu felek dönüşünden

Cemşid mülkü ve İskender devleti sende var.

Her gün ve gece tedbir ve akıl kaynağından, üstünlük doğusundan değişmeden doğan onun ülke açma nurunun ışıldaması, cihan ve cihandakileri zulmet ve karanlıktan ve zulümden kurtarıyor.

Durum böyle olduğu halde itaat etmek ve size eşlik etmeden başka yoldan gitmek zaten yanlıştır. "Eğer düşmanını yensen ona şükr etmek için aff et" sözüne göre şahane merhametlerinizi ve malikâne şefkatinizi bu ihlası olan bendenin haline şamil edip Mısır Kahire'sinin hilafetini kendi büyük emirlerinize verme yerine bana verin ve buna karşılık canım tenimde ve ruhum vücudumda aktığı zaman kadar itaat yolundan çıkmayacağım ve bende olma ve ihlas adetlerini yerine yetireceğim.

Nazım:

Ey ikbal basamaklarından başarı ile yukarıya çıkan

Ey dünya memleketlerine üstünlük kazanan

Sen bereket bulutusun herkese yağ

Sen şefkat güneşisin dünyaya parla.

---

[364] Hafız'ın 136. gazelinden bir mısra.

Hutbe ve sikkeyi sizin onurlu adınıza süslendireceğim. (yk:162a) Mal ve haraçtan yıllık ne belirletilirse her sene peşkeşler ve bu diyarın hediyeleri ile bu yüksek dereceli Konstantinopolis sarayında göndereceğim. Şahın ülke açma amacıyla gittiği saferlere Çerkez soylu iki bin kişi atlıyı tüm savaş teçhizatı ile eşlik ettireceğim.

Nazım:

Ay yüzlünün kaşını göz üstünde bastım

Bir yerimde sedir boylunun hayâlını bastırdım

Umarım benim sevişmemin ferman hattı,

O kaş yayından imzalanması sağlansın.[365]

Elçinin sözü devlet erkânı vasıtasıyla zat-ı devletlerinin kulağına ulaştı. Onun şahane adaleti, yüce merhameti ve sonsuz şefkati olduğu için onun yalvarmasını "eğer insanlar bilseydiler afta bulduğum lezzet bana yaklaşmak için cinayet yapardılar" sözüne göre onu aff etti. Onu emin etmek için inşa divanın yazıcısını görevlendirdi.

Nazım:

Belagat gagasından hayat suyu damlıyor

Hoş nameli papağan senin tatlı yazan kalemin demektir.[366]

(yk:163b) Onu görevlendirdi ki kâfur renkli sabahın yüzünü amber kokan gece zülfü ile süslendirsin. Belagat elbisesini giyen kâtip şahın emrine göre altın kanatlı kuşun gagasını ve sihir üreten söz papağanını Çin parfümü ile mis gibi etti, sonsuz şefkat ve merhametini hokka madeninin derin yerinden ve hayat suyunu zulmet vadisinden çıkardı. Harfler mücevherinin, mana ve kalıp zarfına döktü. Bu mektubu sarayın emin adamlarının birisi olan Anadolu askerlerinin kethüdası Muslihiddin Ağa ile Kahire darulhilafesinin dört mezhebinin büyük kadılarına gönderdiler. Şah, ittifak, dostluk ve inanç seviyelerini ağır sözleşmeler ile sıkılaştırsın diye emretti. Safer ayın on üçünde Cuma günü o cemaat aynı sabâ meltemi gibi vefa bostanından Seba diyarına doğru hareket ettiler.

---

[365] Hafız'ın 491. bazelinin ilk iki mısrası.
[366] Hafız'ın 410. gazelinden bir mısra.

(yk:163a) Af ve inayet güneşinin ışıltısından ve merhamet doğusunun yansımasından Çerkezlerin devletinin batma yeri olan zulmetler batısını mutluluk sabahına değiştirdi. Tuman bay mülkü ile bir aşama mesafesi olan menzile yettiklerinde o şah inayet rüzgârının yetişmesi ve cinayetlerinin af olmasına dayalı mektubun ulaşmasından haberdar oldu ve barış hilatini kendi itaat ve duruş boyuna uygun gördü ve sevinerek yola çıktı. Göğsü açan meltemleri koklayarak barış elçilerini neşe meclisine davet etti.

Çerkezler cemaati [367]"ومن لم يجعل الله له نورا فما له من نور" sözüne göre sözü bozup ve kötülüğü seçip yanlış davranışlar ile onu kabul etmekten vaz geçtiler ve barışın gerçek halini hile ve sahtekârlık olarak ve esaret zan ettiler ve çok yalvarıp istedikleri barışın doğru caddesinden kaydılar ve bu işten istifa ettiler ve ona boyun eğmediler. Bu konudan vaz geçerek barış müjdesinin sayfalarını harp izleri ile doldurdular.

(yk:164b) Melik Tuman bay onların bu yaptıkları yanlış işi iğrenç olduğunu söylüyordu, çünkü onun gönül şahini barış havasında uçuyordu ve canını vefalı olmak ve dostluk yolunda koymak ve söz tutma tatlısı ile can ve ruhunu tatlandırmak istiyordu ve hile emtiasını devirin vefasız kardeşlerinden bir kuruşa bile almak ve devir Yusuf'unu ucuz dirhemlere satmak istemiyordu. Çerkezler hiç onun sözünü dinlemediler ve o yerden Nil nehrinden geçme iddiası ve doğu bölgelerine yetmek ve oralarının Beni Baker ve Beni Sualem gibi Arap kabilelerinden birkaç çeteci ve fasit kişiler ortaya çıktılar. Sulh ışığını yansıtan Müslihuddin Ağa'nı Hanefi mezhebinin baş kadısı olan İbni Al Şahneyi öldürdüler ve kılıcın zümrüt renkli sayfasını onların yakut renginde olan kanı ile aynı Kerbela şehitlerinin yanağı gibi kıpkırmızı ettiler ve çölün kumlarını o iki şehidin kanını içtirerek aynı yakut gibi renkli ettiler. Şahne'nin ve arkadaşının kafasını Mısır hükümeti için Şam valisini izleyerek kestiler ve götürdüler, kötü Yezid'in iğrenç sünnetini (yk:164a) "Acaba bundan fazla yok mu" diyerek yenilediler.

Nazım:

Eğer kötülük yaptıysan afetlerden kork

Çünkü dünyada doğa cezalandırır.[368]

---

[367] Allah kimseye nur vermediyse ona nur yoktur. (Nûr Sûresi 40. Âyetin son kısmı)

[368] Nizamî Gencevî'nin Hüsrev ve Şirin'in hikâyesi kitabın son kısmı 119. bölümünden bir mısra.

İki dünya rabbi olan Allaha hamt olsun.

3.45. TUMANBAY'I VE GERİ KALAN ÇERKEZLERİ ORTADAN KALDIRMAK İÇİN MISIR KALESİNDEN EL-CEYŞ GÖLÜNE HAREKETİ 21 SAFER 923 (15 MART 1517)

Padişahımız elçilerin öldürülüp Tuman bay'ın doğu diyarlarına gittiğinden haberdar olduktan sonra, hava sıcaklığına rağmen süratle el- Ceyş gölüne doğru hareket etti. Veziriazam Yunus Paşa, orta vezir Sinan Paşa (yk:165b) ve Anadolu kazaskerlerini ve Defterdar Mehmed Çelebi'yi kaleyi ve şehri korumak ve işlere çeki düzen vermek için orada bıraktı. Fırsat peşinde olan ikiyüzlü insanlar ve inatçı kişiler fitne çıkarabilirlerdi.

Bu yüzden cihan padişahının korkusundan bir köşeye saklanan veya kaçıp bir köşeye çekilen çöl Arapları zat-ı devletlerinin hareket ettiği haberini duyduklarında Kahire etrafındaki yolları ve caddeleri, şehir içinde birçok yeri tuttular. Baş kaldırıp kendilerine verilen aman hattının sayfasını kirlettiler. Zat-ı devletleri el-Ceyş gölünden cesaret meydanının çabuk süvari, (yk:165a) akıllı ve çok zeki olan Mirâhur-ı evvel Ahmet Ağa'yı bir gurup kölelerle isyancıları def etmek için gönderdi. Bu Ahmet Ağa Padişaha çok yakın ve cesaret meydanında düşmanların kafasını aynı çevgen topu gibi kılıç çevgeni ile ortadan kaldıran biriydi.

Ahmed Ağa aç kurt veya kazlara yaklaşan şahin gibi kılıcını çekti ve onların ortasına daldı. Onları dağıttı. Bu sırada çoğu kılıçtan geçirildi. (yk:166b)

Müellif:

Allah'a şükürler olsun ki dünya hızlıca açıldı,

Kötülerin şerrinden ve düşmanların kötülüğünden

Keder ve üzüntü yerine dostlar için

Mutluluk, ferahlık ve sevinç kattı.

Ertesi gün ağa hazretleri sağ salim âlem-penah saraya geri döndü. Huzuru şereflendi, kesilen kafaları ve tuttukları esirler şahın huzuruna getirildi.

Müellif:

Şahlar dergâhına geri döndü

O zatı ki zamane onun kahrından korkacak

O murat kuşu afiyet burcunda kondu,

Ta fethi avaz edip dünyayı haberdar etsin

O bir zattır ki onun felek gösteren kılıcından

Senin düşmanlarının durumunu üst alt eder

Onun kılıcı saadetli ve talihli devletin sayesinde

Bu fethi diğer fethin başlangıcı yapar

Ya rabbim onu afetlerden ve olaylardan koru

Ta düşmana bundan beterini yapsın

Zat-ı devletlerinin el-Ceyş çölünde durma süresi on iki güne ulaştığında ve (yk:166a) muzaffer orduya çeki düzen verdi, düşmanlardan haberi yine gelmeye başladı. Zat-ı devletleri hareketten bir gün önce Rumeli beylerbeyi Mustafa Paşa'yı düşmanların durumundan haber almak için o tarafa gönderdi. Belli oldu ki, melik Tuman bay muktedir sultanların aksine, verdikleri sözlere aykırı Araplara sığınmış, onlardan yardım istemiş ve kaçma peşindeymiş. 3 Rabiulevvel 923 (26 Mart 1517) Çarşamba günü zat-ı devletleri mutlu saba meltemi gibi Nil üzerinden hareket etti ve Çize'ye geldi. Habercilerden ve karakollardan şaha haber geldi ki, Melik Tuman bay kaçmayı seçmiş ve batıya hareket etmişti.

(yk:167b) Zat-ı devletleri derhal beylerbeyi'yi beş yüz bin yeniçeriler ile peşinden gönderdi, kendisi de gecenin son üçünde onun arkasından yola çıktı. Bir miktar yol aldıktan sonra haber geldi ki, beylerbeyi ve Melik Tuman bay arasında savaş başlamış her iki taraftan öldürülmüş.

Nazım:

Savaş denizi kaynadı

Savaşçılar kükredi

(yk:167a) Kılıç kandan dolayı cam gibi

Kan damla ile toprağı sarhoş ediyordu.[369]

Sonunda onların dayanma güçleri muzaffer askerlerin saldırısından kırıldı, düşmanlık erkânı zat-ı devletlerin yardımcılarının gazap fırtınasından döküldü ve yenildiler. Çerkezlerin çoğu muzaffer askerlerin elinde öldüler veya esir oldular. Melik Tuman bay unvanını değiştirerek çok zorlukla zavallılar gibi kurtuldu ve ordunun selinden korkarak Bahira bölgesine kaçtı. Padişahın ayna gibi gönlüne ki, aynı İskender kadehi gibi düşmanların durumu onda malumdur belli oldu ki, kaç defa hile ile kaçan yaralanan av bu sefer yakalanacak.

Mesnevi:

Hakkın sabrı müsamahalar eder

Ama haddini aşarsa rezil eder.[370]

4 Rabiulevvel (27 Mart 1517) Çarşamba günü zat-ı devletleri Cize yerinde nüzul ettiler. Derhal Rumeli beylerbeyi Mustafa Paşa, Anadolu beylerbeyi Ferhat Paşa hazretleri, (yk:168b) Şehsuvar oğlu Ali Bey, Kapıcıbası Sinan Bey ve Mirâhurun kardeşi Mahmud Ağa gibi birçok kumandan ve saray ağaları onun arkasından gittiler. Şah emretti ki bu geniş toprağı düşmanlara o kadar daraltsınlar ki Tuman bay'ın ruh kuşunu beden kafesinde tutuklasınlar, kederlerden kurtarıp onu felekler sarayına ve sultanların şifa dergâhına getirsinler. Şahın emri ile o emirler şimşekten ve rüzgârdan hız ödünç alıp ateş soylu düşmanları suda arayıp Bahria tarafa gittiler. Zat-ı devletlerinin tedbir hisarı ve takdir dağı bu gibi olayları yoluna getirmekte öyledir ki, düşmanların hayal kuşu bile orada oturamaz. Hele bu şaşkın adam ki, gaflet perdesi ve korku tozu onun gözünü kor etmiş, Bahria vadisinde huzursuzluk çölünde yakalandı.

(yk:168a) Müellif:

Onun yüce himmeti öyle yüksek ki

Küçük düşünceler ona girseler çıkamazlar

Lezzetli şarabı mutluluk kadehin içene

Sonunda acı dolu kadehi içmesin mi

Zamane oyunu hep böyleydi

---

[369] Nizamî Gencevî'nin Leyli Mecnun bölümü 22. kasidesinden iki mısra.
[370] Mevlana, *Mesnevi* üçüncü defteri 115. bölümünden

İlk kazanan sonunda kayb etti.

Sözün kısası “arayan bulur ve güneşin ışığı bulutlar deliğinden görünür” demişler. Başlangıçta bozukluğa kayan işin sonu bu gibi tedbirler ile doğrulanacak bir hali yok. Zamane kefili ki her zaman zat-ı devletlerinin isteklerini yerine getirmek için destek olmuştu, bu Tuman bay’ı Nil nehri kenarında “yeniden seni araştırmam lazım, senin yüzünden her şey yok olacaktır” mazmununu okuyorken yakalandı. O Firavun ahlakını takip edip ateş fışkıran kılıcın korkusundan [371]“من انصارى الى الله قال الحواريون نحن انصارالله” diyerek kendini suda Firavun gibi ateşte boğmak istedi “ve onun başından geçti” sözünü isyan dolu kendi zamane sayfasında koydu.

(yk:169b) Mustafa Paşa ve Ferhat Paşa hazretleri onun mülkünü görkemli şahların âdetine göre zapt ettiler ve Padişah huzuruna gittiler.

Nazım:

Hangi sedire o baş diklik verdi de sonunda onu acı çektirip başını eğmedi

Hangi kızıl gülü o besledi de sonunda ona sarı soluk çiçek vermedi.[372]

Birçok Çerkez köleleri bazıları Nil suyunun ortasında, bazıları gölün serabında ölüm suyuna kafalarını saldılar ve hepsi şirin canlarını toprak üstüne döküp fena diyarına gittiler.

Nazım:

Bu dönen feleğe gönül bağlama çünkü bu kova

Bir değirmendir ki sevenlerin kan ile dolaşır

Ali Murteza hazretleri diyor “dünya tehlikeli bir yerdir ve gölgedir yok olur ve ışıktır söner ve bir yastıktır kayar”.

Nazım:

Bu karanlık yerden git çünkü yolunda balina var

Bu çimenlikten kalk çünkü bitkileri zehirdir

(yk:169a) Biri vücut zulmetinden siyah gömlekli oldu

---

[371] kim Allah’a yetmek için bana yardım edecek. Havariler dediler biz Allah’ın yardımcısıyız. (Saf Sûresi 14. Âytein orta kısmı)

[372] Nizamî Gencevî’nin *Hüsrev ve Şirin* bölümü 43. kasidesinden iki mısra.

Zamane vefanın yasından mor kıyafet giydi.[373]

Ondan sonra bu emirler bir gece ve gündüzde saldırılar yapıp mesafeyi üç günde aşarak 8 Rabiulevvel (31 Mart) Pazartesi günü Nil nehrinin kenarında olan Ümme Dinar köprüsünde Padişah alayına kavuştular. Bu yaptıkları iyi hizmetten dolayı katkısız dinar gibi ihlas potasından çıktılar, kulluk ve itaat yüzlerini şahane emirleri yerine yetirme sikkesi ile süslediler. Zat-ı devletleri onlara sonsuz ihsanlarda bulup başlarını dik etti ve kendi bölgelerinde mali ve mülki işlerin yönetiminde onların hükmü geçerli oldu. O sırada büyük emirler o köprüde Melik Tuman bay'ı tüm devlet erkânı, eşraf ve vezirlerin toplandığı bir divanda hazır ettiler.

(yk:170b) Devlet adamlarının bu fethin sevincinden gözleri aydın olup yargıç koltuğunda oturdular, düşmanlara ceza vermekle ve dostlara güzel şeylerle hitap ettiler. Büyük rütbeli vezirler baş eğme merasimini yerine yetirdikten sonra Tuman bay'den gördükleri bazı halleri yüz yüze beyan ettiler. Beyandan sonra bu fethi tebrik etmek için el öptüler ve Melik Tuman bay'ın hallerine göre istihkakı olan rütbeyi arz ettiler. Zat-ı devletlerinin sonsuz keremi ve şefkati olduğu için özel hilat haneden ona şahane kıyafet ve hediyeler ile şereflendirdiler ve onu kapıcı başı Hasan Ağa'ya teslim etti. Her gün onun meclisine özel mutfak, şerbet hane, yemek haneden yiyecek ve içecekleri gönderiyordu.

(yk:170a) Onun gönlünü ferahlatmak ve bazı gizli sakladığı işleri öğrenmek için iki üç sefer Halime Sema hazretlerini onun sohbetine gönderdiler. Allahu Ekber! Bu nasıl bir zaman ki çok kısa sürede bazı devlet erbaplarını saltanat tahtına ve yüksek rütbelere çıkarıyor ve bazı izzet erbaplarını rezalet içinde keder ve acılara boğup pişmanlık ve inilti ile arkadaş ediyor. Bir gurubun istek okunu yardım elini uzatıp hiç kaydırmadan amaca ulaştırıyor ve bir grubun duasına çok istekli olsalar bile olumlu cevap veremiyor. Bu Allah'ın takdiri ile olur, ondan vaz geçilmez ve ondan fazlası da olmaz. "Allah ne isterse yapar ve neyi irade ederse hükm eder"

Ondan sonra Rumeli beylerbeyi Mustafa Paşayı ki her zaman onun attığı adım fethe ulaşmıştı, Tuman bay'la birlikte Arap kabilelerinden intikam almak için gönderdi. İnşa divanı kâtiplerini bu fethi yazmak ve yazarların bu zaferi detaylı yazmalarını emretti.

---

[373] Hâkânî Şirvâni. kasidesinden 5. bölümünden iki mısra.

(yk:171b) Onlar da bu emri yerine getirdiler. Bu sevinç dolu haber Kahire'ye ulaştığında ilkbaharın geliş müjdesi gibi her yeri bitkiler ve güzel kokulu güller sarıp ağaçların bedenini gonca yakutları ve çiçek dirhemi ve firuze yaprağı ile süslenmiş bir tarzla tüm şehir ve pazarları süslediler.

(yk:171a) Dükkânları ve eyvanları pırıldayan kumaşlar ve zamanede olan en pahalı kumaşlar ile aynı güzel yüzlüler gibi süslediler. Çatıdan mücevherler, yakutlar, deniz taşları, Belh ve Badehşan yakutu ile Hint elması ve Horasan firuzesi ile aynı baharatçı dükkânı gibi süslediler.

Nazım:

Aynı İrem bağı gibi süslü bir şehir

Her biri miskten olan bayrakları kaldırmış

Sandal ve öd her yerde dikilmiş

Rüzgâr onlardan ud ve sandal kokulu.

Ay yüzlü beyaz tenli güzellerin uzun boyundan ve güneş gibi yürüyen sevgililerin ince davranışlarından Yusuf aşkının pazarını durgun ettiler. Ay sıfatlı şarkıcıların güzel sesinden sevgi ve gönül sahiplerinin kulağına meleklerin ve hurilerin sesi Davut nağmesi eserler geliyordu.

(yk:172b) Her zaman felek iktidarlı devletin bereketinden yerin her köşesi ve tüm şehirler huzur süsünden dolu olsun ve tüm hür insanlara ve halka gönül sefası eş olsun. Halkın rabbinin hakkı için, hamd olsun iki dünya rabbi olan Allah'a.

3.46. ŞAHANE ALAYIN SEVİNÇ VE GÖRKEMLE ÜMMÜDİNAR YURDUNDAN NİL KENARINDA BULAK'IN KARŞISINDAKİ ENBABE KÖYÜNE HAREKET ETMESİ VE MELİK TUMAN BAY'IN ASILMA FERMANININ ÇIKMASI

Zat-ı devletleri "zafer ona kapıları açtı" hali ile Enbabe'de nüzul etti. Bu menzilde iki senedir kuşatma altında olan Diyarbekir'ın Mardin kalesinin açıldığı Kızılbaşların yenildiği müjdesi geldi. Bu haber Padişah'ın daha da sevinmesine ve gönlü açılmasına sebep oldu. Bu olay hiç garip değildir. Orası öyle bir kaledir ki,

yapısının sağlamlığı İskender seddinden de daha dayanıklı ve eyvanını yüksekliği felekler kavsından daha yüksekti.

Nazım:

Onun yüksekliğinden bekçi ateşini

Zühal nurundan fark edemezsiniz

(yk:172a) Bunun detayı kendi yerinde yazılacak. Şimdi Melik Tuman bay'ın sözüne geldik. Son dönemlerde peş peşe Melik Tuman bay'den yüze çıkan cesaret, savaş alanında ve tehlikeli hareketlerde gönül kuvvetine sahip olması hatta tedbir ve takdire aykırı olsa zat-ı devletlerinin hoşuna gitti.

Mısra:

Sultanın gördüğü her ayıp hünerdir.

Onun hayat ağacının ikbal bostanında kalmasını hatırlattı. Onu itibar sahibi emirlerinden birisi etmek istedi. Rum bostanından güzel havası ve suyu olan bir yeri ona verecekti, onun çok yükseklere getirmek istemiş, onu hükümet ve hilafet rütbesinden ayrı tutmak istememişti. Ancak biri manevi ve diğeri maddi iki gerçek bu işin yapılmasına engel oldu. Manevi engel, günahsız adamları öldürmek ve uyanık sahiplerinin kanını dökmek huzur getiremez. Herkes kendi istek ve arzularını diğerlerin durumunu kötü düşürüp bozukluk peşine gitmede görürse ve onu zamane onaylar diye hayal ederse (yk:173b) muradının yüzünü rüyada bile göremez ve arzu meyvesini maksat dalından toplayamaz.

Mısra

Umutların rüyaların hepsi gerçekleşmez.

Zat-ı devletleri mübarek Dımışk'tan mektup gönderip iyi niyetlerini bildirerek güzel sözlerle hitap etti ve barışa çağırdı, Mısır hükumetinden tek hutbe ve sikkeye razı oldu, savaş ve mücadele tomarını bunu kabul etme şartıyla sarmak istedi. Şam ve Halep'e razı olacaktı ve hatta Anadoluya geri dönme için karar vermişti. Ama Melik bunu kabul etmekten vaz geçti, barış için giden masum elçileri kin ve haset yüzünden öldürdü. Barışı kabul etmemekle türlü kötülüğü iş ve kabahati yaptı. Müslümanların idam, etmekten hiç vazgeçmedi.

(yk:173a) Herkim zülüm kılıcını çıkarsa

Felekte onunla onun kanının döker

Ama yüzde olan engel bu ki, Mısır'ın büyükleri, avam ve diğer vilayetlerdekiler öyle zannetmiştiler ki Melik Tuman bay'ın yakalanması yapay bir mevzu ve gerçek olan arkadaki plandır. Hatta arasında Çerkezler konuyu bu şekilde yayınlatıyorlardı. Bu yüzden zat-ı devletleri onu ortadan kaldırmaya razı oldu. Zira onu alıkoyması çok fitne ve kargaşalara, kalplerin kaymasına sebep olacaktı.

Nazım:

Karga ve kızılca karga avcılık yapmaya uygun değildir

Bu kerameti şahin ve şahbaza vermişlerdir.

Ondan sonra 11 Rabiulevvel 923 (3 Nisan 1517) Pazar günü bir gurup saray kölelerini ona eşlik etmek için tayin ederek emretti ki, avamın yanlış düşüncesi ortadan kalksın (yk:174b) Çerkezlerin zannın aradan kaldırmak için onu Çerkez külahı ham çarıkla pazarlarda ve şehirde dolaştırdılar. [374]"يعرف المجرمون بسيماهم فيوخذ بالنواصى والاقدام" Daha sonra onu asmaya götürdüler, Tuman bay'ın o durumda dili bu şiirin mazmununu söyledi.

Müellif:

Aşk günahı ile beni as, sonra parça parça et

Beni öldürdüğün an ey ay benim başımı dik et

Benim kanımla kendi temiz kılıcını kirletme

Gömleğin bir ipi ile benden zararları def et

O ipin kıvrımından aşk derdi canımda soldu.

Allah'ım yüzünü bana göster ve yeniden bana dert ver

Padişahın emri ile onu Bab-ı Züvele'de astılar ve bu şehir Babü'l-Ebvab'dır. [375]"ان فى ذالک لعبرة لاولى الابصار" Böylece kutsal ruh padişahın zati şerifleri (yk:174a) nazardan saklansın diye "in yekâdu" okudu ve bu dualarla onu kordu.

Bu şahane ağaç her zaman yemyeşil kalsın

Çünkü adı yüksektir ve kuvveti çok fazla

---

[374] Günahkârların yüzlerindeki alametlerden tanırlar, perçemlerinden ve ayaklarından tutarlar. (Rahmân Sûresi 41. Âyeti)

[375] Gören ve düşünenler için bunlarda alınacak ibretler vardır. (Nûr Sûresi 44. Âyetin son kısmı)

Taç ve tahtıyla cihan taze kalsın

Düşmanlarının kafası kapılarının tacı olsun.[376]

Ezel gününde sultanlar sultanının fermanı ile, onun ruhunun beden Mısır'ı kuyusundan çıkması ve bu takdir ipi ile sona erdilmesi yazılmıştır. Onun fenaya gitmesi ile bu tarihte Çerkezler devletinin sonra ermesi kaydı olmuştur. [377]" فاذا جاء اجلهم لا يستاخرون ساعة ولا يستقدمون" ayetine göre bu idam ile onun istek ve hayat güneşi vücut doğusundan çıktı ve ecel batısında battı. Onun vücudunun tozu vasıtasıyla alevlenen fitne ateşi bu tedbirin bereket suyu ile söndü. Çok çatışmalar ve sultanların ateşli kılıcının darbı ile Çerkezler devletinin yanmış olan lambası ve bu iki yüz yıl içerisinde onların hilafet kulübesi ondan aydındı, bu zamane kahramanının gazap fırtınası ile bu vakitte söndü.

(yk:175b) Nazım:

Her ne varsa ondan yelden başka hiç ele gelmiyor

Yok, bir şeyden de eksiklik ve yenilme yüze çıkmıyor

O yüzden dünyada ne varsa yok zannet

Her ne varsa da onu dünyada yok say.[378]

Ölüm atına binen bu sultanı üç gün görsünler diye asılı tuttular ve sonra indirdiler ve ahiret diyarına gönderdiler, Gavriye türbesinde defin ettiler. Böylece Çerkezler devleti sona erdi ve bu sona ermekle onların arzuları ve istekleri bitti. "فغلبوا هنالک وانقلبوا صاغرين[379]."

" فما بكت عليهم السماء والارض وماكانو منظرين[380]

İki dünya rabbine hamd olsun

---

[376] Nizamî Gencevî'nin Şeref name bölümü 21. kasidesinden iki mısra.

[377] Her zaman kimsenin eceli gelirse onda hiç gecikme yoktur ve ondan önce de olamaz. (A'râf Sûresi 34. Âyeti)

[378] Ömer Hayyam'ın 29. rubaisi

[379] Orada mağlup oldular ve aşağılık ve rezil oldular. (A'râf Sûresi 119. Âyeti)

[380] Onların yok olmasına ne gök ve ne yer sakinleri ağladı ve tövbe için de mecal bulamadı. (Duhân Sûresi 29. Âyeti)

3.47. ÇERKEZLER DEVLETİ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Çerkezler devletinin sona erme zamanı bu tarihte olduğu için, o devletin başlangıcını bu sayfaları okuyanların bilmesi gerekir. Geçen eski sultanların tarih kitabından anlaşıldığına göre onların hükümeti iki yüz yıl olmuş.

(yk:175a) Zat-ı devletlerinin yeni fetihler tarihinde yüz otuz yedi yıl yazmış. Bu kitap Arap dilinde yazılmıştır ve onu yazan Mısır doğumlu âlimlerin iftiharı, mütedeyyinlerin özü, tüm hikmet usulüne bilgili, aydın düşünceli ve her bilgini tamamı ile ifade eden Abdürrahim Abbasi eş-Şami bu zamanda yazdı. Detaylı olarak Çerkez kölelerinden Ağırlu adlı biri Mısır Kahire'sinde Melik Muzaffer Hacı Bin Nasır Muhammed Bin Kalavun Kürdi devletinin zamanında iyi hizmetler yapması nedeniyle ve hikmetli sözleri, mali ve mülki işlerde tedbirli olduğu ve diğer durumlarda kendini gösterdiği için vezaretle başkomutanlığa getirilmişti. Bu adam Çerkez kölelerinin çoğunu bu padişahın mülküne gelmelerini sağladı ve onları bu devlete cezb etti. Her türlü tedbirler ile Çerkezler taifesini o şahın inayet ve merhametine muhatap ediyordu.

(yk:176b) Böylece Çerkezlerin emri öyle yükseldi ki yüksek dereceli emirler ve ordu serdarları ile denk oldu. Bu dediğimiz Ağırlu yedi yüz kırk sekiz senesinde bu Melik'in fermanı ile öldürüldükten sonra Çerkezlerin tamamı Mısır'dan çıkarıldı ve onlar otuz yedi yıl adsız ve güçsüz yaşadılar. Melik Zahir ilk Çerkezler sultanı olarak yedi yüz seksen beşte saltanat tahtına oturdu. O zamandan bu ana kadar o memleket zat-ı devletlerinin kölelerine ait oldu ve felek durumu [381]"ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض" hikmetine göre bir devletin inkırazını diğer hükumetin başlangıcına bağlar ve birinin son görkemini öbürünün yüksekliğine ulaştırır, o gibi sağlam duruşlu ve doğru düşünceli melik bu devlet görmedi.

Nazım:

Kader benim toprak zerremden onun atına toynak yaptı

Güzellerin gündüz gibi aydın gözlerinden cennet güzelliğini.

[381] Sakın Allah bazı halkı bazıları ile def eder. (Hac Sûresi 40. Âyeten bir cümle)

O bu Çerkezler hükümetinde tahta çıkanların arasında özel biriydi. (yk:176a) Allah'tan diliyoruz ki yıldızlar pırıldayana kadar dünya hükümetinin altında ve gece gündüz devam edene kadar bu devlete miras kalsın.

3.48. PADİŞAHIN GEZİNTİ İÇİN DENİZ YOLUNDAN İSKENDERİYE'YE HAREKETİ

Zat-ı devletleri Allah'ın yardımıyla düşmanları yendiğinde Aram mülkünün diyarını yabancı dikeninden kesti ve orayı koruma altına aldı. Yüce himmetini ve iradesini oranın işlerine düzen vermeye, bozuklukları kaldırmaya, sınırları güvenli tutmaya ve tüm maslahatların temelini sıkılaştırmaya harcadı.

Nazım:

Manaları gösteren bir yüz olacaksın eğer ayna gibi

Kendi içini olaylar pasından silersen

Zamane zülüm kederinden o zaman kurtulur

Ki sen adalet mührü ile cihanı süs verirsen

Padişah defalarca cennet gibi meclislerinde konuşma esnalarında sera perdesindekilerden, yakınlardan ve âlimlerden İskenderiye bölgesinin özellikleri, güzelliklerini ve iyiliklerini duymuştu.

(yk:177b) Dolaysıyla mübarek gönlü çölü dolaşmaktan ve hep at üzerinde olmaktan tozlanmıştı. O yüzden gemiye binip deniz yüzünde ve nehirler kenarında balık tutarak o etrafın şehirlerini bakmayı arzu etti. 7 Cemaziyülevvel 923 (28 Mayıs 1517) Perşembe günü görkemli bir gemiyle yola çıktı. Beş gün içerisinde iki aşamada İskenderiye'nin Semasa kalesine geldi. Gizli kalmasın ki İskenderiye bölgesi –Allah onun sınırlarını İslam için saklasın ve zalim kâfirleri yenmek için sınırlarını geniş tutsun ve gece gündüz onu yenilesin- İslam şehirlerinin büyüklerinden ve en ünlülerinden mamur olmakla meşhurdur.

(yk:177a) Tur vadisinde kalanları hidayet etme ve deniz girdabında hayran kalanları kurtarma sıfatı ve Nur ağacın kenarında olması ile deniz ve kara yol

misafirlerince meşhurdur. Oranın banisi o büyük himmetli ve doğular ve batılar sahibi, zati övgüye ihtiyacı olmayan İskender-ı Zülkarneyn'dir. Cihanı feth eden zati devletleri İskender'in namusu olan bölgeyi ve o vilayeti ele geçirdi ve dünyayı bunu dost ve düşmana bildirdi. Oranın ümran temelini aynı düşmanların kalbi gibi kırık, aynı düşmanların iradesi gibi dağınık buldu. Mühendisleri orayı mamur etmeye ve binaları düzeltmeye çağırdı. İskender-i Zülkarneyn'in çizim ve tasarımına dayanan desenleri uyguladılar ve hendese ilmi adamlarından yardım isteyip ve şekil düğümleri çözen uzmanları kullanarak devlet sarayını ve memleket sera bostanını bağ ve ferahlatıcı şeylerden doldurdular. Sokaklar, mahalleler, pazarlar, (yk:178b) hanlar, mekânlar, ibadet yerleri, hayır işleri için binalar inşa ettirdi. Bu söylenen şeylerin tümünü beyaz mermer taşından ve pahalı taşlardan çok süslü ve gayet dayanıklı bir şekilde yaptırdı. Öyle ki [382]"آتونى زبر الحديد" seddi onun istihkâmının yanında [383]"وان اوهن البيوت لبيت العنكبوت" sıfatına vasıflandı. Bu zamanda İskenderiye'de kalan imaret eserleri ikinci İskender hazretlerinin bereketindendir. Haber rivayet edenler ve sır keşf edenler en iyi rivayetle nakl etmişler ki, İskenderiye şehri İskender-i Zülkarneyn'in tamirinden önce Ad ashabının imaretleri ile mamurdu ve üç yüz yıl sürede oranın imareti ileri derecede tamamlandı. Oranın halkı yetmiş yıl içerisinde mermer taşların bembeyaz olduğu ve güneşin ona ışıldamasından dolayı gündüzleri mühim işlerini bitirmek için sarıksız yola çıkmıyordular. Minareleri mermer ve sumak taşından olan dört direk üstünde sonsuz latiflik ile kurulmuş ve üç yüz arşın uzunlukta yapmışlardı.

(yk:178a) Onun zirvesinde yeşil taştan bir yengeç ayarlamışlardı. Eski hekimler onun içerisinde ayna var zannettikleri yer bu minaredir. O aynaya bakarak Konstantinopolis'in durumundan haberdar oluyordu. Ondan sonra aynanın altında hazine var diye kötü düşünenler her tür hile yaparak ve çabalar göstererek aynayı aşağıya indirdiler ve ondan sonra kimse onun kurumu ve düzenin sağlıyordu. Kale içinde bir kubbe var ki felekler feleğine dokunuyor, Firavun oturmak için yapılmış ve bir saray var ki gök sarayları onun yüksekliğinin yanında çok alçak kalıyor ve burayı adaleti kurmak ve Süleyman hazretlerini davet etmek için yapmışlar.

Nazım:

Dünya aynı sakal, ben, göz ve kaş gibidir

[382] Demir parçalarını bana getirin. (Kehf Sûresi 96. Âyetin ilk kısmı)
[383] Kesin en zayıf evler örümceğin evidir. (Ankebût Sûresi 41. Âyetin son kısmı)

Her şey kendi yerinde güzeldir.

Eski kalenin içerisinde olan ilginç imaretlerden ikisi azim ve ilginçtir. Birisi bu ki minare çok yükseklikte bir tane taştan yapılmış ve tılsımlı tedbir veya hikmete dayanan bir ameli uygulamışlar ki bu taş sürekli kendi yerinde dairesel hareket ediyor. Halka göre bu taşın hareket kaynağı güneşin hareketindendir.

(yk:179b) Buna delil olarak bu ki güneş tam minarenin üstünde olmadığı zaman minarenin altına atılan şeyleri alma imkânı vardı, ama tam üstünde denk olduğu zaman orada bir şey koyup almaya yetkileri yoktu. İkincisi bu ki, çok yüksek bir direk var, çok kalın ve geniş. İstihkâm ve dayanaklığı mermer taşından da güçlü olan bir dörtgen üzerinde uygulamışlar. Onun boyu kırk dokuz büyük arşındır. Onun bir arşını bildiğimiz arşının iki katıdır. Bazı kitaplarda yazılmış ki bu büyük direk yeryüzünde uygulanan bir direktir ve onun altında definelerden bir define defin olmuştur ve o fırtınalar ile kımıldamaz hatta eğer onun üzerine yüce dağ düşse. Diğer garip şeylerden bu ki İskenderiye şehrin tüm kalıbı deliktir. Onları sular, nehirler ve havuzlara bölmüşler. Onun duvarlarını öyle temelli sert ve sağlam yapmışlar ki Nil isyan ettiği zaman o söylediğimiz yerler sudan doluyor ve gelecek yıla kadar onunla geçiniyorlar.

(yk:179a) Şimdi de o üslupla duruyor. Bazı yerlerde güvenli bir ikametgâh için beyaz taşlar ile iniş yerleri yapmışlar. Onun bazı kısımları hala var. Yine konaklama ve ikamet için uygun olmayan bazı imaretleri çok masraflar çıkarıp, sonsuz malzemeler kullanıp yapmışlar, ondan binmek ve inmek için merdivenler salmışlar. Belli değil bu uygulamaktan amaçları neymiş. Belki de onu yapmaktan amaç bazı hikmete dayanan maslahatlara ermektir ki, bu zamandaki alçak düşünceli insanların aklı ona yetemez ve onu anlamaya yetkisi yoktur. Abdullah bin Amir bin As'tan menkuldür ki, Dünya'nın garip şeyleri dörttür. İlk İskenderiye minaresinin aynasıdır ki ona bakarak Konstantinopolis'in durumu belli oluyor, hatta arasında denizler olsa bile. İkincisi bakırdan yapılan Endülüs toprağında bir attır ki üzerindeki binicinin eli arkadan bağlı ve eli ile işaret ediyor ki benim arkamdaki vadiye adım atmayın çünkü o çölün kumu insan yer (yk:180b) ve yılanları insanı avlamaya çok hırslıdırlar. Üçüncüsü Ad toprağında bir bakırdan minare var, onun üzerinde bir şahıs var o da bakırdan at üzerinde ve haram aylarında o minareden lezzetli su aşağıya akıyor. Oranın halkı ondan içiyorlar, bağlarını, tarlalarını sulandırıyorlar ve yemyeşil yapıyorlar. Ondan nehirler, sular ve havuzlar

uyguluyorlar. Haram ayları bittiğinde gelecek yıla kadar onun suyu kesiliyor. Dördüncüsü Rum toprağında olan bakırdan bir ağaçtır ki, onun üstünde bakırdan sığırcık yapmışlar. Zeytin toplama mevsimi olduğunda bu sığırcıklar sesleniyorlar ve onların avazından binlerce gerçek sığırcık o ağacın üzerine konuyorlar, onların her birisi üç tane zeytin birisi gagalarında ve ikisini ayaklarında tutup ona saçıyorlar. Ta ki orasının toprağı zeytinlerden sütunsuz dağ gibi olup göklere dokunur. Ondan sonra o diyarın halkı onu yemeklerinin yanından yemek ve tapınaklarının aydınlanması ve alış verişlerinin parlaklığı için kullanırlar.

(yk:180a) Gelecek seneye kadar onunla geçiniyorlar. İskenderiye acayibinin sonu olarak kale dışında olan bir minaredir ki onun yüksekliği felek eyvanına çıkmış. Onun esası külliyen sağlam, sımsıkı ve temeli büyük taşlarla yapılmıştır. Yetmiş metreden fazla olan boyu aynı melek yüzlü güzeller gibidir ki gurbet toprağına esir olan ve ölümle karşılaşan denizde boğulmak üzere olanlara aynı bir güzel yüzlü aşığa görünüşü gibi gözüküyordu. Bir yanının genişliği yarım metre ve dört yanı aynıdır. Boyu yüz elli metreden fazladır. Doğrusunu Allah bilir.

3.49. ZAT-I DEVLETLERİNİN KONSTANTİNOPOLİS GEMİLERİNİ İSKENDERİYE SINIRINDA GÖZDEN GEÇİRMESİ VE MUZAFFER ASKERLERİYLE MERMER VE SUMAK TAŞINI SAADETLİ RUM'A GÖNDERMESİ

Kimseye gizli değildir ki ülke feth eden zat-ı devletleri Şam'ın Dımışk'ında onun adına hutbe okunduktan sonra (yk:181b) azimet dizginini Mısır Kahire'sindeki düşmanları yenmek ve o diyarı ele geçirmek için sıkı tuttu. Hâlbuki bu kararı vermeden önce askerlerin çoğuna Rum diyarına ve Acem Diyarbekir'ina geri dönme fermanı vermişti. Mısra; tedbir ve düşünceli olmak mülk işidir. Padişah düşmanların aydın gündüzünü aynı Yelda gecesi gibi karanlık yapmak istedi ve deniz yolunu onlara aynı kara yol gibi kapatmak istedi. Acele ile Saykaloğlu çavuşu İstanbul'a Şehzade Süleyman'ın yanına gönderdi. Saltanat tahtını koruma görevi kendisinin yok zamanında bu şehzade ve yüksek rütbeli emirlerin uhdesine bırakmıştı. Kırk bin silahlı adam Bahr, batıdan ve diğer yerlerden toplayıp tam teçhizatlı olarak emir azam Kaptan Cafer Ağa cenaplarına teslim etmelerini istedi.

Bu ağa coşkun denizin teknelerini hidayet eden ve gemilere çeki düzen veren biridir, deniz işleri onun yetkisine bırakılmıştır.

(yk:181a) Nazım:

Her gece yaş seli ile uyku yolunu kesiyor

Senin yüzün hattını hatırlayıp suya atıyor

Yarın kaşı göz önüne gelen ve hırka yanık

Mihrap köşesini hatırlayıp bir kadeh içiyor.[384]

Dostlara saygı gösterici ve düşmanlardan intikam alıcıdır. Celal'i ve cemalî sıfatını gösterip onu kendine gazap ve lutuf sembolü ediyor.

Şahın emrine göre bir ay sürede buna aykırı bir şey yapmadan durmadan kırk bin piyadeyi deniz yolundan o hazrete teslim ettiler. Muzaffer askerlerin yemek, içmelerinden ayrı otuz gemi buğday, arpa, yağ, bal, pirinç, hububat ve diğer ihtiyaç olan şeyler ile doldurdular ve [385]"الم تر ان الفلک تجری فی البحر بنعمت الله لیرکم من ایاته ان فی ذالک لایات لکل صبار شکور" sıfatına özel ettiler. Bu emir iki yüz yirmi adet gemiyi askerler için hazırlayarak [386]"وقال ارکبو فیها بسم الله مجریها و مرسها" deniz üstünde havadaki bulut parçaları gibi (yk:182b) hareket ettiler. [387]"وتری الجبال تحسبها جامدة وهی تمر مرالسحاب". Murat rüzgârı gereği gibi yardımcı olmadı ve hava hakkını vererek güzelce gemileri hızlandırmadı.

Çaresiz iki deniz üstünde gezmekteydiler. Bu gemiler İskenderiye sınırına ulaştığında düşmanların murat gemisi su verilmiş kılıç fırtınası içinde tamamıyla boğulmuştu.

Nazım:

Git iyilik yap ve Dicle'ye at

Allah çölde onu sana geri verir.[388]

---

[384] Hafız'ın 320. Gazelinden ilk iki mısrası.
[385] Acaba görmüyor musun gemi deniz üzerinde Allah'ın isteği ile hareket ediyor siz onun ayetlerini görmek için, kesin bunlarda sabırla şükür edenlere nişaneler vardır. (Lokmân Sûresi 31. Âyeti)
[386] Allah'ın adı ile ona binin, onu hareket ettirecek ve maksada yetirecektir dedi. (Hûd Sûresi 21. Âyeti)
[387] Ve dağları görüyorsun, onları durgun zannediyorsun, hal bu ki onlar bulutlar gibi hareketteler. (Neml Sûresi 88. Âyeti)
[388] Sa'di'nin mesneviyâtı 41. bölümünden bir mısra.

Zat-ı devletleri bu gemiye ulaştığında onlara ihtiyacı yoktu. Ama lutuf etti o gemileri gözden geçirdi, dalgaların saldırasından dolayı gönül goncaları solup kanla dolan askerleri sonsuz şefkat meltemi ile sevindirdi.

(yk:182a) Kaptan hazretlerine, ki gerçekten tehlikeli işlerin başını tutmakta diğerlerden özeldir, çok merhametler ve inayetler etti. Onun umut ve istek bağını güzel sözlerle besledi ve iknalarla onu güçlendirdi. "Geri dönme en iyisidir" sözüne göre onlara geri dönme fermanını verdi. Çerkezler sultanından ve eski hakanlardan kalan beyaz büyük taşları hayır ve ibadet için imaretler bina etmek amacıyla İstanbul'a gönderdi. Bunların içinde İrem kavminden ve Firavun'dan kalan sumak taşından iki sütun vardı. Bu ikisi yerin çivileri gibiydi ve hakikaten dönen feleğin erkânını o sütunlar ile durdurmaya uygundur. [389]"الله الذى رفع السماوات بغير عمد ترونها" sütunu olabilecek bir direktir.

Zat-ı devletleri İskenderiye'yi dolaştıktan sonra Kahire'ye hareket etti. (yk:183b) gemiye bindi. Abdürrahim Abbasî'nin bir şiirini bu duruma uygun olduğu için veriyorum.

(yk:183a) Reşit ve Fevveh'ten geçerek 22 Cemaziyülevvelde Mikyas bostanına ulaştı. İki dünya rabbine hamd olsun

3.50. HERMAN KUBBESİ VE O BÖLGEYE GİDİP ORAYI İZLEMESİ HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Dünyanın hiçbir yerinde bu lacivert feleğin altında Herman gibi imaret hiçbir zaman inşa edilmemiştir. Zamanında dünyayı gezenler ve haberciler bu imaretten haber vermemişlerdir. Onun yüksekliği o kadar ki yükseklerde uçan bulut kuşu kar yumurtasını ona düşüremez. Onun şerefesi öyle ki ıslak etekli bulut onun temiz eteğini yağmur damlaları ile ıslatamaz.

Nazım:

Onun kadar değerini anlamaya akıl yetkisiz

Onun mucizevi yapısını vasf etmeye konuşan insan aciz

[389] Allah gökleri görünecek bir direği olmadan yükseltmiştir. (Ra'd Sûresi 2. Âyetin ilk kısmı)

Ay hilali onun kapısındaki desenlerin biri

Güneş onun eyvanının duvarlarının kerpici

Sözün kısası bir dağdır ki tepelerin kemerinde çok güzel yapılmış (yk:184b) ve bir tepedir ki, dağ parçaları onun zirvesinde iyi bir şekilde düzenlenmiş. Onun sütunlarının yüksekliği aynı sütunsuz dağ gibi feleklere dokunmuş ve temelinin dayanıklı olması büyük yapılardan üstün çıkmış.

Nazım:

Ey aynı dünya gibi senin eski binan sağlam

Ey aynı felek gibi senin yüce övgün kıvrım

Taçlı güneş senin sarayına övünüyor

Yüce arş senin koltuğuna iftihar ediyor

Yer cismi senin en altında tutuklu kalmıştır

Felek kalesi senin yüksekliğinden hisarda kalmıştır.

Zat-ı devletlerinin isteği her zaman en yükseklere dokunmak, yüce dağları ikbal ve istek yeri etmede kararlı olduğu için öyle iktiza etti ki Herman'ın eyvanlarının şerefelerini ikamet için seçsin ve görkem kanatlarını bu esere bakmak ve onun özelliklerini araştırmak için açtı ve orasının değerini arştan geçirdi. Bu kararla 15 Rabiulevvel 923 (7 Nisan 1517) Pazar günü orayı görmek için azimet dizginini o tarafa kaydırdı ve şahane meydanın arsasını devlet ve mutluluk atlarının alanı yaparak hareket etti. Üç fersah yol aştıktan sonra

(yk:184a) Onun yakınına ulaştı ve kısa bir süre onun gölgesinde dinlendi. Bu cennet gibi mecliste büyük âlimlerin güzel sözlerinden anlaşıldı ki, Hirman'ın binası Kamusu'l-ugat lkitabında yazıldığı gibi iki kubbeden ibarettir ki onu İdris nebi aleyhüsselam veya Sinan Bin Muşalşal bina etmiş. Onu inşa etmekten amaç derleyip toparlanan sihir, tıp ve tılsım ilmini saklamak ve korumaktı. Çünkü onlar astronomi ilmine kurallarını araştırarak ulaşmışlardı. Bu gök gibi iki kubbe bir dağın zirvesinde Kahire'ye bakıyor ve tüm ülkeleri görüyor. Onun dayanıklı ve sağlamlığı dünyada meşhurdur. Bundan fazla ne diyeyim.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.51. MISIR KAHİRE’SİNİN SALTANATININ NİYABETİNİ HAYR BEY’E VERİLMESİ

(yk:185b) Basiret sahiplerine bellidir ki, şehirlerin ve devlete ait olan memleketlerin sınırlarını korumak, şer peşinde olanların girişine engel olmak, muzaffer askerlerin yemeni kılıçlarını açmadan ve ordunun su verilmiş kılıçlarını kullanmadan olmaz. Din ve devlet düşmanlarını bozmak ve fırsat peşinde olan düşmanın plan binasını kırmak ilmi kâtiplerin keskin düşüncesinden hariç ve cesurlar kılıçlarını açmadan olmaz. Bu yüzden bu zamandaki önemli olan hilafet görevi üzerine ve saltanata bağlı azim işlere dayanıp yüksek hükümler ile kudret elini amaç boynuna dokundurdu ve Kahire mülkünü hercai düşmanlarını def ederek kendine nikâhlayıp kucağında sakinleştirdi. Çerkezler devleti külliyen sona erdi. O diyarın hükumeti büyük hareketler ile onlardan silindi. Zat-ı devletleri bu olanlardan sonra Kahire mülkünü birine vermek için devlet erkânıyla ile danıştı.

(yk:185a) Oraya bir sahib-i devlet bırakmak istedi ki, halkın durumuna çeki düzen versin ve önemli işleri mali ve mülki amaçlara dayalı iyileştirsin. Danışmaya katılanlar çok isimleri zikrettiler. Söz Hayr bey hazretlerine geldiğinde zat-ı devletleri hiç düşünmeden onu Mısır valisi tayin etti.

Müellif:

Ey emir söz senin adına bittiyse

Zamaneden haraç al ve cihanın tadını çıkar

Hakikaten Hayr bey cesur ve bilgili biridir ve kini düşmanların varlığından tedbir ederek çıkarır. Başarılı ve cüretlidir, su verilmiş kılıcı ile fitne ateşini aniden söndürür.

Nazım:

İlmi, sakin ve üstün zekâlı

Mazlumun iniltisini dinleyen biri

(yk:186b) Zulüm ondan ziyan etti ve adalet kar

Allah ondan razı ve halk mutlu[390].

[390] Nizamî Gencevî’in Şerefname’si 42. kasidesinden iki mısra.

Gazap fırtınası toprağı denizin dibinden ve duman düşmanların vücudundan çıkarır. Merhamet ve şefkati bela zehirlerini vefa meltemi ve umutsuzluk ateşi ile sevgi ve umuda değiştirir.

Nazım:

Neşe meclisinde yanan güneş

Savaş meydanında ciğeri yanan ejderha.

Onun İhlas suresi âlempenah sarayında onun itaat Mushaf'ından bir ayettir. Kölelik dünyasında doğru bir duruşu ile yüzdeki itaati ilim ve tedbirden kaynaklanıyor. Gönlü bir olma hukuku ve içten padişaha bağlı olması, yaptığı her şeyde bellidir. Onun gizlice yaptığı hizmetleri onun sadakatini vurguluyor.

Nazım:

İlahi sen onun niyetine yetkin var

Onun niyeti hayırdır ona hayır ver.

Bu fikrin tam sureti zat-ı devletlerinin nurlu gönül aynasında kutsal âlimden [391]"ان خير من استأجرت القوى الامين" ayete göre yansıdı ve onu [392]"انا جعلناک خليفة فى الارض فاحكم بين الناس بالحق و لا تتبع الهوا" ile hitap edip Mısır Kahire'sini ona verdi. [393]"اهبطو مصرا فان لكم ما سألتم" ayeti ile ona seslenip onu diğerlerden özel ve başını dik etti.

Nazım:

Senin lütfun suya ihsan gölgesini atarsa

Damla yerine buluttan inci ve sedef yağacak

(yk:186a) Ona Melikü'l-ümera lakabını verip öyle inayetler ve merhametlerde bulundu ki, onun gibi sahipkıranın namusuna uygun ve onun adına layık olsun. Böylece onu diğerlerden ayırıldı. Onun oraya naip olarak atandığı hükmünü münşilerin yazmasına emretti. [394]"ولما بلغ اشده واستوى اتيناه حكما وعلما و كذالک نجزى المحسنين" Bunlara ilave olarak bir bayrak verdi ki, sahur vaktinin aydınlığı onun desenlerine gurur duyacak ve Tuba ağacı onu taşıyarak iftihar edecek. Gök

[391] Şüphe yok ki ücretle tutacağın kişiler en iyi ve hayırlısıdır. (Kasas Sûresi 26. Âyetin son kısmı)
[392] Seni yeryüzünde halife olarak tayin ettik, o zaman halk arasında hak ile davran ve hava hevesin peşine gitme. (Sâd Sûresi 26. Âyetin orta kısmı)
[393] Bir şehre (Mısır'a) girin çünkü istediğiniz şey orada var. (Bakara Sûresi 61. Âyetin orta kısmı)
[394] Büyüdüğünde ona ilim ve hikmet verdik ve iyilik peşinde olanlara böyle ödül veririz. (Kasas Sûresi 14. Âyeti)

kubbesinin şemsiyesi onun sancağının bahçesini gördüğünde başı dik olup feleğe dokundu. Nakkare çalarak bu hükmü ilam ettiler ve üç tümen ordu bir tümeni yeniçeri tüfekli gençlerinden ve iki tümeni hızlı süvari sipahiden onunla eşlik etmek için onunla beraber gönderdiler.

Nazım:

Ey senin himmetin o yüce türbede sakindir ki

Onun köyü yedi çark diyarının üstündedir

Senin düşüncen bir attır ki senin altında

Her gün onun vahşi huylu günleri sakinleşiyor

(yk:187b) Senin güneş yüzlü düşüncen her kese yansıdığında

Güneş aynı bir zerre gibi onun deliğinden girer.

Bu şahane inayetin merhametinden melikü'l-ümeranın durumu iyice yükseldi ve o kadar güçlü oldu ki, rütbesi feleklere dokundu; şöhreti her yerde ve zamanlarda yayılacaktır ve yüksek dereceli dergâhı talih sahiplerinin isteklerine ulaşacak yer olacaktır.

Nazım:

Dönen felek birinin boynunu kaldırırsa

Zalimlerin boynunu ipe çeker

Selin gelmesi ile bir nehir bozulmaz

Başka birinin nehrini doldurur.[395]

Zat-ı devletlerinin Hayr bey emiri'l-ümeranın hakkında yaptığı bu kerem ve şefkat hiçbir zaman, ne geçemite ve ne yeni şahlarda yoktur. Böyle bir iş yapılmayacaktır.

(yk:187a) Çünkü öyle bir cihan padişahı çok çabalar gösterip, meşakkatler çekip, masraflar çıkarıp, hazineler ve sonsuz mal harç edip, muzaffer askerleri kullanıp, yedi kez savaşıp ve çok kişileri elden verip Mısır'ı ele geçirdi. İlk kurulduğundan ta bitene kadar ki Çerkezler sultanlarının zamanında kırk bin silahlı

---

[395] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname'si* 27. bölüm kasidesinden iki mısra.

suvarinin yemeğidir, bilerek ve tamamıyla bir anda bir canını verecek kölelerinin birine hukuk ve ihlas karşısında inayet etti.

Mısra:

"Şimdi bu devletin işidir, ta kime nasip edecek"

Padişah isterse o mülk kendi elinde kalıp onun korumasını küçük bir kölenin eline bırakabilirdi, çünkü Arap mülkünün bostanında olan toz ve dikenin çoğunu kaldırdı ve fırkalar, kabileler, düşmanlar ve yolu kapatan mülk varislerini aradan kaldırdı ve o bostanı ter temiz etti.

Nazım:

O bir şahtır ki, onun himmetinin zirvesi

Felek yüksekliğini hiçe sayar

(yk:188b) Eğer ayağını feleklerin kafasında koyarsa

Kadir'den az olmaz bunu bekleyen biliyor

Seramik'e niye mağrur olsun ki

O ki incinin kıymetini biliyor

Bu dünyaya hiç başını bükmez

O ki varın ve yoğun durumunu biliyor.

Sözün kısası, eski şahların tahtı olan Mısır mülkü ve hilafetini orasının mal mülkü ve her neyi varsa ona verdi. Oranın senelik divani hukukunu yirmi iki yük yüz bin halis dinar hesapladılar ve kırk dört bin Tebriz tümeni ki Rum'un 1100 harvarı oluyor onu kendisine ait etti.

Nazım:

Senin büyüklüğün hayal gücünden hariçtir

Senin bağışların isteğin istediğinden fazladır

"ذالک فضل الله یؤتیه من یشاء"[396].

Nazım:

Devlet budur ki hiç acı çekmeden ele gelsin

[396] Bu Allah'ın fazlındandır, istediği kişiye verir. (Cum'a Sûresi 4. Âyeti)

Çünkü çaba ile olsaydı cennet bağı bu durumda olmazdı

Bu inayet ve bağışlara üstelik olarak geçen sultanlardan ve büyük emirlerden orada kalan ne varsa ona verdi.

(yk:188a) Onlardan kalan şeyler o kadar ki "onları ne göz görür ve ne kulak duyur ve hiç emirin aklına bile gelmez" özellikle güzel yüzlü kadınlar, kızlar ve güneş yüzlü gençler, aşk yaratan hazırcevap gözler, sim tenli sedir boylular ve lale yüzlü çiçeksileri bunların her biri güzellik ve tatlılıkta zamanın Yusuf ve Züleyha'sıdırlar.

Nazım:

Hiçbir zaman bir mansıp ve mala haset etmedim

İlla bir güzel yüzlü ile kaynaşıp sarılana.

İki dünya rabbine hamd olsun

3.52. MISIR'IN BAZI EŞRAF VE ZENGİNLERİNİN SÜRGÜN OLARAK İSTANBUL'A GÖNDERİLMESİ

Saltanat ve hilafetin gereği budur ki, mülk isyancıların bozuk fikirlerinden mahfuz olsun. Halk refah içinde yaşasın.

(yk:189b) Nazım:

Senin kılıcın mülk nehrinin akarsuyudur

Sen adalet ağacı dik düşmanların kökünü kes.[397]

Eğer bir gurup kendi maslahatlarına göre tüm mal mülklerini fitne ve isyan yaratmak, kurulan düzeni kaldırmak için harcamaya düşünseler; gece gündüz sütunlarını durgun takdirlerine yetmek için her türlü ikiyüzlülük ve her türlü sıkıntı çıkarma peşinde olursalar, bu nedenlerden dolayı kesin onları o diyardan sürgün etmek kurallara ve şeriat yasalarına uyar.

Nazım:

[397] Hafız'ın 390. gazelinden bir mısra.

Her bir sürede zamanın dönmesi

Başka bir yöntemle sana öğretecek

Bir başı topraktan kaldıramaz

Bir başı da feleği dokundurur.[398]

Bunlardan dolayı zat-ı devletleri Kahire şehrinin eşraf ve zenginleri ile divan mübaşirlerini ve sultani işlerindekileri deniz yoluyla İstanbul'a gönderildi.

(yk:189a) Arap sultanı ile sohbet edip ona yakın olmakla rütbeleri yükselen bir gurup ilim adamı, Abbasi halifelerinden kalanları, kadılar, İslam âlimleri, Kuran hafızları ve ezan okuyanlar ve diğer sanatçıları da onlarla gönderdi. Onlara [399]" ومن يهاجر فى سبيل الله يجد فى الارض مراغما كثيرا وسعه" âyeti kerimesi'yle onlara umut verdi, onlar hakkında inayetler ve güzel riayetler edecek olduğunu hatırlattı. Allah'a hamd olsun.

3.53. ZAT-I DEVLETLERİNİN İSLAM'IN ŞARTLARINI TAMAMLAMAK İÇİN MEKKE-MEDİNE ZİYARETİNE GİTME NİYETİ ANCAK İSLAM ÂLİMLERİNİN İSTEĞİ İLE ONUN ERTELEMESİ

[400]"توتى المک من تشاء" kervanbaşı ikbal devesinin dizginini fetih ve zafer Kâbe'si tarafına kaydırdı ve "Allah rahmetini istediği kişiye özel eder" ayetini rehber edip celal ve görkem baht devesinin ipini hakiki Kıble 'ye döndürdü. Onun keskin ve şerefli kulağı talihli olduğundan dolayı

(yk:190b) [401]"واذن فى الناس بالحج يأتوک رجالا وعلى كل ضامر ياتين من كل فج عميق" ayetin mazmununu can kulağı ile duydu [402]"ذالک ومن يعظم شعائرالله فانها من تقوى القلوب" ve dindarlık görevini ve İslam erkânını tamamını yerine getirmeye karar verip

---

398 Nizamî Gencevî'nin *Şerefname'si* 62. bölüm kasidesinden iki mısra.

399 Her kim Allah yolunda muhaceret ederse yeryüzünde gitmeye çok yer bulur ve açılır. (Nisâ Sûresi 100. Âyeti)

400 İstediğin kişiye hükumet verirsin. (Âl-i İmrân Sûresi 26. Âyetinden bir cümle)

401 İnsanları hac davet et, gerek yürüyerek gerekse yorgun develerle uzak yollardan gelerek sana ulaşsınlar. (Hac Sûresi 27. Âyeti

402 Kim Allah'a ait nişanelere saygı gösterirse bu kalplerin temiz ve takvalı olmasındandır. (Hac Sûresi 32. Âyeti)

İhram bağlama meşakkatini kabul edip kendisi bazı askerler, mert savaşçılar ve bir gurup eşraf ile Hicaz vadisine ayak koydu. Çöldekilerin de yardımıyla bu yolu aşıp Allah'ın evini ziyaret etmek, rükün ve makamı tavaf etmek ve Hacerü'l-Esved'e dokunmak istedi; sa'y ve remi görevlerini yerine getirmeye kendine borç bildi. Niyaz durağında durup Mikat'ta, Merve'den Safa'ya gidecekti ve [403]"ان اول بيت وضع للناس للذى ببكة مباركا و هدى للعالمين. فيه ايات بينات مقام ابراهيم" devletini anlamak için Allah'ın izni ve yardımı ile gitmeye karar verdi.

Nazım:

Maksut Kâbe'den hiçbir zaman yüz çevirmeyeceğim

Eğer her adımda deve dikeni bana engel olsa bile

(yk:190a) Sultanların sultanı ve peygamberlerin şahı olan efendimiz Muhammed hazretlerinin kutsal türbesini ziyaret edip istek gözünün sürmesi ve arzu dolu kalbinin ilacı edip başını dik etmek istiyordu.

Nazım:

Aşk nehrinden bana nur ver

Bu sürmeyi benim gözümden uzak etme.[404]

Sözün kısası [405]"الملک يومئذ لله يحكم بينهم فالذين امنو وعملوا الصاحات فى جنات نعيم" âyetin mazmununu göz önüne alıp gitmeye kararlı oldu ve hazırlandı.

Nazım:

Hac mevsimi geldiğinde kalktı

Deve istedi ve tahtırevan düzenledi

Kulağı oradan bir fısıldama duydu

Aynı zemzem gibi onu kaynattı. [406]

Zat-ı devletlerinin o memlekete gitmesi halinde memleket bedeni ruhtan boşalacaktı; mülk ve saltanat alanı Türk ve Arapların saldırısı için hazır olacaktı, hasar ve bozukluklar ve düşmanlardan her türlü hile ve kurnazlık yüze çıkacaktı. Bu

---

[403] Gerçek şu ki, insanlar için ilk yapmış olduğumuz ev Mekke'dir âlemlere bir hidayet ve bir bereket kaynağıdır. Orada apaçık nişaneler ve İbrahim'in makamı vardır. (Âl-i İmrân Sûresi 96-97. Âyeti)
[404] Nizamî Gencevî'nin Leyla Mecnun bölümü 16. kasidesinden bir mısra.
[405] O gün hükümdarlık tek Allah'ındır, onların arasında hüküm edecek, iman getirenler ve iyi işler yapanlar nimet dolu cennete girecekler. (Hac Sûresi 56. Âyeti)
[406] Nizamî Gencevî'nin Leyla Mecnun bölümü 16. kasidesinden iki mısra.

durumu bekleyen düşmanlar İslam ve Müslümanların amaç ve isteklerinin önünde duracaklar ve halkın nizam silsilesi ve düzen ipi aynı güzel yüzlülerin kıvrım saçları gibi bir birine girecek ve mülk ve dine delik yol açacaktı.

(yk:191b) Bu nedenlerden dolayı şeriat âlimleri öğüt verip onun gitmemesini istediler; onların yalvarması, din ve sünnet maslahatı için durmayı gidişe tercih ettiler.

Mekke ve Medine büyükleri kurallara göre ve hatta ondan fazlasıyla padişah hazretlerinin gelmesi için hazırlık görmüşlerdi ve inam ve ihsan yağmurunu, kerem bulutunun damlalarını yağdırıp Yasrip (Medine) ve Betha fakir badiyesini yararlandırıp sulandırmışlardı.

Nazım:

Mücevheri altınla karıştırdı

Renk ehlinin üzerine renk döktü.

Cidde ve Yemen sınırlarının girişlerini kafir ve Efrenc[407] taarruzundan kazanan askerleri teçhiz ederek, o bölgedeki süvarileri çoğalttı. Efrencler bu eyyamda İslam'a tasallut ve Beytullah'a hükümet etmek iddiası ile Efrenc halicinden Cidde havalisine gelmişlerdi. Ayrıca Arap fırkaları aynı deve dikeni gibi yolların ve caddelerin etrafında

(yk:191a) hacıların geçmesini bekleyip çöl devi gibi ziyaretçileri eziyet edip azarlamak peşindeydiler. Bunlara korku ve umut hükümleri çıkararak, akçe ve altınlar vererek sakinleştirdiler.

Nazım:

Onun adaleti yüzünden dünya o kadar güvenli oldu

Ki dağ ve çöl evlerden daha güvenli oldu.

Onun sonsuz inancı ve asil soyu ile dolayı mübarek kafileleri ve kervanları kutsal Hicaz'a gönderilmesi Kahire'de düzenlendi. Bir yılda çok çabalar ile üstatlar ve sanatçıların eli ile yapılan, padişahın lakabı ile süslenmiş olan Kâbe'nin örtüsünü

---

[407] Efrenc kelimesini Araplar Avrupalılar için kullanıyorlardı. Aslında küçük bir Cermen kavmin ismidir ki yedinci ve sekizinci yüzyıllarda ortaya çıkmış ve sonrada orta Avrupa'da güçlü saltanatlar kurmuş, bugünkü Avrupa dediğimiz ülkelerin birçoğuna musallat olmuş ve İslam âlemine büyük zararlar vermiştir. (Mirza Ali Ekber Han Dihhuda, "***Emsal ve** hikem*"1375/1955.—6. Bs.--Tahran: Müessese-i İntişarat-i Emir Kebir, 1984. 4. c. s. 2607)

diğer sadakalar ve bağışlarla beraber her türlü hayır ve sevap ile yolladılar. Hicaz'a yollanan bu cemaate efendimizin kutsal türbesine ulaştığında bu beyitlerin mazmununu okusunlar diye vasiyet etti.

(yk:192b) Nazım:

Aynı uzun sedir gibi üstün olmak istiyorsan

Bu yolda gün gibi belini bağla.

Onun bağışları ve inamları sağı solu sardı; Haremeyn-i Şerifeyn'in ziyaretçileri ve orada ikamet edenler ve misafirler yeterince onun bağışlarının sayesinde gönülleri ferah oldu gönderdiği nimetlerden yararlandılar. "münzeviler, rükû ve sücud edenler" Allah'ı dilleri ve parmakları ile zikr ediyorlar; rükün ve makam civarında oturanlar ihlas ile sa'y ve İstilam merasimini yerine getiriyorlar. "Lebbeyk Allahümme Lebbeyk" diyenler gözlerinden yaş döküp yüz bahçesini tazeliyorlar ve Hacerü'l-Esved taşına dokunanlar amel karnesinin taslağını af ve gufran beyazına çıkarıyorlar. Bu âlim ve adil şahın devletini nizam-ı âleme tutuştur ve onun zati şerifini gençlik, görkem, saltanat ve mutluluktan yararlandır. Onun mülk ve mal düşmanlarını (yk:192a) O hazretin gazap kılıcının altında yok et.

Nazım:

Dünya ondan mutluluk aldıysa

Onun hissesi dünyadan ferahlık olsun

Onun her günü mübarek ve talihli olsun

Padişahlığı hiç sona ermesin[408]

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun

3.54. ZAT-I DEVLETLERİNİN KAHİRE'DEN ŞAM'A GERİ DÖNMESİ

Arap memleketlerinin etrafı, kabilelerin fırkaların isyan ve fitnesinden, onların sınırlara ve şehirlere saldırısından ve zamane kederlerinden aynı velilerin

[408] Nizamî Gencevî'nin Heftpeyker bölümü 5. kasidesinden iki mısra.

gönlü gibi rahatladı ve sakinleşti. Zalim hâkimlerin zulüm ve saldırısı zat-ı devletlerinin iltifatının bereketinden ve isyancıların zulmü sonuçsuz kaldığından dolayı tamamen kalktı. Hilafet alanı ve memleket sahası adalet nurunun ışıltısından öyle oldu ki, karanlık zulüm gecesinde baskı ateşini yakmak yerine adalet nuru ile yanan binlerce kâfur mumu yanmıştı.

(yk:193b) Zamanenin hür insanları ve her türlü insanlar öyle bir yere yettiler ki, gazap bekçisinin korkusundan zülüm ve baskı gecelerinden sevgilinin aşığa yaptığı zulümden başka bir şey kalmadı. Sözün kısası, korku huzura ve karanlık aydınlığa ve zahmet rahmete dönüştü. Bunlar olsa bile zat-ı devletlerinin din pervası ve şeriat sevgisi olduğu için hiçbir şeyi kendine ihmali etmedi. Vücut lezzetlerini kendine önermedi ve hiçbir zaman dinlenmeye önem vermedi. Şehvete dayalı lezzetleri yapmadı. Yüce himmeti ihmali ve bir işi yarına bırakmayı, zulmü diğer ülkelerde olsa bile tahammül edemiyordu. Diğer padişahlara aykırı olarak hep halkın ve eziklerin isteklerini, acı çeken ve gönlü kırık insanların arzularını yerine getirmeyi kendine borç biliyor ve onları yerine yetirmeye çabalıyordu. Ayrıca önemli konu olan İran ve Turan mevzusunu güzelce sonuçlandırmak, zalim Acem valisinin isyanlarını durdurmak lazımdı.

(yk:193a) Çünkü zulüm altında boyunları bükülen birçok Müslüman, yıldızlar gibi binlerce gözle onu beklemekteydi. Bunlardan dolayı 24 Şaban 923 (11 Eylül 1517) Perşembe günü çok sıcak bir havada sıcaklıktan buza sığınmıştı.

Nazım:

Güneşin sıcağından ve bakışından ve yanışından

Oktaki demir aynı yağ ateşte gibi kaynıyordu

Çöle hareket etti. Bir yol ki kumları İbn-i sebil şehitlerinin kanından boyanmış, (yk:194b) ve havanın kokusu yoksuların üzüntüsünden koklanmış, deve dikenleri misafirlerin kanını içmeye istekli ve dikenleri oradan geçenlerin kanını dökmeye hazırlıklı idi. Oraları zat-ı devletlerinin mübarek adımlarından meleklerin sürmesi itibarını aldı, feleklerin yıldız gözü şahane alayın dizgininin ilacından aydın oldu. Bir gurup muzafer askerler Vezir Mehmed Paşa ve Anadolu defterdarı Mehmed Çelebinin riyaseti ile mamur hazine ile önden, bazı eşraf ve devlet erkânı şahane alaydan bir gün sonra gittiler. Çünkü bu menzillerde aynı Kerbela gibi su bulunmaz ve güneşin iltihabı şehitlerin ciğeri gibi coşkundu. Bu yolla her geçen gün

şahane alay menzilleri aşıyordu. Şahane alay Hattare yakınlarına ulaştığında Yunus Paşa'nın katli fermanı çıktı.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.55. VEZİR YUNUS PAŞA KATLİNİN SEBEBİ

(yk:194a) Zat-ı devletleri Bolbeys'ten Hattare tarafa hareket etti. Yol esnasında Yunus Paşa'yı talep etti ve onu öldürdü.

Nazım:

Onun ömür süresi sona erdi

Yunus balığın içine girdi.

Bunun kaynağı bu ki, bundan dört ay önce Kahire hükümeti ve darulhilafesini ona vermek istedi. O da bu nimetin bereketini bir ganimet bilip dil dökerek ve yumuşak söz ve dalkavukluk ile kendini bu saltanattan özgür etmek istedi ve merkezi hükümeti olan Osmanlı saltanatından bağımsız olmayı kafasına koydu.

Nazım:

Bu şive ve nazdan ne zaman geçmelidir

Bu nazı baba evinde yapacaksın

Bu adam her tür kurnazlık ve hile ve tedbirleri (yk:195b) bu devlete kendinden gösterse bile zat-ı devletleri affetmenin tatlı suyu ile sildi ve buna razı oldu ve hilafet hükümeti ve saltanat niyabetini ona verdi. Bu sürede bazı devlete mahrem adamlar zat-ı devletlerine haber getirdiler ki bu paşa geçende yaptıklarından dolayı bu devletin ona ettiği bu merhametten umutsuz, o yüzden bu aldığı mansıbı kendini kurtarma vesilesi yapmak istiyor. Simurg gibi Mısır Kaf'ının kalesinde saklanıp bu devletten uzaklaşıyor ve gönlünde toparladığı isyan ateşinin ödününü fitneyi uyandırarak yakmak istiyor. Sözün kısası, bu adamın bozukluk peşinde olduğuna ait detaylı olarak sözler söylediler.

Nazım:

Anlamsız düşmanından dostluk talep etme

Hayat suyunu yılanın ağzından isteme

Peygamber tahtını bir köleye verme

Nebi tâcını ham birinin kafasına koyma

Dünya düzeni her bir küçüğün işi değil

Diken elinden gül almak kesin iyidir

Türk'ten kimse bir fayda görmemiştir

Kimse evini Hintliye emanet etmemiştir

(yk:195a) Karınca ve çekirge saygıya layık değiller

İkiyüzlü insan değer verilmeye layık değiller

Aslı kötü olandan iyilik yansımaz

Mühre başkadır inci bambaşka.

Bu iddiaları kanıtlamak için bazı hikâyeler anlattılar özellikle onun hakkında halk arasında yayınlanan bir olayı arz ettiler. Sultan onu çok önemsemedi ama, Mısır hükümetini ona vermekte şüphelendi. Mısır hükümetini ona verdiği zaman öyle karar vermişti ki, şahane alay on beş gün sonra Şam'a gitsin ve Mısır'ı ona versin. Son zamanda havanın sıcaklığından ve suyun az olduğundan dolayı hareketi ertelendi ve dört ay sürdü. Mülk önemli işlerine düzen verme askerlere mal harcamadan daha ölümsüz olduğu için zat-ı devletleri, defterdarlar Mısır'ın hasılatı ve Kahire divan hukukunu zapt etsinler ve kazanan askerlere harcasınlar diye emretti. İşler bu şekle gelince Yunus Paşa'nın umut adımları titremişti.

(yk:196b) Tevehhümündeki sarsılmalar arttı ve her geçen gün korku ordusu ile basılıp aniden umudun umutsuz atından inip korku bineğine bindi. O eski nimetlerin hakkını, hile yaparak yok etmeye karar verdi. Bu üslupla günleri geçirdi ve bir fırsatın peşinde olup ayakta kalmayı düşünüyordu. Zat-ı devletlerinin ayna gönlüne kayıptaki olan maniler ilham olduğu için o Paşa'nın gönlünden ne geçirse onun yansıması zat-ı devletlerinin aynasında görünüyordu.

Nazım:

Onun içi gizli kervanbaşıdır

Başarılı ilmi olmaktan ne ayıp eder ki

Her bir gönülde ondan bir toz olsa

Ona diken batır hatta kendisi ilkbahar olsa bile

Her bir şey ki onun isteği içinde olmasa

Onu ateşle yak eğer kendisi od olsa bile

Her bir kişinin kederi ve acısı varsa

Toprak altında olması iyidir, hatta hazine olsa bile.[409]

O yüzden "öncele, çünkü öncü elin bedeli olmaz" sözüne göre 25 Şaban 923 (12 Eylül 1517) pazartesi günü paşayı hayat atından indirdi.

(yk:196a) Vücuduna fazla olan başını bedeninden kopardı.

Nazım:

Aynı zülüf gibi ecel celladı başını kesti

Her kimsenin kalbinde isyan beni gördüğünde[410]

Onun kafasını cellatlar götürsünler diye emretti. Üç gün sonra onu defn ettirdi.

Nazım:

Padişahların bakışı birdir, onun başarısı keskin kılıç ve mutluluk gücü verir.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun

3.56. PADİŞAHIN SALİHİYE VE GAZZE TARAFINA HAREKET ETMESİ

Ertesi gün sabahleyin zat-ı devletleri Hattare menzilinden askerlerle Salihiye tarafına hareket ettiler. Salihiye'nin havası savaşçı mücahitlerin güzel nefesleriyle dolmuştu.

409 Nizamî Gencevî'nin Hüsrev ve Şirin bölümü 8. kasidesinden dört mısra.
410 Evhadüddin Enveri 176. kasidesinden bir mısra.

(yk:197b) Bir gün askerlerin dinlenmesi ve yemek için orada durdular. Çünkü bu menzil ile Gazze arasında ikamet etmeye uygun bir yer yoktu. Daha sonra çok hızlı bir şekilde Katye ve Gazze çolunun kumlarını aşmaya başladılar.

Nazım:

Çünkü kesindi ki o harap toprak

Uzaktır ama suyu yoktur.

Orası bir yoldur ki, eğer rüzgâr sebepsiz oraya girerse avare ve eğer gece ordusu yıldızların rehberliği olmadan oraya adım atarsa hayret içinde kalırlar. Havası aynı Haviye gibi ateş püskürtüyor ve toprağı cehennem gibi zehirlidir.

Nazım:

Potadır ve ateş ile sıcak olan tandır

Demir onda aynı mum gibi erimiştir

Sıcak ve kuru havası yayınlanıp

Kuzey rüzgârını zehirledi.[411]

Oranın kumu akarsu yerinedir ve susuz kalan misafirlerinin ruhunu bir anda cennete kavuşturur. Susuz kalanlara esen zehirli yelleri bir nefeste ciğerleri yanan ve sıcak altında kalanları su beklemekten kurtarır. Sözün kısası Salihiye'den Gazze bölgesine kavuşan bu yolu önceden koydukları kural ile yedi menzil yaptılar.

(yk:197a) Allah'a şükürler olsun ki onun yardımı ve inayeti ile sıcaklığın şiddetini merhamet bulutu ve güneşin ışıldanasını rahmet gölgeliği telafi etti ve muzaffer askerler yedili menzilleri Salihiye'den Han yunus'a kadar ayrılmadan ve huzursuz olmadan aştılar.

Nazım:

Şah adalet yaparsa mülkü böyle artar

İşi talih bitirirse bunların hepsi kolay olur

O diyarın misafirlerinin hiç hayal etmedikleri lezzetli su her köşeden Allah'ın yardımı ile azıcık bir kazma ile susuz çölün arazilerinde toprağın yüzüne

[411] Nizamî Gencevî'nin Heftpeyker bölümü 31. kasidesinden iki mısra.

çıktı. Allah'ın yardımıyla sorunlar ve düğümler böyle açılır ve azıcık bir iltifatla iyi bir sonuca ulaşır.

(yk:198b) Bunları söylemekten amaç, bu ki âlemdekilere belli ve kesin olsun ki bu ilahi bir iştir. Ne şahane! Bu işler ilahî inayetin nihayetinden kaynaklanıyordur. Padişahın cesaret ve gazabından değil.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun

8 Ramazan 923 (24 Eylül 1517) Perşembe günü Gazze şehrinin toprağı şahane alayın ve devlet bineklerinin adımlarından mis gibi koktu. Zat-ı devletleri yol yorgunluğundan dolayı dinlenmek için ve bineklerin yemini yüklemek için iki gün orada kalmaya emretti. Bu şerefli menzil peygamber aleyhisselam sahabelerinin göç ettiği bir yermiş. Çünkü kış göçünü Yemen'e ve yaz göçünü burada geçiriyorlarmış. Söğüt ağacının hançeri soğuk kabilelerini yenmek için kılıftan çıktığı zaman, saba meltemi gonca ve çiçekleri açarken, ilkbahar gücü çemen sahasını gülün güzel yüzünü hayal edip zümrüt halısını sererken, dil bu duruma bakarak bu şiirin mazmununu söylerken;

Nazım:

Yerleri firuze ve havası incidir

Toprağı yakut suyu billurdur.

Kureyş büyükleri ve diğerler bu diyarda konaklayarak orayı onurlandırıyorlardı.

(yk:198a) Hakikaten Gazze'nin havası ilkbahar mevsiminde uyanık gençlerin güzel nefeslerinden daha kokulu; bitki kızları Kevser suyundan daha duru ve tazedir. Bulutunun ağlaması çemenin gülüşüne sebeptir; havasının serinliği yasemin ve zambağın besleme kaynağıdır. Bademinin çiçeği aynı sevgililerin mor rengi gibi ferahlatan ve yeni biten sebzeleri lale yüzlülerin hattı gibi kederi siler. Gizli kalmasın ki İslam zuhur ettiği zaman Gazze bölgesi deniz kenarında olan Askalan adlı bir yermiş ve orası cahiliyet dönemindeki nimetler ile mamur ve kâfirlerle doluymuş. Din hizmetçilerinin cihat bereketi, ata binenlerin çabası, açılan kılıç ile Fatma hazretlerinin zevcesi, Hazreti Resulullah'ın amcaoğlunun liderliği ile İslam dinine girmekle şereflendiler. Şimdi o yer büyük sahabelerin defn edilen yeridir. Onların kutsal ruhu ve bedeni orada şehadet derecesine erdiler. O toprağın

alanı zat-ı devletlerinin kölelerine gayet mübarek ve ferahlatıcı geldi. Çünkü bu Sinan Paşa'nın fethi ve Gazali'nin yenilmesi bu toprağın aynasında yüzünü göstermişti.

(yk:199b) Zat-ı devletlerin İbrahim Nebî'yi ziyaret etti. Rahmet ve ihsan bulutundan yağan yağmur burada susuz çölün arazilerinde göründü.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun

Zamanenin zıtları bir birini takip ettiği, gündüz ve gecenin nur ve zulmetin birbirine girdiği gibi böyle iktiza ediyor ki, insanın durumu bu fani sarayda bazen mutluluk ve rıza üzerine, bazen de istek ve arzulara aykırı olarak yansıyor.

Nazım:

Dünya izzet atına ve kalp bineğine

Bu beş günlük hayatta sırayla bindirir

Bazen güçlü murat atına bindirir

Bazen sefalet palanın altında ezer.

Öyle ki bu ilkbahar mevsiminin başında bu gülzarda Canberdi Gazali şehit olan Sinan Paşa savaşının bahçesinde muhalefet ağacından mızrak dikeni, gonca güllesi ve keskin menekşe kılıcından başka bir şey toplamadı.

(yk:199a) Kader alanından ok atışından, mızrağın ışığı ve gürz yıldırımından başka şey görmedi. Bu bostanın rengârenk çiçeklerini ibret yerine diken ve bitkilerinin nazikliğini yılan gibi gördü, geri dönme yolunu ve sefaleti kendi yenilmesinin yolu olarak yaptı.

Nazım:

Eğer cihandakilerin hali kazaya bırakılmamışsa

Neden durum akışı gönül rızasına aykırıdır

Olacak bitecekten bizim elimizden gelecek yoksa

İyi kötü halimize eğer rıza verirsek uyar[412]

Onun devlet dalı saadet bağından külliyen kopmamıştı ve güçlü görkem ağacı dipten kesilmemişti; o yüzden onun zatında gizli olan cürete dayanıp gönlünü

[412] Evhadüddin Enveri 18. kasidesinden iki mısra.

canından ve canını mal mülkten kopardı; başını avucunda koyarak elini kalbinin üzerinde koyup yenilme rezaleti ve özürlü, kırgın âlempenah sultanın sarayına şefaat isteyerek geldi. Zat-ı devletleri sonsuz rahmet ve şefkate sahip olduğu için onun günahlarına af kalemini çekti ve onun yaptıklarını unuttu.

Nazım: (yk:200b)

İnsanlarla öyle İnsanlık ile davrandı ki

Onun yaptığı kimsenin aklına gelmez.[413]

Rum ülkesinden güzel bir yerden ona bir yer verip onurlandırdı.

Nazım:

Başı zor olan her bir işi

Sonunda iyi bir şekilde baht getirir.[414]

Bu vakit Mısır hilafetini verdiği Hayı Bey'e önceki yaptığı inayetlerden ayrı bu menzilde Gazali'nin yenilmesinden dolayı Gazze, kutsal Kudüs, Safed, Remle, Cebel-i Nablus, Kerk ve Gur badiyesinin Arapları ve kabileleri bu memlekete ait diğer yerleri de bu Hayr bey'e verdi. Yetmiş beş hırvar (eşek yükü- kile- çeki) halis altından ki altı bin Tebriz Tümeni oluyor, üç yüz bin dinar halis altın ihsan etti.

Nazım:

O diyara git ve orası ve halkı ile iyi davran

Ben sana yaptığım iyilik gibi ve gönünü aç

Gazali'nin konuşma bülbülü binlerce dil ile özür isteyip diyordu:

Nazım:

Feleğin bizden aldığı her bir sevinç

Zamane bir göz kırpmada onu telafi etti

Hakikaten bu sultanın bu emire yaptığı şefkat (yk:200a) eskiden beri gelen zamane şahittir ki, iktidar sahibi olan sultanların hiç biri hiçbir zamanede kimseye bunu yapmadı.

Mısra: "Bu devlet işidir bakalım kime ait olacak".

---

413 Nizamî Gencevî'nin Şerefname bölümü 14. kasidesinden bir mısra.
414 Fahruddin Esed Gurganî'nin kasidesinden bir mısra.

Nazım:

Padişah deniz gibi yalansız ve sonsuzdur

Medceziri kamçı ve kılıçtandır

Kılıç darbesi ile her neyi ele geçirdiyse

Kamçıbaşı ile onu yine bağışlar.[415]

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.57. PADİŞAHIN DIMIŞK BÖLGESİNE GİTMESİ

Ülke feth eden Zat-ı devletlerinin köleleri ve muzaffer askerler Gazze ve onun etrafından yemek ve yem toparladılar. Sultan Selim o vilayeti Şam bölgesine kadar Canberdi Gazali'ye inayet etti ve onun isteklerini kabul etti. Ondan sonra Semasa eyvanlarının şerefesini ve oranın Beytülamaresini devlet kuşunun konaklayacak yeri ve hilafet sahibinin ikamet edecek yeri yaptı.

(yk:201b) Akşam vakti Zati devletleri atının dizginini Dımışk tarafına kaydırdı. Bu at aynı saba meltemi gibi hoş davranışlı ve aynı aşığın kalbi gibi atıyordu. Mesafeleri göz kırpmadan aşıyor ve menzilleri düşünce habercisinden önce bitiriyordu.

Sekiz menzil aşarak bu mesafeyi aştılar. İkbal kanatlarının sayesini, görkem çadırlarının gölgesini seyyidlerin, âlimlerin ve pirlerin, gençlerin başına açtı. Çok güzel ve ferah yer olan ve bu etrafta bu gibi seyahat yeri olmayan Dımaşk şehrinin kenarında 21 Ramazan 923 (7 Eylül 1517) tarihinde konakladı.

Nazım:

Temmuzda dağ çiçeği verir

Kışın ilkbahar meltemi eser

Keklik ve sülün ve bıldırcınlarından

Sedir ve söğüt ağacın altı boş kalmaz.[416]

[415] Nizamî Gencevî'nin Heftpeyker bölümü 5. kasidesinden iki mısra.

(yk:201a) O zaman zat-ı devletleri öyle düşündü ki, Karaman Konya'sını Anadolu vilayetini ve o civarı kışlak için yapsın. Bazı devlet adamları, eşraf, büyükler de bu konuya işaret etmişlerdi. Bu öneri askerlerin gönlüne hoş geldi. Çünkü bu yerde kışlamak mümkündü, ayrıca burada akraba ile ilişki kurmak, dost yarı görme herkesi mutlu edecektii İki yıl ayrılıktan dolayı maksatları ve talepleri ve yaşam kaynaklarına yeten eksiklik ve kusuru yeniden hazırlayıp yeni gidecek yolculuklarına hazırlıklı olsunlar. İlahi feyzlerin yeri olan zat-ı devletlerinin ayna gibi gönlünde (yk:202b) Şam'da konaklama ve orada huzur bulma fikri iyi bir şekilde yer etmişti. Malî ve mülkî açısından, dini ve dünyevi işlerini iyileştirme konusunda buranın iyi, üstün ve uygun olduğunda hiç şüphe yoktu. Çünkü Şam'da kışlamak Arap mülkünün istikrarı ve Acem diyarlarını almak ve açmak, hayır sıfatlı Rum'um düzenlerini bütünleştirmek açısından önemliydi. Bu nedenlerden dolayı devlet ve ikbal sabahının ışıltısını Şam üzerine doğdurur; ve Şam gecesinin karanlık ve zulmetini saadetli adımlarının sabahı ile aydınlattı. Emevî hilafetinin giyindiği siyah elbiseyi Osmanlı beyaz kıyafetine değiştirdi ve kaçmayan askerlerin Zülfikar'ı ile Şam ordusunun karanlığını bir anda püskürttü; Dımışk ve Şam bölgesini Allah'a sığınarak kışlak etmek için belirledi.

(yk:202a) Malzeme, kış teçhizatı, yem ve yemek hazırlasınlar diye askerlere ferman verdi. Ama emniyet hilalinin orağı zamane feleğin çimenliğinde başağı hasat etmek için yetmemişti. Çünkü Şam bu iki sene içerisinde muhalif ve muvafık askerlerin peş peşe geliş gidiş yeri olduğu ve çiftçiler eski adetlerine göre ekin ekip harman hâsılını almadıkları ve tahıl durumu Arap kabileleri ve Türklerin saldırısından dolayı yok olduğu için çok az olmuştu ve yararlanmak için fazla bir şey bulamadılar.

Nazım:

Ne çok çiftçi yüzlerce harman eker

Ama yüz harmandan bir tane arpa alamaz.

Zat-ı devletlerinin Şam bölgesinde şahane kışlak yapma işi teçhizat ve diğer gerekenler bulunmadığı için olumlu olmadı.

(yk:203b) Gerçekten bu eyyamda yemek letafet ve zarafet gibi Araplarda az veya yoktu. Uğursuz Şamlıların cömertliği gibi aniden yok olup gitmişti. Azıcık

---

[416] Nizamî Gencevî'nin Şerefname bölümü 33. kasidesinden iki mısra.

yemek ve tahıl bulmak işveli yara ulaşmak gibi çok zordu. Ekmek yoksuzların yanında candan daha izzetli ve can ihtikârının yanında ekmek gibi zavallı oldu. Bağış yapmaya alışan çok eller saklandılar. Bağış ve inam yapmak için hep kımıldayan bedenler değişerek bağlandı. Mezeleri tatlı olan şeker dudaklılar toprak bitkilerine razı oldular. En iyi şeyler yiyen ağızları bağlı badem gözlüler kemiğe kanaat ettiler.

Nazım:

Üç dört günlük dünya eğer zorluk ve yoksuzluktan çaresiz karışmışsa

Ama bunlar oraya kadar sürer ki padişahın gönlünü her tür olaydan rahat eder

Zamanenin ruhu kıtlık ve yoksuzluktan rahat olur, dünya kötü düşüncelilerden boş olur.

Sonunda zat-ı devletlerinin fikri, ki daima bereket ve uğur ile eştir, (yk:203a) bu kararı aldı ki divandaki büyükler hızlı bir şekilde etraftan tahıl toparlasınlar ve bu işe düzen versinler. Defterdarları tahıl satın almak için hazineden yüz bin dinar saf altın teslim etmekle görevlendirdi. Büyük vezirler, çok çaba göstererek ve himmet ederek deniz ve kara yolundan öncüler ve çavuşlar etrafa, mamur olan diğer şehirlere özellikle Mısır, Halep, Kıbrıs, Hama, Humus ve Trablus'a koştursunlar. Zat-ı devletlerinin âlempenah sarayının ağalarından ve zenginlerinden olan Kethüda Ali Ağa kendisi çok cesur olduğu için silahtarları Mısır'a gönderdi. Sonbaharın sonları ve kışın başı deniz yolu Mısır'dan Beyrut sahiline kadar hava yardım etmediği için gemiciler kendi istekleri ve rızaları ile bu yoldan gitmeyi kapatıyorlardı. Eğer çaresiz kalıp biri bu yolu bu vakitte seçerse çok zamanda o gemi ya hedeften vaz geçip kenara çekilirdi veya (yk:204b) aynı keder ve hüzün içinde boğulan zavallı âşık gibi boğuluyordu. Ama bu vakit âdete aykırı olarak Allah'ın yardımı ve şahane devletin başarılarında dolayı gemiciler başarılı oldular ve gemileri harekete geçirdiler. Kısa bir zamanda Mısır'dan yemek hazinelerinden ve tahıl depolarından buğday ve arpa ve pirinç ve mercimek ve diğer şeyleri iki ay içerisinde Beyrut sahiline getirdiler. Allah'ın yardımı ile bu tedbirler sayesinde kıtlık aradan kalktı ve durum sakinleşti. İki dünya rabbine hamd olsun.

3.58. ZAT-I DEVLETLERİNİN EMRİ İLE KENDİ GELİRLERİNDEN 2 ŞEVVAL 923 (18 EKİM 1517) TARİHİNDE ŞEYH MUHİDDİN ARABÎ ET-TAİ EL-ENDELÜSİNİN MEZARINDA HAYIR İMARET YAPILMASI

(yk:204a) Zat-ı devletlerinin şahane gönlü her zaman İslam'ı yaymak ve şeriat usullerini her yere ulaştırmak idi. Şehirleri mamur etmek, Müslümanların gönlünü almak ve onlar rahatlığa ulaştırmak niyeti ile her diyara ulaştığında oranın kutsal ruhlarından yardım isteyip, bu kutsal insanların, nebiler ve velilerin kabri ve mezarına gitmeyi kendine borç bilirdi; kendi devletinin mumunu bu kutsal ruhlardan ve zat-ı şerifini bu gurubun ölüsü ve dirisiyle nurlandırıyordu. Milli, mülki ve önemli malî işleri onların yardımı ve iyi niyetleri ile yapıyordu. Salihiye dağlarında olan İbrahim Nebî hazretlerinin makamını ziyaret ettikten sonar Şeyh Muhiddin Arabî et-Tai el-Endelüsi'nin kutsal toprağında hazır oldu. O hazretin feyz dolu mezarını zavallı yanan âşığın kalbi (yk:205b) ve aynı garip insanların gönlü gibi viran buldu. Oranın her köşesi aynı sevgililerin zülfü gibi perişan ve hastaydı. Her tarafı aynı ilim adamlarının yaşatması gibi hasar görmüştü.

Müellif:

Sevgilinin zulüm ve siteminden gönül ülkesini çok perişan ve harap buldular. Üstüne üstelik Şam halkının o hazrete inkâr gözü ile bakıp çok önemsemediklerini hatta mutaassıp âlimler ve bağnaz fakihlerin o hazretin ziyaretine gelenleri men etmediklerini hatta ceza verdiklerini öğrendi. Zat-ı devletlerinin İslam gayreti ve dinî inançları ışıldadı ve irfanı himaye etme, merhamet yayınlama güneşi doğdu ve mübarek gönlünde İslam ayinlerini yenilemek ve hakikate dayalı marifetleri halk arasında yaymak için bu şerefli zâtın mezarını yapmak istedi. Bir güzel bina bu mezarında yapılsın. (yk:205a)

Müellif 'in Nazmı:

Öyle bir cami istiyorum ki onun temeli göğe dokunsun

Kutsal ruhun feyzi gayb âlemiden eğer bekçilik yaparsa uyar

Umut elim cömertlik feyzinin kaynağından, gönül ne isterse öyle yüze çıkar.

Derhal durmadan ve ihmal etmeden zat-ı devletlerinin yanında ziyarette onurlanan Rumeli kazaskeri Zeyrekzade'yi bu önemli işi yerine getirmek için görevlendirdi.

Nazım:

Ayrılık günü ve yardan uzak durma gecesi sona erdi

Bir fal çektim yıldız geçti ve iş sona erdi

Hazanın yaptığı o çok naz ve işveler

Sonunda baharın adımlarının altında sona erdi

Gayb perdesinin arkasında münzevi olan umut sabahına

Çık diye emret, çünkü karanlık gecenin işi sona erdi

Ey sâki sen bize lutf ettin kadehin şaraptan dolu olsun

Çünkü senin tedbirin ile çok baş ağrıları sona erdi.[417]

(yk:206b) On kere yüz bin Osmanlı saf altını meblağı hazinenin en helal yerinden, ki iki yüz Tebriz tümeni oluyor, bu kalıcı binayı inşa etmek için belirledi ve bu hayır işin yapılmasını Zeyredkzade'nin sorumluluğuna verildi. Çünkü bu adam her zaman nebîlerin ve velilerin gönlünden himmet ve dua istiyor, sürekli kutsal yerlerin feyzinden ve zahitlerin kalbinden inayet ve yardım diliyordu.

Hayır iş hızlıca bitmez

Eğer senin elin o işin içine olmazsa

Dünya işi düzene girmez

Eğer senin ayağın orada olmazsa.

O kazasker hazretleri yapıcı mühendisleri ve hendese ilminde uzman olanların düşüncelerini alıp 2 Şevval 923 (18 Ekim 1517) tarihinde şirin imaretin projesi toprağının genişliğine göre yapılmaya karar verildi ve özelliklerinin çizimini kâğıda geçirdi. Onun detaylarını şahın bir eğlence meclisinde ortaya attı. O plan şahın hoşuna gitti ve onun yapılmasına emredip, onaylandı.

(yk:206a) En bilgi ustaları, başarılı Öklid'in icat ettiği resimler ve şekillere vakıf olan yapıcıları çok çaba ve dikkat ile altı ay süresinde Dımışk ve Şam bölgesinin kadılar kadısı şeriat ve din velisi İbni Ferfur'un iş başlığı ile felek gibi kubbesi ve melekleri yansıtan dergâh, su havuzu ve akarsudan dolu ve duru nehirler

[417] Hafız'ın 166. gazelinden dört mısra.

en iyi şekilde, ikbal ve faziletler kaynağının son yerinden olumlu olup onu inşa ve icat ettiler.

Onun kubbesinin nurunun ışığı yüce göğe nur saçmiş ve müezzinlerinin ezanının sesi melekûtta melekler arasında gürültü çıkarmış. Ayna yüzlü feleğin aydın yüzlüleri nur meşalesini onun kandillerinden yakmışlar. Yıldızlar, gezegenler ve güneş aydınlık sermayesini onun dünyanı gösteren aynasından toparlamışlar. Sefa vefa erbabının gönlünün kırgınlığından onun sahasına kaçmış. Hava güzel kokulu tozu misk ceylanın göbeğinden orasının ziyaretçilerinin üzerine döküyor. Mevlana Edâyî:

(yk:207b) Topraktan kubbe saray yaptırttı

Aynı güneş nurlu ve aynı ay aydın

Onun tavanını feleğe dokundurdu

Onun çatısından meleklerin sesi duyuldu

Kandilleri göğün camlarından yapılmış

Onun fitili güneş ve ay ile yanıktır

Şam mülkünde bir felek bina etti

Ki sona kadar avam ve yakınların kıblesi oldu.[418]

Hayr bey hazretlerinin ilgilenme bereketlerinden ve zat-ı devletlerinin sonsuz lüufundan böyle bir hayır bina çok kısa sürede bitti.

Nazım:

Saadet hareminin perdedarı olan Rıdvan

Sanki yüce cennetin kapısını açmış.

O bir şahtır ki, mülki melekleri çok olduğu için diğer zamane şahlarından farklı ve onlardan öne çıkmıştır. Cömertlik sıfatı ve hayır işini sevmesi sebebiyle problemleri çözmüştür. Hakikaten o gölge güneşi takip ederken ve gölge üzerinde güneş varken hiçbir zaman saltanat gölgeliğinin gölgesi böyle bir gölge besleyen güneşin üzerine düşmemişti. Ta gök dünya gezegenine yörüngedir, dünya yörüngesi böyle bir sahipkıranın istikrar tahtında hiçbir zaman durmamıştı.

[418] Müellif’ın söylediğine göre bu şiir Mevlana Edâî-î Şirazi’ye aittir.

(yk:207a) Davranış kaynağının sayfaları yeryüzünde dağıtılmıştır ve ahlak amberinin güzel kokusu her diyarda aynı ilkbahar meltemi gibi yayınlanmıştır ve çok meşhurdur. İlahi ta felek tahtı güneş yarıçapları kalemi ile lacivert göğün kubbesini çizip tezhip ediyor ve feleklerin âlim müdebbiri felekleri dörtlü cisimlerin duvarlarına kasıtsız düzenliyor ve gece gündüz binasını ay ve güneş parçaları ve yıldızlar kerpici ile inşa ediyor, sahipkıran hazretlerinin ömür ve gençlik binası, devlet ve mutluluğunu zamanenin hayatına kadar devam ettirsin.

Nazım:

Çölün kumlarından ve dağın taşlarından, denizin sularından fazla

Onun ömrü olsun çünkü baht onun yaridir, ömür ve bahttan hep yararlansın.[419]

Doğru niyeti ve temiz inancı yüzünden her sene malının helal yerinden on bin eşrefi binanın imareti, fakir ve yoksuzlara yemek vermek, dervişleri doyurmak misafir ve yerliden ibaret ve oranın bekçisi ve imamları ve müezzinlerin maaşı için belirledi.

(yk:208b) O bölgenin en pahalı ve iyi topraklardan, Dımaşk diyarının güzel yerlerinden olan Azra köyünün, Harestan ez-zeytin köyünü, et-Tel köyünün ve Menin köyünün tamamını ve yaklaşık yüz elli dükkânı ve hanı o bölgedekilerin elinden satın aldı, bu bölge ve mahalleleri nihayet dindarlığından dolayı hilafetin malikiyeti ve tasallutuna, imamet ve saltanat işlerini yürütmek için kullanmaya razı olmadı, ihtiyat için yeniden özel ve umumi emlakları doğru hükümler ile mülkî ve malî alanına alıp vakf etti. Böylece bunları yaparak o türbenin mücevher gibi toprağını sevenlerin gözüne sürme ve onu inkâr edenlerin gönlünü keder tozu yaptı.

İki dünya rabbi olan Allah’a hamd olsun.

[419] Nizamî Gencevî’nin Heftpeker bölümü 31. kasidesinden iki mısra.

3.59. HAVANIN PİS KOKUSUNDAN DOLAYI BAZI HASTALIKLARIN ORTAYA ÇIKMASI, HALİMİ ÇELEBİ'NİN ÖLÜMÜ

(yk:208a) İlim adamlarının yanında bellidir ki şahane alay mevsimlerin en serin vakti ve havanın en güzel halinde Şam bölgesine yetti. Sonbaharın mizacı her zaman burada böyledir ki, doğa kötüleşir ve havanın değişiminden dolayı tedbirler almaya ve ilaç kullanmaya vakit el vermez. Tehlikeli buharlardan dolu olan Şam'ın havası savaşlardan yüze çıkan ölümlerden dolayı kötü kokmaya başlamıştı. Bu yüzden bazı büyükler ve divan erkânı oranın bulaşma ve zehirinden etkilenip sıhhatleri bozuldu. Ama ilahi inayet hekimi ve zat-ı devletlerinin zeki tabibinin tedavisi ile [420]"وننزل من القران ما هو شفاء ورحمتة للمؤمنين" ayeti ve [421]"واذا مرضت فهو يشفين" hükmüne göre onların hepsine kurtarıcı ilaç verdi ve şifa verici şeyler önerdi.

(yk:209b) Hepsini selamete ve sıhhate kavuşturdu. Ancak Halimi Hoca hazretleri kardeşinin ölümünden üç gün sonra 8 sekiz Şevval 923 (24 Ekim 1517) tarihinde hastalandı. Bu halde onun irfan düşünceli dili bu rubainin mazmununu söylüyordu.

Rubai

Ne hoş kendimizi beğenmek esaretinden kurtulmak

Ve dar gönüllü olmaktan ve dar elli gezmekten (yoksuluktan)

Yokluk ülkesinde rahatlatıcı alanı bulalım

Varlık dünyanın zorlukları ve kederlerinden kurtulalım

(yk:209a) Bu hazretlerin hastalığı devam edince zat-ı devletleri halini sormak için sarayından yürüyerek onu ziyaretine gitti. Âlimane sözler söyleyerek gönlünü aldı ve sıhhate kavuşacak umudu verdi. Zat-ı devletleri oradan çıktıktan sonra bu beyti okudu.

Nazım:

Allah her bir adımına yüzlerce sevap verir

Yaptığın hayır işin mükâfatını sonunda verir

[420] Kuran'ı size nazil ettik ve o müminlere için bir şifa ve bir rahmettir. (İsrâ Sûresi 82. Âyeti)
[421] Hastalandığım zaman bana şifa verendir. (Şuarâ Sûresi 80. Âyeti)

Zat-ı devletleri bu sözleri söyleyerek çök üzüldü. Onun iyi hizmetler çıkardığından bahsedip teessüflerini bildirdi.

Müellif:

Senin gönlünde gizli kalmasın ki sen gibi adamdan ben kendi yetkim ile ayrılamam

"bana geri dön" kutsal sesi Lebbeyk diyerek ve ona hoşgörü ile bakarak "sana geliyorum" diye hazır ve aceleciydi. Onun Kudüs rütbeli himmeti inziva ve itikâfa istekli olduğu için (yk:210b) münzevi olmayı tercih edip kendi vücudunu bu devlete nazar değmesin diye üzgünlüğünü bildirdi. Farzlarını yerine getirmek için toprak altının halvet hanesine gitti ve hep değişen topraktan güven ülkesi olan [422]"جنات عدن مفتحة لهم الابواب" yerine gitti, dünyevi ve dinî engellerden, cismi ve ruhi bağlılıklardan kurtuldu. Büyük arif Şeyh Muhyiddin Arabî'nin civarında ebedi kışlak edip münzevi oldu.

Nazım:

Bu geçit yerin âyini böyledir ki

Bu yolu gelip gitmekle devam ettiriyor

Birini savaşta çok keskin ortaya çıkarır

Birine de savaş zamanı kalk diye emr eder.[423]

"Yaşadıkları gibi ölürler" hükmüne göre zat-ı devletlerinin yanında olmayı ve onun meclisinde durmayı kutsal âlemin melekleri ve münzevileri ile aşinalık etmeye değiştirdi; kapıyı gönül dostlarına ve ikiyüzlü düşmanlarına kapattı ve yoksuz dünyasına giderek dünyanın mal mülkü, dirhem ve dinarından kurtulup rahatladı. Kutsal dünyanın hurileri ve aşinalık âleminin cennet vücutlu eşleriyle beraber olmaya razı oldu.

Nazım:

(yk:210a) Herkes emniyet tohumunu umut tarlasına döktüyse

Sonunda olay şimşeği onun harmanına ateş düşürdü

Her bir ikbal ağacı felekten başı geçtiyse

---

[422] Adn cennetinin kapıları onlar açıktır. (Sâd Sûresi 50. Âyeti)

[423] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname* bölümü 26. kasidesinden iki mısra.

Sonunda ecel fırtınası onu kökten kopardı.

Hayatının nakdini minnetsiz, hekimlere iltifat etmeden ve fırsat peşinde olan tabiplere eşlik etmede hiçbir şey istemeden ecel eline teslim etti ve diyordu:

Nazım:

Canımdan boğazımda bir inilti kalmıştı ondan da kaldım

Ey ecel neredesin ta onları benden ve beni onlardan kurtar

Onun ilacına dikkat edenlerin mükâfatını zati devletlerinin inayetine bıraktı.

Müellif:

Senin yanında olmanın görkemi çok sevimli olsa bile

Ama ne fayda ki kendinle götüremezsin

[424]"انا لله وانا اليه راجعون" Muhammed peygamber efendimize salam ve salavat olsun.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.60. VEZİRİAZAM PİRİ PAŞA'NIN ŞAM BÖLGESİNE GELMESİ VE ONUN BAZI ÖZELLİKLERİ

(yk:211b) Padişahın Mısır'dan Şam tarafına hareket etmesi askerleri sevindirmişti. O sırada vezirin İstanbul'dan gelmesinin ferman gönderildi. Piri Paşa ordunun ihtiyaçlarını karşılamada büyük hizmetlerde bulunmuştu.

Nazım:

Zamane onun elini rızk için kefil buldu

Yıldız onun kılıcına ömürleri kesen dedi

Veziriazamlığa getirildi. (yk:211a)

Nazım:

Onun himmeti felek zirvesinin menzil etmiştir

[424] Biz Allah'tanız ve ona geri döneceğiz. (Bakara Sûresi 156. Âyetin son kısmı)

Zühalin (Satürn) başına onun rütbesinin ayağı dokunmuştur

Onun kılıcı devir kafasından alçaklığı çıkarmıştır

Mızrağı mülk kalbinden zulmü kaldırmıştır

Ona kıskanarak kıskanan kâr etmez her neyse

Onun talihi ile Cemşit talihini çift ederseniz

Onu kıskananların ışığının nuru olmaz

Kabarmakla şişe orijinal olamaz.

Onun uğurlu düşünceleri mülkün önemli işlerinde yüze çıkan problemleri ve düğümleri analiz etmekte helal sihir gibidir, detaylıca bakan fikri külli problemleri çözmekte eşsizdir.

Nazım:

Eğer hüküm elini göğün tarafına uzatırsa,

Zamane devir eteğini korkudan sarar

Eğer bir an mülkün önemli işlerine dikkat ederse

Ecel onun görkeminin düşmanlarında dünyayı bırakır.

Sözün kısası, vezaret göğünün ışıldayan güneşi ve emaret ve eyalet toprağının ihsan merkezidir. 14 Muharrem 924 (26 Ocak 1518) tarihinde Şam bölgesinde vezaret koltuğunda oturdu ve bu bölge onun tayinle gururlandı.

(yk:212b) Onun adaletiyle zamane yeni bir nizam buldu ve halk onun doğru idaresiyle iyileşti.

Nazım:

Senin zatın yeryüzünde tanrının adalet izidir

Senin adlin cihanda Allah'ın rahmetli bakışıdır

İsmet odur ki sen elin ve kalemin ile

Onda Hakk'ın rızası olmayan bir şey yapmıyorsun.

Büyük emirlerin ve yüce asilzadelerin istekleri doğru yol kaideleri ile yerine yetirildi, askerlerin arzuları karşıladı. Acizlerin ve yoksulları, ki zavallı aşığın kapı gibiydi, onun cömert gönlü ile sevgiliye kavuştular. Fitne ve isyan ki aynı sevgilinin

zülfü gibi cihan yüzüne dağınık dökülmüştü, onun inayetinin himmeti ile aynı yarin kıvrımlı sümbülü gibi kısaldı.

Nazım:

Senin adalete dayanan devrinde iğne ipeğin inci tenine

Bunda fazla zülüm etmeyi reva görmüyor.

Adaletin ile günah âdeti aynı zulüm gibi yok oldu,

Bu içindir zamane sana vezir hitabını vermiştir

Ülke feth eden zat-ı devletlerinin şefkat bereketinden vezaretin son dercesine ulaştı.

(yk:212a) Veziriazamlık makamına oturdu. Zat-ı devletleri ona olan sevgisinden dolayı şerefli sadaret mührünü ona verdi. Onun hükumet işlerinde ve hilafete naip yaptı. Ona sultanî hilati ve ülke bağışladı, iki kez yüz bin Osmani meblağı vererek onu onurlandırdı.

Müellif:

Bende besleyen padişahın lütfundan

Onun değerinin tabanı Satürn menziline yetti

Onun besleyici zamanında kimse görmedi

Bu gibi dereceyi örnek olarak kimsenin hali

Onun zati mülk ve din faziletinin kaynağı olduğunda

Divan alanı yeniden başka bir düzene girdi

Kalemi eline aldığında zülüm üzerine hat çekti

Bayrağı astığında zulmün eyvanını düşürdü

Onun adaletinin nurundan Hızır zulmetlerde

Hayat nehrinin duru ve akıcı suyuna kavuştu.

İki dünya rabbine hamtd olsun.

3.61. ARAP VE ACEM KAZASKERLİĞİNİ FENARÎZADE ŞAH ÇELEBİ'YE VERMESİ

(yk:213b) Mülk ve dinin bekası birbirine bağlıdır şeriat ve hilafet de birbirinden ayrılmaz. Şüphe yoktur ki mülk bostanlarının taze kalması şeriat suyunun akmasına bağlıdır ve din hükümlerinin yürümesi hükümetin yardımı ile gerçekleşir.

Müellif:

Mülk çimenliğini şeriat suyundan taze bul

Hakk'ın emrini yürütmek keskin kılıçtan geçer

Mülk işleminin önemli işleri çekidüzen vermek padişahların düşünce ve keskin kılıcına bağlıdır. Bu gibi önemli işlerini düzene sokmak için büyük âlimlerin ve dindar fakihlerin bilgisi lazımdır. Bu esnada zat-ı devletleri hilafet ve saltanat işinin maksatlarını tamamlamak ve halkın refahı ve âlemin huzurlu olması için şeriatla amel etmek gerekir. Arap mülkünü alanını tamamıyla İran mülkünü kısmen ele geçirip zalim şahların ve düşmanların elinden kurtarmıştı. O yüzden inayet dizginini şerefli şeriata yardım etmek (yk:213a) ve o diyarlarda zalim valilerin zulmünü kaldırmak için bu yöne kaydırdı. Büyük âlimlerden ve bilgi fakihlerden olan Rum kubbetu'l-islâmından sordular. Bu âlim adamda [425]"ان الله اصطفه عليكم فى العلم و الجسم" vasfı ve [426]"انما يخشى الله من عباده العلماء" özelliği fazlasıyla vardı. O yüzden Zati devletleri bu âlimden aradığı adamı sordu. Araştırmalarını tetkik edip kendine özel edip onda gelişimler yaparak yeniden düzmüş. Hem dini mansıplarına sahip ve hem ders veriyor ve hem mali ve mülki işlerde yetkisi var olan adam Fenarizade Şah Çelebi böyle birinin olduğunu öğrenince onu kazasker yaptı. Onun yüce ataları (yk:214b) Âl-i Osman sultanlarının dergâhında, eskiden beri Muhammed efendimizin yanında olan Kureyş Beni Adnan'ın büyükleri gibiydi.

Nazım:

O bir şahtır ki onun köpeğinin ayağının tozu

Dünya şahlarının tacının başının gururdur

Âlem ve âdem zamanının eşrafı yalvararak

[425] Hakikaten Allah onu size seçti ve kendisini ilimde ve bendede daha güçlü kıldı. (Bakara Sûresi 247. Âyetin orta kısmı)
[426] Kesin benin kullarımdan âlimler benden korkarlar. (Fâtır Sûresi 28. Âyeti)

Kalp ve gözlerini tedavi etmek için götürürler

Allah'ım o tozdan bir zerre bana yetir

Ta göz bebeğime sürme yerine çekerim.

Bu faziletler ile sabır, diyanet, doğruluk ve emanette mensuptu. Eğer sadaret ve kadılık kıyafetini hilafetin aydın sünnetleri ile ihya edip ve saltanatı kerim ayetler ile süslendirip onu iftihar kubbesi ve itibar tahtının süsü yaparsa "evde yapanı oturt ve oku atana ver" sözü yerini bulacaktır.

Müellif:

Eğer sadareti verip onun rütbesini yükseltsen

O zaman sen kendi hakkında lutf edeceksin

Be nedenlerle zat-ı devletleri Arap ve Acem memleketlerinin sadaretini ve kadılar kadısı unvanını ona verdi ve onun değerini o zamanedeki diğer âlimler ve imamlardan yükselti.

(yk:214a) O zat ilim ve diyanetinin nihayetinden, ilim ve bilgisinin çok olduğundan dolayı yargı ve tedris mansıbını ilim sahiplerine ve ona layık adamlara bırakıyordu. Hayr için cami ve okullar ve diğer binalar yapma konusunda çok çaba gösteriyordu. Müslümanların işlerini ve problemlerini çözmekte elinden ne gelirse yapıyordu. Bu inayetlerin bereketlerinden âl-i seyyidlerinin, âlimlerin ve hidayet erbaplarının durumu iyi oldu. Bu hayır dolu işlerin sevapları devleti her gün artan padişahımıza ait olup ona geri dönüyordu.

3.62. ŞAHANE VE GÖRKEMLİ ALAYIN ŞAM KIŞLAĞINDAN HALEP'E GİTMESİ

Beş ay Şam bölgesi zat-ı devletlerinin şahane alayının konaklamasından dolayı emniyet ve güven sıfatıyla vasıflanmıştı. Padişahın huzurundan adalet orada öyle yayıldı ki, (yk:215b) zavallı aşığın, sevgilisinin zulmünün iniltisinden başka feryat çıkmıyor. Bu rahmetin bereketinden, herkes memnun oldu. Burada durmaktan asıl amaç, virane olan Acem valisi ve tüm İran'ın padişahının

istemesiydi. Diyarbekir, Kemah ve Erzincan'ı kurtarmak üzereydi. Buralar zaten her zaman kudretli şahların hilafet ettiği yerler idi. İran şahı bu fetvayı duyup Irak yolundan Şam'a gelip, bahtın yardımı ile Şam ve Rum'un ortasında olan bu ülkeleri İran'a eklemek istiyordu.

(yk:215a) Nazım:

Kuş misali alayın göçtüğü yere geri dönmesine

Gururlanma ve sevinme bu rahat yerde

Yıldırım gibi cihana ateş at

Dünyanı kendinden ve kendini dünyadan kurtar.[427]

Bir süre geçti ve bu habere dair hiç iz gelmedi. Çünkü o çelik giyen Rumluların açılan kılıcından ve o diyarların cesurlarının su verilmiş kılıcından korkmuştu. Önceden defalarca onun ruhu ve cismi, askerlerinin mizacı bu kılıçları tatmıştı ve ondan tatları acı olmuştu. Dünyanı yakan kılıcın alevi ile onların hayat harmanını yakıp bela ateşini onların üzerine dökmüştü. Kılıcın suyu ve yürüyen hançer ile ömür lambalarının ışığı sönmüştü ve intikam seli ile emirlerin çoğu, eşraf ve askerleri yeryüzünden yok olmuştu. Bunlardan dolayı İran şahı huzursuz olmuştu, ruh çöküntüsü ona öyle sarılmıştı ki hareket etme mecalini imkânsız buluyordu; saldırmayı seçmeyi yok olmakla beraber sanıyordu. Zat-ı devletlerine belli oldu ki, onun cihangirlik iddiaları intikam almaktan uzakta ve saltanat kanatları diğer ülkeleri ve şehirleri açma süsünden arınmış (yk:216b) ve inziva dergâhında, kafasını rahatlama sarayında ve zavallı olmaya razı olmuş; İran'ın mesafesi ve genişliğine kanaat edip başı şarap içip sarhoş olmakla ağırlanmış ve himmet kuşu o bölgenin su ve danesi ile meşgul olmuştu

Nazım:

Sen din besliyorsun ve düşman vücudunu

Melek başka ve şeytan başkadır

Sen kılıç alıyorsun ve o kadeh alıyor

Sen beyinlerde oturuyorsun o koltukta

Sen adilsin ve o zalimdir

---

[427] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname* bölümü 26. kasidesinden iki mısra.

Sen güç mizanı ve o altın terazisi

Sen uyanık o gününü savuran

Sen iyilik yaparsın o kötülük yapar

Görürsün bir gün onun eziyetleri

Onun kendi pazarına buhran getirir.[428]

Bu söylediklerimden dolayı zati devletleri 27 Muharrem 924 (8 Şubat 1518) tarihinde atına bindi. (yk:216a)

Nazım:

O bir güzel attır ki toprak onun toynağından haberi olmaz

Ki üstünden iki ayakla yürüdü mü yoksa dört ayakla

Yürümeye ısındığında ışık ona yetemez

Hızlandığında onun üzerine toz oturamaz

Murat gibi kaçak ve rızk gibi gelici

Meltem gibi esiyor ve kıvılcım gibi zıplıyor.

Talih koşu görkem kuşu ile beraber uçup, fetih rehberi devlet elçisi ile dost olup, dünyayı ısıtan güneş hilal gibi ona eşlik edip, hilal güneş gibi kendini onun atının toynağına bağlamış şehir kenarında olan Kabun'da nüzul etti. Bu tarihten bir haftaya kadar Kabun menzili saadet dolu şahane alayın orada durmasından saadetle doldu. Bu eyyam esnasında bazı büyük defterdarlar vasıtasıyla mars gibi intikam alan zat-ı devletlerinin kulağına yetti ki korumakta ihmal olduktan dolayı mamur hazineden iki kese beyaz altın ki zamane sahipkıranı Sultan Mehmed Bahadır Han'ın ismine sikke vurulmuştur ihanet eden kimseler ile yok olmuş, (yk:217b) ve var olan nakit sayılarında zapt ve giriş defterlere göre bu meblağ eksik geliyor. Zat-ı devletlerinin bu kelimeleri duyduğunda kahır ve gazap ateşi alevlendirdi. Çünkü kazanan askerleri mal ile saklarlar ve malı korumak cana bağlıdır. Detaylarda ihmal ve ihanet etmek külli işlere yayınlanıp diğer malî ve mülkî işlere hasar verir. Onun uyanık düşüncesi bunu kim yaptığını keşif etmek konusunda çok ısrarcı oldu; hazinedar ve içerideki işçilerinin tutuklanması ve dışarıdaki bekçilerin hapse atılıp işkence edilmesini emretti. Derhal altı kişi içerideki işçiler ve yedi kişilik dışarıdaki

[428] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname* bölümü 18. kasidesinden beş mısra.

bekçiler ile kapıcılar tutukladılar; onlara işkence ve azap verdiler hedefe. Sözün kısası, çok tartışmadan sonra bu iphamın düğümü, ki tutuklananların umut ve rica ipine bağlıydı onlardan çözülmedi ve bu ihanetin ipucu zat-ı devletlerine yakın birinin üzerinden çıktı.

Nazım:

(yk:217a) Bir kavimde biri saygısızlık yaparsa

Ne küçükte değer kalır ne büyükte

Bunlardan dolayı cezalandırma kanununu yapılması gerek olduğuna dair emir çıkardı. Bundan amaç riyaset kaidesini korumak, büyüklere ibret vermek ve yetkileri olan devlet adamlarını tembih etmektir. Bunların hepsinin mamur hazinenin etrafında toplanmasını istedi. Şahın emri ile bunlardan on üç kişi ölüm ile cezalandırıp bu saraydan o saraya göçmek zorunda bırakıldılar. [429]"فاعتبروا يا اولى الابصار لعلكم تذكرون"

İki dünya rabbine hamd olsun.

3.63. PADİŞAHIN KABUN MENZİLİNDEN ŞAM SEKİSİNE GÖÇ ETMESİ VE BU ESNADA ACEM VALİSİNİN HABERCİSİNİN GELMESİ

Sultan Selim 4 Safer'de fetih ve zafer ile Şam'ın doğu sekisine indi. Birkaç gün sonra, Sarı Şeyh adlı eski Arap sufilerinden bir şahıs İran elçisi olarak geldi.

(yk:218b) Bu adam İran şahının odacıbaşısı idi. Sonunda iyi hizmetler çıkararak emirlik rütbesine ulaşmıştı. Davul ve bayrak sahibi ve üç yüz kışı kalem ve kılıç sahiplerinin ferman kaynağı oldu ve Harput ve Mayetbia kaleleri otuz bin eşrefi meblağ ile ona verilmişti. Şam ve cennet gençlerinin başı olan Hüseyin hazretlerinin defn edilen yeri olan Kerbela arasında olan Berriye yolunda zat-ı devletlerinin huzuruna gelmiş nefis kitaplar, Yezd kumaşları, Kirman halısı, Nişabur'un firuzesi, Aden incisi ve Badehşan'ın saf laciverdi gibi zat-ı devletleri ve

[429] Ey basiret sahipleri ibret alın belki düşünürsünüz. (Haşr Sûresi 2. Âyetin son kısm)

devlet erkânı için çeşitli hediyeler getirmişti. Onları şaha sunduğunda zat-ı devletleri kabul ettiler.

(yk:218a) Sarayın toprağını öptükten ve Arap mülkünü olmalarından dolayı tebriklerini sunduktan sonra çok saygı ve yalvarma ile divan meclisinde büyük vezirlere arz etti ki, İran şahı ihlas ve doğrulukla zat-ı devletlerinin yüce şefkat ve merhametinden istiyor ki, muhalefet ve mücadele kederi barış suyu ve dostluk nehri ile mahv olsun.

Nazım:

Bir arifane söz diyeceğim izin verirsiniz

Ey gözümün bebeği barış savaş ve harptan iyidir.[430]

Ve onun kusurları ve yaptıkları gufran eteği ile kapatılsın.

Nazım:

Eğer bu günahtan benim kurtulmam imkânsızsa

Sendeki olan o kereme umudumuz vardır.[431]

Ve ilk dönemlerde gençlikten dolayı onun ters düşüncesi olup aldıkları kararlar nedeniyle hasar ve bozukluk esintisi çıktıysa yüce Sultan merhameti ve büyüklüğü ile onu kaldırsın. Bu beyitlerin mazmununu ki, onun özürlü dilinde akıyor, inayet kulağı ve rıza ile dinleyip kabul etsinler.

(yk:219b) Nazım:

Bana talih habercisi sabah erken

Şahın huzurundan rahmet müjdesi verdi

Ne dedi? Dedi ki yüzün kerem Kâbe'sindedir

İsteğin arz et ve var olan dileğini iste

Gel çünkü padişahın hükmü öyle kararlıdır

Ki bu gibi binlerce günahtan hiç yenilmez.

Bundan sonra şeriatla ilgili ve aydın milletin kurallarına uymakta zat-ı devletleri nasıl isterse yapacaktır. Minberler üstünde onun adına hutbe okunacak ve

---

[430] Hafız'ın 451. gazelinden bir mısra.

[431] Sa'di'nin 20. hikâyesinden bir mısra.

onun adına sikke basacaktır, şehirler ve ülkeler arasında bağlaşıklar olup yollar açılıp ticaret işi yoluna girip tüm bölgedeki halkın arzu ve istek çayırı bu sudan taze ve yemyeşil olacak.

Nasım:

Allah'ım o yüce sedir ağacının gölgesinde

Bu yanan ben bir an oturursam ne olur

Sonunda ey şahane izli Cemşid'in iktidarlı sultanı

Senin yüzün benim yüzüğümün taşına resim olsa ne olur.[432]

Ve eğer bu muhalefet ve düşmanlığın fırtınasından, bu mücadelenin denizinin dalgalanmasından dolayı tüm şehirler ve halk, hidayet ve bozukluk erbapları ve doğruluk ve kötü cemaatler emniyet ve güven beşiğinde (yk:219a) ve afiyet evlerinde sahipkıran hazretlerinin gufran ve rahmet bereketinden rahatlık ve huzur koltuğunda oturup sakinleşseler, size ne noksan gelecek ki.

Nazım:

Biz senin neşeli ve mutlu gözün şivesini biliyoruz

Senin misk renkli zülfün tarzına sığınıyoruz

Bizim bir cismimiz var ve sevginden yarı canımız

Onu da seninle savaşmak ve barışmak için saklıyoruz.

Sözün kısası bu gibi güzel sözler etkisi ve sonuçsuz konuşmalar ile ülkesini zat-ı devletlerinin intikam ve kahrından kurtarmak istemişti ama olmadı.

Nazım:

Ey şeyh sabah ve gece zikrini tapınak köşesinde yap

Bizim sarayımızın harimi tutku ve gürültü yeri değil

Unutsunlar bu konuyu çünkü vücudun diğer organlarına hasar verecek hastalığın ilacı kesilmekten başka olamaz ve neşter lazım olan bir iltihaba merhamet merhemi ne fayda eder ki! "Onun ilacı ölümdür" denilen kötü bir hastalığa altın katkılı ve diğer ilaçlar nasıl çare olabilir! Bunlardan dolayı zat-ı devletleri öyle karar verdi ki, düşmanlar ile müsaade ve müdara etmek o zaman olur ki, düşmanın

---

432 Hafız'ın 228. gazelinden iki mısra.

şefaat istemesi ve kendini aşağılaması gerçekten ve niyaz üzere, doğru niyet ve acıdan dolayı olsun.

(yk:220b) Düşmanlar ile müsamaha etmek bazen olabilir, o zaman ki düşmanların yüzde olarak yumuşaması hile ve kurnazlık ve kötü arka planlar ile olmasın. Niyazdan olsun.

Nazım:

Senin kılıcın darbının şöhreti Irak'ta yayınlandığı için

Senin hüküm edecek yerin kesin İsfahan'da olmalı.

İlim sahiplerine belli ve aydındır ki, bu istekleri isteyenin amacı arayı doğrulamak değil belki fesat binasını sağlamlaştırmak ve kastı inat erbaplarını toparlamaktır. Eğer onun amaçlarına karşı hazırlık yapılmazsa çok yakındır ki, o kendi gerekenlerini kolayca hazırlar ve onu def etmek çok zor olur. Eğer en seri bir şekilde o aradan kaldırılmazsa çok uzun sürmez ki o kendi yolunu bulup öyle bir karar verir ki alimler onu çözmekte aciz kalırlar. Kesin bunun hallinden gaflet etmek saltanat düşüncesine aykırı ve hilafet işinde uyanık olmakla karşıdır. Çünkü kızgın aslan kendi pençe ve gücüne güveni olsa bile (yk:220a) aslan sıfatlı ve tilki unvanlı kurdun kurnazlığından güvenli olamaz. Ejderha, hava soğukluğundan ve efsun tiryakından soluk otursa bile onun ateşinin alevinden sakin oturamazsın.

Nazım:

Devir olaylarından güvenli olma

Zalim çarkın yolundan gafil geçme

Düşman ordusunun şerrini def etmek Süleyman'ca tedbir ile olur ve Yecüc düşman askerlerini kaldırmak için İskender'in çabası lazımdır. Bunda şüphe yok ki kimse hükümdarlık güneşin doğularında güneş ile ezilmezse onun murat eli devlet ışığının gölgesinde murat hurilerine dokunamaz. Ta hayat nakdini mülk kadınına süt pahası olarak kılıçlar üzerinde saymazsa murat gözü hilafetin güzel yüzü ile aydın ve nurlu olamaz.

Nazım:

Kan peşinde olan düşmanın olduğu yerde

Mütevazı olmak zavallı olmaktır

O kızgın aslan bir iyi örnek verdi

Ki senden daha aşağılardan aşağı olma.[433]

Bu yüzden zat-ı devletleri onun saçma konuşmalarına ve yalan sözlerine iltifat etmedi, onu hapis etmeye emir verdi.

Zat-ı devletleri ihtimam ve çabadan tazelenip Şam sekisinden Halep tarafına gitmeye kara verdi.

(yk:221b) Allah'ın yardımı ile Acem diyarını feth etme niyeti ile o bölgeye gitmeyi amaç edindi.

3.64. PADİŞAHIN ŞAM SEKİSİNDEN HAMA TARAFINA GİTMESİ

Ertesi sabah zat-ı devletleri bir haftaya kadar neşe ve eğlence ile ikamet ettikten ve etrafta mali ve mülki işler için dolaşmaya giden askerleri birleştirdikten sonra, Hama yolundan Halep'e hareket etti.

10 Safer 924 (21 Şubat 1518) Pazar günü yola koyuldular ve bir hafta içerisinde bu mesafeyi yedi merhalede aştı. Birinci menzil Kaysere bölgesi, (yk:221a) ikinci menzil Katfiye bölgesi, üçüncü menzil Nebk köyü, dördüncü menzil Kareh kasabası, beşinci menzil Humus şehri, altıncı menzil Aynulkasab, yedinci menzil Restin köyü. Hama şehri Asi dağların dibinde olduğu için askerlerin konağı ve ordunun menzili oldu. Burada bu şehrin adı geçtiği için onun bazı özellikleri ve iyiliklerinden söz etmek istiyorum. O bir tatlı şehirdir. İyi düzen verilmiş ve süslenmiş bir menzildir. Havası gayet güzeldir, suyu çok temiz, lezzetli ve serindir. Ağaçlar ve bostanları asi havada beslense bile çok iyi ve güzeldir. Orasının halkı dağın komşusu olsalar da çok nazik ve yumuşaktır.

(yk:222b) Müellif:

Bir şehirdir ki bağının gül ve sümbülünün nefesinden

Kutsal ruhlar ondan güzel koku istiyorlar

Kerim sıfatından dolayı melek onu kutsallamak için

[433] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname* bölümü 23. kasidesinden iki mısra.

Feleğin dokuz revakının zirvesinde zikr eder

Onun huri gibi güzellerinin zulmünden feryat

Gönlü alma konusunda sihir yapıyorlar.

Orda bir kale var ki hisarının pençesi bulutun yakasını yırtmış ve burcunun yüksekliği burçlar mıntıkasını yere düşürmüş.

Nazım:

Senin iyiliklerin vasf edilmekten hariçtir

Kalem ucu ile nasıl onu anlatacağız ki.

İki dünya rabbine hamd olsun.

Ertesi gün güneş batınca zat-ı devletleri Allah'a sığınarak ve onun hidayetine umut ederek Hama'dan gitmek için atına bindi. Meşhet, Tel Sultan, Berna ve Renta köyü menzillerininim aştı.

(yk:222a) Oraya ulaştığında kadılar, âlimler, fazıllar, seyitler, hidayet erbabı ve ileri gelenler kendisini karşıladılar.

Nazım:

Herkes bakıyor ki büyük bahtın nazarı kimin üzerine düşecek

Ta sen bir an ona bakarsın.[434]

Şahane alayın geri dönmesinden esnaf ve diğerleri sevinmeye başladılar.

Nazım:

Şehrin büyükleri haberdar oldular

Şahın bayrağı tarafına koştular

Hudavendlerinin yüzünü gördüklerinde

Şükür için canlarını öne koydular.[435]

Hayır dua ve güzel sözlerle övgülerini izhar ederek dillerini tazelediler. Zat-ı devletleri aynı ruh cesede geldiği gibi oraya girdi ve girdiği anda Halep'in doğusunda Gök Meydan'da olan seki ve saraya idi.

---

[434] Sa'dî'nın 584. gazelinden bir mısra.
[435] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname* bölümü 62. kasidesinden iki mısrası.

Nazım:

Cihan dünyaya hükm edenin devlet ferinden

İrem alanı ve cennet bağı gibi oldu

Her tarafa bakarsan zafer cilvesini görürsün

Her tarafa kulak koyarsan aman müjdesini duyarsın.

(yk:223b) Halep bir şehirdir ki dünyanı gezen seyyahlar onun bütünlüğü gibi bir şehir dünyada görmemişlerdir ve kulak onun iyiliklerinden üstün kimseden duymamıştır. Oranın suyu ölüye can verir ve diriye sonsuz hayatı yaşatır. Oranın havası mizaçları düzene sokup iyileştirmekte İsa mucizesini sunar. Oranın meltemini koklamak gönülün soluk goncasını güldürür, oranın hüsnünü söğüt ve zambağın dillendirir. Toprağı diken yerine çiçek bitirir. Esintisi hayat suyunun özelliğini gösterir. O bir uzun boylu şahittir ki iyi özellikler ile Arap iklimindeki hurilerden naziklikte öne çıkmıştır. Her şey onda bütünleştiği için diğer şehirlerden kendini üstün sayıp gurur duyar. Bülbül ağaçlar minberinde onun methiyesinde bu beyitlerin mazmununu söylüyor.

Nazım:

Güzellikte aynı cennet gibi bir şehirdir

Orada ne istersen bulursun

Orada akan her bir nehir

Aynı gülsuyu şişesi gibidir

Yeli aynı Rıdvan bağının meltemidir

Ölünün cesedine can verir

(yk:223a) Toprağı aynı misk kokan esinti gibi

Cihan etrafı ondan hoş kokulu olur

Bu şehir ki cennet bağından da iyidir

Zat-ı devletlerinin konakladığı yerdir.

Pirlerinin ilim besleyen gönül sayfası basit yüzlüler gibi çalışkan ve gençlerinin eşsiz davranışı aynı pirlerin doğru düşüncesi gibi eziyetsizdir. Sözün kısası saliklerin son görecek yer ve memleketlerin amaçlarının ortasındadır. Bu

şehrin merkezinde Allah'ın yarattığı bir dağ var ki, orada çok güzel, zarif, güvenli ve sert bir kale bina etmişler. Onun burçlarına [436]"ارم ذات العماد" kıskanır, başını feleklere dokundurmuş sarayları ki [437]"التى لم يخلق مثلها فى البلاد" sıfatı ile vasıflanmıştır. Balıktan (yerden) göğe yetmiştir. Binasının yüksekliği o derecede ki ona ulaşmak hatta hayal etmek bile imkânsızdır.

Müellif:

Yükseklikte çarıktan öyle geçti ki onun kemerinden,

Feleğin cismi ışıksız yıldız gibi gözüküyor

Hendeğinin alçaklığı öyle ki yüksek himmetlilerin düşüncesi ondan geçmeye olumsuzdur. Bu yer mamur olmak süsü ile dolgun olduktan itibaren (yk:224b) büyük sultanların kudret güvercinleri onun üzerinde uçamamıştır. Sağlamlaştırma süslemesini kazandıktan sonra hiçbir kudretli hakanların eli onu almaya yetmemiştir.

Müellif:

Diken hisarı onu kuşatan öyle bir gül

Ki barış eli ona dokunmaya umudu yok

Aynı gonca gibi zuhur ettiği günden

Saba rüzgârı onu hiç yenmemiştir

Eyvanının şerefesi o kadar yüksek ki, uyanık sultanların gasp tuzağına bile düşemez. Burçlarının şerefesi öyle yüksek ki hiçbir padişahın iktidarı ile onun fethi mümkün olmaz.

Halep'i ve onun özel kalesinin güzel sıfatlarını vasıf etmek için sözü uzatmak gerek ama, onun özellikleri o kadardır ki kalem atını sayfa sahası üzerinde koşturup onu bitirmek olumsuzdur. Çaresiz bu kadar iktifa ettik.

Nazım:

Kendini gösterdin şimdi aşkından camiyi engelleme

Gülü gördükten sonra bülbülü susturmak olumsuzdur

---

[436] Sütunlar ile duran İrem. (Fecr Sûresi 7. Âyeti)
[437] Şehirle içinde onun benzeri yaratılmamıştır. (Fecr Sûresi 8.âyeti)

Zat-ı devletleri bu senenin 22 Safer'inde fetih ile oraya girdiğinden itibaren ta 10 Rabiulevvele kadar Halep bölgesinde durdu.

(yk:224a) Oranın seyitlerin, ulema, âlimler, salihler ve takvalılar rütbelerine göre zat-ı devletleri ile görüşme şerefini buldular.

Yolsuzların, acizlerin arzu ve istek dalını adalet ve insaf akarsuyu ile güçlendirdi. Divan işlerini yapan mübaşirlerin ve sultani elemanlarını adalet mizanı ile denedi ve tembih etti. Herkesi yaptığı iyi ve kötü işleri ile ceza ve ödül verdi.

İki dünya rabbine hamd olsun.

3.65. AMİK İLİ VE ANTAKYA ETRAFINDA AVCILIK

Yaratılışı gereği insanoğlu nefsani isteklere aykırı olarak yaşayamaz. Büyük sultanlar (yk:225b) da aynıdır. Zat-ı devletlerinin gül yaprağından daha ince olan günlü de Allah'ın [438]"واذا حللتم فاصطادوا" hükmüne göre, ki sultanların hayatında halkın amaçlarını yürütmekte çalışırken halsiz ve zayıf olduklarında ve mazlumların gönlünü alma işinden biraz uzaklaşmak için avcılık yapmak istedi. Bunun saltanat ve hilafet işine büyük faydalar dokunduracağını hatırladı. Şüphesiz bu işi yapmak binicilik ve piyade amaçlarında kendini alıştırma acısından bir deneyimdir. Bununla iktidar ve gücünü deneme imkanı vardır.

(yk:225a) O yüzden Zat-ı devletlerinde avcılık isteği ve ata binip bahar kokularını koklama hissi uyandı. Bu zaman hava onun mübarek gönlünü heveslendirdi ve mevsim isteklerinin peşinden gitmeyi istiyordu. Çünkü gezegenlerin sultan Hut (balık) burcundan Hamele geçiyordu. Bahar mevsimi gelmişti. Zati devletlerinin kulağına bu yakınlarda bir av yerinin varlığı gelmişti. Amik İli ve orası büyük sultanların avcılık yeriymiş. Havası çok güzel ve ferahlatıcı, alanı çok geniş ve gönül kapıcıymış. Suyunun temizliği ve lezizliği yâre kavuşma gibi tatlı ve topraklarının sahası düz ve pürüzsüzimiş.

(yk:226b) Nazım:

Gül ve yeni biten çimen ve akarsuyundan

[438] İhram dan çıktığınız zaman avlana bilirsiniz. (Mâide Sûresi 2. Âyetin orta kısmı)

Kötü nazar uzak dursun sahasından ki diğer cennettir

Yaseminin eteği ve çınarın eli gece çiğinden

Nehir kenarında aynı sedef gibi inciden doludur

Onun saba nefesi ölüye can verir, galiba

Onun sabasında can veren İsa'nın dudağından iz var

Onun avından ki ona sabır etmek mümkün değil

Gönül onu öğrendiğinden itibaren gönül haberden habersiz.

Zati devletleri 10 Rabiulevvel 924 senesinde ahu gibi koşan geyik gibi kalkan ve keklik gibi güzel yürüyen atına bindi ve ava çıktı. Şiir;

Çabuk koşan atı aşamalarda aynı yıldırım gibi

Rüzgârlardan kaç menzil öne çıkar.

Şahane alayın gayretinden Hatay ceylanı miskini kasten toprağa döküyordu ve atının toynağının tozunun güzel kokusundan galiye tozunu sebze ve yasemin üzerine bırakıyordu.

(yk:226a) Sözün kısası bir aya kadar oranın etraf ve semtlerini, ferah çöllerini izledi ve her tür hayvan avladı. Bazen şahin ve kızıl kuş vücudu ile kanatları kırılan turnayı hava dan yere getiriyordu; bazen keklik ve tihu[439] şahinin gagası ve pençeleri ile yeryüzünden havaya götürüyordu. Bazen ceylan ve zebra tutuyordu ve bir saatlerde köpeğin pençesi ile zebranın sırtını aynı geyiğin boynu gibi kırıyordu. Her zaman kılıcı ile zebra ve tatar ceylanının bir heykel asıyordu. O sırada sayısız ahu, ceylan, geyik, kaplan ve pars zat-ı devletleri ve muzaffer askerlerin eli ile öldürülmüştü.

(yk:227b) Nazım:

O kadar her türlü avladılar ki

Onun haddi kaç olduğu hesaba girmez

Okların mızrağı ile her nazenin

[439] Kekliğe benzeyen bir tur kuş. ((Mirza Ali Ekber Han Dihhuda, "***Emsal ve*** *hikem*"1375/1955.—6. Bs.--Tahran: Müessese-i İntişarat-i Emir Kebir, 1984. 5. c. s. 6375)

Zebralara toprağı sazlık yaptı.[440]

Avladıkları her tür canavarları büyük vezirlerin ve devlet erkânının hissesi olarak ve Halep şehrinin Müslümanlarına, kadılara, fakirlere ve ihtiyacı olanlara gönderdiler. Zat-ı devletlerinin güzel gönlü, oranın güzel havasında dolaştıktan ve iyice kafası rahatladıktan sonra Antakya şehrine gitmeye karar verdi. Habib-i Neccar'ın kabrini ziyaret etmek istiyordu. Rebiyülahir ayının başlarında peygamberimizin sahabesinden olan Habîb-i Neccar'ın kabrini ziyaret etmek için o tarafa gitti.

Nazım:

Arabî Muhammed iki dünyanın onurudur

Onun kapısının toprağı olmayanın kül başına.[441]

(yk:227a) Oranın fakirleri ve yoksularına sadaka verdi, onları kendi bağışlarından yararlandırdı. Eski bina edilen şehirlerden olan Antakya'yı dolaştı. Hatta tahrip olsa bile diğer ülkelerdeki olan kalelerden daha sert ve güvenli olan kalesini seyretti. Zat-ı devletleri av yaptıktan sonra yuvasına gitmek isteyen şahin veya aslan gibi geri döndü. Bu senenin 10 Rebiyülahirinde Gök Meydan'a geldi. Onun gelişi herkes tarafından duyulmuştu.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun.

3.66. İBNİ HANEŞ VE HERFUŞ'UN CEZALANDIRILMASI

Malumdur ki zat-ı devletleri Mısır'ın Kahire'sine gitmeden önce Şam'a gelmişti.

(yk:228b) Şam'ın ileri gelenlerini büyük kabileleri ve badiyede oturanları huzuruna çağırdı. Bunlardan Nasirüddin İbni Haneş koşarak geldi ve huzurda hazır oldu. Zat-ı devletlerinin elini öperek başını feleklere dokundurdu. Birkaç gün ikbal dergâhın münzevilerinden oldu ve iyi işler çıkararak şaha yaklaştı ve şerefine erişti. Şam'dan kendisine torak ve yer verilerek değeri yükseltildi. Daha sonra da kendi

[440] Nizamî Gencevî'nin Hüsrev ve Şirin bölümü 36. kasidesinden iki mısra.
[441] Hilalî Çağatayî'nin kata'at bölümünden bir mısra.

vatanına gitme izni aldı.. Beyrut sahili, Medrus kasabası ve o etrafın dağları ve Nesiriyye tayfasının bölgeleri ona aitti.

(yk:228a) Bu adam Arap kabilelilerinin en büyüklerinden olup cömertlikle meşhur biriydi. Hatta ihsan edici insanlar onun sonrasında otururlardı. Çerkezler zamanındaki rahat hayatı kendi istekleri ve amaçlarına göre sürdürüyorlardı. Dımaşk valisi ona olan güvenden dolayı cömertliğini çok önemsemedi zira kendisi orada baş ve serdardı.

(yk:229b) Son peygamber hazretlerinin "mümin bir hatayı iki kez yapmaz" sözüne göre korkudan kaçıp zulmet ülkesine gitti ve sevgi gözünü devlet yüzünün ışıltılarını görmeyen yarasa gibi kapattı. Zatı kötü olduğu için ve ikiyüzlülükten dolayı uzaktan dostluk göstermeye başladı. Şahane devletin zirvesini, fitne tozuyla karanlığa boğmak istiyordu ve saadet peşinde olanların gözünü isyan ışığı ile kör etmek istiyordu. Heyhat, heyhat!

Nazım:

Firavunun sihri hayali hile ile ne yapacak ki

O zaman ki Musa mucize için bastonunu alırsa

Bundan gafildi ki, kurnazlık ve hilenin pençesi devlet adamlarının gücünün önünde dayanamaz ve yobazlık ısırması kan içen ve intikam alan sultanların mücevher soylu kılıcının önünde dayanamaz.

(yk:229a) Nazım:

Ey sinek! Ankanın huzuru senin dolaşacak yerin değil

Kendi onurunu dokuyorsun ve bizi de zahmete sokuyorsun.[442]

Takdir rehberi hal dili ile ona dedi ki, sivrisineğin kum fırtınasının önünde durması ve sönmeye yaklaşan lambanın güneşin yanında aydınlık iddia etmesi akıl ve tedbirden uzaktır ve ondan bir fayda dokunamaz.

Nazım:

Sende kızgın aslanın pençesi nerde

Ki geyik bacağını arzu ediyorsun.[443]

---

[442] Hafız'ın 449. gazelinden bir mısra.
[443] Emir Hüsrev Dehlevî'nin 4. seçkin gazelinden bir mısra.

Kader perdesi onun basiret gözünü kapatmış ve yanlışları onun dayanma ayağını bağlayıp kırmıştı. İbni Haneş "yılandan ancak yılan doğar" sözüne göre kendini beş günahkârın biri ilan etmiş, kendi kanının dökülmesini istemişti. Hakikaten iki gün bir menzilde ve iki gece bir mekânda istirahat edip huzur bulamıyordu. Sürekli aynı hayran engerek ve yaralanan yılan gibi hayretler içinde o delikten diğer deliğe giriyordu.

(yk:230b) Bu deliller olsa bile padişahın kölelerinin onunla karşılaşması hilafet eteğine toz konduracaktı. Bu yüzden eğer onun hayatını biraz uzak sürdürmeye izin verildiyse inayet yüzünden değildir, onu def etme görevini Şam ve Hama valisinin tedbirine bıraktı.

Nazım:

Senin elinden nereye gitsin ki nereye giderse

Senin uzun saçından oraya kadar bir ip yeter

Onun ülke ve gelirlerini tamamıyla Çerkez asıllı Muhammed Bey Kur Hamıs Bey'e verdi. Bu adam talih yüzünü, güzel hizmetleri bu saray için yaparak nurlandırmıştı. Zat-ı devletleri görevleri verdikten sonra 27 Muharrem 924 (8 Şubat 1518) tarihinde güzel bir talih ile göçtü ve Halep tarafına uğradı.

Nazım:

Senin alayında olan o bende serbesttir

Dolu olur o vilayet ki sen gidersen oraya

Güzel yolculukla on dört menzilde Halep diyarına ulaştı. (yk:230a) Bu kaçak adam Zat-ı devletlerinin himmetinin Acem mülkünü alma ve oranın zalim valisini ortadan kaldırmak olduğunu gördü, kendi etrafını askerlerin saldırısından ve sahil taraflarını balina güçlü hilafetin izlerinden boş buldu. Zat-ı devletlerinin kendisini cezalandırmaktan vazgeçti zannetti. Kaçma hicabından çıkıp, o civarlarda talihsiz kuş gibi dolaşıyordu. Adı geçen Muhammed Bey'i hiç önemsemiyor, kendi yerlerini çalışıyordu. Bundan gafildi ki, istek ipi uzun olsa bile sonunda ecel deliğinden geçecek. Zat-ı devletlerinin himmeti öyle yüksekti ki onun değerli hatırındaki gizlenen isteği zamane baş eğip ona hazırlar ve mübarek gönlü öyle yükseklerde dolaşıyor ki, doğa âlemi onun arzusunu olumlu kılıyor.

(yk:231b) Nazım:

Senin gazabın zamanede eğer bağırırsa

Senin öfkenden kimse ses çıkaramaz

10 Rabiulevvelde (22 Mart) Muhammed Bey ve Şam Valisi Gazali'nin bazı askerleri ki her zaman onu yakalama fırsatını bekliyordular, bu işi hall ettiler. Bu Nasirüddin Ba'lebek[444] yakınlarında Şam'a bağlı olan Re'sul 'ayn bölgesinde İbni Herfuş'u görmek ve onunla bir olmak için bir gurup Arap kabileleri ile yola çıkmıştı. Birbiriyle görüştüler ve buna sevindiler, ama askerler az olsalar bile [445]"كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذ الله" ayetini uğurlu bulup orada onların üzerine ecel gibi canlarına ve cisimlerine döküldüler. Savaş başladı ama, sonunda fetih ve zafer meltemi esti ve İbni Haneş ve İbni Herfuş aynı tilki ve tavşan gibi ecel tuzağına düşüp kılıç aslanının avı oldular.

(yk:231a) Nazım:

Her kim zamanede hile yolundan giderse

Zamane hızlıca onun cezasını verir

O memleketin kaynakları bulanıklardan durulandı ve sığınakları yabancıdan boşladı. Zat-ı devletlerinin bahtının uyanıklığından dolayı fitne uykuya daldı, eman ve emniyet gafletten uyandı. Bu olay bu yılın 10 Rebiyülahir (21 Nisan) gününde oldu.

Aynı gonca gibi kalpı kederden sıkışan o kimin

Sonunda dudağı gül gibi tatlı gülümsemeye açıldı.

---

[444] Şam'da bulunan bir şehrin ismidir bu şehir iki kelimeden uluşmaktadır ba'l (tapınak anlamını ifade eder) ve bak (bir erkeğin ismini ifade eder) bu şehir Rum devletinin sömürgesiymiş. 14 hicri (635) yılında Müslümanlar tarafından feth edilmiştir. Emevîler döneminde bir harabeye dönmüş, 803 hicri (1401) yılında Emir Timur tarafından yağmalanmıştır. 922 hicri (1516) yılında Sultan Selim burayı ele geçirmiştir. Sonrada Fransa sömürgesi olmuş ve şimdi Lübnan'ın şehirlerinden biridir. (Lugâtname. / Mirza Ali Ekber Han Dihhudû, C, 4, 1375/1955 ---Tahran, Danişgah-ı Tahran, s. 4882)

[445] Çok zamanlar az bir gurup Allah'ın izni ile az çoğa galip oluyor. (Bakara Sûresi 249. Âyetin son kısmı)

3.67. ACEM ÜLKELERİNİ ALMA İSTEĞİYLE MERCİDABIK'A VE DİYARBEKİR'E HAREKET ETMESİ

Sultan Selim Arap mülkünün işlerine düzen vermekten rahatlamış, o toprakların halkı ve şehirleri "cennet kılıçların altındadır" sözü gereği sakinlemişti. İsyan ve fitne adalet Kaf'ının arkasına gizlenmişti.

(yk:232b) Son olaylardan dolayı kaybolan emniyet ve huzur görülmeye başladı. Zulüm erbabının saldır ve kötülüğünden kurtulan halk zat-ı devletlerinin adalet suyu ve merhametiyle tazelenmiş ve yeşermişti. Allah'ın yardımıyla düşmanlar temizlenmişti. Zat-ı devletleri gayb âleminden Padişahın kulağına beyitlerin mazmunu geldi.

Nazım:

Mısır ve Şam'ı cihanı kaplayan kılıcınla aldın

Şimdi gel ki sıra Bağdat ve Tebriz'e yetti.[446]

Zira onun cihanı kaplayan düşüncesi her zaman istirahat etmekten ve doğru hedefe dokunan tedbiri huzur içinde durmaktan yüz çeviriyordu. Onun yüce himmeti "gönlünün muradı balina ağzında ve canının zevki kaplan renkli feleğin isteğini kabul etmektedir" sözünü onayladı. O bir Hüsrev'dir ki can vücudunu Ferhat gibi aşk yolunda feda etmezse murat eli Şirin'in kucağını sarmayacak. Ta zümrüt kılıcını savaşlarda düşmanların kanıyla sulandırmasa (yk:232a) can muradını yakut dudaklılardan almayacak, ta savaş alanını Hint mücevherli kılıç ile kıpkırmızı etmezse kafasını rahatlatıp yakut renkli şarabı ay yüzlü sakilerin elinden içmeyecek. Ta kılıç aynasını kılıf tozundan çıkaramazsa maksut yüzünü onda göremeyecek. O yüzden [447]"فاذا عزمت فتوكل على الله" hükmüne göre sığınma elini sağlam kılıp Müslümanlık ile sıkılaştırıp zafer atını, İran diyarını açmak amacıyla, o diyarı isyan ve inat erbaplarının elinden kurtarmak için o tarafa kaydırdı.

Nazım:

Eğer onun tacı varsa benim kılıcım var

Eğer kılıcım olsa tacı ele geçiririm

Allah'ın yardımı benim yanımdadır

---

[446] Hafız'ın 41. gazelinin son mısrası.

[447] Karar verdin mi artık Allah'a güven. (Âl-i İmran Sûresi 159. Âyetin son kısmı)

İsteğim güçlü ve ordum gönlü bir

Baht gücüne o kadar umudum var

Ki düşmanlardan taç ve tahtı alırım.[448]

Büyük ve önemli işler doğru düşünceleri ile hazırlanıp düzene giren devlet erkânını bu işin hazırlıklarını görmekle görevlendirdi.

(yk:233b) 25 Rebiyülahir 924 (6 Mayıs 1518) Perşembe günü Halep diyarından iki menzil mesafede Arap mülkünün fethinin başlangıcı olan Mercidabık'ı İran memleketinin fethinin başlangıcı yaptı. İlgililer askerleri teçhiz etmek, ordu için yemek ve binekler için yem toparlamaya başladılar. Muzaffer askerlerin gönül sahasından her başkaldıran umut dalını feyz yardımı ile sulandırdı. Devlet dostlarının hatırında biten her bir ağacı bağış suyu ile yemyeşil etti. Halep Valisi Karaca Paşa Fırat nehri üstünde eni iki atlı olan ve ondan ferahlıkla geçme imkânı olan bir köprü yaptırdı.

O sıralarda Acem diyarı taraflarından casuslar saraya haber getirdiler ki, şahane alay Acem ülkesini fetih amacıyla Şam diyarından Halep semtine hareket ettiği sırada, (yk:233a) İran valisi tüm eşraf, kabileler, Karabağ, Mogan birliklerini, Türkmenleri, sair Türkleri, Azerbaycan sakinlerini ve özellikle Tebriz'dekileri toplamış ve düzen vermişti. Bunu yapmaktan amacı onları Irak ve Horasan tarafına sürgün edip orada yerleştirmekti. Kendisi ise eğer Osmanlı ordusu Fırat suyundan geçip o semte saldırırsa oraların tüm yemek ve tahıllarını yakıp yok etsin, İran'ın bayındırlık ve ümranını zulüm ve sitem ile viran etmek istiyordu. Bu haberler peş peşe geldi, dost ve düşmanın getirdiği haberlerden bunun doğru olduğu anlaşıldı. O yüzden azık toparlama işleri daha arttı. Arap mülkünün zaptı iki sene uzamıştı ve orası askerlerin gelip gittiği yer olmuştu. Bu tecrübelere baktıklarında ve onunla kıyas ettiklerinde belli oldu ki, askerleri bir seneden fazla orada kalamayacaktır. Çaresiz bu iş için tam hazırlıklı gelme amacıyla Rum'a geri dönmeye karar verdi. Askerleri islah ve tesviye ettikten sonra Rumeli ile Anadolu ülkelerinden geçirerek hepsini Diyarbekir'de toplamak istiyordu.

(yk:234b) Üstelik askerler iki sene dost ve akrabalarını görmekten, vatanlarını ziyaret etmekten mahrumdular. Halep'te ve o civarda durmakta bir menfaat yoktu. Zat-ı devletleri öyle düşündü ki, Rum'a geri dönme yerine

[448] Nizamî Gencevî'nin *Şerefname* bölümü 18. kasidesinden üç mısra.

akrabaları görmek ve askerleri teçhiz etmek ve zahire hazırlamak için Diyarbekir'e geri dönsünler. Bu güzel fikir devlet adamlarının ve hazretin dostlarının hoşuna gitti. Devlet erkânının hepsi bunu kabul ettiler. Sınırları koruma ve Irak'a ait olan Ane ve Hadise gibi bazı kaleleri feth etme ve diğer işlerin yapılmasını orta vezir Zeynel Paşa'ya havale ettiler. Bu vezir bu görevi kabul etmemek için kendisini aciz göstermişti. Padişahın amacı bu görevi vererek onun rütbesini yükseltmekti.

(yk:234a) Onu yüce vezaret mansıbından, görkem ve hükümet koltuğundan aldı rütbesini aşağılatıp emirlik derecesine düşürdü. Ama ona inayeti vardı ve merhamet ediyordu. Onun yerine Veziriazam Pir Mehmed Paşa'yı bu görev için tayin etti. Bu paşa büyük zorlukları aşmakta ve problemleri çözmekte başarılı biridir. Devlet büyüklerinin ve hazretin dostlarının yanında çok değeri ve itibarı vardır. Bütün askerler onun emir ve nehyini ki kesin Muhammad Mustafa'nın şerefli şeriatı ile barışık ve Osmanlı devletinin kurallarına uyandır, can ve gönülden kabul ediyorlar ve onu dile getiriyorlar. Onun iktidar ellerini Anadolu ve Rumeli beylerbeyi Mustafa Paşa ve Ferhat Paşa'yı onun yanına verdi. Bunların birisi savaş zamanı istikamet dağı, huzur ve itibar denizi, (yk:235b) diğeri şehirleri mamur etmekte, fitne ve fesat erbabını yok etmekte eşsizdir. Malı zapt etmek ve önemli işleri yerine getirmek için Arap defterdarı Mehmed Çelebi onlarla eşlik etti. 5 Cemaziyülevvel 924 (15 Mayıs 1518) Cumartesi günü veda törenini yaptıktan sonra Mercidabık'tan Fırat suyu kenarına hareket etti. Onu yolcu etmek için tüm devlet erkânı, büyük emirler, eşraf, âlimler ve emirler menzile kadar eşlik ettiler. Ondan sonra zat-ı devletleri Anadolu'nun İstanbul'una hareket etti. 6 Cemaziyülevvel (16 Mayıs) Pazar günü İstanbul'a kadar yaylak yaparak avlanarak huzur içinde menzilleri aştılar.

(yk:235a) Konstantinopolis tahtına varınca birkaç gün orada kaldı. Seyitlerin, büyüklerin ve âlimlerin özüne inam ve hilat vererek onları onurlandırdı. Ondan sonra Edirne'ye hareket etti.

İki dünya rabbi olan Allah'a hamd olsun

Bu küçük ve fakir kulun kalemi ile bu sayfaların yapraklarına yazılan bu eserin çoğu değerli âlim Haydar Çelebi'nin zapt ettiklerine dayanır. Eğer bundan sonra bu hizmeti sonuna kadar yerine yetirmek için görevlense onun faydaları

zamane sayfalarında kalıcı olacaktır. Onun emri yücedir ve peygamberimiz Muhammed’e aline ve sahabesinin tümüne salavat diyerek bitiriyoruz.

SONUÇ

Selimnameler; Yavuz Selim Dönemini anlatan eserlerdir. Bu tür eserler Şahnamelerden esinlenerek ilk defa Yavuz döneminde ortaya çıkmış, daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Yavuz ve sonraki dönemler için birincil kaynak eserlerdir. Bu eserleri yazanlar ya padişah tarafından veya yüksek rütbeli görevliler tarafından görevlendirilmiştir. Bazıları de müellifleri tarafından padişaha sunulmuştur.

Osmanlı tarihi açısında önemli olan bu eserlerin çoğu, müellifin sefer esnasında genellikle padişahın yanında iken kaleme alınması şeklinde ortaya çıkmıştır. Bundan dolayıdır ki bu tür eserlerin kaynak değeri yüksektir. Bu tür eserler devlet yönetimi, saray, ordu ve seferlerin geçtiği yerlerin coğrafi durumu, gelenekleri, ordunun silah ve teçhizatı, savaş taktikleri bakımından birincil kaynaklardır.

Kadızade sefer esnasında Halep'e kadar divanda bazı küçük hizmetler yapmış olmasından dolayı olaylara tanıklık etmiştir. Sefer esnasında gözlemlerini abartılı olarak yazmış olsa da, Yavuz Selim dönemi tarihi bakımından oldukça önemlidir. Sefer esnasında Seyit Emir Sadruddin Muhammed tarafından Yavuz Selim'in Arap diyarını feth etmesiyle ilgili tezkire yazılması için görevlendirilmiş ve sefer ile ilgili yazdıklarını Yavuz Selim'e sunmuştur.

Müellif eserinde ordunun İstanbul'dan yola çıkışı, uğradığı menzilleri, bu menzillerin fiziki ve tarihi durumlarını ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Kadızade eserini sefer esnasında tuttuğu notların yanında; büyük çoğunluğunu Haydar Çelebi'nin zapt ettiklerine dayandırmıştır.

Eserde Yavuz Sultan Selim; Edirne'den Kisralar mülkünü feth etmek ve Acem valisinin (Şah İsmail) zulmünü def etmek amacıyla sefere çıkmıştır. Müellif Selimnâmesi'nde Yavuz Selim'i İskender'e benzeterek, Yavuz'u İkinci İskender olarak tanımlamıştır. Eser Farsça mensur olarak süslü bir şekilde yazılmış, şiirler ve beyitler manzum, bazı şiirler, dualar ve ayetler ise arapça yazılmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Afyoncu Erhan, **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi**, İstanbul Yeditepe Yayınevi, 2014.

ARGUNŞAH, MUSTAFA, **Dil ve Edebiyat Yazıları,** İstanbul Kesit Yayınları, 2012.

Atik, Kayhan, **Lütfi Paşa vr Tevarih-i Al-i Osman**, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 2001.

Belgen, Abdüsselam, **Eda'i Şirazi ve Selimnâmesi:(inceleme-metin-çeviri),** Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2007.

Dihhudû, Mirza Ali Ekber Han, **Lugâtname**, C, 4, 1375/1955 ---Tahran, Danişgah-ı Tahran

Kanar, Mehmet, **Farsça-Türkçe Sözlük**, 4.b. İstanbul Say Yayınları, 2015.

Kırlangıç, Hicabi, **İdrîs-i Bidlîsî Selim şah-nâme**, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 2001.

Yıldırım, Muhammed İbrahim, **Heşt Behişt VII. Ketibe: Fatih Sultan Mehmed Devri,1451 – 1481**", Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2013.

Tezler

Ali Kökoğlu, "Kemal Paşazadenin Selimnâmesi", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 1994.

Argunşah, Mustafa, "Şükrî'nin Selimnamesi ve Eserdeki Doğu Türkçesi Unsurları" Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1986.

Hamdi Savaş, "İshak Çelebi ve Selimnâmesi" Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri, 1986.

Keklik, Murat "Üsküplü İshak Çelebi Divan [metin-çevri-açıklamalar-dizin]", Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2016.

Keskin, Burhan, "Selimnâme İshak b. İbrahim" Ege Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yeniçağ Tarih Anabilim Dalı, İzmir, 1998.

Seslikaya, Ali, “Yavuz Sultan Selim’in Sefer Menzilnâmeleri (Çaldıran, Kemah, Dulkadiroğlu ve Mısır Seferi Menzilnâmeleri) ve Haydar Çelebi Ruznâmesi: Transkripsiyon ve Değerlendirme”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2014.

Severcan, Şefaettin, “Keşfi’nin Selimnamesi” Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Kayseri, 1988.

Makaleler

Argunşah, Mustafa, “Türk Edebiyatında Selimnameler” ***International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/8 Fall 2009.***

Kerslake, Celal J. “***Celalzade Mustafa Çelebi***”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),** Ankara, 1993,VII, s.260.

Özcan, Abdülkadir, “***İdrîs-i Bitlisî***”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),** Ankara, 2000, XXI, s. 485.

Tekindağ, Şehabeddin, “Tarih Enstitüsü Dergisi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,** S,1, Ekim, 1970

Turan, Şerafettin “***Kemal paşazade***”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),** Ankara, 2002, XXV, s. 238.

Uğur, Ahmet, “Selim-nameler” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, XXII, Ankara, 1978.

Uğur Ahmet, “***Selimname***” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),** Ankara, 2009, XXXVI, 440-441.

Yazıcı, Tahsin “***ÂrifÎ Fethullah Çelebi***”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Ankara, 1991, III, s. 371.